

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU TARİHİ
KURULUŞ DEVRİ (1204-1216)

Süleyman Onur GEYİK

2501180646

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ebru ALTAN

İSTANBUL-2021

ÖZ
İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU TARİHİ KURULUŞ DEVRİ
(1204-1216)

Süleyman Onur GEYİK

Batı dünyasının Doğu'ya düzenlenlediği Haçlı Seferleri (1095-1291) içerisinde Papa III. Innocentius'un gayretleriyle plânlanan Dördüncü Haçlı Seferi farklı bir yer tutmaktadır. Söz konusu sefer "*kutsal toprakları*" Müslümanların elinden almak üzere tasarlanırsa da akıbeti bakımından 13 Nisan 1204'te Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'un zaptıyla sonuçlanmıştır. Bu tarihten sonra Bizans parçalanırken İstanbul, Balkanlar ve Yunanistan'da Latinler tarafından kurulan birçok siyasî teşekkül ortaya çıkmıştır. Çalışmada bu siyasî yapıların gerek Bizans İmparatorluğu başkentinde kurulması gerekse jeopolitik konumu sebebiyle en önemlisi olan ve 1204-1261 yılları arasında hüküm süren İstanbul Latin İmparatorluğu'nun 1204-1216 yıllarını kapsayan kuruluş dönemi ele alınarak siyasî ve askerî tarihi ele alınmıştır.

Bu bağlamda İstanbul Latin İmparatorluğu'nun doğu ve batı sınırları ayrı kısımlar hâlinde incelenmiştir. İmparatorluğun batısında II. Bulgar Krallığı, Epiros Despotluğu, Sırbistan, Selânik Latin Krallığı'yla olan siyasî ve askerî ilişkiler detaylı bir şekilde tetkik edilmiştir. Söz konusu siyasî teşekküllerden özellikle II. Bulgar Krallığı'yla olan mücadele burada geniş yer tutmuştur. Özellikle Bulgarlar Kaloyan (1197-1207) ve Boril (1207-1218) dönemlerinde İstanbul Latin İmparatorluğu'nu sürekli baskı altında tutmuştur. Ardından Latin İmparatorları I. Baudouin (1204-1205) ve I. Henri'nin (1206-1216) Bulgar tehdidine karşı farklı siyasetleri ve yürütülen politikaların sonuçları ortaya konulmuştur.

Devletin doğusunda ise İstanbul Latin İmparatorluğu'nun varlığını ciddi şekilde tehdit eden İznik Bizans Devleti'yle vuku bulan mücadele hâli aktarılmıştır. I. Theodoros Laskaris'in (1204-1222) gayretleri neticesinde eski Bizans İmparatorluğu'nun vârisi olarak ortaya çıkan İznik Bizans Devleti, İstanbul Latin İmparatorluğu'nun batıdaki meşguliyetinden istifade ederek sıklıkla Anadolu'daki Latin tahakkümünü kırmıştır. 1204-1208 yıllarında yoğun bir şekilde gerçekleşen bu durum, 1211 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra I. Henri liderliğindeki İstanbul Latin İmparatorluğu batı sınırını güvenceye almasının da vermiş olduğu rahatlıkla Anadolu üzerine sefere çıkarak İznik Bizans Devleti'ni ağır bir mağlubiyete uğratmış ve Marmara Denizi etrafında Latin hâkimiyetini tesis etmiştir. Akabinde iki taraf arasında Nymphaion'da (Nif/Kemalpaşa) bir barış antlaşması imzalanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dördüncü Haçlı Seferi, İstanbul Latin İmparatorluğu, İznik Bizans Devleti, I. Baudouin, I. Henri, I. Theodoros Laskaris

ABSTRACT
HISTORY OF THE LATIN EMPIRE OF CONSTANTINOPLE
THE FOUNDATION PERIOD (1204-1216)

Süleyman Onur GEYİK

Among the Crusades (1095-1291) which organized by Western World to the East, Fourth Crusade led by Pope Innocentius III. takes significant place. Although aforementioned military expedition ended up with the sack of Constantinople, capital city of Byzantine Empire, on 13 April 1204 rather than rescuing “*holy lands*” from the hands of Muslims. Thereafter as Byzantium was falling apart, various political organizations, established by Latins, emerged in Constantinople, Balkans and Mainland Greece. In the study mainly focused on the military and political history of the Latin Empire of Constantinople (1204-1261) which is the most important comparing to other Latin-based organizations not only because of its establishment in the Byzantine Empire’s capital but also its geopolitical position, covering the establishing years 1204-1216.

In this context Eastern and Western borders of the Latin Empire of Constantinople were examined individually. In the West side of the empire, military and political relations with the Second Bulgarian Empire, Despotate of Epiros, Serbia, Latin Kingdom of Thessaloniki were analyzed in detail. Abovementioned of the political organizations, most particularly conflicts with the Second Bulgarian Empire took great part in this study. Especially during the reign of Kaloyan (1197-1207) and Boril (1207-1218), Bulgarians kept the West side of the Latin Empire of Constantinople under constant pressure. Following that Latin Emperors Baudouin I (1204-1205) and Henri I’s (1206-1216) diverse policies against Bulgarian threat and its consequences were examined.

On the East side of the state, struggle against the Nicaean Empire which severely threatened existence of the Latin Empire of Constantinople was cited. As a result of efforts by Theodoros Laskaris I (1204-1222), Nicaean Empire, which emerged as a heir to the former Byzantine Empire, taking advantage of the Latin Empire of Constantinople being distracted with the conflict on the West, frequently broke the Latin domination in Anatolia. This situation, which took place intensively in the years between 1204-1208, lasted until 1211. Post 1211, securing the Western border, Latin Empire of Constantinople led by Emperor Henri, went on a campaign through Anatolia and defeated Nicaean Empire led by Theodoros Laskaris I. Thus, Latin dominance was established around the Sea of Marmara. Following that peace was made between two sides in Nymphaion (Nif/Kemalpaşa).

Keywords: The Fourth Crusade, The Latin Empire of Constantinople, The Nicaean Empire, Baudouin I, Henri I, Theodoros Laskaris I

ÖNSÖZ

Dokuz asır boyunca muhtelif ordular tarafından defalarca muhasaraya alınan kâdim Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul, 1204 yılında tarihte ilk kez düşman saldırıları karşısında korunaksız kalmış ve şehir Haçlılar tarafından zapt edilmiştir. Nitekim İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşu Anadolu'daki güç dengelerinin değişmesine sebep olmuştur. Bithynia ve Karadeniz bölgelerinde Bizans İmparatorluğu'nun vârisi olmak gayesiyle İznik Bizans Devleti, Trabzon Rum İmparatorluğu gibi siyasî teşekküller ortaya çıkmış; bu siyasî yapılar arasında vuku bulan çıkar çatışmaları Anadolu'yu merkezî otoriteden yoksun bırakmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti ise bu merkezî otorite boşluğundan istifade ederek Antalya ve Sinop gibi önemli liman kentlerine hâkim olmuştur. Bu bakımdan İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşu Anadolu ve Türk tarihi için önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Buna rağmen ülkemizde gerçekleştirilen tarih araştırmalarında İstanbul Latin İmparatorluğu'na pek az ihtimam gösterilmiş; yürütülen araştırmanın en büyük motivasyonunu da İstanbul Latin İmparatorluğu'na dâir literatürdeki boşluk oluşturmuştur.

“*İstanbul Latin İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri (1204-1216)*” isimli bu tezin “*Giriş*” bölümünde, İstanbul'un 1204'teki zaptından önce Bizans-Batı anlaşmazlıklarının temeli anlatılarak Dördüncü Haçlı Seferi'nin arka plânı aktarılmıştır.

Birinci bölümde, sonuçları bakımından İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşunda doğrudan etken olan Dördüncü Haçlı Seferi ele alınmıştır. Burada Papa III. Innocentius'un kişiliği, Dördüncü Haçlı Seferi fikrinin doğuşu, Haçlı Seferi ordularının toplanması, yürütülen seferin güzergâhının İstanbul'a çevrilmesi ve kentin zaptı detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümde, İstanbul Latin İmparatorluğu'nun ilk imparatoru I. Baudouin'in tahta çıkışı, Latin baronlarının toprak paylaşımı konusundaki anlaşmazlıkları, eski Bizans İmparatorluğu'na ait toprakların paylaşım anlaşması ve İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra Anadolu'daki siyasî durum tafsilatlı olarak anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, İstanbul Latin İmparatorluğu'nun batı sınırındaki devletlerle siyasî ve askerî mücadelesi aktarılmıştır. Söz konusu bölümde ağırlıklı olarak İstanbul Latin İmparatorluğu ve II. Bulgar Krallığı'nın 1204-1216 yılları arasındaki siyasî ve askerî münasebetler; gerçekleşen mücadelelerin sebepleri ve sonuçları tahkik edilmiştir. Bunun yanı sıra imparatorluğun Epiros Despotluğu, Selânik Latin Krallığı ile olan ilişkileri ve I. Henri'nin gerçekleştirdiği Sırbistan seferlerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, İstanbul Latin İmparatorluğu'nun doğu sınırında en büyük rakibi İznik Bizans Devleti'yle 1204-1216 yıllarını kapsayan mücadeleler ele alınmıştır. Burada İznik Bizans Devleti'nin yükselişine sebep olan faktörler, Latinlerin Anadolu'da hak iddia ettikleri toprakları ele geçirme girişimleri ve neticeleri irdelenmiştir. Bununla birlikte bahsi geçen bölümde Katolik Latinler ile Ortodoks Bizanslıların dinî ayrılıklarının siyasî meselelere etkisine de temas edilmiştir.

Toplamda dört bölümden oluşan bu çalışma İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluş devrindeki siyasî ve askerî tarihini kapsamaktadır. Buna ek olarak gözlemlendiği kadarıyla İstanbul Latin İmparatorluğu ve buraya bağlı Atina Dükalığı (1205-1458), Achaea Prensligi (1205-1432), Nakşa Dükalığı (1207-1579), Selânik Latin Krallığı (1204-1224) gibi diğer Latin kökenli siyasî teşekküllerin kurumsal yapılarına ilişkin çalışmalar Türkiye'de olduğu kadar Avrupa merkezli literatürde de eksiktir. Yürütülen bu çalışmanın mezkûr eksikliğin giderilmesi yönünde teşvik edici olması temenni edilmektedir.

Tezin hazırlanması sürecinde maddî ve manevî birçok kişinin desteğine mazhar oldum. Öncelikle eğitim hayatım boyunca her türlü desteği ve imkânı bana sağlayan biricik annem Suna GEYİK ve sevgili babam Aydın GEYİK'e müteşekkirim. Mütemeyyiz kişiliği, sahip olduğu özgün fikirleri ile bana yol gösteren ve tezin yazımı boyunca mütemadiyen desteğini hissettiğim saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Ebru ALTAN'a bu araştırmanın hazırlanması sırasında gösterdiği ihtimam için teşekkür ederim. Lisansüstü eğitimi sürecindeki katkılarından dolayı kıymetli hocam Doç. Dr. Murat ÖZTÜRK'e şükranlarımı sunarım. Lisans eğitimimde verdiği derslerle Latince eğitimimin temelini oluşturan ve fikirleriyle bana her zaman yol gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet USTA'ya; araştırmalarım esnasında Latinceden yaptığım çevirileri tashih eden kıymetli arkadaşım ve hocam Dilan TAŞTEKİN'e teşekkür ederim. Bulgarca bazı kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Prof. Dr. Stoyanka KENDEROVA'ya, Fransızcadan yaptığım çevirileri tashih eden ve tecrübesiyle motivasyonumun artmasına vesile olan değerli ağabeyim İsmail KOÇUK'a ve kullandığım Sırpça kaynağın çevirisi hususunda desteklerini gördüğüm arkadaşım Emilija DINIC'e minnettarım. Son olarak eğitim hayatım boyunca bana yol arkadaşlığı eden sevgili dostlarım Salih AKIN, Aybüke ÖZCAN, Zehra ORAKÇI'ya teşekkürü borç bilirim.

Süleyman Onur GEYİK

İstanbul 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ VE İSTANBUL'UN ZAPTI

1.1. Papa III. Innocentius ve Dördüncü Haçlı Seferi.....	41
1.2. Venedik'in Dördüncü Haçlı Seferi'ne İntikâli	45
1.3. Haçlı Ordusunun Venedik'te Toplanması ve Seferin Fiilen Başlaması	51
1.4. Dördüncü Haçlı Seferi Ordularının İstanbul'a Yönelmesi	55
1.5. Latinlerin İstanbul'a İlk Saldırıları ve Prens Aleksios'un İmparator İlan Edilmesi	60
1.6. Doğu–Batı Çatışması: İstanbul'un Latinler Tarafından Zaptı ve Yağmalanması	68

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU VE BİZANS TOPRAKLARININ PAYLAŞILMASI

2.1. IX. Baudouin de Flandre'in İstanbul Latin İmparatoru Olarak Taç Giymesi	78
2.2. İmparator I. Baudouin ile Boniface de Montferrat Arasındaki Anlaşmazlıklar.....	82
2.3. Roma İmparatorluğu Topraklarının Paylaşımı (Partitio Terrarum Imperii Romaniae) 89	
2.4. Dördüncü Haçlı Seferi'nden Sonra Anadolu'daki Siyasî Tablo	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN BATIDAKİ DEVLETLERLE MÜNASEBETLERİ

3.1. İstanbul Latin İmparatorluğu ile II. Bulgar Krallığı Arasındaki Siyasî İlişkiler.....	103
3.1.1. 1204-1205 Latin-Bulgar İlişkileri ve Edirne Muharebesi (1205)	103
3.1.2. 1205-1207 Yılları Arasında Latin-Bulgar İlişkileri (Kaloyan'ın Ölümüne Kadar)	111

3.1.3. Kaloyan'ın Ardından Latin-Bulgar İlişkileri (1207-1216).....	125
3.2. İstanbul Latin İmparatorluğu ile Epiros Despotluğu Arasındaki İlişkiler (1204-1216)	131
3.3. İmparator Henri'nin Selânik ve Sırbistan Seferleri	136
3.3.1. Selânik Seferi (1208-1209).....	136
3.3.2. Sırbistan Seferleri (1214-1215).....	141

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN DOĞUDA İZNIK BİZANS DEVLETİ'YLE SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLERİ (1204-1216)

4.1. İstanbul Latin İmparatorluğu ile İznik Bizans Devleti Arasındaki Siyasî İlişkiler	144
4.1.1. Latinlerin I. Anadolu Seferi ve Akıbeti (1204-1205).....	144
4.1.2. 1205-1207 Yılları Arasında İstanbul-İznik İlişkileri.....	150
4.1.3. 1207-1216 Yılları Arasında İstanbul-İznik İlişkileri ve Latinlerin II. Anadolu Seferi	157
4.1.4. Bizanslıları Katolikleştirme Çabalarının İstanbul-İznik Arasındaki Siyasî İlişkilere Tesiri (1204-1214)	171
SONUÇ	180
BİBLİYOGRAFYA	183
EKLER	210

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm.	: Almanca
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
CFC	: <i>Contemporary Sources for the Fourth Crusade</i>
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
ed.	: Editör
EÜSBE	: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
FC	: <i>The Fourth Crusade: The Conquest of Constantinople</i>
Fr.	: Fransızca
GRG	: <i>A Dictionary of Greek and Roman Geography</i>
haz.	: Hazırlayan
HC	: <i>A History of the Crusades</i>
İng.	: İngilizce
krş.	: Karşılaştırınız
ODB	: <i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i>
PL	: <i>Patrologia Cursus Completus: Series Latina</i>
RHGF	: <i>Recueil des Historiens des Gaules et de la France</i>
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TIB	: <i>Tabula Imperii Byzantini</i>
Tr.	: Türkçe
UC	: <i>Urbs Capta, The Fourth Crusade and it's Consequences</i>
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMA ESERLERİ

İstanbul Latin İmparatorluğu'nun tesis edilmesiyle sonuçlanan Dördüncü Haçlı Seferi hakkında görgü tanıkları tarafından kaleme alınmış olan eserler yaşanmış olan sürece ışık tutmaktadır. Bununla birlikte ekseriyetle Papa III. Innocentius'un 1198'deki Haçlı Seferi çağrısıyla başlayan detaylı kaynak anlatımları 13 Nisan 1204'te İstanbul'un Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra tedricî bir biçimde azalmıştır. Mamafih az sayıda da olsa Latin İmparatorluğu'nun 1204-1209 tarihleri arasındaki siyasî durumu hakkında mâlûmat veren Latin ve Bizans kaynakları günümüze ulaşmıştır. 1209-1216 yılları arasında ise Akropolites'in kayıtları dışında tafsilatlı bir anlatım mevcut değildir; mezkûr dönemle alâkalı imparatorluk mektupları, papalık kayıtları türünden belgeler araştırmaya ışık tutmaktadır.

A. Kaynaklar

Latin Kaynakları

1) Dördüncü Haçlı Seferi ve Latin İmparatorluğu'nun 1207'ye kadarki siyasî durumunu anlatan en önemli kaynak Geoffroi de Villehardouin'in *Conquête de Constantinople* isimli eseridir. Doğum tarihi net olarak bilinmese de 1150'den sonra dünyaya geldiği düşünülen müellif eski Fransızcanın kâdim emsallerinden birini teşkil eden eserini muhtemelen 1207 yılında yazmış ve 1198-1207 arasında gerçekleşen olayları kaleme almıştır.

Dördüncü Haçlı Seferi'ne "*Champagne mareşali*" olarak katılan ve bu suretle Haçlı orduları arasında yüksek bir mevkiye sahip olan Villehardouin, seferin oluşum safhasından İstanbul'un zaptına kadar önemli müzakerelerde bulunmuş ve mühim kararların alınmasında rol oynamıştır. Nitekim 1202'de Venedik'e gönderilen elçilik heyetinde yer alan müellif, Boniface de Montferrat'nın ordu komutanlığına getirilmesi hususunda öneri sunmuş, Nisan 1205'te Latin İmparatorluğu ordularının Bulgarlar karşısında hezimete uğramasından sonra Venedik Doju Enrico Dandolo ile birlikte orduyu bir araya getiren en önemli kişi olmuştur.

Bununla birlikte Villehardouin'in eserinin bazı kısımlarında anlatımının doğal akışına aykırı olarak gerçeği gizleme yanında Haçlıların Zara ve İstanbul'a saldırılarını meşrulaştırma çabası gözükmemektedir. Fakat bu durum onun mezkûr döneme ait paha biçilmez bir eser ortaya koyduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

La Conquête de Constantinople isimli eserden Dördüncü Haçlı Seferi'nde İstanbul'un ele geçirilmesinden sonra Bizans'a ait toprakların Haçlılar arasında paylaşımı, Latin İmparatorluğu'nun ilk imparatorunun seçimi, I. Baudouin-Boniface arasındaki anlaşmazlıklar, İstanbul Latin İmparatorluğu ile II. Bulgar Krallığı'nın Kaloyan dönemine kadar olan siyasî ve askerî ilişkiler, Latinlerin 1204 sonbaharında Anadolu'ya geçişleri ve İznik hâkimi Theodoros Laskaris ile olan mücadeleler bağlamında istifâde ettik.¹

2) *Histoire de l'Empereur Henri* isimli eser ise İmparator Henri'nin yakınında bulunan Henri de Valenciennes (ö. 1210 sonrası) adında bir din adamı tarafından yazılmıştır. 1208-1209 yılları olaylarını anlatan bu eser, Villehardouin'in eserinin devamı olarak nitelendirilmekle birlikte Villehardouin'in eseri 1207 sonbaharında Boniface'in ölümüyle nihayete ererken Henri de Valenciennes'in yapıtı 1208 yazıyla başlamaktadır. Dolayısıyla arada yaklaşık yedi aylık meçhul bir dönem vardır.

Henri de Valenciennes, eski Fransızca kaleme aldığı eserinde 1208 yılında Bulgar Çarı Boril ile İstanbul Latin İmparatoru Henri arasında vuku bulan olayları ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Özellikle Latinlerin 1208 yılında Filibe'de Bulgarlar karşısında muvaffak olduğu savaşla ilgili en önemli kaynaktır. Bununla birlikte 1208-1209 yılında Selânik'te çıkan isyan üzerine İmparator Henri'nin Selânik seferine ilişkin kayıtları da oldukça mühimdir. Tez içinde mezkûr bölümlere ilişkin ayrıntılar hususunda Henri de Valenciennes'in eserinin Türkçe tercümesinden istifâde edildi.²

¹ Geoffroi de Villehardouin, "Konstantinopolis'in Fethi", **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2016, s. 1-150. Villehardouin'in eseri ve yaşamıyla ilgili tetkikler için bkz. Colin Morris, "Geoffroi de Villehardouin and the Conquest of Constantinople", **History**, C: LIII, sy. 177 (1968), s. 24-34. Krş. Marianne Ailes, "Geoffrey of Villehardouin", **Encyclopedia of the Medieval Chronicle**, ed. Graeme Dunphy, C: I, Leiden-Boston 2010, s. 684-685.

² Henri de Valenciennes, "İmparator Henri Tarihi", **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2016, s. 153-211. Ayrıca bkz. Peter S. Noble, "Henri de Valenciennes", **Encyclopedia of the Medieval Chronicle**, ed. Graeme Dunphy, C: I, Leiden-Boston 2010, s. 765-766.

3) Dördüncü Haçlı Seferi ve Latin İmparatorluğu'nun kuruluşuyla ilgili bir başka Latin kaynağı Robert de Clari'nin *La Conquête de Constantinople* isimli eseridir. Haçlı Seferi'ne lordu Pierre de Amiens'in komutasında katılan Clari, Villehardouin ile mukayese edildiğinde ordu içinde sıradan bir şövalyedir. Bu durum onun ordunun üst kademelerinde alınan kararları ayrıntılı bir şekilde aktarmasını engellemiştir. Clari'nin sıradan bir şövalye olarak kaleme aldığı anlatısının özelliklerinden biri ordudaki asiller ve ileri gelenlerden ziyade daha alt kademede ki diğer katılımcıların sefere nasıl baktığını ve onların bu sırada yaşadıklarını yansıtmasıdır. Bu yönüyle Villehardouin'in eserinden ayrılan *La Conquête de Constantinople*, olaylar karşısında farklı bakış açıları sunarak Villehardouin'in anlatımında eksik kalan yönleri bir bakıma tamamlamıştır. Dördüncü Haçlı Seferi'nin katılımcılarıyla başlayan eser, seferin akıbetine ilişkin detaylı bir anlatım sunmaktadır. Bunun dışında seferin bir sonucu olarak tesis edilen Latin İmparatorluğu'nun 1204-1205 yıllarına dâir önemli bilgiler içermektedir. Clari, 1205 senesinde İstanbul'dan ayrılarak ülkesine dönmüştür. Bu sebeple 1205-1216 yılları arasındaki hadiselerin kısa bir şekilde anlatıldığı bölümde hatalı anlatımlar mevcuttur.

Robert de Clari'nin İstanbul'a gerçekleştirilen birinci ve ikinci saldırıyla ilgili aktardığı detayları, İstanbul'un zaptından sonra ganimetin adaletsiz bir şekilde paylaşılmasına ilişkin kayıtları, I. Baudouin'in taç giyme törenine dâir tafsilatlı anlatımı yazarı çağdaşlarından ayrılmaktadır. Bunun yanında Clari ve eserinin en önemli özelliği İstanbul'un zaptından sonra şehrin zenginliğini, yapılarını, kutsal emanetlerini detaylı bir şekilde anlatmasıdır.

Çalışmada Robert de Clari'nin eserinden Villehardouin ile mukayeseli olarak muhtelif yerlerde istifade edildi. Özellikle İmparator I. Baudouin'in taç giymesi, Baudouin-Boniface anlaşmazlığı ve Murtzuphlos'un ölümü gibi konuların aktarılması hususunda bu eserden yararlanıldı.³

³ Robert de Clari'nin *La Conquête de Constantinople* isimli eseri Beynun Akyavaş tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, TTK-Ankara 1994). Fakat bu tercüme Clari'nin orijinal eserinin tamamı değildir; burada sadece İstanbul'un zaptıyla ilgili olan muhtelif kısımlar tercüme edilmiş, müellifin diğer aktarımlarına yer verilmemiştir. Bu sebeple biz

4) Alfred J. Andrea'nın Dördüncü Haçlı Seferi hakkında bilgi veren kronik, mektup ve arşiv vesikalarının seferle ilgili kısımlarını İngilizceye tercüme edip, notlandırmak suretiyle yayımladığı *Contemporary Sources for the Fourth Crusade* adlı çalışma, tezin muhtelif kısımlarında sıklıkla müracaat edilen önemli bir toplu kaynak neşridir. Andrea mezkûr eserde Dördüncü Haçlı Seferi'yle ilgili Papa III. Innocentius'un Haçlılarla yazışmalarını İngilizceye tercüme etmiştir. Çalışmada Innocentius'un toplam 41 adet mektubu bulunmaktadır. Andrea'nın bu çalışması Papa III. Innocentius'un Haçlı Seferine bakışını, Haçlıların Zara ve İstanbul kuşatmalarından sonra kendilerini haklı çıkarma çabasını ve söz konusu askerî harekâtlara papanın tepkisini göstermesi açısından oldukça mühimdir.⁴

5) *Contemporary Sources for the Fourth Crusade* isimli çalışmada Andrea, Dördüncü Haçlı Seferi'nin sefere katılan din adamlarının ve askerlerin yazdıklarının tercümesine de yer vermiştir. Bu bağlamda ilk olarak sefere dâhil olan Hugh de St. Pol'un Batı'ya gönderdiği mektup *Count Hugh of Saint Pol's Report to the West* başlığıyla aktarılmıştır. Eser, İstanbul'a sefer fikrinin destekçilerinin nakledilmesi ve özellikle de Haçlıların Galata önlerindeki mücadeleleri detaylı bir şekilde anlatması bakımından çalışma açısından kullanılması oldukça elzemdir.⁵

6) *Devastatio Constantinopolitana* isimli eser de Andrea tarafından yayımlanan kitabın diğer bölümünü teşkil etmektedir. 1216 yılından sonra yazıldığı düşünülen bu yapıt, Haçlıların Zara kuşatmasına dâir ayrıntılı bir anlatım içerirken, İstanbul'un Haçlılar tarafından zapt edilmesinden önce Baudouin'in kardeşi Henri ile Murtzuphlos'un savaşı ve şehrin ele geçirilmesinden sonra Venedik'in patriklik makamına sahip olması gibi konuları aktarması bakımından oldukça değerlidir.⁶

7) *Gesta Episcoporum Halberstadium* isimli anonim kronik, Zara kuşatmasından sonra bazı din adamlarının orduyu terk edişi, İstanbul'a ilerleyiş

çalışmada eserin İngilizce tercümesi kullanıldı: Robert de Clari, **The Conquest of Constantinople**, İng. çev. Edgar Holmes McNeal, New York 2005.

⁴ "The Registers of Innocent III", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 7-176.

⁵ "Count Hugh of Saint Pol's Report to the West", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 177-201.

⁶ "The Devastatio Constantinopolitana", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 205-221.

sırasındaki güzergâh hakkında bilgi vermesi ve İstanbul'dan Batı'ya kaçırılan bazı röliklerin listesini kaydetmesi bakımından önemlidir. Andrea bu kroniğin ilgili kısımlarına *The Deeds of the Bishops of Halberstadt* başlığıyla yer vermiştir.⁷

8) *Chronicon Anglicanum* ise İngiltere'nin Essex bölgesinde Coggeshall Manastırı'nda görevli Radulphus'un kroniğidir. 1066-1227 yıllarını kapsayan mezkûr eserin 1187 yılından sonraki hadiselerinin Radulphus tarafından yazıldığı düşünülmektedir. Yazarın İstanbul şehrinin surlarına ve yapılarına ilişkin anlatımı önemlidir. Eserin ilgili kısımları *Ralph of Coggeshall, Chronicle* şeklinde Andrea tarafından tercüme edilmiştir.⁸

9) *Chronica Alberici monachi trium fontium* isimli eser Trois Fontaines Manastırı'nda meskûn Albericus Tirum Fontium'dur. Albericus zikri geçen eserinde Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılanların listesini vermektedir. Bunun yanında-İstanbul güzergâhı, Baudouin'in imparator olarak seçilmesi ve ölümü hakkında kaydettiği bilgiler dikkat çekicidir. Eser, Andrea tarafından *Alberic of Trois Fontaines, Chronicle* şeklinde İngilizceye çevirilmiştir.⁹

10) *De terra Ierosolimitana et quomodo ab urbe Constantinopoli ad hanc ecclesiam allate sunt relique* isimli anonim kroniğin yazarının Soissons bölgesinden olduğu düşünülmektedir. Eserin en kıymetli yönü İstanbul'dan Batı'ya götürülen röliklere dâir anlatımların olmasıdır. Andrea tarafından *The Anonymous of Soissons* başlığıyla tercüme edilmiştir.¹⁰

11) Alfred J. Andrea'nın tercüme ettiği bir başka kaynak Kuzey Fransa'da meskûn Pairis Manastırı'nda Sistersiyen bir keşiş olan Gunther'in *Hystoria Constantinopolitana* adlı tarih kitabıdır. Eser, Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılan Pairis Manastırı Başrahibi Martin'in aktarımlarıyla Gunther tarafından kaleme alınmıştır. Yapıtta seferin Mısır'a yapılmak istenmesinin sebepleri, Haçlıların

⁷ "The Deeds of the Bishops of Halberstadt", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 239-264.

⁸ "Ralph of Coggeshall, Chronicle", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 265-290.

⁹ "Alberic of Trois Fontaines, Chronicle", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 291-309.

¹⁰ "The Anonymous of Soissons", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 223-238.

İstanbul'a saldırılarında etkili olan faktörler, şehrin tahkimatına ilişkin anlatımlar, Venedik'in savaş hazırlıkları ve eserin son bölümünde İstanbul'dan kaçırılan röliklere dâir bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın muhtelif safhalarında Alfred Andrea'nın İngilizceye çevirdiği Gunther'in mezkûr anlatısından istifâde edildi.¹¹

12) Bu çalışmada Papa III. Innocentius tarafından kaleme alınan veyahut ona ithafen yazılan mektuplardan da yararlandı. Söz konusu mektuplar Jacques Paul Migne tarafından neşredilen *Patrologiae Cursus Completus: Series Latina* adlı külliyyatın CCXIV, CCXV, CCXVI. ciltlerinde yer almaktadır.¹²

13) Tüm bunların haricinde Latin İmparatoru Henri'nin Batı'daki dostlarına yazmış olduğu bir mektup imparatorluğun 1211 yılındaki askerî harekâtlarıyla alâkalı bilgi veren tek kaynak olması sebebiyle oldukça mühimdir. Mezkûr mektup Latin İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren doğu ve batı'daki Boril, Laskaris, Mikhail ve Strez gibi düşmanlarına karşı başarılı mücadelesini anlatmaktadır. Özellikle Theodoros Laskaris ile 1211 yılında gerçekleşen savaşa dâir detaylı bir anlatım içermesi bakımından tezde kullanılması elzemdir. Mektubun *Henricus Imperator Constantinopolitanus: De Quatuor Imperii Hostibus à se Pervictis* başlığıyla *Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores: Recueil des Historiens des Gaules et de la France* isimli külliyyatın XVIII. cildinde yer alan neşrinden bu çalışmada istifâde edildi.¹³

Bizans Kaynakları

1) Araştırmada yararlanılan Bizans kaynaklarının başında Niketas Khoniates'in *Historia* isimli eseri gelmektedir. Bizans sarayı içerisinde mevki sahibi olan Niketas, Laodikeia'ya (Denizli) bağlı Khonai (Honaz) civarında 1155 yılında doğmuştur. İstanbul'un Latinler tarafından zaptından sonra Silivri ardından Nicaea'ya (İzmit) yerleşmiştir. 21 kitaptan oluşan ve 1118-1206 yıllarını kapsayan

¹¹ Gunther of Paris, **Hystoria Constantinopolitana The Capture of Constantinople**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Philadelphia 1997.

¹² *Innocentii III Romani Pontificis Opera Omnia, Patrologiae Cursus Completus: Series Latina*, ed. Jacques-Paul Migne, C: CCXIV, Parisiis 1890; C: CCXV, Parisiis 1891; C: CCXVI, Parisiis 1891.

¹³ **Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores: Recueil des Historiens des Gaules et de la France**, ed. Michel-Jean-Joseph-Brial, C: XVIII, Paris 1822, s. 530-533.

eseri, meydana gelen hâdiselerin Bizanslıların bakış açısıyla tetkik edilmesi yönünden oldukça önemlidir.

Niketas yapıtında özellikle Bizans İmparatorluğu'nda Angelos Hanedanı dönemini ayrıntılı bir şekilde aktarmaktadır. İstanbul'da 1182'deki Latin kâtlıamı, Dördüncü Haçlı Seferi sırasında İstanbul'un Latinler tarafından işgali ve bunu müteâkip gelişen olaylar hakkında tafsilatlı bilgiler vermektedir. Eserde İstanbul'da Latin egemenliğinin tesis edilmesinden sonra Latinlerin 1204 sonbaharında Anadolu'ya gerçekleşen seferi, Paphlagonia (Paflagonya) hâkimi David'in Theodoros Laskaris karşısında Latin İmparatoru Henri ile ittifakı ve Latinlerin Balkanlardaki mücadelelerine ilişkin önemli kayıtlar mevcuttur. Çalışmada Niketas Khoniates'in eserinin, Fikret Işıltan tercümesi (1118-1180 yıllarını kapsayan dönem)¹⁴ ile Işın Demirkent tarafından yapılan çevirisi kullanıldı.¹⁵

2) Bir diğer istifâde edilen Bizans kaynağı Georgios Akropolites'in (1217-1282) *Vekayinâme*'sidir. İstanbul'da doğan ve ardından İznik'e yerleşen Akropolites'in 1204-1261 yılları arasındaki olayları ihtiva eden eserinden özellikle Laskaris'in imparator ilân edilmesi, Latinler ve Bizanslılar arasında Nymphaion'da gerçekleşen barış antlaşması ve akabinde belirlenen İznik Bizans Devleti ile İstanbul Latin İmparatorluğu'nun sınırları, İmparator Henri'nin Bizanslı komutanları ordu içinde istihdam etmesi ve papanın legatlar aracılığıyla Bizanslılara Katolik mezhebini benimsetme girişimlerine dâir hususlarda sıklıkla yararlanıldı.

Araştırmada Akropolites'in *Vekayinâmesi*'sinde ekseriyetle Bilge Umar tarafından yapılan Türkçe tercümesinden istifâde edildi.¹⁶ Bunun dışında mezkûr yapıtın Ruth Macrides tarafından İngilizce tercümesinden¹⁷ de bazı noktalarda yararlanıldı.

¹⁴ Niketas Khoniates, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1995.

¹⁵ Niketas Khoniates, **Historia (1180-1195)**, çev. Işın Demirkent, İstanbul 2006; **Historia (1195-1206)**, çev. Işın Demirkent, İstanbul 2013. Ayrıca bkz. Leonora Neville, **Bizans Tarihçileri ve Tarih Yazımı Rehberi**, çev. Süha Konuk, İstanbul 2021, s. 250-257.

¹⁶ Georgios Akropolites, **Vekayinâme**, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008.

¹⁷ Georgios Akropolites, **The History**, İng. çev. Ruth Macrides, Oxford 2007. Akropolites'in eserinin muhtelif edisyonları için bkz. Neville, **Bizans Tarihçileri**, s. 258-264.

B. Araştırma Eserleri

İstanbul Latin İmparatorluğu'yla ilgili Batı'da yapılmış önemli çalışmalar mevcuttur. Bunların başında bu konuda otorite kabul edilen Jean Longnon ve onun 1949 yılında yayımlanan *L'Empire Latin de Constantinople et La Principaute de Moree* isimli eseri gelmektedir. Longnon'un bu araştırması 1204-1261 yılları arasında hüküm süren imparatorluğun faaliyetlerini her yönüyle detaylı bir şekilde incelemektedir. Eserden tezin muhtelif kısımlarında sıklıkla istifade edildi.¹⁸

Robert Lee Wolff'un Latin İmparatorluğu'na dâir çalışmaları tez açısından oldukça önem taşımaktadır. Bunlardan özellikle imparatorluğun siyasî tarihi, kurumsal yapısı hakkında muhtelif mecralarda yayımlanan makalelerden faydalanıldı. Müellifin makaleleri *Studies in the Latin Empire of Constantinople* isimli eserde toplu olarak neşredilmiştir.¹⁹

Alice Gardner'ın *The Lascarids of Nicaea* isimli eseri de İstanbul Latin İmparatorluğu'nun, İznik Bizans Devleti'yle siyasî münasebetleri bakımından çalışmaya katkı sağlamıştır.²⁰

Batı'da İstanbul Latin İmparatorluğu tarihiyle ilgili çalışmalarının yakın zamandaki öncüsü olarak nitelendirilebilecek Filip Van Tricht'in araştırmaları da oldukça kıymetlidir. Öncelikle *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)* isimli eseri tezin birçok yerinde kullanılmıştır. Tricht'in sorgulayan yapısı kaynak bakımından oldukça zorlu bir dönem olan 1204-1216 arasındaki yıllara ilişkin çıkarımlar yapılmasını sağlamıştır. Bu bakımdan olayları tetkik etmek hususunda yol gösterici mâhiyetteki eserin İngilizce tercümesinden istifade edildi.²¹

İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren sürdürdüğü Balkan politikası ve Balkanlardaki faaliyetleri hususunda ise özellikle: Alexandru Madgearu'un *The Asanids: The Political and Military History of the Second*

¹⁸ Jean Longnon, *L'Empire Latin de Constantinople et La Principaute de Moree*, Paris 1949.

¹⁹ Robert Lee Wolff, *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, London 1976.

²⁰ Alice Gardner, *The Lascarids of Nicaea: The Story of an Empire in Exile*, London 1912.

²¹ *The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)*, İng. çev. Peter Longbottom, Leiden-Boston 2011.

*Bulgarian Empire (1185-1280)*²² ve John V. A. Fine'in *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest* isimli eserlerden faydalanıldı.²³

Türkiye'de İstanbul Latin İmparatorluğu'na dâir müstakil bir çalışma mevcut değildir. Bununla birlikte 2020 yılında *İstanbul'un Latin Çağı* başlığıyla Erhan Altunay ve Selçuk Eracun'un müşterek çalışması yayınlanmıştır.²⁴

İsmail Koçuk tarafından İznik Bizans Devleti'nin kuruluş yıllarını inceleyen yüksek lisans tezinin bölümlerinden birinde İznik Bizans Devleti ile İstanbul Latin İmparatorluğu'nun 1204-1214 yılları arasındaki siyasî ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın ilgili kısmında bu çalışmadan faydalanıldı.²⁵

Mezkûr çalışmaların haricinde İstanbul Latin İmparatorluğu tarihini doğrudan konu olarak alması dahi Dördüncü Haçlı Seferi ile ilgili Ülkem Sakarya²⁶; Züleyha Nurata Özdemir²⁷; Abdurrahman Onur Çalışır²⁸ tarafından hazırlanmış yüksek lisans tezleri de bulunmaktadır. Tüm bunların dışında kültürel anlamda literatüre katkı sağlayan bir çalışma da mevcuttur. Yasemin Özdemir'in "IV. Haçlı Seferi ve Latin Döneminde Konstantinopolis/İstanbul'da Yok Olan, Kaçırılan Mimari Ögeler ve Eserler"²⁹ adlı yüksek lisans tezi, Dördüncü Haçlı Seferi'nin İstanbul'daki kültürel mirasa zararı hususunda faydalı bir çalışmadır. Bundan başka, XIII. yüzyıl başlarından Bizans İmparatorluğu'nun 1453'teki yıkılışına kadar Bizans

²² Alexandru Madgearu, **The Asanids: The Political and Military History of the Second Bulgarian Empire (1185-1280)**, Leiden-Boston 2014.

²³ John V. A. Fine, **The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest**, Michigan 1994.

²⁴ Erhan Altunay-Selçuk Eracun, **İstanbul'un Latin Çağı**, İstanbul 2020.

²⁵ İsmail Koçuk, "İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

²⁶ Ülkem Sakarya, "Dördüncü Haçlı Seferi", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.

²⁷ Züleyha Nurata Özdemir, "IV. Haçlı Seferi", **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı**, Mersin 2018.

²⁸ Abdurrahman Onur Çalışır, "Latin Kaynaklarına Göre Dördüncü Haçlı Seferi", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020. Çalışmanın muhtelif yerlerinde bu tezden istifade edildi.

²⁹ Yasemin Özdemir, "IV. Haçlı Seferi ve Latin Döneminde Konstantinopolis / İstanbul'da Yok Olan, Kaçırılan Mimari Ögeler ve Eserler", **Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tarihi ve Kuramı Programı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

İmparatorluğu'nun Latinler ve Türklerle olan siyasi münasebetlerine dâir Caner Togaç'ın "Bizans İmparatorluğu, Romanya'daki Latin Hakimler ve Türkler Arasındaki Siyasi İlişkiler (1204-1453)" başlıklı bir yüksek lisans çalışması da bulunmaktadır.³⁰

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NE GİDEN YOLDA BİZANS-BATI İLİŞKİLERİNE BİR BAKIŞ (XI. YÜZYILDAN XIII. YÜZYILA KADAR)

Bizans ile Batı arasındaki anlaşmazlıkların doruğa ulaştığı Dördüncü Haçlı Seferi'ne (1202-1204) değin Bizans İmparatorluğu'nun Batı Avrupa ile olan ilişkileri tedricî bir şekilde gerilemiştir. Özellikle XI. ve XIII. yüzyıllar arasında şiddetle kendisini gösterecek bu durumun ilk kırılma noktası 1054 senesinde kopan dinî bağlar olmuştur.

Literatürde *schisma*³¹ olarak bilinen bu bölünme dinî bir ayrılık olarak görülse de zamanla siyasi ve askerî pek çok sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Steven Runciman, Hıristiyan dünyasındaki bölünmeyi mufassal bir şekilde ele aldığı eserinde Doğu-Batı Kiliselerinin ayrışmasının sebeplerini beş başlıkta toplamıştır. Kayda göre; kişisel rekabetler, milliyetçi-sosyal ve ekonomik rekabet, dinî makamların rekabeti, liturjik ihtilaflar ve öğreti problemleri yaşanan bölünmenin sebepleridir. Bununla birlikte asıl farklılık dinî makamların rekabetinden meydana gelmiş, diğer etmenler bunun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.³² Nitekim Doğu Roma İmparatorluğu'nun tesis edildiği zamandan itibaren özellikle 381 İstanbul ve 451 Kadıköy Konsillerinde alınan kararlarla³³ istikrarlı bir şekilde gelişen bu ayrılık XI. yüzyılın ortalarında kesin bir kopuş ile neticelenmiştir.

³⁰ Caner Togaç, "Bizans İmparatorluğu, Romanya'daki Latin Hâkimler ve Türkler Arasındaki Siyasi İlişkiler (1204-1453)", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2018.

³¹ Detaylı bilgi için bkz. Şinasi Gündüz, **Hıristiyanlık**, Ankara 2017, s. 127-131. Krş. John Meyendorff, "Schism", **Oxford Dictionary of Byzantium**, C: III, s. 1850-1851.

³² Steven Runciman, **The Eastern Schism: A Study of the Papacy and the Eastern Churches During the Eleventh and Twelfth Centuries**, Oxford 1997, s. 2.

³³ İstanbul Konsili'nde (381) İstanbul'un din adamlarının, Romalı din görevlilerinin yanında konumlanması kararı alınmıştır. Kadıköy Konsili'nde (451) ise iki kilisenin eşit ayrıcalıklara sahip olması yönünde hüküm belirtilmiştir. Bkz. Runciman, **Eastern Schism**, s. 13-14.

1054'te İstanbul Patriği Mikhail Cerularius (ö. 1058/1059) tarafından Roma'ya gönderilen bir mektup Papa IX. Leo'nun (ö. 1054) otoritesini sarsan ve aynı zamanda Cerularius'un kendisini "Ökümenik Patrik" olarak tanıttığı ifâdeler içermiştir. Bunun üzerine Papa IX. Leo o zamanlar sağlık sorunları yaşadığından bu meseleyle ilgilenmesi için Kardinal Humbert'i (ö. 1061) görevlendirmiştir. Akabinde aralarında Humbert'in de bulunduğu dört kişilik bir heyet 1054 yılının Nisan ayında İstanbul'a gelmiştir. Burada IX. Leo adına yazılan iki mektubu Cerularius ve imparatora iletmişlerdir. Mezkûr mektuplarda İstanbul Patriği Cerularius azarlanırken, İmparator IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055) da patriğin davranışları sebebiyle ikaz edilmiştir. Fakat 15 Nisan 1054'te Papa IX. Leo'nun ölümü ise Patrik Cerularius'un İstanbul'daki legatların varlığını meşru kabul etmemesine yol açmıştır. Nitekim Cerularius, Roma'dan gelen legatların dinî ritüellerle ilgili söylemlerini ve uyarılarını dinlemeyerek onları görmezden gelmiştir. İki taraf arasında yaşanan gerginliklerin neticesinde Kardinal Humbert 16 Temmuz 1054'te Ayasofya'ya Patrik Cerularius'un ve takipçilerinin aforoz edildiğini ilân eden bir belge bırakmıştır. Buna karşın imparatorun emriyle mezkûr belge yakılmış ve bir hafta sonra (24 Temmuz) toplanan bir sinodda ise legatların bu davranışı kınanmıştır. İki taraf arasındaki bu restleşmenin ardından kaçınılmaz bir son olarak görünen ayrılık kesinleşmiştir (1054).³⁴ Bu tarihten sonra özellikle Roma Kilisesi, İstanbul Kilisesi'ni hâkimiyeti altına almak adına her fırsatı kullanmaya çalışmıştır. Bu da tarihin seyrini değiştirecek birçok olaya sebebiyet vermiştir.

Dinî olarak ortaya çıkan bölünme XI. yüzyılın ortalarına gelindiğinde muhtelif Batılı kitlelerin askerî saldırıları neticesinde siyasî bir boyut da

³⁴ Doğu-Batı ayrılığını tafsilatlı bir şekilde inceleyen Runciman, Bizanslılar ile Romalılar arasındaki kültürel, eğitsel ve dinî farklılıklara da yer vermiştir. Buna göre Helenist kültüre sahip olan ve Grekçe gibi farklı bir dil konuşan Bizanslılar, Batı'daki Hıristiyanlara göre sorgulayıcı bir yapıya sahiptir. Bu durum dinsel meselelerin doğuda, batıya oranla daha çok tartışılmasını beraberinde getirmiştir. Öte yandan Batı Kilisesi kuruluşunu Aziz Peter'e dayandırmak suretiyle kendisini onun vârisi olarak görmüş ve bu sebeple papaya karşı gerçekleşen herhangi bir saygısızlığı Batı Kilisesi'ne karşı yapılmış saymıştır. Fakat durum Doğu Kilisesi için aynı değildir: İstanbul Kilisesi'nde patrik ve kilise birbirinden ayrılmaktadır. Batı'da papa, imparatorun vârisiyken, doğuda imparatorun işi yönetmek, patriğin işi ise dinî görevleri üstlenmektir. Konuya ilişkin tafsilatlı bilgi için bkz. Runciman, **Eastern Schism**, s. 1-55. Krş. Natalie Sherwan, "Empires Reshaped and Reimagined: Rome and Constantinople, Popes and Patriarchs, 1204-1453" Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of California**, Los Angeles 2016, s. 134-135.

kazanmıştır.³⁵ Nitekim Bizans İmparatorluğu'nun İtalya topraklarında kuzeyden gelen Normanlar hak iddia etmiş ve özellikle reisleri Robert Guiscard (ö. 1085) liderliğinde 1059-1071 yılları arasında Güney İtalya topraklarına devamlı surette askerî harekâtlar düzenlemişlerdir. 1071 yılına gelindiğinde ise Bizans İmparatorluğu'nun İtalya'daki son savunma merkezi Bari bu saldırılar neticesinde Normanlar tarafından ele geçirilmiş, imparatorluğun Batı'daki siyasî ve askerî varlığı son bulmuştur.³⁶

1071 yılı Bizans İmparatorluğu'nun doğu ve batı'daki siyasetini derinden etkilemiş ve kalıcı izler bırakmıştır. Makedonya Hanedanı'ndan (867-1056) sonra tahta oturan siyasî, askerî ve diplomatik yönden zayıf imparatorlar Bizans İmparatorluğu'nun çevresindeki tehditlere karşı başarısız olmuşlardır. Nitekim 1071'de elden çıkan İtalya topraklarını geri kazanmak ve Robert Guiscard'ın ilerleyişini önlemek amacıyla 1074 yılında İmparator VII. Mikhail Dukas (1071-1078) talihsiz bir hata yaparak oğlu Konstantinos'u, Guiscard'ın kızıyla evlendirmiştir. Bu durum ise Normanların 1081-1085 yılları arasında Bizans İmparatorluğu tahtında hak iddia etmek suretiyle Balkanlardaki topraklarına saldırması için bahane teşkil etmiştir.³⁷ İmparatorluğun batı sınırında bu gelişmeler yaşanırken, doğu sınırında Türkler belirmiştir. Selçuklu Türklerinin Anadolu coğrafyasında görülmeye başladığı tarih net olmamakla birlikte 1016 veya 1018 yılı olarak kabul edilir. Bu yıllar arasında bölgeye akınlar düzenleyen ve büyük bir mukavemetle karşılaşmayan Selçuklular, Anadolu'nun kaderinin tayin edildiği 1071

³⁵ Jonathan Phillips, "Crusader perceptions of Byzantium c. 1095 to c. 1150", **Byzantium and The West Perception and Reality (11th-15th C.)**, ed. Nikolaos G. Chrissis, Athina Kolia-Dermitzaki, Angeliki Papageorgiou, London&New York 2019, s. 114.

³⁶ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2017, s. 317-320; A. A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, çev. Tevabil Alkaç, İstanbul 2016, s. 413-415; Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C: XXVII, sy. 1, Temmuz, 2012, s. 105-107; Onur Sevim, "Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 58-66.

³⁷ Normanların, imparatorluk topraklarına 1081-1085 tarihleri arasında düzenlediği saldırılara ilişkin dönemin en önemli kaynağı olan Anna Komnena, "...İmparator, Mikhael Doukas, kendi öz oğlu Konstantinos'u bu Barbarın (Robert Guiscard) kızıyla nişanlamıştı; işte savaşı ateşleyen, bu oldu." ve "...Robert, gittikçe daha büyük tasarılar kurmaktaydı; Rumların İmparatoru olmayı düşlüyordu ve söylediğim gibi, İmparator Mikhael ile hısımlığı (ona dünüir olması) bahanesine sarıldı, Rumlara karşı savaş ateşini yeniden alevlendirdi." şeklinde aktarımlarıyla bu evliliğin getirdiği sonuçları açık bir şekilde belirtmiştir. Bkz. Anna Komnena, **Alexiad**, çev. Bilge Umar, İstanbul 1996, s. 42, 45-46.

Malazgirt Muharebesi'ne kadar bölgeye birçok sefer düzenlemişlerdir. Bu harekâtlar sonucunda Anadolu'da bazı şehir ve kaleler Selçuklular tarafından ele geçirilmiştir. Anadolu'nun "Türkiye" olması yolunda bir dönüm noktası teşkil eden Malazgirt Muharebesi'nde, Selçuklu Sultanı Alp Arslan (1064-1072), İmparator IV. Romanos Diogenes (1068-1071) karşısında büyük bir zafer kazanarak Anadolu'daki Türk varlığını tescil etmiştir.³⁸ Bu tarihten itibaren Türkler açısından Anadolu'da kalıcı bir yayılma ve yerleşme süreci başlamıştır.

İmparatorluk için felâket sayılabilecek bu vaziyette ise devletin tüm yükünü Komnenos Hanedanı'nın kurucusu I. Aleksios Komnenos (1081-1118) üstlenmiştir. Aleksios Komnenos, genç yaşına rağmen, ileri görüşlü ve diplomasi dehâsı bir imparatordu. Onun şanssızlığı, erguvan rengi elbisesini kuşandığında imparatorluğun kuzeyde Peçenek, batıda Norman ve hemen Boğazın karşısında Süleymanşâh tarafından kuşatılmış bir durumda olmasıydı. Aleksios, iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra imparatorluk için en büyük tehlike olarak gördüğü Normanlar ile mücadeleye girişmiştir. Bu sebeple derhâl doğu sınırında sükûneti sağlamak amacıyla Süleymanşâh ile "Dragos Suyu" antlaşması yapmıştır (1081). Buna göre; Aleksios, Türkiye Selçuklularına vergi ödeyecek buna mukabil, Süleymanşâh Dragos Suyu'nun gerisine çekilecek ve Normanlar karşısında Bizans'a askerî destek sağlayacaktır. Fakat antlaşmanın belki de en önemli yanı Bizans İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devleti'ni (1075-1308) resmî olarak tanımış olmasıdır.³⁹

İmparatorluğun doğu sınırını bir süreliğine emniyete alan ve aynı zamanda Normanlar ile mücadelede Türkiye Selçuklularından askerî destek sağlayan Aleksios Komnenos, Robert Guiscard liderliğinde Adriyatik sınırına dayanıp Draç'ı (Dyrrhakhion) kuşatan Normanlar ile savaşa hazırlandı. Fakat Ekim 1081'de Draç önünde cereyan eden savaşta İmparator Aleksios'un uğradığı hezimet üzerine şehir

³⁸ Detaylı bilgi için bkz. Nikephoros Bryennios, **Tarihin Özü**, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 43-55; Sibt İbnü'l-Cevzî, **Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, çev. Ali Sevim, Ankara 2011, s. 156-161, 166-173. Krş. Claude Cahen, **Türklerin Anadolu'ya İlk Girişleri (XI. Yüzyılın İlk Yarısı)**, çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, Ankara 1988, s. 11-26; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 2011, s. 45-67; Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, Ankara 2014, s. 7-56.

³⁹ Anna Komnena, s. 124-126; Ali Sevim, **Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah**, Ankara 2018, s. 27-31; Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış", **Bizans Tarihi Yazıları**, İstanbul 2005, s. 99.

Normanlar tarafından işgal edildi (Şubat 1082). Böylelikle Normanlara İstanbul yolu açılmıştı, ama Guiscard Güney İtalya'da çıkan sorunlar yüzünden oğlu Bohemund'u ordusunun başında bırakıp geri döndü. Aleksios ise Norman tehlikesini bertaraf edebilmek için donanmasını takviye etmek amacıyla Venedik'ten yardım istedi. İmparator, 1082 yılında yapılan antlaşmayla çeşitli ticarî imtiyazlar ve vergi muafiyeti tanımak suretiyle Venedik'in donanma desteğini sağladı. Bunu takiben Venedik donanması Normanların ikmal yollarını keserken Süleymanşâh'ın gönderdiği birlikler de karada yürütülen mücadelede etkili oldu. Neticede Normanlar geri püskürtülerek Epiros, Makedonya ve Teselya bölgeleri tehlikeden kurtarıldı (1084). Ertesi yıl Normanlar tekrar saldırıya geçtilerse de Guiscard'ın ölümü üzerine Güney İtalya'da iç savaş başlayınca geri çekildiler (1085). Adriyatik'te kendisine rakip olarak gördüğü Normanlar karşısında Bizans'a yardım eden Venedik ise savaştan en kârlı çıkan taraf oldu; Aleksios, Venedik Doju'una "*protosebastos*"⁴⁰ unvanı vermiş, ardından başkent ve Bizans sınırları içerisinde her noktada Venedik'e serbest ticaret imkânı sağlamıştı (1082). Bu suretle Venedik, gelecek yıllarda Bizans İmparatorluğu'nun iç ve dış ilişkilerinde büyük etken olmuştu.⁴¹

Öte yandan Malazgirt Savaşı'nı müteâkip Türklerin Anadolu'daki ilerleyişi I. Aleksios Komnenos'un Batı Avrupa'dan askerî yardım talep etmek suretiyle başlayan Haçlı Seferleri (1095-1291) sürecini ortaya çıkarmıştır.⁴² Haçlı Seferleri Bizans-Batı ilişkilerinde 1204 yılında Batılıların İstanbul'u zapt etmesine değin devam edecek ikinci kırılma noktasını teşkil etmiştir.

Yaklaşık iki asır sürecek olan Haçlı Seferleri'nin başlamasından evvel XI. yüzyılda batı ve doğudaki siyasî ortamı açıklamak elzemdir: XI. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da Cluny hareketi ekseninde büyük bir değişim yaşanmaktaydı. Karolenjiyen Devleti'nin kudretli hükümdarı Charlemagne'in (ö. 814) ölümüyle

⁴⁰ I. Aleksios Komnenos tarafından çıkarılan, sebastosların en büyüğü anlamında yüksek bir unvan. Bkz. Ioannes Kinnamos, *Historia (1118-1176)*, çev. Işın Demirkent, Ankara 1995, s. 223.

⁴¹ Anna Komnena, s. 127-170; Ostrogorsky, *Bizans Devleti*, s. 330-332; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu*, s. 435-438; Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000 s. 55-59. XI. Yüzyıl'da Bizans-Norman ilişkileri için ayrıca bkz. Sevim, *Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)*, s. 58-87; Ömer H. Özdemir, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, III, sy. 2, Aralık, 2020, s. 424-429.

⁴² Bizans İmparatorluğu'nun Batı Avrupa'ya askerî yardım çağrısı için bkz. Peter Frankopan, *The First Crusade: The Call from the East*, Cambridge, Massachusetts 2012, s. 88-100.

Avrupa topraklarında bölünmeler meydana gelmiş, merkezî otoritenin zayıflamasıyla ortaya çıkan yerel hâkimler ve kontlar sürekli birbirleriyle çatışmışlardı. Zırhlı şövalyeler ise başıboş kalmış, istedikleri gibi hareket ederek etrafta terör estirmişlerdi. Avrupa'nın bu istikrarsız vaziyetine çare olarak Cluny Manastırı tarafından bir dizi reformlar yapılmıştı. Cluny Tarikatı temsilcileri dini ön plânda tutarak verdikleri kardeşlik mesajlarıyla Avrupa'daki şiddeti nispeten azaltmayı ve merkezî otoriteyi kilise lehine dönüştürmeyi başarmıştı.⁴³

Cluny Tarikatı'ndan yetişen Papa II. Urbanus (1088-1099) papalık dönemindeki ilk büyük toplantısını Piacenza'da gerçekleştirdi (1095). Bu sıralarda Balkanlar ve Anadolu'daki tehlikeleri bertaraf eden Aleksios Komnenos Türklere karşı taarruza geçme fırsatı bulmuştu. Fakat yeterli askerî güce sahip değildi. Bu sebeple Piacenza Konsili'ne temsilciler göndererek papadan Türklere karşı kullanmak üzere ücretli asker talebinde bulundu.⁴⁴ Aslında bu Bizans'ın batıdan ilk yardım talebi değildi; İmparator VII. Mihail döneminde de aynı istek söz konusu olmuştu. Fakat mezkûr dönemde Avrupa'daki şartlar müsait olmadığı için bu teklif fiiliyata geçirilememişti. Papa II. Urbanus, Aleksios'un bu yardım talebini memnuniyetle karşılamış ve bunu bir fırsat olarak görmüştü. Zira XI. yüzyılın sonlarında Avrupa'nın nüfusu hayli artmış, bunun yanında yaşanan sel felâketleri ve salgın hastalıklar, açlık ve yoksulluğu beraberinde getirmişti. Bu sebeplerle doğuya seyahat pekâlâ mümkün olabilirdi. Nitekim Yakındoğu ve Anadolu'da da şartlar daha önce hiç olmadığı kadar müsaitti; Süleymanşâh ve Melikşâh'ın ölümlerinin ardından Türk-İslâm dünyası iç savaşa sürüklenmiş, ihtilaflar hat safhaya çıkmıştı.⁴⁵

Papa II. Urbanus, Aleksios Komnenos'un beklediğinin aksine paralı askerlerden oluşan birkaç bin kişilik ordu sevk etmedi. O, Avrupa'nın içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumları da göz önünde bulundurarak suçluları,

⁴³ Sidney Painter, "Western Europe on the Eve of the Crusades", **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, C: I, London 1969, s. 3-29; Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması", **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri**, İstanbul 1998, s. 1-8.

⁴⁴ Jean-Claude Cheynet, "Some thoughts on the relations between Greeks and Latins at the time of the First and Fourth Crusades", **Byzantium and The West**, s. 86-87.

⁴⁵ Jonathan Riley-Smith, **The First Crusade And The Idea Of Crusading**, New York 2003, s. 1-12; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, İstanbul 2013, s. 1-4; Demirkent, "Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti", s. 1-8; Abdülkerim Özaydın, "I. Haçlı Seferinin Başarıya Ulaşmasında Büyük Selçuklular'ın İçinde Bulunduğu Siyâsî ve İçtimâî Şartları Rolü", **Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, sy. 5, Konya 2016, s. 1-18.

kavgacı şövalyeleri ve bunlarla birlikte topraksız asilzâdeleri de sefere dâhil etti. 1095 yılının Kasım'ında Clermont'ta toplanan konsilde büyük bir kalabalığa hitap ederek⁴⁶ doğudaki kardeşlerini Türklerin zulmünden kurtarmak ve kutsal toprakları geri almak için konuşmalar yaptı. Bununla birlikte sefere iştiraki en yüksek raddede sağlamak amacıyla doğuya gidenlerin cennetle mükâfatlandırılacağını söyledi. Neticede siyasî amaçlı bir girişim olan I. Haçlı Seferi (1096-1099) “*deus vult*” (tanrı istiyor) sloganıyla başlamış oldu.⁴⁷

I. Aleksios Komnenos, Avrupa'daki büyük hareketliliği ve seferin katılımcılarını haber alınca büyük bir dikkatle Haçlı ordusunun hareketlerini takip etmeye başladı. Zîra seferin komutanlarından birisi 1081-1085 yılları arasında Balkanlarda savaştığı Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund idi. Nitekim Aleksios Komnenos, Bohemund'un diğer Haçlı kontlarını İstanbul'a saldırmak hususunda teşvik etmesinden çekinmekteydi. Bohemund ise özellikle Aleksios'un Türkler ile antlaşma imzalamasını ve onların askerî desteği ile Balkanlarda kaybettiği savaşı şüphesiz unutmamıştı.

Gerçekten de Haçlı ordusunun daha seferin ilk safhasında Balkanlardaki ilerleyişi sırasındaki tahribatları Bizanslıların çekincelerinde ne denli haklı olduklarının kanıtı gibidir. Zîra asıl Haçlı ordularından daha önce harekete geçen ve Pierre l'Ermite komutasında 20 Mayıs 1096'da Köln'den yola çıkan disiplinsiz kitle, 26 Haziran ve 3 Temmuz 1096 tarihlerinde Bizans İmparatorluğu hâkimiyetinde bulunan Belgrad ve Niş şehirlerine saldırdı. Özellikle Niş civarındaki yağmalarını artıran Pierre'in ordusu burada bir Bizans valisi tarafından bozguna uğratıldı. Bu vesileyle Bizanslılar ve Haçlı orduları arasındaki ilk büyük çatışma da vuku buldu. Bizanslılar ile girdikleri çatışmada uğradıkları mağlubiyet sebebiyle sayıları azalan Pierre l'Ermite'in ordusu 1 Ağustos 1096 tarihinde İstanbul'a ulaştı. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, bu disiplinsiz ordunun başkentteki varlığına sadece beş gün kadar tahammül edebildi ve onları ivedilikle boğazın Anadolu Yakası'na

⁴⁶ Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı konuşmalar için bkz. Dana Carleton Munro, **The Speech Of Pope Urban II. At Clermont 1095**, American Historical Review, C: XI, 1906, s. 231-242. Yanlış yer bold yapılmış.

⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. Riley-Smith, **The First Crusade**, s. 13-30; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi** çev. Fikret Işıltan, C: I, Ankara 2008, s. 83-92; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 5-10; Demirkent, “Haçlılar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C: XIV, s. 525-528.

geçirdi. Zîra Haçlı ordusu şehrin ihtişamından gözleri dönmüş bir şekilde civardaki meskenlere saldırılar düzenlemişlerdi. Anadolu'ya geçtikten sonra da taşkınlıklarına devam eden bu ordu Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan tarafından Ekim 1096'da gerçekleşen Drakon Savaşı'nda tümüyle imha edildi.⁴⁸

Pierre l'Ermite'in seferinin akabinde asilzâdelerin oluşturduğu asıl Haçlı orduları 1096 yılı sonlarından itibaren İstanbul'a gelmeye başladılar.⁴⁹ İmparator I. Aleksios Komnenos, Haçlıların asıl niyetlerinin Anadolu ve Yakındoğu'da devlet kurmak olduğunu anlamıştı. Bu sebeple İstanbul'a gelen Haçlı liderlerinden vasallık yemini etmelerini istemişti. Buna göre Haçlılar eskiden Bizans İmparatorluğu'na ait toprakları ele geçirirlerse imparatorluğa iade edeceklerdi. Fakat Haçlı kontlarına kendi yüksek hâkimiyetini kabul ettirmek İmparator I. Aleksios Komnenos için pek de kolay olmadı.⁵⁰ Özellikle Godefroi de Bouillon'nun 23 Aralık 1096'da İstanbul'a ulaşmasından itibaren Haçlılarla İmparator Aleksios arasında huzursuzluklar belirdi. I. Aleksios, Godefroi'dan kendisini ziyaret ederek bağlılık bildirmesini istedi. Fakat Godefroi, imparatorun bu teklifini diğer Haçlı kontları gelmeden yerine getirmek istemedi. Nitekim başkentte olaylara tanıklık eden Anna'nın "*...İmparator, ısrarla ondan Marmara Denizi Boğazı'nın öte yanına geçmesini isteyince bunu yapmayı erteledi, neden üzerine neden sıralayarak hep bugünden yarına bıraktı. Aslında, Bohemond'un ve diğer Kontların gelmesini bekliyordu.*"⁵¹ ifâdesi I. Aleksios'un Haçlılardan vasallık yemini almak istemesindeki mânâyı ve onları ivedilikle karşıya geçirmek istemesinin sebebini açıklamaktadır. İmparator I. Aleksios Komnenos, Godefroi'nun uzlaşmaz tavırları sebebiyle Haçlılara sağladığı imkânları kesti. Bu durum üzerine Godefroi ve birlikleri ise İstanbul civarındaki mahalleri yağmaladı;

⁴⁸ Anna Komnena, s. 306-308; Willermus Tyrensis, **Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum**, (Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar), C: I, Tr. çev. Ergin Ayan, İstanbul 2016, s. 60-69; **Gesta Francorum**, (Anonim Haçlı Tarihi), Tr. çev. Ergin Ayan, İstanbul 2013, s. 51-54; Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, (Albert of Aachen, **History of the Journey to Jerusalem**), İng. çev. Susan B. Edgington, Oxford 2007, I/1-23, s. 1-45; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 12-15; Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, Ankara 2014, s. 26-28.

⁴⁹ Asillerden teşekkül eden asıl Haçlı ordusunun İstanbul'a yolculukları için bkz. Frederic Duncaif, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **HC**, C: I, s. 266-279.

⁵⁰ Bkz. Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)", Yayımlanmış Doktora Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Isparta, 2011, s. 148-158.

⁵¹ Anna Komnena, s. 313.

İstanbul'un Blakhernai önündeki surlarına taarruz başlattı. Bunun üzerine imparator da ordusuna talimat vererek Haçlılara karşı koydu. İki taraf arasında kısa süren çatışmaların ardından Godefroi imparatora vasallık yemini etti ve boğazın Anadolu tarafına geçmeyi razı oldu.⁵² Ardından Bohemund ve Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles (ö. 1105) gibi liderler de İstanbul'a gelerek İmparator I. Aleksios Komnenos ile anlaştılar.⁵³

Neticede Haçlı ordularının tümü 1097 yılının Nisan ayına kadar İstanbul'a ulaştılar. İmparator Aleksios, Haçlı ordularının başındaki her lider ile eskiden Bizans toprakları dâhilinde yer alan bölgelerin Haçlılar tarafından ele geçirilmesi hâlinde Bizans İmparatorluğu'na iade edilmesi şartıyla bir anlaşma yapmış ve orduları Anadolu Yakası'na sevk etmişti. Böylece 1097 yılı ilkbaharında Anadolu içlerine doğru Haçlı yürüyüşü başladı. İlk hedef Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik oldu. Sultan I. Kılıç Arslan (1093-1107) bu sırada Pierre l'Ermite karşısında kolayca elde ettiği başarıdan dolayı Haçlıları küçümsemiş, Ermenilerin elinde bulunan Malatya'yı kuşatmaya yönelmişti. Haçlıların muazzam bir orduyla İznik'i kuşattığı haberini alan I. Kılıç Arslan, hızla İznik önlerine gelse de Haçlıların kuşatmasını yarmaya muvaffak olamadı ve geri çekilmek zorunda kaldı. Bir süre kale içerisinde direnen Türk garnizon, şehri 18 Haziran 1097 gecesi Bizans'a teslim etti. Haçlılar bu başarıdan sonra Eskişehir-Akşehir-Konya üzerinden Antakya'ya gitmek üzere yola koyuldu. 1 Temmuz 1097 yılında Sultan I. Kılıç Arslan bir kez daha Haçlıların karşısına çıksa da Dorylaion'da⁵⁴ mağlup oldu. Sonunda güneye inmeyi başaran Haçlılar, 10 Mart 1098'de Urfa, 3 Haziran 1098'te Antakya'da, 15 Temmuz 1099'da Kudüs'te ve daha sonraki süreçte 12 Temmuz 1109'da Trablus'ta devletler kurdular.⁵⁵

⁵² Anna Komnena, s. 313-317; **Gesta Francorum**, s. 56-57. Krş. Karaca, **Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarihi (1099-1187)**, Ankara 2020, s. 24-26; Sevim, **Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)**, s. 103-104.

⁵³ Anna Komnena, s. 320-324; **Gesta Francorum**, s. 63-66. Krş. Frankopan, **First Crusade**, s. 130-137; Sevim, **Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)**, s. 104-107.

⁵⁴ Bugün Eskişehir sınırları içerisinde bir yer. Bkz. Clive Foss, "Dorylaion", **ODB**, C: I, s. 655.

⁵⁵ Urfa Haçlı Kontluğu için bkz. Demirkent, **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)**, C: I, Ankara 2013, s. 1-75. Antakya Prinkepsliği'nin kuruluşu hakkında bkz. Ebru Altan, **Antakya Haçlı Prinkepsliği Kuruluş Devri (1098-1112)**, Ankara 2018, s. 49 vd. Kudüs Haçlı Kontluğu'nun kuruluşu için bkz. Karaca, **Kudüs Haçlı Krallığı**, s. 44 vd. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: I, s. 135-222; Demirkent, "Haçlılar", **DİA**, s. 528-530. Haçlılar ile Anadolu'daki Türkler arasında XI. ve

Birinci Haçlı Seferi başarıya ulaşmış ve doğuda Latin hâkimiyetinde devletler kurulmuştu. Bu devletlerden özellikle Antakya, Bizans-Batı ilişkilerindeki sorunların Yakındoğu'da devam etmesine sebep olmuştur.⁵⁶ Öte yandan seferin başarıya ulaşmasının yankıları Batı Avrupa'da hızla yayılmış ve yaşanan gelişmeler büyük bir sevinç ile karşılanmıştır. Bu durum ise Avrupalıları doğuya yerleşme hususunda teşvik etmiştir. Nitekim 1101 yılında Papa II. Paschalis (1099-1118) doğuya yeni bir sefer için çağrıda bulunmuştur. Buna uygun olarak Lombardlar, Almanlar ve Fransızların oluşturduğu muazzam büyüklükteki üç ordu Balkanlar üzerinden peş peşe İstanbul'a gelmiştir. Fakat bu ordular, Sultan I. Kılıç Arslan tarafından sırasıyla Merzifon-Konya Ereğli'de imha edilmişlerdir.⁵⁷

1101 yılı Haçlı orduları arasında özellikle Lombardların Bizans İmparatorluğu topraklarında gerçekleştirdikleri yağma hareketleri dikkat çekicidir. 13 Eylül 1100 tarihinde Milano'dan yola çıkan çok sayıda Lombard birliğine imparatorluk sınırı olan Belgrad'tan itibaren İmparator I. Aleksios Komnenos'un emri doğrultusunda Balkanlardan İstanbul'a seyreden güzergâhları boyunca imparatorluk birlikleri tarafından refakat edildi. Batılı ordulara güvenmemekteki haklılığını Birinci Haçlı Seferi boyunca tecrübe eden İmparator Aleksios, aynı şekilde bu kitleye karşı da temkinli yaklaşıyordu. Fakat Lombard ordusu kendileri için yol boyunca kurulan açık pazarlarda sürekli yağmalar gerçekleştiriyor, civardaki köyleri ve ambarları talan ediyordu. Dahası 1101 yılının Mart'ında İstanbul'a ulaştıklarında ise Lombard ordusu İmparator Aleksios'a bağlılık göstermeyerek Blakhernai Sarayı'na saldırılarda bulundu. Yaklaşık bir aydan fazla süren anlaşmazlıklar sonunda Lombardlar 1101'de Nisan ayının sonlarında boğazın Anadolu Yakası'na geçtiler. Fakat 1101 yılı Haçlı Seferi'nin Anadolu'da akamete uğraması ve Haçlı ordusunun Türkler tarafından imha edilmesinin tüm sorumluluğu

XII. yüzyılda gerçekleşen mücadelelerle ilgili ayrıca bkz. Altan, "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)", **Tarih Dergisi**, sy. 47, İstanbul 2009, s. 75-104.

⁵⁶ Detaylı bilgi için bkz. Altan, **Antakya Haçlı Prinkepsliği**, s. 95 vd.; Sevim, **Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)**, s. 140-151.

⁵⁷ Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 61-72; Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", **Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul 1995, s. 17-56.

Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'a yüklenince bu durum Bizans-Batı arasındaki karşılıklı nefreti artırmıştır.⁵⁸

Bizans İmparatorluğu ile Batı Avrupa arasında XI. yüzyılın ortalarından itibaren git gide kendisini belli eden husumet 1107 yılına gelindiğinde Bizans İmparatorluğu'na karşı, hedefi doğrudan başkent İstanbul olan bir Haçlı Seferi'nin yapılmasına sebep oldu. Birinci Haçlı Seferi sonrasında kurulan Antakya Prinkepsliğini'nin Bizans ve Batılılar arasında sorun teşkil ettiği zikredilmişti. Nitekim Antakya Prinkepsliği'nin tek düşmanı Bizans İmparatorluğu değildi, Bohemund'un yönetiminde prinkepslik Türklerle de yoğun bir mücadele hâlindeydi. Neticede Bohemund hem maddî hem de askerî bir destek arayışı için 1105 yılı başlarında Apulia'ya yelken açtı. Anna Komnena'nın detaylı bir şekilde aktardığı malûmatdan anlaşıldığı kadarıyla Bohemund bir gemi içerisinde ölü taklidi yaparak Avrupa'ya ulaşmıştı.⁵⁹ Ardından aynı yılın Eylül ayında Roma'da Papa II. Paschalis ile yeni bir Haçlı Seferi plânı hususunda görüşmeler yapan Bohemund, seferin hedefinin kutsal topraklar yerine Bizans İmparatorluğu olması gerektiği hususunda papayı ikna etti. Bu arada Avrupa'da büyük bir sevinçle karşılanan Bohemund, Fransa Kralı I. Philippe'nin (ö. 1108) kızlarından Constance ile evlendi ve Fransa'nın desteğini sağladı (Mart 1106). Akabinde Bizans İmparatorluğu'nun Hıristiyanlığa ihanet ettiği ve Türklerle iş birliği yaptığı yönünde söylentiler yayarak Bizans karşıtı propaganda hareketine başladı. Bohemund'un Avrupa'daki icraatlarını dikkatle takip eden İmparator Aleksios ise Pisa, Cenova ve Venedik gibi denizcilikte mahir devletleri ikaz ederek, Bohemund ile ittifak kurmamaları konusunda onları uyarıp

⁵⁸ Latin kaynaklarına yansıyan "...imparator onları şimdi eski Bizans stilinde aldattı. Yeni gelenleri en samimi biçimde karşılamış olmasına rağmen, birçoğunu haince ve gizlice ileri geri gönderdiği araçlar vasıtasıyla düşmanları, Haçlıların ilerlemelerini engellemeğe teşvik etti." (Willermus Tyrensis, **(Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143)**), Tr. çev. Ergin Ayan, C: II, Ankara 2018, XIII, s. 83) gibi Bizanslıları, Türklerle iş birliği yapmak hususundaki suçlayıcı ifâdeler Batı nezdindeki Bizans algısını en iyi şekilde anlatmaktadır. Öte yandan Anna ise İmparator Aleksios'un Haçlı ordusuna rehberlik etmesi amacıyla Tzitas adında Bizanslı komutan ve onun emrinde 500 Peçenek birliğini sevk ettiğini belirtmiştir (Anna Komnena, s. 346-347). Krş. Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 56; Sevim, **Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)**, s. 131-139.

⁵⁹ Anna Komnena, s. 357-358. Krş. Altan, "Bizans'a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi ve 1108 Devol Anlaşması", **Osmanlı'nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İpsirli Armağanı**, C: I, İstanbul 2013, s. 107-110.

Venedik'in donanma desteğini sağladı ve Draç mevkinin olası saldırılara karşı tahkim ettirdi.⁶⁰

1107 yılının Eylül ayına gelindiğinde Bohemund Bari'de büyük bir ordu toplamış hâlde sefere çıkmaya hazırды. Akabinde 9 Ekim'de Adriyatik Denizi'ni geçerek 13 Ekim 1107'de Draç'ı muhasara etti. Bizans İmparatorluğu üzerine fiilen ilk Haçlı Seferi de bu suretle başladı. Bizans birlikleri önceki savaşlarından edindikleri tecrübelerle Normanlar karşısında meydan muharebesine girmediler. Bunun yerine Norman kuvvetlerine ait dönemin çok ilerisinde tekniklerle hazırlanmış savaş aletlerini yakmak ve ikmal yollarını kesmek suretiyle onları güçten düşürmeye çalıştı. Nitekim Venedik donanması Normanların, İtalya ile olan bağlantısını engelleyerek Bizanslıların amaçlarına ulaşmasını sağladı. İmparator I. Aleksios Komnenos'un da etkili diplomasi politikaları sonucunda Bohemund yenilgiyi kabul etti ve imparatorun barış istedi (1108). Devol'da yapılan barış görüşmelerine göre Bohemund, Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'a bağlı olmak kaydıyla Antakya'da ölünceye kadar hüküm sürecek; kendisinin ölümünden sonra Antakya, Bizans İmparatorluğu'na teslim edilecekti. Bununla birlikte Bohemund, Bizans İmparatorluğu'nun girdiği savaşlarda istendiği takdirde askerî destek sağlamak mecburiyetinde olacaktı. Fakat Bohemund'un 1111 yılındaki ölümünün ardından Antakya hâkimi Tankred (ö. 1112), bu antlaşmayı hiçbir zaman kabul etmedi ve imparatorluğa olan düşmanca faaliyetlerine devam etti.⁶¹

I. Aleksios Komnenos'un 1118'de ölümüyle tahta geçen oğlu II. İoannes Komnenos (1118-1143) dönem kaynaklarında Komnenos Hanedanının en kudretli hükümdarı olarak anılmıştır.⁶² Bu dönemde Aleksios Komnenos devrinde Batılıların Bizans aleyhinde faaliyetlerini önlemek amacıyla Venedik'e verilen imtiyazlar

⁶⁰ Anna Komnena, s. 360-632, 371; Altan, **Antakya Haçlı Prinkepliği**, s. 123-127; Altan, "1108 Devol Anlaşması", s. 110-111.

⁶¹ Tafsillatlı bilgi için bkz. Anna Komnena, s. 385-388, 393-438. Krş. Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 337-338; Altan, **Antakya Haçlı Prinkepliği**, s. 127-136; Altan, "1108 Devol Anlaşması", s. 110-117; Sevim, **Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)**, s. 153-157; Georgios Theotokis, "The Campaigns of the Norman Dukes of Southern Italy Against Byzantium, in the Years Between 1071 and 1108 AD." Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of Glasgow Department of History**, 2010, s. 286-301; Umut Başat, "Taranto Kontu Bohemond (Hayatı ve Faaliyetleri)", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020, s. 154-171.

⁶² Niketas Khoniates, **Historia (İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1995, s. 31.

devletin içtimâî ve ekonomik vaziyetini çıkmaza sokmuştur. Öte yandan Türkler, imparatorluğun batıdaki meşguliyetinden faydalanarak topraklarını Bizans İmparatorluğu aleyhinde genişletmiştir. Nitekim II. Ioannes'in de tahta çıktuktan sonraki ilk icraatı Selçuklulara ait Laodikeia⁶³ (1119) ve Sozopolis'i⁶⁴ (1120) zapt ederek, Türklerin Batı Anadolu'daki önemli üs noktalarını ele geçirmek olmuştur. Ardından Tuna topraklarına yeni akınlar düzenleyen Peçenekler Eski Zağra (Beroe) civarında yapılan savaşta geri püskürtülmüştür (1122). Bununla birlikte Beroe Savaşı'nı kaybeden Peçenekler, artık Bizans İmparatorluğu için ciddi bir tehdit olmaktan çıkmıştır.⁶⁵

Bizans-Batı ilişkileri açısından devrin en önemli hadiselerinden birisi ise Venedik'e 1082 yılında sabık İmparator Aleksios Komnenos tarafından verilen imtiyazların kaldırılma girişimi olmuştur. Venedik, ticarî faaliyetlerinin zarar gördüğü bu duruma Kudüs Kralı II. Baudouin'in (1118-1131) yardım çağrısını bahane ederek harekete geçmek suretiyle karşılık vermiştir. Nitekim Venedik Doju Domenico Michieli (1118-1129), 40 kalyonluk büyük bir armada ile 8 Ağustos 1122'de Venedik'ten yelken açtı. Kutsal topraklara ulaşmak niyetiyle yola çıkan bu donanma yol üzerinde Bizans'a ait Korfu Adası'nı kuşatarak, II. Ioannes Komnenos'un Venedik aleyhinde aldığı imtiyaz kararına karşı ilk misillemeyi yaptı. Korfu'daki Bizans karargâhı ise Venedik saldırıları karşısında direndi. Kudüs Kralı II. Baudouin'in Müslümanlara esir düştüğü haberinin Venedik armadasına ulaşmasının akabinde donanma Korfu kuşatmasını kaldırarak Akkâ'ya doğru yelken açmak zorunda kaldı (18 Nisan 1123). Filistin bölgesinde Tyrus (Sûr) şehrinin zaptına yardım eden Venedikliler yaptıkları yardımları karşılığında bölgede başta vergi muafiyeti olmak üzere pek çok ayrıcalıklar elde ettiler (1124).⁶⁶ Ardından kutsal topraklardan ayrılan Venedik Doju armadasıyla birlikte yeniden Bizans aleyhinde girişimlere başladı. Ekim 1124'te Bizans'a ait Rodos Adası, 1125 başında

⁶³ Denizli sınırları içerisinde bir mevki. Bkz. Veli Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, C: I, Ankara 2016, s. 319. Krş. Foss, "Laodikeia in Phrygia", **ODB**, C: II, s. 1177.

⁶⁴ Uluborlu. Isparta sınırları içerisinde bir ilçe. Bkz. Sevin, **Tarihi Coğrafya**, C: I, s. 306. Krş. Foss, "Sozopolis of Pisidia", **ODB**, C: III, s. 1933.

⁶⁵ Kinnamos, **Historia**, s. 5-11; Niketas Khoniates, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 5-11.

⁶⁶ Venedik'in 1123-24 yıllarında Yakın-doğu'daki faaliyetleri için bkz. Willermus Tyrensis, C: II, s. 215-224. Krş. Altan, "Venedik'in Haçlı Seferi (1122-1124)", **Prof. Dr. Erdoğan Mercil'e Armağan**, İstanbul 2013, s. 302-306.

Kos, Samos, Lesbos ve Andros Adaları, Mora Yarımadası'nda Modon'u muhasaraya alarak buraları tahrip ettiler. Sonunda İmparator II. Ioannes Komnenos, Venedik'e 1082 yılında sağlanan imtiyazları 1126 yılında bir fermandan yeniden onaylamak mecburiyetinde kaldı.⁶⁷ II. Ioannes Komnenos hükümdarlığının kalan yıllarında imparatorluğun doğusundaki Türk tehdidi önlemek ve güneyde Kilikya bölgesinde Ermenileri ve Antakya Prinkepsi Raymond'u (1136-1149) itaat altına almak için uğraşmıştır. Bu gayede II. Suriye seferine (1142-1143) çıktığı esnada Toroslarda katıldığı bir avda zehirli bir okla elinden yaralanmış ve 8 Nisan 1143'te hayatını kaybetmiştir. Ioannes Komnenos'un yerine ise oğlu Manuel Komnenos (1143-1180) tahta geçmiştir.⁶⁸

Manuel Komnenos döneminde en büyük sorunlarından birisi geçmiş yıllarda olduğu gibi Normanlar ile tebellür eden ihtilaflardı. Normanlar İtalya'da yeni kralları II. Roger'in (1130-1154) liderliğinde Bizans aleyhinde faaliyetlere başlamıştı. Manuel Komnenos ise Normanlar karşısında müttefik bulmak ümidiyle zaruri bir ittifak yapma ihtiyacı duymuş, Alman Kralı III. Konrad'ın (1138-1152) baldızı Bertha von Sulzbach ile evlenmek suretiyle Almanların desteğini kazanmıştı. Kral Konrad için de bu ittifak pekâlâ anlaşılabilir. Zîra Adriyatik'te Norman hâkimiyeti Almanlar açısından da tehlike arz etmekteydi. Fakat bu sıralarda Batı'da yeni bir Haçlı Seferi plânlanmaktaydı. Manuel ile Konrad'ın Normanlar aleyhine harekete geçmesine 1147 yılında gerçekleşen İkinci Haçlı Seferi (1147-1148) mâni oldu. Zîra batıdan gelen ordular karşısında tedirginlik yaşayan Manuel Komnenos dikkatini Anadolu'ya çevirmiş, Haçlı Seferi'nin katılımcısı olan III. Konrad ise Normanlar ile mücadeleyi ertelemek zorunda kalmıştı.⁶⁹ Bu durumu fırsat bilen II. Roger ise 1147 sonbaharında Korfu, Thebai ve Korinthos'u yağmaladı.⁷⁰ İmparator Manuel, Norman saldırılarını Venedik'in donanma yardımıyla geri püskürtmek istedi. Nitekim

⁶⁷ Detaylı bilgi için bkz. Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 74-77; Altan, "Venedik'in Haçlı Seferi", s. 299-307; Özdemir, "Chrysobullar", s. 430-431.

⁶⁸ Kinnamos, **Historia**, s. 11-24; Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 11-31; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 350-351.

⁶⁹ Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 352-353; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 475.

⁷⁰ Normanların mezkûr Bizans şehirlerini yağmalaması imparatorluğun ipek sanayisinin de Güney İtalya'ya taşınmasını beraberinde getirdi. Zîra Normanlar Korinthos ve Thebai gibi şehirlerden ipek dokumacılığında anlayan işçileri Palermo'ya sevk ettiler. Kinnamos, **Historia**, s. 73; Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 49-54. Krş. Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Ankara 2003, s. 44-47; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 354.

Adriyatik Denizi'nde Norman egemenliği Venedik'in de çıkarlarına ters düşmekteydi. Bu vesileyle Bizans İmparatorluğu ve Venedik yeniden müttefik hâle geldiler. İmparator Manuel, Venedik'e yeni imtiyazlar vermek suretiyle onların desteğini sağladı. 1147 ve 1148 yıllarında çıkartılan iki ayrı fermanla Venedikliler özellikle başkent İstanbul içlerinde ticarî mülklerini artırmaya muvaffak oldular.⁷¹ Akabinde Venedik-Bizans müşterek donanma kuvvetleri 1149 yılında Norman işgalindeki Korfu Adası'na saldırdı. Aynı yılın yaz aylarına kadar devam eden muhasara sonucunda Korfu Adası tekrar Bizans hâkimiyetine girdi. Fakat bu sıralarda Venedik ve Bizanslılar arasında Venediklilerin kibirli tavırları sebebiyle pazar yerinde tartışma çıktı. Tedricî bir şekilde artan husumet çatışmaya döndü. Bunun üzerine Venedikliler çevre vilayetlerde seyreden Bizans gemilerine saldırdılar ve ardından imparatorluk gemilerinden birini ele geçirmek suretiyle İmparator Manuel'i siyahî bir köle vasıtasıyla taklit ederek aşağıladılar. Sonunda Bizanslı üst düzey askerî yetkililerin telkinleriyle çatışma sonlandı. Bu vaka ise Bizanslılar ve Latinler arasındaki öfkenin bir başka emsalini göstermesi bakımından ehemmiyet arz eder.⁷²

Norman tehlikesi bu şekilde savuşturulmuşken, 1127-1146 yılları arasında hüküm süren Musul Atabegi İmâdeddin Zengî'nin 1144'te Urfa'yı fethetmesinin Avrupa'da büyük paniğe yol açmasıyla ortaya çıkan İkinci Haçlı Seferi fikri, İmparator Manuel için yeni bir tehlike durumu olarak belirdi. Papa III. Eugenius (1145-1153) derhâl yeni bir Haçlı Seferi çağrısı yaptı. Papanın sefer çağrısı üzerine Avrupa'nın en güçlü iki hükümdarı Fransa Kralı VII. Louis (1137-1180) ve Almanya Kralı III. Konrad haçı kabul ettiler. Nitekim Alman Haçlı ordusu Konrad öncülüğünde Macaristan yolundan İstanbul'a gelmek üzere harekete geçmişti. İmparator Manuel bu haberi alınca derhâl Selçuklu Sultanı I. Mesud (ö. 1156) ile

⁷¹ Özdemir, "Chrysobullar", s. 431.

⁷² Kinnamos, **Historia**, s. 73-79; Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 52-60. Krş. Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 81-83; Özdemir, "Chrysobullar", s. 431.

ateşkes antlaşması yaparak doğu sınırını kontrol altına aldı.⁷³ Selçuklular ile antlaşma yapan Manuel, daha sonradan Latinler tarafından ihanet etmekle suçlanacaktı.⁷⁴

Alman Kralı Konrad ile İmparator Manuel arasında kurulan dostâne ilişkiler İkinci Haçlı Seferi sırasında bozulmuştur. Birinci Haçlı Seferi ordularının Balkanlardan geçişleri esnasında olduğu gibi İkinci Haçlı Seferi sırasında da Alman birlikleri Balkanlardaki Bizans topraklarından geçerken yerli halk aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş, civar mahalleri yağmalamışlardı. Alman ordusu henüz İstanbul önlerine ulaşmadan önce iki taraf arasında başlayan anlaşmazlıklar Manuel'in Konrad'a boğazın Anadolu Yakası'na Çanakkale Boğazı üzerinden geçmesini tavsiye etmesiyle daha da arttı. İmparatorun bu teklifini kabul etmeyen Konrad, İstanbul önlerine doğru ilerleyişini sürdürdü. Bunun üzerine Manuel Komnenos ise batılı ordulara güvenilmeyeceğinin bilincinde olarak İstanbul surlarını tahkim ettirdi ve şehrin içindeki askerlerini teyakkuz hâlinde bekletti.⁷⁵ İki taraf arasındaki husumet o kadar artmıştı ki Konrad, imparatoru İstanbul'a saldırmakla tehdit etmişti. Ne var ki Manuel, 10 Eylül 1147'de İstanbul önlerine varan Alman ordusuyla girilen küçük çatışmalar dışında, Konrad'a karşı olan tavrında değişikliğe giderek Alman birliklerini ivedilikle Anadolu Yakası'na geçirmek için çaba sarf etti. Zîra Fransız ordusunun yaklaşmakta olduğu haberi imparatora iletilmişti. Kuşkusuz Manuel, Alman ve Fransız ordularının İstanbul önlerinde konaklamaların imparatorluk için tehlikeli bir durum olacağını biliyordu.⁷⁶

İmparator Manuel, 10 Eylül 1147 tarihinde İstanbul önlerine ulaşan Konrad'dan, Haçlı ordularının imparatorluğa ait hiçbir yeri işgal etmeyeceklerine dâir söz aldı. Akabinde, Anadolu Yakası'na geçen Alman ordusu Bizanslı rehberler eşliğinde seferine devam etti. İmparator Manuel, Konrad'ı Türklerin ülkesinden geçmemesi konusunda uyarmasına rağmen Alman Kralı, Birinci Haçlı Seferi'nin

⁷³ Muharrem Kesik, **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, Ankara 2003, s. 74-75, 80-81.

⁷⁴ Athina Kolia-Dermizaki, "Byzantium and the Crusades in the Komnenian era: Perception and reality", **Byzantium and The West**, s. 70.

⁷⁵ Paul Magdalino, **The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180**, Cambridge 1993, s. 47; Jason T. Roche, "Conrad III and the Second Crusade in the Byzantine Empire and Anatolia, 1147", Yayımlanmamış Doktora Tezi, **University of St Andrews**, 2007, s. 67.

⁷⁶ Konrad ve Manuel arasındaki sorunlar için bkz. Kinnamos, **Historia**, s. 57-63. Krş. Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 54-60. Haçlı ordularının İstanbul'a ilerleyişi hususunda tafsilatlı bilgi için ayrıca bkz. Roche, **Conrad III and the Second Crusade**, s. 62-93.

güzergâhını izlemekte diretmiş ve ordusunu İznik'e varınca ikiye ayırmıştı. Neticede 26 Ekim 1147 tarihinde Dorylaion'da Selçuklular tarafından bozguna uğratan Alman ordusunun seferi tam bir fiyaskoyla neticelendi.⁷⁷

Kral VII. Louis öncülüğünde 4 Ekim 1147'de İstanbul'a ulaşan Fransız ordusu Almanların aksine imparatorluk birlikleri tarafından görkemli bir merasim ile karşılandı. Fakat yol boyunca Bizanslıların Türklerle anlaşma içinde olduğu dedikoduları Fransız hacıları kızdırmıştı. Nitekim Kral Louis'in tüm engellemelerine rağmen Fransız ordusu şehrin etrafında yağma hareketlerinde bulundu. Bununla birlikte İstanbul'a saldırı tasarısı Fransız ordusu içinde konuşulan bir durumdu. Özellikle Langres Piskoposu Godefroi'nın İstanbul üzerine bir saldırı fikrini sürekli yinelemesi orduyu sürekli tahrik ediyordu. Fakat Godefroi'nın bu teklifi Lisieux Piskoposu Arnoul ve yandaşlarının karşı çıkması sebebiyle reddedildi.⁷⁸

Fransız ordusu, Alman kralı'nın tavsiyesi üzerine Batı Anadolu kıyısındaki Bizans arazisinden geçerek Antalya'ya gitmeye karar verdi. Fakat Menderes Vadisi boyunca Türklerin saldırılarına maruz kalan Fransızlar 7 Ocak 1148'te bugünkü Denizli civarında yapılan savaşta Selçuklu Türkleri tarafından mağlubiyete uğrattıldılar. Sefere katılan asiller dışında pek çok Haçlı askeri Türklerin insafına bırakılarak terk edildi. Suriye'ye geçmeyi başaran az sayıda Haçlı topluluğu ise hiçbir varlık göstermeden Müslümanlar tarafından ya esir alındı ya da kılıçtan geçirildi. Neticede büyük umutlar ile düzenlenen İkinci Haçlı Seferi Dımaşk önüne tam bir akamete uğradı.⁷⁹ Alman ve Fransız ordularının bu şekilde başarısız olması Bizans İmparatorluğu'na karşı güdülen öfkenin Latinler nezdinde bir kat daha artmasına sebep oldu. Özellikle VII. Louis, seferin başarısızlığının en büyük müsebbibi olarak Manuel'i işaret ederek onu Hıristiyanlığa ihanetle suçladı.⁸⁰

⁷⁷ Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 60-68; Kesik, **I. Mesud Dönemi**, s. 82-85; Roche, **Conrad III and the Second Crusade**, s. 154 vd.

⁷⁸ Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 68-70.

⁷⁹ Kinnamos, **Historia**, s. 54-70; Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 40-48. Ayrıca bkz. Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: II, Ankara 2008, s. 206-239; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 101-116; Altan, **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Ankara 2003, s. 10 vd.

⁸⁰ II. Haçlı Seferi'nin görgü tanığı ve katılımcılarından Odo de Deuil, Bizanslıların Haçlıları Anadolu içlerinde yanlış rehberlik ettiklerini savunmaktadır. Bkz. Odo de Deuil, **De Profectione Ludovici VII in Orientem**, (Odo of Deuil, **The Journey of Louis VII to the East**), ed. ve İng. çev. Virginia Gingerick Berry, New York 1948, s. 91. Eserin Türkçe tercümesi için krş. Odo de Deuil, **II. Haçlı Seferi VII. Louis'in Doğu'ya Seyahati**, Tr. çev. Caner Togaç, İstanbul 2021, s. 100-101. Bununla

Akabinde 29 Temmuz 1149'da Kalabria'da Sicilya Kralı II. Roger ile görüşerek, Bizans İmparatorluğu üzerine bir Haçlı Seferi düzenlemeyi plânladı.⁸¹ Böylece İkinci Haçlı Seferi de diğer girişimlerde olduğu gibi Bizanslılar ile Latinler arasındaki husumeti artırmaktan öteye gidemedi.⁸² Haçlı tehlikesini atlatan Manuel için sırada Norman meselesini çözüme kavuşturmak ve İtalya'daki egemenliğini tekrardan sağlamak için uygulayacağı diplomatik girişimler vardı.

1154 yılına gelindiğinde Sicilya Norman Kralı II. Roger'in ölümü, Manuel'in İtalya seferi için aradığı fırsatı getirdi. Filhakika 1155 yılında Adriyatik Denizi kıyısındaki Ancona civarına bir filo sevk etti. Bizanslılar kısa sürede önemli başarılar kazanarak Apulia bölgesine hâkim oldu. Böylece Manuel'in cihanşümül imparatorluk hayâli mümkün hâle geldi. Zîra eski Roma İmparatorluğu topraklarını elde etmeye başlamıştı. Fakat Bizans'ın Adriyatik'teki faal durumu, bölgede kendisi dışında büyük bir güç istemeyen ve denge politikası izleyen Venedik'i rahatsız etti. Bu tarihten sonra Venedik, Bizans'a olan desteğini çekti. II. Roger'in ölümü üzerine tahta çıkan yeni Norman Kralı I. Guillaume'nın (1154-1166) ilk işi Bizans'ın Adriyatik'teki cüretkâr tavrına son vermek oldu. Nitekim 1156 yılında harekete geçen Normanlar, Birindisi'de Bizans ordularını ağır bir mağlubiyete uğrattı. Diğer taraftan, ertesi yıl Konrad'ın ölümü (1152) üzerine Almanya'da taç giyen I. Friedrich Barbarossa (1155-1190) ile Manuel'in evrensel imparatorluk iddiaları çatışmaktaydı. Bu sebeple Manuel aleyhine tavır alan Friedrich, Bizans'ın elindeki Ancona'yı kuşattı (1157). Sonuç itibariyle İmparator Manuel Komnenos'un İtalya üzerinde tesis etmek istediği hâkimiyet başarısızlıkla neticelendi. Manuel, 1158 yılında I. Guillaume ile yapılan barış antlaşmasında Normanların Güney İtalya ve Sicilya'daki haklarını tanımak zorunda kaldı.⁸³

İmparator Manuel'in sabık Alman İmparatoru III. Konrad ile olan nispeten iyi ilişkilerinin aksine Friedrich Barbarossa ile çıkarları büyük ölçüde çatışmıştı.

birlikte Fransız ordularının Anadolu'dan geçişleri esnasında Bizanslıların ve Türklerin ortak hareket ettiklerini aktarmış (Odo de Deuil, s. 111-113, 127; Tr. çev. s. 122-123, 138-139.) ve Bizans İmparatorunu ile Bizanslıları Alman ve Fransız ordularının yok oluşundan sorumlu tutmuştur (Odo de Deuil, s. 99,137; Tr. çev. s. 108-190, 146-147).

⁸¹ Altan, **İkinci Haçlı Seferi**, s. 115-116.

⁸² Bkz. Kaleli, **Bizans ve Batılılar**, s. 250-255.

⁸³ Kinnamos, **Historia**, s. 104-128; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 88; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 355-357; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 482-483.

Özellikle İtalya’da belirgin bir şekilde görülen bu ihtilaflar karşısında Manuel, İtalya’daki Lombardlara destek vererek Kuzey İtalya’da Friedrich hâkimiyetini kırdı ve Montferrat Markiliği ile Bizans İmparatorluğu arasında iyi ilişkiler kuruldu.⁸⁴ Güney İtalya’daki Norman nüfuzunu da azaltmayı hedefleyen Manuel, bu bölgelerdeki yerel Norman kontlarını da kışkırtmaya çalıştı. Fakat İtalya’nın güneyindeki politika kuzeydeki etkiyi göstermedi. Manuel’in İtalya siyasetinde izlediği yol beklenmedik bir şekilde kötü sonuçlar vererek Sicilya Kralı I. Guillaume ile Friedrich Barbarossa’yı ittifak yapmaya sevk etti.⁸⁵ Böylece Manuel’in, Roma’nın vârisi olarak evrensel imparatorluk iddiasıyla topraklarını genişletmek yönündeki çabaları bölgedeki iki büyük gücü Bizans’ın düşmanı hâline getirdi.

Bunun üzerine Manuel, Friedrich’in Bizans aleyhindeki faaliyetlerine karşı papalık desteğini almak üzere girişimlerde bulundu. İmparatorun amacı Kutsal Roma Germen İmparatoru olan Friedrich’in bu unvanını papalık onayıyla geçersiz kılmak ve kendisini Romalıların tek imparatoru olarak kabul ettirmektir. Papa III. Alexander’in (1159-1181) Friedrich ile İtalya toprakları ekseninde süren fikir ayrılıkları Manuel’in teklifini dinlemesini sağladı. Zira Papa Alexander da kiliselerin birleştirilmesi hususunda Manuel’i ikna edebilmeyi umuyordu. Ancak 1158-1166 arasında devam eden görüşmeler başarısızlıkla neticelendi.⁸⁶

⁸⁴ Nitekim 1179-1180 yıllarına gelindiğinde bu ilişkiler Manuel’in kendi kızı Maria’yı Montferrat Markisi V. Guillaume’nin (ö. 1191) oğlu Renier’e vermesiyle taçlandırıldı.

⁸⁵ Magdalino, **Manuel I Komnenos**, s. 83-84; Charles M. Brand, **Byzantium Confronts the West 1180-1204**, Cambridge, Massachusetts 1968, s. 15.

⁸⁶ Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 482-483; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 222. Bizanslı kronist Ioannes Kinnamos’un “*Roma İmparatoru*” unvanına ve papalığın bu unvana yaklaşımına ilişkin ifâdeleri araştırmacılar açısından hayli değerlidir. Kinnamos, papayı Friedrich ile Bizans imparatorunu aynı seviyede tutmakla suçlamıştır: “...*Roma piskoposu, onu (Friedrich’i) imparator ile aynı seviyede tutarak, ona da imparator unvanını veriyor.*” Kinnamos, **Historia**, s. 160. Kinnamos, ifâdelerinin başka bir kısmında ise bu davranışlarıyla papanın kendi makamını küçülttüğü gibi imparatorluk unvanını da küçülttüğünü belirtmiştir. “*Nasıl oluyor, asil efendi ve nereden aklına geldi Romalıların imparatoruna seyis muamelesi yapmak? Ama tabii ki bilmiyorsun; sen piskoposluk unvanını küçülttüğün gibi o da (Friedrich) imparatorluk unvanını sahte hale getiriyor.*” Kinnamos, **Historia**, s. 160. Bizans İmparatorluğu tahtı ile Roma İmparatorluğu tahtını farklı gören papayı eleştiren Kinnamos, imparator unvanının sadece I. Konstantinos’a (imparatorluğun kurucusu) ait olabileceğini savunarak ancak onun ardıllarının “*Roma İmparatoru*” olarak tanınabileceğini ima etmiştir. “*Sen, (papa) Byzantion’daki imparatorluk tahtını Roma tahtı olarak kabul etmiyorsan, piskoposluk mevkiine nereden sahip oldun? / İmparatorlar arasında ilk Hristiyan olan sadece bir tane Konstantinos vardır ve bu unvanın ancak ona bahşedilmesi doğrudur.*” Kinnamos, **Historia**, s. 160-161. Pasajın sonunda Kinnamos, yine papayı sert bir şekilde eleştirirken aslında Doğu-Batı schisma’sının en büyük sebeplerinden birisini de gözler önüne sermektedir. “...*diyor ki (papa), ben imparatorları tayin edebilirim. Evet, başları üzerine el koyup onları takdis edebilirsin; bu kabul.*

İmparator Manuel, bundan sonra Balkanlarda Macar ve Sırp sorunu ile ilgilendi. Macarlar karşısında babasının siyasetini izleyen Manuel, Macar Kralı II. Geyza'nın 1161'de ölümünü fırsat bilerek, Geyza'nın kardeşleri ve oğulları arasında zuhur eden taht mücadelelerine dâhil oldu. Burada yürüttüğü siyaset ile Manuel, 1167 yılında Dalmaçya, Hırvatistan, Bosna ve Sirmium'a hâkim oldu. Ardından Macar veliaht prensi Bela'yı kendi kızı ile evlendirdi ve daha sonra Bela'yı Macar tahtına çıkartarak Macaristan'ı nüfuzu altına aldı.⁸⁷ Fakat Dalmaçya sahillerinin Bizans İmparatorluğu tarafından zaptı Venedik çıkarlarını zedelediğinden bu durum iki taraf arasında gerginliğe sebep oldu. İmparator Manuel ise Venedik'in yıllardır imparatorluk içerisinde sahip olduğu imtiyazlara bir son vermek niyetindeydi. Zîra Manuel, 1148-1149 yıllarında Korfu Adası'nın Venedik-Bizans müttefik kuvvetleriyle kuşatılması esnasında Venedikliler ile çıkan ihtilafları unutmamıştı. Bununla birlikte imparatorluk mahiyetindeki bölgelerde ve özellikle de başkentte elde ettikleri imtiyazlarla kibirli tavırlar sergileyen Venedikliler sürekli İstanbul'daki Pisa ve Cenova bölgelerini yağmalıyorlardı. Neticede Bizans İmparatorluğu'nun Dalmaçya kıyılarındaki etkinliğinden rahatsız olan Venedik, imparatorluğa olan desteğini bir kez daha kesti. Buna mukabil Manuel de 1169'da Cenova, 1170'te ise Pisa ile bazı ticarî antlaşmalar yaptı. Manuel'in son uygulamaları Venedik'in çıkarlarına daha da zarar verdi ve Bizans-Venedik ilişkilerini kopma noktasına getirdi. 12 Mart 1171'de vuku bulan tartışmaların istihracı imparatorluk topraklarındaki bütün Venediklilerin bir gecede tutuklanması ve mallarına el konulması oldu. Venedik'in buna cevabı gecikmedi. Filhakika büyük bir donanma ile Bizans'a bağlı Sakız ve Midilli adalarını kuşattı (1172-1173). 1175 yılında ise Venedikliler, Bizans'a karşı Sicilya Normanlarıyla ittifak akdettiler.⁸⁸ Venedikliler aynı zamanda 1171 yılında İstanbul'da düştükleri meşum durumu unutmadılar. Belirtmekte fayda bulunmaktadır ki, 1202-1204 yılında gerçekleşen Dördüncü Haçlı

Ancak bunlar dinî meselelerdir. Fakat imparatorluk bahşetmek ve yeni değişiklikler yapmak gibi şeylere hayır. Eğer imparatorlukları değiştirmek gücün dahilindeyse, sen kendin neden Roma'daki birini değiştirmedin öyleyse? Fakat sizin aranızdan kiliseye ait olan birisi herhangi bir karar çıkarırsa, isteksizce bile olsa onun kararlarına saygı gösterdin! Sen, sadece kendi çıkarını düşünüyorsun...". Kinnamos, **Historia**, s. 161.

⁸⁷ Detaylı bilgi için bkz. Kinnamos, **Historia**, s. 147-180. Krş. Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 358-359.

⁸⁸ Kinnamos, **Historia**, s. 200-205; Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 118-120. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 15-16; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 91-93.

Seferi'ndeki Venedik ihtirasının arka plânında özellikle 1171 tarihinin intikamı yer aldı.⁸⁹

İmparator Manuel 1180 yılındaki ölümünden evvel Anadolu Türk tarihi için dönüm noktası sayılacak bir gelişme yaşanmıştır. Eylül 1176'da Türkiye Selçuklu Devleti ve Bizans İmparatorluğu arasında Myriokephalon'da gerçekleşen muharebede Bizans ordusu ağır bir mağlubiyete uğramıştır. Bizans İmparatorluğu'nun itibarını derinden sarsan bu muharebe, Türkleri Anadolu'dan atmak adına düzenlenen son büyük çaplı harekât niteliği taşıması bakımından mühimdir. Türkler açısından ise Anadolu'da 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra kazanılan en muazzam zafer olmuştur.⁹⁰ Öte yandan Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın da İmparator Manuel'in bölgedeki en büyük rakibi Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan (ö. 1192) ile dostâne ilişkiler kurması dikkat çekicidir. Latin kaynaklarına göre 1173⁹¹ senesinde Selçuklu sultanı'nın elçileri çeşitli hediyeler ve değerli eşyalarla birlikte Friedrich'in yanına gelmiş ve sultanın oğlunu imparatorun kızıyla evlendirme teklifini sunmuşlardır.⁹²

Manuel Komnenos iktidarında Bizans İmparatorluğu müthiş bir ivme kazanmış, fakat son dönemlerinde imparatorluk inkıraz dönemine girmiştir. İmparatorluğun sınırlarının genişlemesiyle uzun mesafeli ve sürekli bir hâl alan askerî harekâtlar, devleti iktisadî bir çıkmazın içine sokmuştur. Bununla birlikte Bizans İmparatorluğu, Manuel Komnenos devrinde bilindiği üzere birçok kez

⁸⁹ 1171 olaylarının Venedik nezdinde etkileri için bkz. Thomas F. Madden, "Venice and Constantinople in 1171 and 1172: Enrico Dandolo's Attitudes towards Byzantium", **Mediterranean Historical Review**, C: VIII, sy. 2, 1993, s. 166-185.

⁹⁰ Niketas, **Historia (Ioannes ve Manuel)**, s. 121-132. Krş. Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 361; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 486-489; Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, s. 162-174; Altan, "Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri", **Türkler**, C: VI, Ankara 2002, s. 1100-1109.

⁹¹ Otto von St. Blasien'in kroniğinde 1179 yılı olayları içinde verilmiştir. Bkz. Otto von St. Blasien, "Ottonis de Sancto Blasio Chronica." **Scriptores Rerum Germanicarum in Usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis Recusi**, ed. Adolfus Hofmeister, Hannoverae et Lipsiae 1912, s. 37.

⁹² Latin kaynakları bu konuya ilişkin farklı bir iddiada daha bulunmuştur. Buna göre; II. Kılıç Arslan, imparatorun kızını kendi oğlu için isterken, karşılığında kendisinin ve ülkesinin Hıristiyanlığı kabul edeceğini bildirmiştir. Bkz. "Chronica regia coloniensis (Annales maximi colonienses) cum continuationibus in monasterio S. Pantaleonis scriptis: aliisque historiae coloniensis monumentis, partim ex Monumentis Germaniae historicis recusa", **Scriptores Rerum Germanicarum in Usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis Recusi**, ed. Georgius Waitz, Hannoverae 1880, s. 124.

Batılıların saldırılarına maruz kalmıştır. İmparator Manuel bu taarruzlara askerî, politik ve bazen de evlilikler yoluyla engel olmaya çalışmış ve pek çoğunda da başarılı olmuştur. Fakat bu kazanımlar Bizans İmparatorluğu açısından sadece kaçınılmaz sonu ertelemiş, Manuel'den sonra tahta çıkan imparatorların tecrübesizliği ve yeteneksizlikleri sebebiyle Batılı güçler Bizans İmparatorluğu karşısında üstün gelmeye başlamışlardır.

Manuel Komnenos'un ölümü büyük bir çöküşü de beraberinde getirdi. Onun yerine imparatorluk tacını giyen oğlu II. Aleksios Komnenos (1180-1183) henüz 11-12 yaşlarındaydı ve devleti idare edebilecek kudrete sahip değildi. Nitekim Aleksios'un Latin kökenli annesi Maria Xena⁹³ nâibe sıfatıyla bütün yetkileri kendi üzerine aldı. Maria'nın "*protosebastos*" unvanı vererek danışmanlığına getirdiği Batı sempatzanı Aleksios da halk tarafından sevilen birisi değildi. Protosebastos Aleksios'un batı yandaşı tavırları ve imparatorluk içindeki Latinlerin muhtelif mevkilere getirilmesi ahalinin tepkisini çekti. Aristokrasi sınıfının da Maria Xena ve Protosebastos Aleksios'un bu politikasına karşı çıkmasıyla başkentte huzursuzluklar daha da arttı. Bizans İmparatorluğu'nu içine düştüğü külfetli durumdan kurtaracak kişi olarak Manuel Komnenos'un kuzeni Andronikos Komnenos (1183-1185) görüldü. 60'lı yaşlarda bulunan Andronikos, o sıralarda Karadeniz bölgesinde valilik görevini icra etmekteydi. İstanbul'da yaşanan karışıklıklara son vermesi amacıyla Manuel Komnenos'un Bertha von Sulzbach'dan olan kızı "*Porphyrogeneta*" Maria, Andronikos'u başkente gelmesi yönünde teşvik etti. Aynı zamanda Porphyrogeneta Maria kocası Renier de Montferrat ile birlikte başkentte Protosebastos Aleksios'a karşı bir isyan girişiminde bulundu. Fakat Mayıs 1182 civarında gerçekleşen bu teşebbüs sonuçsuz kaldı. Öte yandan Andronikos da başkent hükümetini devirmek için Kadıköy dolaylarına kadar gelerek muharebeye hazırlandı. Protosebastos Aleksios'un donanma komutanı Andronikos Kontostephanos'un taraf değiştirerek Andronikos'a katılmasıyla güç dengesi Andronikos lehine değişti. Bu sıralarda Andronikos taraftarı olan İstanbul halkı onun teşvikleriyle başkentteki Latinlere karşı büyük bir saldırı gerçekleştirdi. Özellikle Haliç bölgesindeki Pisalılar, Cenovalılar ve

⁹³ Latin kökenli olduğu için Bizanslılar tarafından Ξένος (xenos) "*yabancı*" şeklinde de çağrılıyordu. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 14.

nispeten daha az sayıda Venedikliler bu katliamdan kaçamadılar. Öfke öylesine büyüktü ki yaşlı, kadın, çocuk ve din adamı ayırt etmeksizin hepsi görüldükleri yerde öldürüldüler. Bizanslıların bu saldırısından deniz yoluyla kurtulmayı başaran azınlık ise intikam maksadıyla Marmara ve Ege güzergâhında Bizans adalarına saldırılarda bulundular.⁹⁴ Neticede 1182 yılındaki Latin katliamı Batı'nın Bizans İmparatorluğu'na karşı olan nefretini katbekat artıracaktı.

Andronikos başkente geldikten sonra kendisine rakip olarak gördüğü başta Protosebastos Aleksios'u gözlerine mil çekilmek suretiyle etkisiz hâle getirdi (Nisan 1182). Ardından Porphyrogenneta Maria ve "Caesar" unvanına sahip kocası Renier de Montferrat'ı zehirleterek öldürdü (1183). Son olarak henüz çocuk yaşta olan İmparator II. Aleksios'u ortadan kaldırıp Eylül 1183'te imparator unvanını aldı.⁹⁵ Özellikle Renier de Montferrat'ın öldürülmesi 1182 Latin katliamıyla birlikte Dördüncü Haçlı Seferi'nin İstanbul'a yönelmesinde etkili olmuştur. Zira seferin komutanlığını üstlenen Marki de Boniface, Renier ile kardeşti. Boniface'in İstanbul'a gerçekleşecek bir sefer için istekli olması tezin sonraki bölümünde değinileceği üzere Renier'in öldürülmesinin intikamını almak istemesiyle ilişkilendirilmiştir.

İktidarının ilk yıllarında İmparator I. Andronikos Komnenos, Bizans'ı yeniden ihya etmek için bazı girişimlerde bulundu. Venedik ile tekrar iyi ilişkiler tesis etmek suretiyle başkentteki ticaretin canlanması hedeflendi.⁹⁶ İmparatorluğun içtimâî sorunlarını çözmek maksadıyla mevkilerin para ile satılması usulüne son vererek liyâkata önem verildi. Halktan alınan vergilerde yapılan suistimaller ortadan kaldırıldı. Asalet sınıfının gücünü de kırmaya muvaffak olan Andronikos, bu tedbirleri sert bir şekilde aldı ve imparatorluğunun ilk devresinde herkese korku salan bir görünüm çizdi.⁹⁷ Siyasî anlamda ilk darbe ise Macaristan Kralı III. Bela'dan (ö.

⁹⁴ Willermus Tyrensis, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*, **Recueil des Historiens des Croisades: Historiens Occidentaux**, C: I, partie II, Paris 1844, s. 1079-1086; Niketas, **Historia (1180-1195)**, İstanbul 2006, s. 1-33. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 31-43. Levçenko'ya göre Bizanslıların saldırdığı Latin bölgesinde yaklaşık 60.000 kişi yaşıyordu. Katliamdan sağ kalan 4.000 kadar Latin de Türklere köle olarak satılmıştı. Bkz. M. V. Levchenko, **Bizans**, çev. Erdoğan Berktaş, 1979, s. 300. Krş. Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 101-102.

⁹⁵ Tafsilatlı bilgi için bkz. Niketas, **1180-1195**, s. 31, 42, 57. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 31-51.

⁹⁶ Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 103.

⁹⁷ Niketas Andronikos'un yönetimi ve aldığı tedbirler hakkında değerli bilgiler vermektedir. Bkz. Niketas, **1180-1195**, s. 59-77, 96-105, 121-126, 143-151.

1196) geldi. Manuel'in topraklarına kattığı Dalmaçya, Sırbistan'ın büyük bölümü ve Sirmium 1182 yılında III. Bela tarafından geri alındı. Ardından 1183 yılında Sırp, Balkanlarda imparatorluk arazilerini işgal ettiler. Kıbrıs'ta ise Manuel'in yeğenlerinden biri olan Isaakios Komnenos bağımsızlığını ilân etti.⁹⁸

İmparatorluğun her yerinde tezahür eden işgallerin ve ayrılıkların yanında en büyük tehdit yine Sicilya Normanları oldu. 1185 yılında Norman Kral II. Guillaume (1166-1189), imparatorluk tacına göz diktiği için Draç'a kadar geldi ve pek az bir mukavemetle karşılaşarak 24 Haziran'da burayı ele geçirdi. Ardından Balkanlarda hiçbir sorunla karşılaşmadan ilerleyişine devam eden Norman ordusu, imparatorluğun en önemli şehirlerinden biri olan Selânik önlerine geldi. II. Guillaume karşısında hiçbir varlık gösteremeyen şehir, 24 Ağustos günü düştü ve kentteki halk katledildi.⁹⁹ Bundan sonra yoluna devam eden Norman ordusunun sıradaki hedefi başkent İstanbul oldu.

Andronikos'un tiranvari yönetimi İstanbul'daki halkı memnun etmemektedir. Üstelik artık başkente doğru ilerleyen bir Norman ordusu da onları hayli tedirgin etmekteydi. Neticede Andronikos'a karşı İstanbul'da büyük bir isyan çıktı ve İmparator Andronikos halk tarafından vahşice katledilerek öldürüldü. Yerine ise II. Isaakios Angelos imparatorluk tacını giydi (1185).¹⁰⁰

II. Isaakios Angelos (1185-1195) tahta geçtiği sırada ilk olarak, Mosynopolis'e¹⁰¹ kadar ilerleyen Norman tehlikesiyle ilgilendi. Adeta bir seferberlik ilân ederek Bizans İmparatorluğu'nun dağılmış vaziyetteki ordularını Aleksios Branas'ın liderliğinde tek bir çatı altında topladı ve Normanlar üzerine harekete geçti. 7 Kasım 1185'te yapılan savaşta Bizans ordusu büyük bir zafer kazanarak Normanları bölgeden atmaya muvaffak oldu. Muzaffer II. Isaakios, ardından Macar

⁹⁸ Brand, **Byzantium Confronts**, s. 47, 51; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 366-369; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 491-496.

⁹⁹ Normanların mezkûr askerî harekâtına ve özellikle de Selânik'teki katliama şahit olan Eustathios'un kayıtları büyük önem arz etmektedir. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Eustathios, (**The Capture of Thessaloniki**), İng. çev. John R. Melville Jones, Canberra 1988, s. 4-159. Ayrıca bkz. Niketas, **1180-1195**, s. 82-117. Krş. Jean Beraud Villars, **Les Normands en Méditerranée**, Paris 1951, s. 306-310.

¹⁰⁰ Niketas, **1180-1195**, s. 143-147. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 71-75.

¹⁰¹ Mosynopolis: Via Egnatia yolu üzerinde Papikion Dağı kenarında bir şehir. Bkz. Peter Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, Wien 1991, s. 369-370; Timothy E. Gregory, "Mosynopolis", **ODB**, C: II, s. 1418-1419.

Kralı III. Bela ile mukavele akdederek kralın kızı Margaret ile evlendi ve Macar tehlikesini de bir süreliğine engellemiş oldu. Fakat imparatorluk açısından üst üste gelen bu olumlu gelişmeler fazla uzun sürmedi. 1185 yılı sonlarında Bulgaristan’da Petro ve Asen kardeşlerin çıkardığı isyan sonucunda II. Bulgar İmparatorluğu’nun (1185-1396) temelleri atıldı. II. Isakios, Bulgarlar üzerine 1186 ve 1187 yıllarında seferler düzenlese dahi mühim bir başarı sağlayamamış, sonunda antlaşma imzalayarak Bulgarların bölgedeki varlığını tasdik etmek zorunda kalmıştır.¹⁰²

Öte yandan II. Isaakios Batı’yla münasebetlerinde özellikle Andronikos döneminde Renier de Montferrat’ın öldürülmesiyle bozulan Bizans İmparatorluğu-Montferrat Markiliği ilişkilerini düzeltmek için harekete geçti. Isaakios’un amacı Kuzey İtalya’daki nüfuzunu yeniden artırmaktı. Bu maksatla 1186 yılında kardeşi Theodora’yı V. Guillaume de Montferrat’ın oğullarından Konrad (ö. 1192) ile evlendirmek istedi. Bu teklif memnuniyetle kabul edildikten sonra 1187 yılında iki hanedanı birleştiren evlilik vuku buldu ve Konrad İstanbul’a geldi.¹⁰³ Bu sıralarda imparatorluk sınırları içinde Aleksios Branas adlı bir soylu II. Isaakios’a karşı isyan girişiminde bulundu. İmparator tarafından “*caesar*” unvanıyla mükafatlandırılan Konrad isyanı bastırmak için Latinlerden oluşan bir ordu topladı. İmparator II. Isaakios’un Bizanslı birlikleri de bu orduya eşlik etti. Nitekim Latin-Bizanslı müttefik kuvvetleri Branas’ın isyanını bastırdı.¹⁰⁴ Latinlerin etkili mücadelesiyle asi Branas karşısında kazanılan zaferde büyük katkı sağlamaları onların başkent içinde kibirle dolaşmalarına sebep oldu. Bu durum Bizanslılar nezdinde var olan Latin antipatisinin yerini tıpkı 1182 Nisan’ında olduğu gibi öfkeye bıraktı. Bizanslılar 1187 yılında Latinlerin yaşadıkları yerleri yeniden yağmalamaya çalıştılar. Fakat bu sefer Bizanslıların saldırılarına hazırlıklı olan Latinler onların saldırılarına karşılık vererek onları geri püskürtmeyi başardılar. Bizanslılar ikinci bir saldırıya hazırlanırken imparatorun gönderdiği elçilerin araya girerek iki tarafı yatıştırmasıyla bu katliam

¹⁰² Niketas, **1180-1195**, s. 153-156, 161-169. Krş. Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 373-376; J. J. Norwich, **Bizans: Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, çev. Selen Hırçın Riegel, C: III, İstanbul 2013, s. 149-152.

¹⁰³ Brand, **Byzantium Confronts**, s. 80.

¹⁰⁴ Niketas, **1180-1195**, s. 169-187. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 81-82. Ayrıca Konrad bu isyanın bastırılmasından sonra 1187 yılında Kudüs’ün Müslümanlar tarafından fethedilmesinin haberini alınca başkenti terk ederek Yakındoğu’ya gitmiştir (Brand, **Byzantium Confronts**, s. 84).

girişimi büyük bir felâketle sonuçlanmadan sona erdi (1187).¹⁰⁵ Latinler ve Bizanslılar arasında yıllar geçtikçe artan öfke bir müddet sonra yerini sıklıkla tekrar eden askerî mücadelelere bırakmıştı. Öyle ki son beş yılda (1182-1187) ikinci kez Latinler ve Bizanslılar arasında başkentte arbede çıkmıştı.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğu için felâket silsilesi henüz başlamaktaydı. Batı'da yeni bir Haçlı Seferi çağrısının yankıları doğuda duyulmaya başlandı. 1187'te Kudüs'ün Eyyûbî hükümdarı Selâhaddîn Eyyûbî (1171-1193) tarafından fethedilmesi Avrupa'da büyük bir korku yarattı.¹⁰⁶ Papa VIII. Gregorius (ö. 1187) Kudüs'ü kurtarmak amacıyla hemen bir bildiri yayınlayarak Avrupa'daki kralları Haçlı Seferi'ne davet etti. Haçı kabul edenler arasında Bizans'ın düşmanı Norman Kralı II. Guillaume, Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa ve batıdaki diğer büyük iki kral olan İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard (1189-1199) ve Fransa Kralı II. Philippe (1180-1223) bulunmaktaydı.

Üçüncü Haçlı Seferi sırasında Bizans İmparatorluğu'nun batıdaki en tehlikeli düşmanlarından Friedrich Barbarossa'nın sefere katılarak Bizans topraklarından geçecek olması II. Isaakios'u tedirgin etmişti. Bu korkunun en büyük sebebi I. Andronikos zamanından başlayarak II. Isaakios'un hükümdarlığı süresince devam eden Selâhaddîn Eyyûbî ile olan görüşmeleri (1185-1188).¹⁰⁷ Her ne kadar batılılar nezdinde “*şizmatik*” olarak görülse de Bizans imparatoru'nun Müslüman bir hükümdar -bilhassa Kudüs'ü fethetmiş bir hükümdar- ile ittifak kurması kabul edilemezdi. Nitekim Yakındoğu'daki Haçlı devletleri iki taraf arasında gerçekleşen ittifakın haberini almışlardı. Latinlerin bu duruma olan öfkesi Selâhaddîn'e elçi olarak gönderilen II. Isaakios'un kardeşi Aleksios'un başkente dönüş yolunda alıkonulmasına sebep olmuştu.¹⁰⁸ Öte yandan Üçüncü Haçlı Seferi ordularının

¹⁰⁵ Niketas, **1180-1195**, s. 190-193. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 83.

¹⁰⁶ Selâhaddîn Eyyûbî'nin Kudüs'ü fethetmesinin Avrupa'daki akisleri için bkz. Demirkent, “Hittîn Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri”, **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, İstanbul 2012, s. 191-205.

¹⁰⁷ Bu görüşmeler aslında sefer sonrasında 1192 yılına kadar sürmüştür. Detaylı bilgi için bkz. Brand, “The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade”, **Speculum**, C: XXXVII, Nisan 1962, sy. 2, s. 167-178.

¹⁰⁸ Andronikos, Selâhaddîn Eyyûbî ile temaslar kurarak ittifak kurmak istemiş ve düşmanlarına karşı ortak hareket etme teklifinde bulunmuştur. Brand'a göre iki tarafın müzakereler başlatmak için ortak düşmanları vardı: İlk olarak Kıbrıs, Bizans İmparatorluğu'ndan ayrılarak bağımsızlığını ilân etmişti ve II. Isaakios buranın tekrar imparatorluk hâkimiyetine alınmasını istiyordu. Öte yandan Kıbrıs,

toplanmaya başladığını haber alan Selâhaddîn, imparator ile olan ittifakını yeniledi ve II. Isaakios'a çeşitli hediyeler göndererek Haçlı ordularının geçişini engellemesi yönünde onu teşvik etti. 1188 yılının sonbaharında Bizans İmparatorluğu'nun Eyyûbîler ile olan ittifakı ve Haçlı Seferi aleyhindeki politikalarının haberi Batı Avrupa'da da yayıldı.¹⁰⁹

Filhakika 11 Mayıs 1189'da Macaristan üzerinden geçerek Filistin'e doğru yola çıkan Friedrich ordusunun Bizans toprakları üzerinden geçeceğini bildirmek üzere II. Isaakios'a elçiler gönderdi. Fakat Friedrich'in sevk ettiği bu heyet İstanbul'da Bizans İmparatorluğu tarafından tutuklandı (Haziran 1189). Buna ek olarak Alman ordusunun Balkanlarda Niş'ten Sofya'ya kadar olan her bölgede¹¹⁰ Bizanslılar tarafından saldırılara uğraması Friedrich'i öfkелendirdi. İki taraf arasında Filibe'ye kadar karşılıklı mücadeleler vuku buldu. Sonunda Filibe'de Bizans ordusu Friedrich orduları karşısında 29 Ağustos 1189 tarihinde büyük bir mağlubiyete uğradı. 20 Ekim 1189'da rehin tutulan Alman elçilerin serbest bırakılmasına rağmen Friedrich Trakya'dan Edirne'ye kadar olan tüm bölgeyi yağmaladı. Alman imparatoru'nun hedefinde artık İstanbul vardı. Fakat o, kutsal topraklara gitme hedefini gerçekleştirmek amacıyla böyle bir saldırıya girişmedi. İki taraf arasında Edirne'de yapılan antlaşmayla barış sağlanarak, Almanlara İstanbul yerine Çanakkale Boğazı'ndan ilerlemesi şartıyla Bizans topraklarından geçiş izni verildi (29 Ekim 1189).¹¹¹

Selâhaddîn Eyyûbî için de tehlike arz etmekteydi. Zîra Kıbrıs, Haçlılar ile ittifak kurabilirdi. İkinci olarak, 1176'da Selçukluların Anadolu'da kazandığı zafer onların bölgedeki hâkimiyetlerini pekiştirirken, Bizans'ın Ege civarındaki varlığını da tehdit etmekteydi. Selçukluların bu zaferi aynı zamanda Selâhaddîn'in Kuzey Suriye bölgesindeki gücü için de bir tehlikeydi. Fakat hepsinden öte Bizans İmparatorluğu batıdan gelen çağrılarda en büyük zararı gören taraf olmuştu. Haçlıların, Venediklilerin, Sicilya Krallığı'nın ve Almanların imparatorluğa karşı olan muhalefetleri her defasında kendisini göstermekteydi. Nitekim iki taraf arasında gerçekleşen olumlu ittifak girişimleri karşılıklı hediyelerin gönderilmesiyle gelişti. Bkz. Brand, "Opponents of the Thirt Crusade", s. 167-171.

¹⁰⁹ Brand, "Opponents of the Thirt Crusade", s. 172-173.

¹¹⁰ İstanbul güzergâhı üzerinde Friedrich'e Sırp ve Bulgarlar tarafından İstanbul'a ortak saldırı teklifi yapılmıştır. Özellikle Bulgarların 40.000 kişilik bir kuvvetle destek olmayı vadetmiştir. Fakat bu teklifler Friedrich tarafından kabul edilmemiştir. Bkz. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 179; Robert Lee Wolff, "The Second Bulgarian Empire: Its Origin and History to 1204", **Speculum**, C: XXIV, sy. 2, 1949, s. 184.

¹¹¹ "Gesta Federici I. imperatoris in expeditione sacra" **Gesta Federici I. Imperatoris in Lombardia Auct. Cive Mediolanensi (Annales Mediolanenses Miores)**, ed. Oswaldus Holder-Egger, Hannoverae 1892, s. 78-84; Niketas, **1180-1195**, s. 207-222. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s.

İmparator Friedrich Barbarossa'nın muazzam büyüklükteki ordusu Anadolu'ya girdiği andan itibaren Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın oğulları tarafından sürekli takip edildi.¹¹² Türklerin uyguladığı gerilla taktiği karşısında çaresiz kalan ağır zırhlı haçlı orduları su ve erzak ihtiyacını da karşılayamadılar. Zira Kılıç Arslan, Haçlıların geçtikleri yerleri ateşe vermişti. Anadolu'dan büyük zorluklarla geçmekte olan Friedrich'in ordusu Akşehir ve Konya yolundan 10 Haziran 1190'da Silifke Ovası'na geldi. Fakat burada Friedrich'in Silifke Nehri'nde boğularak ölmesi büyük umutlar ile düzenlenen seferin akamete uğramasına sebep oldu.¹¹³ Öte yandan doğuya deniz yoluyla ulaşan Arslan Yürekli Richard ve Philippe'in seferleri de 1191'de Akkâ ve Kıbrıs'ın ele geçirilmesi dışında büyük bir etki yaratmadı.¹¹⁴ Neticede Üçüncü Haçlı Seferi de bundan önceki Haçlı Seferleri gibi Bizans İmparatorluğu'nu meşakkatli bir durumda bıraktı. II. Isaakios'un mezkûr Haçlı Seferi ordularının geçişini idare etmekteki başarısızlığı Doğu-Batı ilişkilerinde karşı konulmaz bir nefreti ortaya çıkardı. Friedrich Barbarossa İstanbul üzerine bir saldırıyı kabul etmemiş olsa da bu durum pek uzun sürmedi ve Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204) orduları Batılıların bu gayesine hizmet etti.

II. Isaakios 10 yıllık hükümdarlığı süresince dâhilî ve hâricî muhtelif isyanlarla karşılaşmıştır. Her ne kadar Müslümanlarla yaptığı diplomatik ilişkilerde Batılılar tarafından suçlansa da II. Isaakios, imparatorluğun sahip olduğu eski toprakları geri kazanmak için birçok askerî harekâtlar düzenlemiştir. Bunlar sırayla 1186'da Normanlar, 1187-1188 yılları arasında üç defa Bulgarlar, 1189 Anadolu'da

178-188; Brand, "Opponents of the Thirt Crusade", s. 173-175. Edirne Antlaşmanın şartları için ayrıca bkz. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 185-187.

¹¹² Üçüncü Haçlı Seferi öncesinde (kronikte 1188 olayları içinde zikredilir) İmparator Friedrich, Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Anadolu'dan serbest geçiş hakkı hususunda bir anlaşma yapmak üzere sultana elçi göndermiş ve iki taraf anlaşmıştı. Bkz. **Chronica regia coloniensis**, s. 141.

¹¹³ Niketas, **1180-1195**, s. 206-234; Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: III, Ankara 2008, s. 3-15; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 145-152; Norwich, **Bizans**, C: III, s. 152-155; Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Selçuklu Topraklarına Son Girişi: İmparator Friedrich Barbarossa'nın Haçlı Seferi (1189-1190)", **Tarih Dergisi**, sy. 68, İstanbul 2018, s. 15-30.

¹¹⁴ Detaylı bilgi için bkz. Ernoul, **Ernoul Kroniği (Haçlı Seferleri Tarihi)**, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul 2019, s. 197-215; Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: III, s. 30-66; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 153-162; Demirkent, "Haçlılar", **DİA**, s. 536-537; Malcolm Barber, **The Crusader States**, London 2012, s. 324-355. Kıbrıs'ın ele geçirilmesi hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Güneş Tilki, "Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın Kuruluşu (1191-1205)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul, 2018, s. 30-50.

Theodoros Mankaphas, 1190 Bulgarlar, 1190 sonlarında Sırp, 1191 Bulgarlar, 1192 Türkler ve 1195 Bulgarlara karşı gerçekleşmiştir.¹¹⁵

En nihayetinde II. Isaakios Angelos, kardeşi III. Aleksios Angelos (1195-1203) tarafından 1195 yılında gözlerine mil çekilerek tahttan indirildi.¹¹⁶ Batıların Bizans İmparatorluğu'na karşı olan kını III. Aleksios iktidarında da devam etti. Tehlikenin baş müsebbibi bu sefer Friedrich Barbarossa'nın ölümünden sonra hâkimiyeti kendi idaresine alan VI. Heinrich (1190-1197) idi. VI. Heinrich, Sicilya Kralı II. Guillaume'nin 1189'da ölümü üzerine Norman prensesi Konstanze ile evlenerek Sicilya Kralı unvanının sahibi oldu.¹¹⁷

Bundan sonra VI. Heinrich, Bizans İmparatorluğu aleyhinde faaliyetleri artırdı. Zîra onun imparatorluğa olan düşmanlığını açıklayacak pek çok mazereti vardı: İlk olarak Sicilya Kralı olan Heinrich Bizans-Sicilya arasında yukarıda aktarılan muhalefetlerin artık yeni temsilcisiydi. Öte yandan sabık Bizans İmparatoru II. Isaakios'un Sicilya'da Tankred de Lecce ile kurduğu ilişkiler VI. Heinrich için tehlike arz etmekteydi. Bununla birlikte Üçüncü Haçlı Seferi sırasında II. Isaakios'u Müslümanlarla olan dostâne ilişkileri ve sefere yeteri kadar destek olmaması yönünde suçlayan VI. Heinrich için babası Friedrich Barbarossa'nın Anadolu'da ölmesinin intikamı da önemli bir meseleydi. Fakat tüm bunların yanında evrensel imparatorluk fikrine sahip olan VI. Heinrich'in bu gayede en büyük rakibi kuşkusuz Bizans imparatorları idi.¹¹⁸

Nitekim 1195 yılında sabık İmparator II. Isakios Angelos'a bir ultiमत göndererek, II. Guillaume döneminde alınan Draç, Selânik ve Sirmium bölgelerinin geri verilmesini, her yıl kendisine büyük bir miktar vergi ödenmesini ve bir sonraki Haçlı Seferi'ne de erzak yardımı yapmak yerine katılmasını istemişti.¹¹⁹ Bizans

¹¹⁵ Brand, **Byzantium Confronts**, s. 113-114.

¹¹⁶ Niketas, **1180-1195**, s. 268-273.

¹¹⁷ Kaleli, **Bizans ve Batılılar**, s. 327.

¹¹⁸ Kaleli, **Bizans ve Batılılar**, s. 327-329.

¹¹⁹ VI. Heinrich 2 Nisan 1195'te yeni bir Haçlı Seferi çağrısı yapmıştır. Fakat kralın bu çağrısına papa açık bir destek vermedi. Zîra VI. Heinrich'in kutsal topraklarda başarılı olması ve itibarını artırması papalığın bağımsızlığını tehdit etmekteydi. Krş. Kaleli, **Bizans ve Batılılar**, s. 328-331. VI. Heinrich'in Haçlı Seferi'nin kutsal topraklara mı yoksa İstanbul'a mı olacağı hususu tarihçiler arasında ihtilafli bir husustur. Brand, bu konuda İstanbul üzerine bir sefer için yeterli kanıt olmadığı görüşündedir. Ona göre VI. Heinrich, Bizans İmparatorluğu'ndan vergi almak için Haçlı Seferi ile

İmparatorluğu yönetiminde gerçekleşen darbeye III. Aleksios'un tahta çıkmasıyla birlikte iki taraf arasındaki ilişkiler daha da gerginleşti. Zîra VI. Heinrich'in kardeşi Philipp von Schwaben II. Isakios'un kızı Irene ile evliydi. Bu sebeple VI. Heinrich, bir taraftan III. Aleksios'u tahtı gasp etmek ile suçlarken diğer taraftan tahtta hak iddia ediyordu. Buna karşılık VI. Heinrich ile mücadeleye girmekten çekinen III. Aleksios, ilişkileri iyi tutmak adına Alman imparatoru'na özel tahsis edilen "Alamanikon"¹²⁰ adıyla bir vergi koydu. Fakat ekonomik olarak çöküş içerisinde bulunan imparatorluk yıllık 800 kilo altın¹²¹ gibi büyük meblağı karşılayacak güçte değildi. Nitekim taahhüt edilen miktar toplanamadı ve VI. Heinrich ile ilişkiler tekrar bozulacakken 1197 yılında VI. Heinrich öldü. Böylece İmparator III. Aleksios vergi ödemekten kurtuldu.¹²²

XII. yüzyılın sonlarında Bizans İmparatorluğu III. Aleksios'un iktidarında çözülme dönemine girmişken, Doğu ve Batı'nın siyasî durumunda da önemli gelişmeler olmuştur. 1197'de Avrupa'nın en güçlü hükümdarı konumundaki VI. Heinrich'in ölümüyle Almanya topraklarında kardeşi Philipp von Schwaben (1198-1208) ile muhalif Welf ailesi'nin temsilcisi Otto von Braunschweig (1209-1215) ile arasında taht kavgaları yaşanmıştır. İngiltere'de ise Arslan Yürekli Richard 1199'da ölmüş, hâkim olduğu topraklar kardeşi John ile yeğeni Arthur arasında mücadelelere sahne olmuştur. Fransa Kralı II. Philippe ise İngiltere karşısında kaybettiği toprakları geri kazanma ümidiyle mücadeleye dâhil olmuştur. Öte yandan papalık mevkinde de bir değişiklik olmuş III. Celestine (1191-1198) ölmüş, yerine III. Innocentius (1198-1216) geçmiştir. Bu dönemde Avrupa'da zuhur eden siyasî boşlukta III. Innocentius, iktidarını sağlamlaştırarak Batı Avrupa'yı etkisi altına almıştır.¹²³

tehdit etmiştir. Bkz. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 193. Öte yandan Niketas, VI. Heinrich'in İstanbul'a saldırı tasarısını aktardığı pasajda geçen (Niketas, **1195-1206**, çev. Işın Demirkent, İstanbul 2013, s. 30) "...eski Roma (şehrinin)'nin papası (III. Celestine) bütün gücüyle kendisini durdurmaya çalışırdı." ifadesiyle papanın VI. Heinrich'e karşı durduğunu aktarır.

¹²⁰ Alman vergisi. Bkz. Brand, "Alamanikon", **ODB**, C: I, s. 50-51.

¹²¹ Ostrogorsky'nin yazmış olduğu bu meblağ, Işın Demirkent tarafından 1.600 kilo olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 32 (dipnot: 53). Krş. Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 382.

¹²² Niketas, **1195-1206**, s. 26-36; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 381-382; Norwich, **Bizans**, C: III, s. 156-157; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 507-509.

¹²³ Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 382-383; Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: III, s. 96-97; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 167; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 510.

Sonuçta Bizans İmparatorluğu ve Batı Avrupa arasında ekseriyetle XI. ve XIII. yüzyıllar arasında vuku bulan çatışma hâlinin ve bu durumun Dördüncü Haçlı Seferi'nde filli bir saldırıya dönüşmesinin temelinde beş kırılma noktasına dayandığı ifade edilebilir. Bunlardan ilki Bizans İmparatorluğu'nun 325 yılındaki kuruluşundan itibaren Doğu-Batı ekseninde tedricî bir şekilde artan fikir ayrılıklarından kaynaklanan 1054 dinî *schisma*'sı olmuştur. İkincisi ise, 1095-1197 yılları arasında gerçekleşen Haçlı Seferleridir. 1101 Haçlı Seferi de dâhil olmak üzere mezkûr tarih aralığında doğuya gerçekleşen dört askerî harekâta Doğu-Batı ilişkileri zarar görmüş ve Bizans İmparatorluğu'na olan öfke artmıştır. Üçüncü olarak, 1082 yılından başlayarak 1126, 1147-1148 yıllarında Venedik'e artarak sağlanan imtiyazların 1171'de birden geri alınması ve başkentteki Venediklilerin tutuklanarak mallarına el konulması olmuştur. Dördüncü Haçlı Seferi'nin taşıyıcılığını üstlenen ve hatırı sayılır miktarda askerî destek sağlayan Venedik, 1171 yılında düştüğü müşkül durumun intikamını 1204'te alacaktır. 1182'de başkentteki Latin katliamı ise Doğu-Batı arasındaki nefretin artmasında dördüncü kırılma noktasını teşkil etmektedir. Bunun dışında beşinci kırılma noktası olarak Dördüncü Haçlı Seferi ordularının liderliğini yapan Boniface de Montferrat'ın kardeşi Renier de Montferrat'ın Anronikos iktidarlığında öldürülmesi (1183) ve Boniface'in kardeşinin intikamını alma düşüncesinin Dördüncü Haçlı Seferi'nde İstanbul'u ele geçirme fikrinde önemli bir arka plân oluşturduğu söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ VE İSTANBUL'UN ZAPTI

1.1. Papa III. Innocentius ve Dördüncü Haçlı Seferi

1198 yılında papa olarak seçilen Giovanni Lotario, Segni soyundan Transmundus ve Romalı soylu bir kadın olan Clarina'nın oğludur. Keskin bir zekaya ve kuvvetli bir hafızaya sahip olan Lotario, ilahîyat ve edebiyat alanlarında eğitim görmüş, yerel dili ve Latinceyi akıcı bir şekilde konuşabilen, ayrıca ilâhî ve mezmûr okumakta yetenekli bir kişiydi. Roma, Paris ve son olarak Bologna'da felsefe ve teoloji alanlarında yüksek eğitim alan Giovanni Lotario, hakkında yazılan yegâne eser olan “*Gesta Innocentii*”i isimli kaynakta aktarılanlara göre; asilere karşı acımasız fakat özünde bir o kadar da alçak gönüllü ve dindardı. Hıristiyanlığın mutlak koruyucusu, kâfirlerin ise düşmanıydı.¹²⁴

Papalık seçimleri esnasında henüz 37 yaşında genç bir adam olan Lotario'nun papalık mevkiine seçilmesi konusunda bazı tartışmalar yaşanmıştır. Yaşının genç olması itibariyle başlarda şüphesiz bu göreve layık görülmemiş fakat daha sonra yaşının çok üstünde bilgelik ve ahlâk sahibi olması sebebiyle kısa süren tartışmaların ardından papa olarak kutsanmaya layık görülmüştür.¹²⁵

Lotario, 8 Ocak 1198'te III. Innocentius mahlasıyla papa olarak seçildiğinde, Roma Kilisesi eski gücünün çok gerisindeydi. Zîra artık kilise, şehrin senatosu tarafından kontrol edilmiyordu. Bununla birlikte Kutsal Roma İmparatoru VI. Heinrich'in işgal ettiği bütün Sicilya toprakları içerisine Roma Kilisesi'ne ait topraklar da dâhildi. Böylece kiliseye ait topraklar Roma ve civarından ibaret kalmış ve gelirler de büyük ölçüde azalmıştı. Bununla birlikte yeni seçilen papaya geleneksel olarak hediyelerin dağıtılması konusunda Roma halkı tarafından baskılar gittikçe artmaktaydı. Papa Innocentius içinde bulunduğu zor duruma rağmen insanların bu isteklerini geri çevirmedi; kötü zamanlara bir çare olması ve kaybolan

¹²⁴ Anonymous, **Gesta Innocentii**, çev. James M. Powell, **The Deeds of Pope Innocent III**, Washington D.C. 2004, I, II, s. 3. Krş. *Innocentii III Romani Pontificis Opera Omnia*, **Patrologiae Cursus Completus: Series Latina**, ed. Jacques-Paul Migne, C: CCXIV, Parisiis 1890, sütun XVII (I, II).

¹²⁵ **Gesta Innocentii**, V, s. 5; Migne, **PL**, C: CCXIV, sütun XIX (V).

mirası yeniden diriltmek amacıyla harekete geçti. Hazinenin ekonomik gücünü öğrenmek için bölgesel kiliselerin ve temsilcilerinin sayılması emrini vererek onların sayılarını ve varlıklarını öğrenmeyi hedefledi.¹²⁶

Papa III. Innocentius'un ilk icraatlarından birisi de iç ve dış hâkimiyetini pekiştirmek oldu. Civardaki bütün baronlardan vasallık yemini alan papa, ardından temsilcilerini kiliseye ait tüm bölgelere göndererek herkesin kendisine sadâkat yemini etmesini emretti. Roma şehri içerisinde de gücünü sağlamlaştırmak isteyen III. Innocentius, senatöre bağlı yüksek hâkimlere karşı, kendi yüksek hâkim heyetini oluşturdu. Senato karşısında kuvvetlenen papanın aracılığıyla yeni bir senatör seçildi.¹²⁷

III. Innocentius, yukarıda aktarıldığı gibi ilk olarak Katolik Kilisesi'nin otoritesinin tekrar yüceltilmesi ve saygınlığını geri kazanması yönünde tedbirler aldı. Ardından papalığın en önemli misyonu olarak gördüğü, kutsal toprakları Müslümanlardan geri alma hedefine yönelik girişimlere başladı. Papa III. Innocentius bu gayede Ağustos 1198'de yazdığı bir mektupla¹²⁸ Haçlı Seferi fikrini ilk kez açıkça duyurdu.

15 Ağustos 1198 tarihli mektupta III. Innocentius, sefer hazırlıklarının 1199 yılı Mart ayına¹²⁹ kadar tamamlanmasını istemiş fakat bu arzusu gerçekleşmemişti.

¹²⁶ **Gesta Innocentii**, VII, VIII, s. 6-7; Migne, **PL**, C: CCXIV, sütun XX, XXI, XXII (VII, VIII).

¹²⁷ **Gesta Innocentii**, VIII, s. 8; Migne, **PL**, C: CCXIV, sütun XXII (VIII).

¹²⁸ Papa III. Innocentius mektubun Roma Kilisesi bünyesindeki bütün piskoposlara, başrahiplere ve papazlara, bununla birlikte Fransa, İngiltere, Macaristan ve Sicilya'nın her bölgesine iletilmesini emretti. Mektubun içeriğinde; Hıristiyan dünyasını Kutsal Toprakların tekrar kazanılması adına canlandırıcı ve teşvik edici ifâdeler yer almaktadır. Haçlı Seferine katılacak olan her bir ferden hac yolculuğu yapmış sayılacağı ve sefere katılanların veyahut kendisi bizzat gidemeyip, Kutsal Topraklara nitelikli insanları masraflarıyla birlikte gönderen bireylerin de günahlarının af olacağını bildirilmektedir. Sefere katılan hacıların mal varlıklarının kilise koruması altında olacağı buna karşın destek vermeyenlerin ise kilise tarafından kınanacağı aktarılmaktadır. Bununla birlikte Papa III. Innocentius, Hıristiyan dünyasındaki bölünmelerin de olası Haçlı Seferine zarar vereceği düşüncesiyle İngiltere ve Fransa arasındaki anlaşmazlıkları sonlandırması ya da en azından beş yıl süreyle uzlaşmalarının sağlanması amacıyla Kardinal Peter Capuano'yu görevlendirmiştir. Haçlı Seferi için destek arayışında olan III. Innocentius, Kardinal Soffredo'yu da Venedik'e göndermiştir. Bkz. "The Registers of Innocent III", **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 9-19.

¹²⁹ Papa III. Innocentius mektubunda, 1199 Mart ayına kadar herkesin hazırlanmasını emrederken kontlar, asiller ve onlara bağlı savaşçılardan bahsetmiş, ama kralları zikretmemiştir. Bunun muhtemel sebebi III. Innocentius'un yapılacak olan seferinin mutlak papalık otoritesi altında olması gerektiğini düşünmesidir. Bkz. Donald. E. Queller, Thomas F. Madden, **The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople**, 2. bs., Philadelphia 1997, s. 1.

Papanın Haçlı Seferi çağrısı büyük bir yankı uyandırmamış, bu durum III. Innocentius'un önemli bir adım atmasına sebep olmuştur; Haçlı Seferinin ekonomik yükünü taşıması amacıyla papalık vergisi ilk kez bu dönemde uygulamaya konmuştur. 31 Aralık 1199 tarihli mektupta bizzat papanın ve kardinallerinin gelirlerinin %10'u, ruhban sınıfına mensup diğerlerinin ise gelirlerinin %40'ının kutsal yolculuk için ayrılacağı açıklanmıştır. Buna ek olarak kilise girişlerine bir sandık konularak günahların affi karşılığında bağışlar toplanmıştır.¹³⁰

Fakat Papa III. Innocentius'un Haçlı ruhunu canlandırmaya yönelik aldığı tedbirlerin hiçbiri dönemin en önemli vaizi olan Foulques de Neuilly'i¹³¹ halkı bu konuda bilgilendirmesi için görevlendirmesi kadar etkili olmamıştır. 5 Kasım 1198 tarihli mektupta¹³² Foulques'a tam yetki veren Innocentius, halkın ve birçok kişinin sefere dâhil olmasını sağlamıştır.¹³³ Fransa'nın birçok bölgesinden insanları bilgilendiren ve Haçlı Seferine katılma konusunda teşvik eden Foulques de Neuilly, 28 Kasım 1199'da Fransa'da güçlü bir asilzâde olan Champagne Kontu III. Thibaut'nun Ecry Şatosuna¹³⁴ gitmiştir. Bu sırada Thibaut ve yeğeni Louis de Blois şövalye oyunlarını¹³⁵ izlemek üzere çevredeki bütün baronları ve kontları şatosuna davet etmişti.¹³⁶ Şövalye oyunlarının bitişiyle birlikte Foulques de Neuilly, orada

¹³⁰ Hıristiyan dünyasının tüm dikkatini henüz hazırlık aşamasında olan bu sefere vermesini arzulayan III. Innocentius, yukarıdaki tedbirlerin yanı sıra aynı tarihli mektupta Kardinal Soffredo ve Peter Capuano'nun da Haçlı orduları başında Kutsal Topraklara gideceğini belirtmiştir. *Registers*, s. 24-32;. Krş. John C. Moore, **Pope Innocent III (1160/61 – 1216)**, Leiden-Boston 2003, s. 107. Önceleri vergiden muaf olan bazı tarikatlar papanın koyduğu bu vergiden rahatsız olmuşlardır. Bkz. "Ralph of Coggeshall, *Chronicle*", **CFC**, s. 281-282.

¹³¹ Foulques de Neuilly'in doğumundan ölümüne dek olan süreçte eğitimi, yetenekleri, karakteri ve IV. Haçlı Seferi'ne katkılarıyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Milton R. Gutsch, **The Papal Preparations For The Fourth Crusade**, University of Wisconsin-Madison, 1915, (Sagwan Press, 2018), s. 106-149.

¹³² *Registers*, s. 19-21.

¹³³ Karizmatik liderliği ve etkili hitâbet yeteneğiyle Foulques de Neuilly, büyük kitlelere hitâp ederek binlerce insanı ikna etmiş ve tıpkı I. Haçlı Seferi sırasında Pierre l'Ermite'in etkili konuşmalarıyla Avrupa'da büyük bir heyecan yaratması gibi IV. Haçlı Seferi'nin şekillenmesinde önemli bir figür olmuştur. Bkz. Gutsch, **Papal Preparations**, s. 164. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 2-3.

¹³⁴ Ecry Şatosu, muhtemelen bugünkü Fransa'nın kuzeyinde Ardennes bölgesinde yer almaktaydı.

¹³⁵ Ortaçağ'da şövalyelerin güç gösterileri yaptıkları özel turnuvalarla ilgili ön bilgi sahibi olmak için bkz. Richard Barber – Juliet Barker, **Tournaments: Jousts, Chivalry and Pageants in The Middle Ages**, New York 1989.

¹³⁶ Champagne Kontu Thibaut ve Louis de Blois, İngiltere ve Fransa krallarının yeğenleridir. Ayrıca Thibaut 1192-1197 yılları arasında Kudüs hâkimi olan Kont II. Henri de Champagne'in kardeşidir. Bkz. Geoffroi de Villehardouin, "Konstantinopolis'in Fethi", **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2008, I, II, s. 3-4. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 3-5; Robert Lee Wolff-Edgar Holmes McNeal, "The Fourth Crusade", **History of the Crusades**, C: II, Wisconsin 1969, s. 158-159.

bulunan bütün kontlara ve baronlara kutsal yolculuktan bahsederek bunun Hıristiyan dünyası için önemini anlattı. Ardından Foulques'un konuşmalarından etkilenen başta Champagne Kontu III. Thibaut ve Louis de Blois olmak üzere Thibaut'nun mareşali ve aynı zamanda Dördüncü Haçlı Seferi'nin kronik yazarı Geoffroi de Villehardouin, bundan başka Simon de Montfort, Renaud de Montmirail, Kont Hugues de Saint Paul gibi bölgenin önde gelen kontları haçı kabul etti. 23 Şubat 1200 tarihinde ise sefere katılan tüm baronların arasında en büyük askerî güce sahip kontlardan biri olan IX. Flandre – VI. Hainaut Kontu Baudouin¹³⁷ ve kardeşi Henri de Haçlı Seferine katılmayı kabul etti. Akabinde yapılan toplantıda ise Kont Thibaut seferin lideri seçildi.¹³⁸

Kutsal yemini eden baronlar ve asilzâdelerle birlikte Papa III. Innocentius'un Haçlı Seferi çağrısı nihayet fiilen cevap buldu. Fakat bu yeterli değildi, zîra artık seferin güzergâhı, ne zaman yola çıkılacağı ve nasıl gidileceğiyle ilgili kararlar alınmalıydı. Ne var ki, 1200 yılının başlarında Compiègne'de, seferin plânını ve rotasını belirleme amacıyla düzenlenen toplantıda Haçlı Seferinin katılımcıları olan asilzâdelerin ve baronların birçoğu hazır bulundu.¹³⁹ Compiègne'de yapılan toplantıdan çıkan kararlar seferin önderleri, Kudüs yerine Mısır'a ilerleme fikrinde

¹³⁷ IX. Flandre ve VI. Hainaut Kontu olan Baudouin bölgenin en büyük feodal lordlarından birisidir. 1172'de doğan Baudouin, Flandre Kontu I. Philip d'Alsace'in kardeşi Margaret d'Alsace ile evlenen V. Hainaut Kontu Baudouin'in oğludur. Annesi Margaret'ın 1194'te ölümüyle Flandre bölgesinin tamamı genç Baudouin'e miras kalmış ve IX. Flandre Kontu Baudouin olarak taç giymiştir. 1195'te ise babası V. Hainaut Kontu Baudouin'in ölümüyle VI. Hainaut Kontu olarak da tanınmıştır. 1186 yılında Dördüncü Haçlı Seferi'nin ilk komutanı Champagne Kontu III. Thibaut'nun kız kardeşi Marie ile evlenmiştir. IX. Flandre–VI. Hainaut Kontu Baudouin 1200 yılında Fransa kralına karşı da büyük başarılar kazanmıştır. Dördüncü Haçlı Seferi'nin önemli güçlerinden birisi olan Baudouin, 16 Mayıs 1204'te İstanbul Latin İmparatoru olarak taç giyecek, 1205 yılında Bulgarlarla girişilen mücadelede maktul düşecektir. Bkz. Wolff, "Baudouin of Flanders and Hainaut, First Latin Emperor of Constantinople: His Life, Death, and Resurrection, 1172-1225", *Speculum*, C: XXVII, Temmuz 1952, sy. 3, s. 281-289.

¹³⁸ Dördüncü Haçlı Seferi'nin en önemli görgü tanığı ve kronik yazarı olan Villehardouin, haçı kabul edenlerin geniş listesini eserinde vermiştir. Bkz. Villehardouin, II, s. 4-6. Dördüncü Haçlı Seferi'nin bir diğer önemli kronik yazarı Robert de Clari de *La Conquete de Constantinople* isimli eserinde haçı kabul edenlere dâir detaylı bilgiler vermektedir. Bkz. Robert de Clari, *The Conquest of Constantinople*, İng. çev. Edgar Holmes McNeal, New York 2005, s. 31, 34.

¹³⁹ Compiègne'de gerçekleşen toplantıda, seferin Mısır üzerine yapılması kararlaştırıldıktan sonra takip edilecek güzergâhla alakalı tartışmalar cereyan etmiştir. Seferin deniz veyahut kara yoluyla gerçekleştirilmesi hususunda devam eden tartışmaların akabinde deniz yoluyla gidilmesi karara bağlanmıştır. Bkz. Queller-Madden, *FC*, s. 6.

anlaştı.¹⁴⁰ Böylece Ecry Şatosu'nda fiilen başlayan Dördüncü Haçlı Seferi Compiègne toplantısında alınan kararlarla ivmelenerek devam etti.

1.2. Venedik'in Dördüncü Haçlı Seferi'ne İntikâli

Dördüncü Haçlı Seferi'nin oluşum safhasında kritik üç içtimâ gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi yukarıda bahsedildiği üzere Ecry Şatosu'nda Champagne Kontu III. Thibaut'nun önderliğinde sefer için askerî güç sağlayacak kont ve baronların haçı kabul etmesidir. İkincisi ise Compiègne'de yapılan toplantıda Haçlı Seferi ordularının güzergâhı ve nakliyesiyle alâkalı kararların alınması olmuştur.

Compiègne toplantısından sonra Flandre Kontu Baudouin, Louis de Blois ve Champagne Kontu Thibaut tarafından öngörülen, aralarında Geoffroi de Villehardouin'in de bulunduğu altı kişilik elçi heyeti kendilerine tam yetki verilerek Haçlı Seferi için en iyi katkıyı sağlayabilecek deniz gücünü bulmak üzere yola çıktı.¹⁴¹

¹⁴⁰ Dördüncü Haçlı Seferi'nin çağdaş kaynakları arasında sefer yönünün neden Mısır olduğu hakkında en ayrıntılı bilgi Gunther isminde bir keşişin Dördüncü Haçlı Seferi'yle ilgili kaleme aldıklarında mevcuttur. Buna göre deniz aşırı ülkelerdeki Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında bir barış olduğunu ve Haçlıların bu barışa zeval getirmek istememeleri birinci sebep olmuştur. İkinci sebep ise seferin liderlerinin aldığı kararla o sene Nil Nehri'nin mevsiminde taşmamasından kaynaklanan kuraklık sebebiyle bölgedeki Müslümanların zor durumda olmalarından faydalanmak isteyen Haçlılar hedef olarak İskenderiye'yi seçmiştir. Bkz. Gunther of Pairis, **Hystoria Constantinopolitana The Capture of Constantinople**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Philadelphia 1997, s. 77. Konuyla ilgili bir başka görüş olarak modern araştırmacılardan Jonathan Riley Smith'in görüşleri de dikkate şayandır. J. R. Smith'e göre; Mısır'ın Hıristiyanlar tarafından ele geçirilmesi sahip olduğu jeopolitik konum itibariyle elzemdir. Zîra ticaret yolları üzerinde bulunması sebebiyle bölgedeki en zengin ülke olmasının yanı sıra Nil Deltası bütün Levant bölgesine hâkim olmayı kolaylaştırıyordu. Mısır'ın sahip olduğu bu zenginlikler ona sınırsız insan kaynağı imkânı da tanımaktaydı. Bu sebeple Haçlılar, Mısır'a sahip olmadan Kudüs'te ve bütün Yakın Doğu'da tutunmanın mümkün olmayacağını bilincindedlerdi. J. R. Smith, adı geçen makalede 1160'lı yıllarda Kudüs Kralı I. Amaury'nin ordularıyla birlikte Mısır üzerine yürüdüğünü, ayrıca 1192'de İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard'ın öncelikli hedefin Mısır olması gerektiği hususunda komutanlarıyla tartıştığını belirterek Mısır'ın aslında daha önceleri de hedef konumunda olduğunu aktarmaktadır. Jonathan Riley Smith, "Toward on Understanding of the Fourth Crusade as an Institution" **Urbs Capta, The Fourth Crusade and it's Consequences**, Paris 2005, s. 75-76.

¹⁴¹ Villehardouin (III, s. 6) eserinde, elçilik heyetinde yer alan bu altı kişinin isimlerini zikretmiştir. Buna göre: Kont Thibaut, Geoffroi de Villehardouin – Milon le Brebant; Kont Baudouin, Conon de Bethune – Alard Maquereau; Kont Louis ise Jean de Friaize ve Gautier de Gaudonville'yi elçi olarak seçmişlerdir. Konuyla ilgili bir araştırma eserde Dördüncü Haçlı Seferi için nakliye gemileri temin etmek üzere Venedik'e gönderilen Latin elçilerinin arasında Champagne Kontu Thibaut'un da olduğu iddia edilmiştir (Erhan Altunay-Selçuk Eracun, **İstanbul'un Latin Çağı**, İstanbul 2020, s. 21). Nitekim araştırma esnasında böyle bir bilgiye dönem kaynaklarında rastlanılmamıştır.

XIII. yüzyıl başlarında Cenova, Pisa ve Venedik gibi İtalyan deniz devletleri ticaret, taşımacılık konusunda üstün maharetleri ve geçmiş yıllarda Avrupa'dan gelen hacıların Outremer'e¹⁴² taşınması hususundaki kabiliyetleri ve deneyimleriyle mezkûr Haçlı Seferi için en uygun konumdaydı. Fakat üç büyük bahrî şehirlerden Cenova ve Pisa'nın hâlihazırda birbirleriyle mücadele içerisinde olması Venedik'in ön plâna çıkmasını sağladı. Bu sebeple Venedik'in uygun seçeneğe olduğuna kanaat getiren heyet, 1200-1201 kışı süresince yol alarak Şubat 1201'de Venedik'e vardı.¹⁴³

Venedik Doju Enrico Dandolo (1192-1205) 1201 senesi başlarında elçilik heyeti Venedik'e geldiği sırada 94 yaşındaydı ve daha önce İstanbul'da karıştığı bir olay sebebiyle gözleri görmüyordu. Bununla birlikte ilerlemiş yaşına rağmen hırsı, tecrübesi, saygınlığı ve bilgeliğiyle öne çıkmaktaydı.¹⁴⁴ Villehardouin liderliğindeki elçilik heyeti, kendilerine kontları tarafından verilen güven mektuplarını Enrico Dandolo'ya takdim ettikten sonra Dojdan bir meclis toplamasını istedi. Dört gün sonra aralarında Doj Dandolo'nun yanı sıra Venedik'in önde gelen asilzâdelerin ve Haçlı komutanlarının gönderdiği ulakların bulunduğu altı kişilik bir meclis toplandı. Dördüncü Haçlı Seferi'nin oluşum aşamasında gerçekleşen üçüncü mühim toplantıda Geoffroi de Villehardouin söz alarak, Doj ve meclisine; Fransa'nın baronları tarafından gönderildiklerini ve kutsal toprakları Müslümanların elinden geri kazanmak için gerçekleştirecekleri girişime Venedik'in nakliye ve savaş gemileriyle destek olmalarını istediklerini beyan etti. Doj Enrico Dandolo ise habercilerin bu isteklerinin çok büyük bir yük olduğunu, karar vermek için sekiz gün mühlet istediğini belirtti.¹⁴⁵

Belirlenen sürenin dolmasının ardından Doj Dandolo, elçilere her at başına dört, her adam başına iki gümüş mark olmak üzere 4.500 at, 4500 şövalye, 9.000 seyis ve 20.000 piyade taşıyabilecek kapasitede bir donanmayı 85.000 gümüş mark

¹⁴² Denizaşırı (ülke) anlamında olup Doğu Akdeniz bölgesini ve Doğu'daki Latin devletlerini kasteden bir terim. Etimolojik kökeni Latince ultra + mare, Fransızca'da ise outre + mer kelimelerinin birleşimine dayanır.

¹⁴³ Villehardouin, III, s. 6. Ayrıca bkz. Robert de Clari, eserinde hatalı olarak Thibaut'un ölümünden sonra elçi heyetinin İtalyan şehirlerine gönderildiğini aktarmaktadır. Ayrıca Robert de Clari, aynı eserinde habercilerin ilk olarak Cenova ve Pisa ile görüştüğünü, onlardan olumsuz cevap aldıktan sonra Venedik'e gittiklerini ve anlaşma sağladıklarını söylemektedir. Robert de Clari, s. 36-37. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 6-9; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 160-162.

¹⁴⁴ Queller-Madden, **FC**, s. 9-10.

¹⁴⁵ Villehardouin, IV, s. 7-8; Queller-Madden, **FC**, s. 10-11.

karşılığında hazırlayabileceklerini, bununla birlikte bir yıl boyunca ordunun iaşesini karşılamayı kabul ettiklerini aktardı.¹⁴⁶ Ayrıca Dandolo, denizde ve karada ele geçirilen toprak ve ganimetlerin yarısının kendilerine ayrılması karşılığında 50 savaş gemisiyle Haçlı Seferine iştirak edeceklerini bildirdi. Enrico Dandolo'nun bu teklifi karşısında düşünmek için mühlet isteyen elçiler, ertesi gün teklifi kabul etti.¹⁴⁷

Antlaşma şartlarının karşılıklı kabulünün akabinde Doj Dandolo, Venedik halkının bilgilendirilmesi amacıyla San Marko Kilisesi önünde bütün halkı topladı ve habercilerden isteklerini halkın önünde tekrarlamalarını istedi. Villehardouin'in yaptığı etkileyici konuşmadan galeyana gelen Venedik halkı naralar atarak sefere büyük destek verdi. Sonrasında antlaşmanın imzalanması ve yola çıkış tarihini netleştirmek amacıyla toplanan mecliste Haçlı mümessil heyeti, seferin Mısır üzerine düzenleneceğini ilk kez bu toplantıda Venediklilere bildirdi.¹⁴⁸ Toplantı sonunda orduların 29 Haziran 1202'de Venedik'te toplanmaları konusunda fikir birliğine varıldıktan sonra imzalanan antlaşmanın kopyalarını Papa III. Innocentius'a iletmek amacıyla Roma'ya haberciler gönderildi. Ardından Haçlı heyeti de yapılan antlaşmayı kontlarına bildirmek niyetiyle Venedik'ten ayrılarak ülkelerine dönmek üzere yola koyuldu.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Antlaşmanın tam metni için bkz. Tafel-Thomas, **Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante**, C: I, Wien 1856, s. 365-367. Adı geçen eserde (aynı yer) Haçlıların ödemesi gereken 85.000 gümüş markın dört taksite bölündüğü de belirtilmiştir. Buna göre; 15.000 mark 1201 yılı ağustos ayı başında, 10.000 mark Kasım ayı başında, diğer 10.000 mark da 1202 yılı Şubat ayında ve son olarak da kalan 50.000 mark 1202 yılı Nisan ayında Venedik'e ödenecekti.

¹⁴⁷ Villehardouin, V, s. 8-9; Andreas Dandolo, **Chronica per Extensum Descripta, Rerum Italicarum Scriptores**, ed. Ester Pastorello, C: XII, 1. kısım, Bologna 1938-1958, s. 276. Queller (FC, s.11) şövalyeler için de 4 mark istediğini belirterek toplam meblağın 94.000 mark olduğunu aktarmıştır. Krş. Madden, "The Venetian Version of the Fourth Crusade: Memory and the Conquest of Constantinople in Medieval Venice", **Speculum**, C: LXXXVII, No: 2, 2012, s. 311-312. Mora Kroniği'nde yer alan bilgilere göre antlaşma şartlarından birisi de; sefer için yeteri kadar hacı Venedik'e ulaşmasa dahi, Haçlılar antlaşma uyarınca belirlenen miktarı ödeyecekti. **The Chronicle of Morea**, Grekçeden çev. Harold E. Lurier, New York 1964, s. 78.

¹⁴⁸ Dördüncü Haçlı Seferi'nin diğer çağdaş kaynaklarına kıyasla farklı bilgi veren Ernoul'un kaydına göre, Venedik ile Haçlılar arasında antlaşma pazarlıkları devam ederken Mısır'ın Eyyubî hükümdarı el-Âdil tarafından Venedik Doju Enrico Dandolo'ya elçiler gönderilmiş ve iki taraf arasında varılan anlaşmaya göre Venedik, Haçlı ordusunun Mısır'a yönelmesini engellemesi karşılığında İskenderiye limanında geniş imtiyazlar elde etmişti. **Ernoul Kroniği**, s. 254.

¹⁴⁹ Villehardouin, VI, s. 9-11; Queller-Madden, **FC**, s. 13-14; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 163. Öte yandan 1201 yılında Haçlı ordusu ve Venedik arasında imzalanan ve tarihin o döneme değin gördüğü en büyük taşımacılık girişimlerinden biri olan bu antlaşma, her şeye rağmen papalık makamında endişelere de yol açmış gibi gözükmektedir. Papa III. Innocentius'un büyük gayretle tasarladığı ve kilise otoritesi altında devam etmesini arzuladığı Dördüncü Haçlı Seferi'ne

Venedik ve Haçlılar arasında yapılan bu antlaşma iki tarafa da ağır şartlar yüklemekteydi. Venedik açısından değerlendirildiğinde, şehrin kuruluş tarihinden itibaren ve hatta Romalıların zamanından beri Batı Avrupa tarihinde girişilen en büyük ticarî teşebbüstü. Haçlılar tarafından bakıldığında ise Venedik'e verilen sözlerin tutulması, sefere yoğun bir katılım gerektirmekteydi. Eğer Enrico Dandolo önderliğindeki Venedik, antlaşma şartlarını yerine getiremez veya getirir fakat Haçlılardan istenilen meblağı alamazlar ise büyük bir yıkımla karşı karşıya kalabilir, Pisa ve Cenova gibi diğer bahrî şehirler karşısında önemli güç kaybına uğrayabilirdi. Bu sebeple Doj Enrico Dandolo, antlaşma maddelerinin kendilerine düşen kısmını karşılayabilmek için büyük çaba sarf etti. Buna göre; Venedik şehri hudutları içerisinde ticaret bir yıl boyunca yasaklanırken, genç nüfusun büyük bölümü vaat edilen filoyu inşa etmekle görevlendirildi.¹⁵⁰

Dördüncü Haçlı Seferi için şartlar olgunlaşırken, Venedik'ten yola çıkan¹⁵¹ elçi heyeti Fransa'nın Troyes şehrine vardığında tüm Haçlı ordusunu yeisle

Venedik'in dâhil olmasına ilişkin memnuniyeti modern tarihçiler hatta dönemin çağdaş kaynakları arasında dahi ihtilaflı bir husustur. Nitekim Geoffroi de Villehardouin (VI, s. 11) eserinde papanın iki taraf arasında varılan mutabakattan memnun olduğunu aktarırken, papalık kayıtlarında Papa III. Innocentius'un Venedik'e temkinli yaklaştığı görülmektedir. Öyle ki 15 Ağustos 1198 tarihli mektubunda (*Registers*, s. 16) Haçlı Seferi için yardım arayışları kapsamında Kardinal Soffredo'nun Venedik'e gönderildiğini belirtirken, 3 Aralık 1198 tarihli mektubunda (*Registers*, s. 23-24) ise Venedik'i, Mısır'daki Müslümanlarla ticaret yapmakla suçlayarak buna devam etmeleri hâlinde aforoz edileceklerini bildirmiş ve mektubun devamında Müslümanlarla ticaret yapmak yerine Yakın Doğu'daki Hıristiyanlara yardım etmeleri gerektiğini de vurgulamıştır. İhtilaflı konuya ilişkin Thomas Madden, Papa III. Innocentius'un 8 Mayıs 1201'de Venedik ruhbanlarına yazdığı, içeriğinde ruhban sınıfının Venedik'e her konuda yardımcı olmasını istediği mektubu emsal göstererek, Innocentius'un Venedik'in sefere katılımından memnun olduğunu söylemektedir. Bkz. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 128. Venedik'in sefere iştiraki hususunda bir başka tartışmada papanın büyük bir ordunun Venedik'te toplanmasından memnun olduğu fakat seferin gidişatına müdâhil olabilecek güçte olmadığı aktararak, 1201 yılındaki bu anlaşmanın pek çok krize sebep olduğu ve Haçlıların, papalık yasaklamalarına rağmen bu krizlerle yüzleşmekten başka çareleri olmadığı vurgulanmaktadır. Bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 19-20. Michael Angold, Venedik'in sefere dâhil olmasıyla ilgili olarak; papanın bizzat aldığı ilk önemli karar olduğunu vurgularken, Pisa ve Cenova'nın III. Haçlı Seferi'ndeki başarısızlıklarından dolayı Venedik'in ön plâna çıktığını söylemiştir. Ayrıca 1177 Venedik Anlaşması'yla birlikte papalık ve Venedik arasındaki gerginlik yerini karşılıklı memnuniyete bırakmış ve papa nezdinde Venedik, kutsal yolculukta pay sahibi olmaya hak kazanmıştır. Michael J. Angold, **The Fourth Crusade**, London & New York 2014, s. 80.

¹⁵⁰ Robert de Clari s. 38. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 17; Madden, **Enrico Dandolo & the Rise of Venice**, Baltimore-London 2003, s. 123.

¹⁵¹ Venedik'ten ayrılan elçi heyetinin bir kısmı Pisa ve Cenova'ya Haçlı Seferi için yardım aramaya giderken Villehardouin ve Alard Maquereau doğruca Fransa'ya yöneldi. Villehardouin, VI, s. 11. Queller-Madden (**FC**, s. 21)'a göre ise Fransa'ya doğru yola koyulan Mareşal Villehardouin ve Alard Maquereau, yol üzerinde Montferrat Markisi Boniface'nin topraklarından geçmiş ve orada soylu bir şövalye olan markiye ziyaret ederek Haçlı Seferine yardım etmesini istediler.

kaplayacak bir olay gerçekleşti; elçiler uzun müddettir hasta olan seferin öncüsü Champagne Kontu III. Thibaut'ya, Venedik ile antlaşma sağladıklarının müjdesini verdi. Kont Thibaut, haberin tesiriyle sevinç içerisinde atına bindi ve Villehardouin'in aktardığına göre bu, Kont'un son ata binışıydi. Hastalığı gittikçe ilerleyen Thibaut, Haçlı Seferi hazırlıkları için ayırdığı elli bin *livres*'in aynı amaç doğrultusunda kullanılmasını vasiyet ederek 24 Mayıs 1201 tarihinde öldü.¹⁵² Champagne Kontu III. Thibaut'nun ölümünün akabinde Villehardouin'in de aralarında bulunduğu üç kişilik bir heyet¹⁵³ önce Thibaut'nun yeğeni Bourgogne Dükü Eudes'e, ardından Thibaut'nun bir diğer yeğeni Bar-Le-Duc Kontu Thibaut'a seferin başına geçmeleri hususunda istekte bulundularsa da teklifleri reddedildi.¹⁵⁴ Haçlılar arasında kısa süreli ümitsizliğin ardından 1201 Haziran ayı sonlarında Soissons'da Haçlı Seferini kimin yöneteceğini belirlemek amacıyla, önemli kontların da katıldığı bir meclis toplandı. İcra edilen bu görüşmede Mareşal Villehardouin'nun telkinleriyle¹⁵⁵ Boniface de Montferrat'ın¹⁵⁶ seferin kumandanlığına getirilmesi konusunda anlaşıldıktan¹⁵⁷ sonra markiye haberciler yollanarak kendisinin

¹⁵² Villehardouin (VII, s. 12), Kont III. Thibaut ölüm döşeğindeyken ordudaki pek çok hacının umutsuzluğa kapılarak ayrıldığını da aktarmaktadır. Robert de Clari, s. 34. Krş. Queller-Madden, **FC** s. 23.

¹⁵³ Simon de Montfort, Geoffroi de Joinville ve Geoffroi de Villehardouin. Bkz. Villehardouin, VIII, s. 13.

¹⁵⁴ Villehardouin, VIII, s. 13. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 24-25.

¹⁵⁵ “*caeteri comites et barones, cum consilio regis Franciae, vocaverunt Bonifacium, marchionem Montisterrati, et eum sic ducem Christiani exercitus praefecerunt.*” *Gesta Innocentii*'deki bu kayıta göre Montferrat Markisi Boniface'in ordu kumandanlığına seçilmesi tavsiyesini kontlara ve baronlara Fransa Kralı II. Philippe Augustus vermiştir. Bkz. Anonymous, **Gesta Innocentii**, LXXXIII, s. 132. Krş. Migne, **PL**, C: CCXIV, sütun 83 (LXXXIII).

¹⁵⁶ Haçlı ordusunun lideri seçildiğinde 50 yaşlarında olan Boniface de Montferrat, Almanya, Fransa, Yakın Doğu ve Bizans İmparatorluğu ile güçlü bağları olan nüfuzlu bir aileye mensuptur. 1192 yılında Montferrat Markisi seçilen Boniface, savaş konusunda yetenekli ve dönemin en büyük komutanlarından biri olarak görülmektedir. Alman Hohenstaufen Hanedanı ile olan yakın ilişkilerine rağmen papalık makamıyla da iyi ilişkiler içerisinde olan Boniface'in bu yönü, onun diplomasi alanındaki başarısını da göstermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 26-30. Krş. Wolff-McNeal, “Fourth Crusade”, **HC**, C: II, s. 164-166. Brand, “Boniface of Montferrat”, **ODB**, C: I, s. 304-305. Ayrıca bkz. John Moore (**Innocent III**, s. 108), Papa III. Innocentius'un Montferrat Markisi Boniface'in Alman Kral Philipp von Schwaben ile olan ilişkilerinden dolayı rahatsız olduğunu aktarmaktadır.

¹⁵⁷ Queller-Madden'e göre: Dördüncü Haçlı Seferi'nin önemli askerî gücüne sahip kontlarından IX. Flandre-VI. Hainaut Kontu Baudouin'in sefer komutanlığı için aday görülmemesinin iki sebebi vardı; birincisi, Montferrat Markisi Boniface'in soylu, nüfuzlu ve askerî kabiliyetinin yüksek olmasının yanı sıra orduya yeni bir askerî güç katma potansiyeli vardı. İkinci olarak ise Flandre Kontu Baudouin'in Fransa Kralı II. Philippe Augustus ile olan husumeti göz önünde bulundurulmuş ve seferin olası aksaklığa uğramasından çekinilmiştir. Bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 25.

Soissons'a gelmesi istendi.¹⁵⁸ Haçlılar tarafından gönderilen elçiler vasıtasıyla kontların kendisiyle görüşmek istediğini öğrenen Boniface, hacılarla müzakere edeceğini bildirerek elçileri memleketlerine geri gönderdi. Ardından Sossions'a doğru yola koyulan Boniface de Montferrat, öncelikle Fransa Kralı II. Philippe Augustus'un görüşlerini ve tavsiyelerini almak niyetiyle Paris'te kralı ziyaret etti. Ardından Sossions'a gitti ve Notre-Dame Manastırı'nda baronları dinledikten sonra haçı kabul ederek, Venedik'te ordunun başına geçeceğini bildirdi.¹⁵⁹

Boniface seferin komutanlığına seçildiği Sossions şehrinden ayrılarak, Haçlı Seferine yeni katılımcılar¹⁶⁰ sağlamak amacıyla Bourgogne'daki Citeaux Manastırı'na vasil oldu. Akabinde lordu, aynı zamanda kuzeni olan Almanya Kralı Philipp von Schwaben'ı ziyaret etmek ve yıl sonunu orada geçirmek üzere Schwaben'ın Hagenau'daki sarayına ulaştı. Burada amcası III. Aleksios tarafından göz hapsinde tutulan fakat kaçmayı başaran devrik Bizans İmparatoru II. Isaakios'un oğlu Prens Aleksios¹⁶¹ ile karşılaştı.¹⁶²

Prens Aleksios, Boniface de Montferrat ve Almanya Kralı Philipp von Schwaben arasında gerçekleşen müzakerelerde, amcasını tahttan indirmek ve hakkı olan imparatorluk tacını kuşanmak için yardım istemekteydi.¹⁶³ Fakat yakın zamanda Papa III. Innocentius tarafından Otto von Braunschweig ile mücadeleleri sebebiyle afroz edilen Philipp, Prens Aleksios'a yardım edebilecek vaziyette değildi. Öte yandan Boniface ise bir amaç uğruna birleşmiş ve kendi içinde güçlü dinamikleri

¹⁵⁸ Villehardouin, VIII, s. 13-14. Robert de Clari (s. 34-35), markinin seferin komutanlığına seçilmesi hususunda kronoloji yanlılığına düşse de verdiği bilgiler Villehardouin'in kayıtlarıyla örtüşmektedir. Krş. Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 164.

¹⁵⁹ Villehardouin, IX, s. 14-15; Robert de Clari, s. 35-36. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 31.

¹⁶⁰ Villehardouin, IX, s.15. Krş. Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 166. Her yıl düzenli olarak Citeaux Manastırı'nda gerçekleşen toplantıya din adamlarıyla birlikte soylular da katılmaktaydı. Queller'e göre toplantı tarihi 13 Eylül'dür. Bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 31-32.

¹⁶¹ II. Isaakios'un oğlu Aleksios, amcası III. Aleksios tarafından tutulduğu hapishaneden bir Pisa ticaret gemisine gizlenmek suretiyle kaçabilmiş ve eniştesi Alman Kralı Philipp von Schwaben'in Hagneau'daki sarayına ulaşabilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 104-106; **The Chronicle of Novgorod 1016-1471**, İng. çev. Robert Michell – Nevil Forbes, London 1914, s. 43-44.

¹⁶² Villehardouin, XV, s. 21. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 33.

¹⁶³ Aslında Prens Aleksios ile birlikte Philipp ve Boniface'in de Bizans İmparatorluğu'yla ilişkileri son dönemlerde pekiyi değildi. Philipp'in III. Haçlı Seferi'ne katılan babası Friedrich Barbarossa Bizans İmparatorluğu sınırlarından geçerken birçok badire atlattığı ve bu süreçten sonra Hohenstaufen Hanedanı'nın Bizans İmparatorluğu'yla ilişkileri gerginleşmiştir. Montferrat ailesi ise, Bizans İmparatorluğu sınırlarında saygı görmekteydi. Fakat Boniface'in kardeşi Renier'in imparatorluk sınırları içerisinde öldürülmesi, Montferratlı Boniface için intikam meselesi olmuştu. Bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 29, 35, 36.

olan bir ordunun başındayken, papanın izni olmadan böyle bir girişime cesaret edemezdi.¹⁶⁴ Almanya'da Kral Philipp'in yanından hayal kırıklığıyla ayrılan Prens Aleksios, 1202 yılı Şubat'ının sonlarında Roma'ya giderek, papayı ziyaret etti ve yaşadığı haksızlıkları anlattıysa da prensin sözleri Innocentius nezdinde tesir bulmadı. Zîra Papa III. Innocentius, büyük uğraşlarla tertip ettiği Haçlı Seferi'ni riske atmak istemiyordu.¹⁶⁵ 1202 Mart'ı ortalarında Prens Aleksios Roma'dan ayrılırken, bu sefer Boniface papayı ziyaret ederek, papanın öğütlerini dinlemiş ve hiçbir Hıristiyan şehre saldırmamaları gerektiği konusunda uyarılmıştır. Roma'dan ayrılarak Montferrat'a dönen marki, burada kalan kısa süre zarfında Haçlı Seferi için son hazırlıklarını yapmıştır.¹⁶⁶

1.3. Haçlı Ordusunun Venedik'te Toplanması ve Seferin Fiilen Başlaması

1 Haziran 1202'den itibaren başta Fransa olmak üzere Avrupa'nın muhtelif şehirlerinden yola çıkan Haçlı kabileleri Venedik'e ulaşmaya başladı. Venedik Doju Enrico Dandolo gün be gün sayıları artan Haçlıları sahil şeridi boyunca uzanan Lido Adası'na (Saint Nicholas Adası) yerleştirdi.¹⁶⁷ Ordunun Venedik'ten ayrılması için belirlenen tarih yaklaştıkça şehirdeki telaş artıyor fakat Haçlılar tarafında işler pek yolunda gitmiyordu. Çünkü Ağustos 1202 tarihine kadar Haçlıların toplam sayısı plânlananın üçte biri kadar bile olmamış, bazı hacılar doğrudan Venedik'e gitmek yerine Marsilya, Cenova ve Apulia limanlarından Filistin topraklarına doğru harekete geçmişti. Antlaşmaya uymayanlar sadece alt kademe hacılar değildi. Flandre Kontu

¹⁶⁴ Queller-Madden, **FC**, s. 36-37.

¹⁶⁵ Queller-Madden, **FC**, s. 37-38. Papa III. Innocentius'un Bizans İmparatoru III. Aleksios'a yazdığı 12 Kasım 1202 tarihli mektupta (*Registers*, s. 36-39) Prens Aleksios'un, Roma'ya gidip İmparatorluk tahtını elde etmek için yardım istediğini, kendisinin ise bunu reddettiğini belirtmiştir. Innocentius, mektubun son kısmında ise İmparator III. Aleksios'a yaptığı iyiliği hatırlatarak, Roma Kilisesi'nin otoritesi altına girmeleri için imparatoru üstü kapalı bir şekilde uyarmaktadır.

¹⁶⁶ Queller-Madden, **FC**, s. 38-39.

¹⁶⁷ Villehardouin, X, s. 15-16; Robert de Clari, s. 39. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 43. Venedik'in Doju Enrico Dandolo, bu denli büyük bir ordunun şehirde yaratacağı korku ve paniği düşünerek Haçlıları şehrin dışında bir adada tutmak istemiştir (Madden, **Enrico Dandolo**, s. 131). Fakat Dördüncü Haçlı Seferi'nin görgü tanığı kaynaklarından *Devastatio Constantinopolitana*'nın (*Devastatio*, **CFC**, s. 213-214) yazarı Haçlıların, Venedikliler tarafından şehirden sürüldüğünü ve Saint Nicholas Adası'na yerleşmeye zorlandığını aktarmaktadır. Öte yandan tehlike arz edebilecek orduların şehir dışında konaklamaya tabii tutulması geleneği yeni değildir. Bu durumun bir örneği I. Haçlı Seferi orduları İstanbul'a geldiği sırada yaşanmıştır. Haçlı orduları Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos tarafından riskli görülerek, şehrin dışına yerleştirilmiştir.

Baudouin'ın emrinde bulunan önemli sayıda hacı da kendi imkânlarıyla hareket etmiş ve Venedik'e gitmemiştir.¹⁶⁸ Nitekim felaket sayılabilecek bu durum Haçlıların, Venedik'e olan borçlarının ödenmesini imkânsız kılmaktaydı. Antlaşma şartlarını yerine getirebilmek için büyük fedakârlıklar yapan Venedik ise paranın tamamını almadan yola çıkmayı reddediyor ve iki taraf arasındaki gerilim artıyordu.

Denize açılma mevsiminin son demleri yaşanırken Enrico Dandolo, 1202 Temmuz ya da Ağustos sularında Lido Adası'na giderek Haçlılara artık yelken açma zamanının geldiğini hatırlatmış, borçlarını ödemeleri gerektiğini söylemiştir. Sefere umulandan çok daha az sayıda kişinin katılması yüzünden finansal bir kriz içinde olan Haçlılar topladıkları parayı Venedik Doju'na teslim etseler de bu miktar borçlarının yarısını bile kapatmamıştır. Bunun üzerine Dandolo, Haçlıları erzaksız bırakmakla tehdit etmiştir.¹⁶⁹ 1202 Haziranının başından beri Venedik'te sefer gününü bekleyen ve bir an evvel mukaddes topraklara ulaşmak isteyen Haçlılar, başta 15 Ağustos 1202'te Venedik'e ulaşan seferin komutanı Marki Boniface olmak üzere diğer baronların da büyük katkısıyla sadece ihtiyaçları kadar parayı kendi yolculukları için ayırarak ellerindeki bütün parayı topladılar. Fakat bu da borcu ödemeye yetmemiş hâlâ 34.000 mark borçlu kalmışlardır.¹⁷⁰

Haçlı Seferi çıkmaza girmiş gibi gözüktürken, yaklaşan kış mevsimi işleri daha da içinden çıkılmaz hâle getiriyordu. Bunun üzerine, Venedik Doju Enrico Dandolo olayları bir süre muhakeme ettikten sonra Büyük Meclis'e de danışarak

¹⁶⁸ Villehardouin, X-XI, s. 16-17. Villehardouin'e göre (XI, s. 17), başka limanlardan kutsal topraklara giden Haçlılar yüzünden Venedik'e olan borç ödenememiştir. Queller-Madden (FC, s. 45-47) tarafından Haçlıların istenilen sayıya ulaşamamasının sebepleri farklı araştırmacıların da görüşlerine yer verilerek tartışılmıştır. Queller-Madden, (FC, s. 48) Filistin'e 300 kadar şövalyenin gittiğini iddia ederek, bunların her birinin yanında 2 yaveri ve 4 askeri olsa dahi toplamda 2.100 hacı sayılacağını ve ordunun mevcudunun 14.000 kadar olacağını savunmuştur. Ona göre, bu rakam hedeflenen 33.500 hacının hâlâ çok uzağındadır. Thomas F. Madden (**Enrico Dandolo**, s. 132) ise anlaşma şartlarının yerine getirilememesi hususunda başta Villehardouin olmak üzere Venedik ile anlaşma yapan elçi grubunu suçlamaktadır.

¹⁶⁹ Robert de Clari'nin (s. 40) aktardığına göre Dandolo Haçlıları tehdit etse de Haçlılara karşı kötü bir girişimde bulunmamıştır. Villehardouin, XII, s. 18. Krş. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 133; Moore, **Innocent III**, s. 110.

¹⁷⁰ Haçlı ordusunda fazladan para verenlerin yanı sıra kendi bedellerini ödeyip, sefere katılmayanların yerine para ödemeyi reddedenler de vardı. Villehardouin (XII, s. 18-19) bu hacıları ordunun dağılmasını istemekle suçlamıştır. Krş. Queller-Madden, FC, s. 52.

Haçlılara Dalmaçya kıyılarında bulunan Zara¹⁷¹ şehrini ele geçirmeleri karşılığında borçlarını erteleme teklifini sundu.¹⁷² Haçlı ordusundaki baronlar Dandolo'nun teklifini etraflıca düşünüp, aralarında tartıştıktan sonra haçı kuşanmış bir şekilde kutsal topraklar yerine evlerine dönmenin büyük bir utanç kaynağı olacağını düşünerek Doj'un teklifini kabul ettiler.¹⁷³ İki taraf arasında antlaşma sağlandıktan sonra Villehardouin'in coşkulu anlatımına göre 8 Eylül 1202¹⁷⁴ tarihinde Venedik'te San Marko meydanında büyük bir kalabalığa hitap eden Enrico Dandolo haçı kabul ederek sefere bizzat iştirak edeceğini ilân etti.¹⁷⁵

Öte yandan, Alfred J. Andrea'ya göre III. Innocentius tarafından seferin kilise otoritesi altında kalmasını sağlamak amacıyla 22 Temmuz 1202'de Venedik'e gönderilen Kardinal Peter Capuano burada Haçlı ordusunun moralini yükseltmek için çabalamıştır.¹⁷⁶ Ordu içerisinde papanın güçlü bir temsilcisinin varlığını hoş karşılamayan Enrico Dandolo, Haçlılara Zara'yı kuşatma fikrini beyan ettikten sonra Peter Capuano'ya da sıradan bir din görevlisi olarak sefere katılabileceğini söylemiştir. Ardından ordunun Venedik'ten hareket etmesinden kısa bir süre evvel Peter, Roma'ya giderek bütün gelişmeleri Papa III. Innocentius'a aktarmıştır.¹⁷⁷

¹⁷¹ Zara şehri Adriyatik kıyısındaki en eski limanlardan biri olmasının yanı sıra, gemi yapımında kullanılan meşe ağaçlarının da yoğun bulunduğu önemli bir mevkidir. Bununla birlikte bir zamanlar Venedik kontrolünde bulunan Zara, 1180'li yılların başında Venedik'in kontrolünden çıkmış ve Macaristan Kralı III. Bela'ya bağlılık bildirmiştir. Venedik'in önemli rakiplerinden Pisa ile de dostâne ilişkiler kuran Zara şehri 1187, 1190 ve son olarak 1192 yılında Venedik tarafından kuşatılsa da ele geçirilememiştir. Queller-Madden, **FC**, s. 56-57.

¹⁷² Thomas Madden, Enrico Dandolo'nun Zara şehrini kuşatma teklifini şu şekilde değerlendirmektedir; Eğer Haçlı ordusunun borçları ertelenip direkt olarak Kahire veya İskenderiye limanlarına giderek orayı ele geçirseydi, Haçlılar borçlarını ödeyebilirlerdi. Fakat bu durum risk taşımaktaydı zira zafer kesin değildi. Bu sebeple Dandolo, Zara'yı kuşatma fikrini beyan etmiştir. Zira böylece sefer başarısız olsa dahi Zara şehri Venedik'te kalacaktı. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 134-135.

¹⁷³ Villehardouin, XIII, s. 19-20. Robert de Clari, kroniğinde Doj'un bu teklifinin Haçlı ordusunun ileri gelenleri dışında kimseye söylenmediğini ve gizli tutulduğunu aktarmaktadır. Bkz. Robert de Clari, s. 42. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 58-59; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 167-168.

¹⁷⁴ Angold (**Fourth Crusade**, s. 85), Dandolo'nun haçı kabul ettiği tarihin 18 Ağustos 1202 de olabileceğini savunmuştur.

¹⁷⁵ Villehardouin, XIV, s. 20-21; Madden, **Enrico Dandolo**, s. 136; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 168.

¹⁷⁶ Madden, **Enrico Dandolo**, s. 131-132. Krş. Andrea, "Pope Innocent III and the Diversion of the Fourth Crusade Army to Zara", **Byzantinoslavica**, C: XXXIII, Prag 1972, s. 11.

¹⁷⁷ Andrea, "Diversion to Zara", s. 11-12. Queller'a göre Capuano'nun Roma'da papaya bahsettiği üç mühim konu; 1. Venedik'in kendisini papalık legatı olarak kabul etmemesi. 2. Venedik'e ulaşan haçı

1202 Ekim ayı başlarında sayıları tam olarak bilinemese de irili ufaklı¹⁷⁸ en az 250 gemilik¹⁷⁹ ve 300'den fazla savaş aleti taşıyan bir donanma Venedik'ten Zara'ya doğru yelken açtı. Robert de Clari gemilerin limandan çıkış yaparken oluşturduğu manzarayı şöyle aktarmıştır: “...*Venedik limanından hareket ederken görülen manzarayı dünya kuruldu kurulalı kimse seyretmemiştir.*”¹⁸⁰ Akdeniz kıyılarının tarih boyunca gördüğü en ihtişamlı girişimlerinden birini gerçekleştiren bu armadada 21.000 Venedikli ve yaklaşık 11.000-13.000 civarında da Venedikli olmayan Haçlı taşınmaktaydı.¹⁸¹ Donanma iki kol hâlinde ilerlerken kısa bir süre sonra Simon de Perche'nin *Viola* isimli gemisi battı. Dandolo'nun başında bulunduğu donanmanın bir kısmı ise İstria Yarımadası'nda Pirano, Trieste ve Muggia'da oyalanarak bu şehirlerden bağlılık ve sadâkat yemini aldı. Armadanın diğer kısmı ise doğruca Pula şehrine doğru hareket ederek burada diğer hacıların bulunduğu grubu bekledi. Ardından iki ordu birleşerek kısımlar hâlinde 10 ve 11 Kasım 1202'de Zara şehrinin girişine gerilen zinciri kırıp, karaya çıktılar.¹⁸² Ertesi gün haçlı ordusunun ihtişamından endişe duyan Zara halkı canlarının bağışlanması karşılığında şehri ve içindekileri teslim etme teklifini Venedik Doğu Dandolo'ya sundular. Enrico Dandolo bu teklifi baronlara danıştığı sırada, başından beri Zara

sayısının yarattığı hayal kırıklığı. 3. Dandolo'nun Zara plâni ki Queller'a göre Capuano Zara kuşatmasını kısmen onaylamıştır. Queller-Madden, **FC**, s. 64.

¹⁷⁸ XIII. yüzyılda kadirgaların ve kalyonların boyutları işlevlerine göre farklılıklar göstermekteydi. Savaş kadirgaları 30-40 metre arası uzunluğu ve 4-5 metre genişliği ile süratli vasıtalar. Her iki yanında kürekçilerin oturmaları için 30'ar bank bulunan bu gemilerde toplam 100-120 arası kürekçi bulunmaktaydı. Kürekçilerin üzerinde onları güneşten ve yağmurdan koruyan ve savaş esnasında kaldırılabilen bir tente bulunmaktaydı. Ayrıca savaş kadirgalarında mancınık gibi kuşatma aletlerinin yerleştirildiği bir platform da yer almaktaydı. Taşıma işleriyle yükümlü gemiler ise 60 metre uzunluğa ve 9-12 metre genişliğe sahiptiler. Bkz. Queller-Madden, **FC**, s. 69.

¹⁷⁹ Donanmanın muhtevası hakkında bilgi veren Niketas Khoniates 240 gemilik bir donanmadan bahsederek bunlardan 110 tanesinin atları, 70 tanesinin yükleri taşıdığı, 60 kadar da savaş gemisi olduğunu aktarmaktadır (Niketas, **1195-1206**, s. 107). *Devastatio*'da (s. 214) ise 200 civarı gemiden oluşan bir donanmadan bahsedilmektedir; atları taşıyan 100 gemiden başka 40 tane yük gemisi, 62 tane de savaş gemisi olduğu vurgulanmaktadır. Modern araştırmacılar da 200 gemilik bir donanmadan daha büyük olduğu konusunda hemfikir olurken, Edwin Pears farklı olarak 480 parçalık bir donanma olduğunu iddia etmektedir (Edwin Pears, **The Fall of Constantinople**, Londra 1885, s. 253). Nicolle, 250 gemilik bir filo olduğunu aktarır (David Nicolle, **Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04**, çev. Gürkan Ergin, İstanbul 2013, s. 45). Thomas Madden en az 210 gemi ve sayısız küçük gemilerden müteşekkil büyük bir donanma olduğunu söylemektedir (Madden, **Enrico Dandolo**, s. 141).

¹⁸⁰ Robert de Clari, Tr. çev. Beynun Akyavaş, XIII, s. 8, İng. çev. McNeal, s. 42.

¹⁸¹ Madden, **Enrico Dandolo**, s. 141.

¹⁸² Haçlıların Zara'ya giderken kullandıkları güzergâhla ilgili en detaylı bilgiyi *Devastatio Constantinopolitana* vermektedir. Bkz. *Devastatio*, s. 214-215. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 71-73; ayrıca bkz. Angold ordunun Zara'ya 13 Kasım 1202 tarihinde ulaştığını aktarmaktadır. Angold, **Fourth Crusade**, s. 89.

kuşatmasına karşı olan Haçlı kontlarından Simon de Montfort, Zara halkını teselli ederek Venedik'in şehre saldırmalarına destek vermeyeceklerini belirtti. Bu suretle Zara halkı müzakereleri yarıda keserek şehri teslim etmekten vazgeçti. Enrico Dandolo'nun plânları alt üst olmuş gibi gözükrken bir de Vaux Manastırı başrahibi Guy'un, Papa III. Innocentius'un Zara kuşatmasını yasakladığı mektubu tüm orduya okuması Dandolo için durumu daha da meşum kıldı. Bunun üzerine Dandolo, Haçlılara seslenerek şehri almaya ant içtiklerini ve sözlerinde durmaları gerektiğini anlatarak orduyu ikna etti.¹⁸³

Akabinde müstahkem surlarla çevrili şehir karadan ve denizden Haçlılar tarafından kuşatıldı. Venedik donanması deniz tarafından surları ele geçirmeye çalışırken, diğer haçlılar lağımlar kazarak surun öteki tarafına geçmeye uğraşıyorlardı. Nitekim yaklaşık beş günlük bir kuşatmanın ardından şehri daha fazla savunamayacaklarını anlayan Zara halkı 24 Kasım 1202'de Haçlılara teslim oldu.¹⁸⁴ Şehir şiddetle yağmalanırken, Zara halkı acımasızca tehditlere maruz kalarak birçoğu dağlara sığınmak zorunda bırakıldı. Ardından Haçlılar arasında kışı şehirde geçirmek üzere antlaşma yapıldı. Şehrin deniz tarafına Venedikliler, kuşatmadan zarar gören şehrin içine ise Franklar yerleşti. Şehir başarıyla teslim alınmasına rağmen Venedikliler ve Franklar arasındaki gerginlikler devam etmekteydi. Venediklilerin yağmadan aslan payını alması diğer Haçlıları kızdırmaktaydı. Sonunda şehrin ele geçirilmesinin üçüncü gününde iki taraf arasında büyük bir tartışma çıktı. Takribi bir gün boyunca devam eden kavgada iki taraftan toplam 100 kişi maktul düştü.¹⁸⁵

1.4. Dördüncü Haçlı Seferi Ordularının İstanbul'a Yönelmesi

Dördüncü Haçlı Seferi, önce Mısır'a ardından da bütün Filistin bölgesine hâkim olmak gayesiyle plânlanmış olsa da sefere yeteri kadar katılım olmamış ve Haçlılar, Venedik ile yapılan antlaşmanın şartlarını yerine getirememiştir. Bu durum

¹⁸³ Villehardouin, XVII, s. 24-25; Queller-Madden, **FC**, s. 72-76; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 173-174.

¹⁸⁴ Villehardouin, XVII-XVIII, s. 24-25; *Devastatio*, s. 215; Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 254-255; Queller-Madden, **FC**, s. 76-77; Angold (**Fourth Crusade**, s. 89), şehrin düşüş tarihini 18 ya da 19 Kasım 1202 olarak vermektedir.

¹⁸⁵ Villehardouin, XVIII, s. 25-26. *Devastatio*'da nakledilen bilgilere göre yağmadan Franklara kalan payın eşit olarak dağıtılmaması sonucu bazı Haçlılar orduyu terk etmiştir. (*Devastatio*, s. 215) Krş. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 144; Angold, **Fourth Crusade**, s. 89.

seferin tüm hâkimiyetinin Doj Enrico Dandolo'ya geçmesine sebep olmuş ve Haçlıları Venedik'e tâbi olmaya mahkûm kılmıştır. Mahkûmiyetin ilk safhası haç kuşanmış ordunun, surlarında Hıristiyan bayrakları dalgalanan Zara şehrini zapt etmesi olmuştur. Ardından Prens Aleksios'un Haçlılarla teması, orduda bulunan baronlar tarafından memnuniyetle karşılanmış ve onların telkinleriyle seferin yönü artık İstanbul olmuştur.

Papa III. Innocentius'un uyarılarına rağmen Zara şehrine saldırarak aforoz edilen Haçlı ordusu, papadan af dilemek amacıyla dört kişilik bir heyeti Roma'ya gönderdi.¹⁸⁶ Öte yandan 1202 Aralık ortalarında seferin komutanı Boniface de Montferrat Zara'ya ulaştı. Markinin gelişinden yaklaşık iki hafta sonra, 1203 başında ise seferin gidişatını değiştirecek bir gelişme yaşandı. Alman Kral Philipp von Schwaben tarafından Prens Aleksios adına gönderilen elçiler Zara'ya intikâl etti. Burada Haçlı ileri gelenleriyle müzakerelerde bulunan delegeler Prens Aleksios'un hakkı olan tahtı tekrar geri almasına yardım etmeleri karşılığında vaatlerini sıraladı. Buna göre; Prens Aleksios "*Bizans İmparatoru*" olduğu takdirde İstanbul Kilisesi'nin, Roma Kilisesi'ne tâbi olmasını sağlayacak, Haçlıların ihtiyaçlarını karşılayarak onlara 200.000 mark verecek, Mısır'a yapılacak sefere bizzat kendisi de 10.000 kişilik bir orduyla iştirak edecek ve yaşadığı müddetçe kutsal topraklarda 500 şövalye bulunduracaktı.¹⁸⁷

Elçilerin getirdiği haberler ordu içerisinde huzursuzluklara sebebiyet verdi. Prens Aleksios'un vaatlerine olumlu bakan başta Boniface, Baudouin ve Louis olmak üzere¹⁸⁸ Doj Dandolo da memnun gözükmekteydi.¹⁸⁹ Bununla birlikte seferin

¹⁸⁶ İki din adamı ve iki şövalyeden oluşan heyet; Soissons Piskoposu Nevelon, Jean de Noyon, Jean de Friaize ve Robert de Boves. bkz. Villehardouin, XXII, s. 30. Krş. Andrea, "Diversion to Zara", s. 19.

¹⁸⁷ Villehardouin, XIX, s. 26-27; Queller-Madden, FC, s. 82-83.

¹⁸⁸ Başta seferin komutanı Boniface olmak üzere diğer Haçlı baronları henüz 1202 yaz mevsimi sonlarında Prens Aleksios tarafından Venedik'e gönderilen elçiler vasıtasıyla böyle bir tekliften haberdarlardı. Öyle ki teklifi düşüneceklerini belirten haçlı heyeti Almanya'ya Kral Philipp von Schwaben'ın yanına elçiler göndererek durumu müzakere etmişlerdi. Bkz. Madden, "Some Further Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade" *Byzantion*, C: LXII, 1992, s. 455-456.

¹⁸⁹ Thomas Madden'a göre Enrico Dandolo için İstanbul'a gerçekleşecek olası bir sefer bazı çıkarların yanı sıra riskler de barındırıyordu. Prens Aleksios'un imparator olması durumunda Haçlılar, Venedik'e borçlu oldukları 200.000 markı ödeyebilecekti. Ek olarak İstanbul Kilisesi'nin, Roma'ya bağlanması Papalık-Venedik ilişkilerini düzeltcekti. Dandolo'nun sağlayacağı çıkarlardan belki de en mühimi, Bizans İmparatorluğu bünyesinde Venedik lehinde bir imparatorun tahta çıkması son

İstanbul'a yönelmesine karşı çıkan ve Hıristiyan topraklarına saldırmak hususunda endişe duyan Haçlılar da vardı. Haçlı ordusu din adamları da dâhil olmak üzere Prens Aleksios'un teklifi karşısında bölünmüş durumdaydı. Nitekim, ordu içerisinde Müslümanlara karşı savaşmak için yola çıktıklarını ve Prens Aleksios'a güvenilmemesi gerektiğini öne sürenlerle birlikte, seferin akıbeti için İstanbul'u ele geçirmenin elzem olduğunu ve bu suretle Mısır'a gitmenin daha kolay olacağını savunanlar da vardı.¹⁹⁰ Ordunun büyük bir kısmı seferin İstanbul'a yönelmesine karşı çıktıysa da seferin önde gelen baronlarının ihtirasları karşısında çoğunluğun düşüncelerinin bir tesiri olmadı. Sonuçta elçiler ve baronlar arasında gerçekleşen toplantıda iki taraf anlaşarak Prens Aleksios'un 20 Nisan 1203'ten evvel Zara'ya gelmesi ve burada orduya katılmasına karar verildi.¹⁹¹ Bunun üzerine antlaşmadan rahatsız olan yaklaşık 2000 Haçlı orduyu terk ederek farklı limanlara yöneldi. Villehardouin'e göre bunların birçoğu yolda muhtelif sebeplerle öldü.¹⁹²

Zara kuşatmasının akabinde aforoz olan ordunun affedilmesi için Roma'ya gönderilen heyet 1203 başlarında papanın makamına ulaştı. Burada III. Innocentius'a ordunun Zara'yı kuşatmaya mecbur kaldığını zîra Venedik'e borçlu olduklarını aktaran elçiler papa tarafından hoş karşılandı. Innocentius, Haçlıların Zara şehrini Macaristan Kralı Emerik'e teslim etmeleri ve tövbe etmeleri karşılığında affettiğini açıkladı. Fakat Venedik bu aftan mahrum bırakıldı zîra Dandolo hiçbir pişmanlık belirtisi göstermemişti.¹⁹³ Ardından muhtemelen 1203 Ocak sonu veyahut Şubat

zamanlarda Pisa ve Cenova'ya verilen imtiyazların Venedik'e sağlanması olacaktı. Bununla birlikte bazı riskler de mevcuttu: XIII. yüzyıl başlarında Venedik'in ticaretinde en büyük pay Bizans İmparatorluğu ve çevresindeki ticaret ağlarıydı. İstanbul'un kuşatılmasında olası bir başarısızlık durumunda Venedik bölgedeki tüm ticarî faaliyetlerini kaybedebilirdi. Bkz. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 148-149; Edwin Pears (**The Fall of Constantinople**, s. 263-268) ise tüm bu görüşlerin aksine seferin Mısır üzerine yapılacağı haberini alan Eyyübi Sultanı el-Melikü'l-Âdil tarafından 1201 yılında Venedik'e gönderilen elçilerin müzakerelerini örnek göstererek 1201 yazından beri Dandolo'nun seferin Mısır üzerine gerçekleştirilmesine karşı geldiğini ve İstanbul'a yönlendirmek için çabaladığını aktarmaktadır.

¹⁹⁰ İstanbul üzerine sefere çıkma taraftarı olanların isimleri; Flandre Kontu IX. Baudouin, Matthieu de Montmorency, Geoffroi de Villehardouin, Conon de Bethune, Milon le Brebant, John Foisnon, Renier de Trit, Macaire de Sainte-Menehould, Manasses de L'Isle, Anseau de Cayeux. Bkz. "Count Hugh of Saint Pol's Report to the West", **CFC**, s. 188.

¹⁹¹ Villehardouin, **XX**, s. 28-29; Queller-Madden, **FC**, s. 86-87; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 174.

¹⁹² Villehardouin, **XXI**, **XXIII**, s. 29, 31, 32; Queller-Madden, **FC**, s. 92.

¹⁹³ Thomas Madden'a göre Enrico Dandolo'nun papaya elçi göndermesi söz konusu değildi. Zîra Zara'nın Haçlılar tarafından ele geçirilmesinin akabinde Macaristan Kralı Emerik, Papa III. Innocentius'a bir mektup yazarak şehrin kendisine iadesini istemişti. Bu sebeple Dandolo, papaya elçi

başında Zara'ya ulaşan elçiler burada ordunun aforozunun kaldırıldığını açıkladı. Lâkin gerçekte Venedikli hacıların aforozları sürmekteydi. Seferin komutanı Boniface de Montferrat bu gerçeği ordunun bütünlüğü için gizlemişti.¹⁹⁴

Haçlı ordusu kışı Zara'da geçirdikten sonra İstanbul'a doğru yelken açmak için hazırlandı. Şehrin bütün tahkimatı yıkıldı ve 1203 Nisan başlarında ordu Korfu Adası'na doğru ilerlemeye başladı. Bu sırada 20 Nisan'dan önce Zara'da olması beklenen Prens Aleksios henüz gelmemişti. Bu sebeple Marki Boniface ve Enrico Dandolo kendi savaşçılarıyla beraber Aleksios'u beklemek için şehirde kaldı. Nitekim prens 25 Nisan 1203 tarihinde Zara şehrine ayak bastı. Akabinde kendileri için ayrılan filoyla önce Draç'a gelen Aleksios burada halk tarafından imparator ilân edildi. Ardından tekrar denize açılan heyet 1203 Mayıs sonlarına doğru Korfu'ya demir attı.¹⁹⁵

Bizans İmparatoru III. Aleksios Haçlı ordusunun yaklaştığı haberini alınca durumun ehemmiyetini kavradı. Bu sebeple bazı önlemler aldı; İmparatorluk donanmasının hazırlanması ve sur dışındaki evlerin yıkılması talimatını verdi. İmparator III. Aleksios'u ihtiyatsızlık ile itham eden Niketas Khoniates'e göre İmparatorluğun donanması bir süredir bakımsız kalmıştı. Zîra gemi yapımında kullanılmak üzere ihtiyaç duyulan ağaçların kesimi yasaklanmış ve ağaçlık alanlar imparatorun av eğlencelerini gerçekleştirdiği mekânlar olmuştu. Öte yandan imparatorluk donanması Mikhail Stryphnos adında kifayetsiz bir amiralin emrine bırakılmış ve onun emriyle birçok gemi satılmış veya parçalanmıştı. Sonuçta ancak 20 kadar gemi toparlanıp Haliç'e indirilmişti.¹⁹⁶

gönderip af dileyeydi papanın tek şartı Zara şehrinin Emerik'e iadesi olurdu. Dandolo ise böyle bir kararı Venedik'te toplanan Büyük Meclis'e danışmadan alamazdı. Bkz. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 145.

¹⁹⁴ Villehardouin Venedik'in aforozunun sürmesiyle ilgili bilgi vermeyerek ordunun tamamının affedildiğini açıklamaktadır. Villehardouin, XXII, s. 30-31. Robert de Clari (s. 45) ise net bir şekilde Venedikli ve diğer hacıların affedildiği bilgisini vermektedir. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 91-92; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 126. Marki Boniface Nisan 1203'te Papa III. Innocentius'a yazdığı bir mektupta ordunun bütünlüğü için Venedik'in aforozunu gizli tuttuğunu açıklamakta ve af dilemektedir (*Registers*, s. 58-59).

¹⁹⁵ Villehardouin, XXIII, s. 31-32; Niketas, **1195-1206**, s. 109; "Alberic of Trois Fontaines, *Chronicle*", **CFC**, s. 296. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 96.

¹⁹⁶ Niketas, **1195-1206**, s. 108-109; Queller-Madden, **FC**, s. 105-106; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 176.

Haçlılar tarafında ise mühim gelişmeler yaşanmaktaydı. Korfu Adası'nda demirleyen ordu içinde ihtilaflar tekrar cereyan etti. İstanbul'a gitmeye şiddetle karşı çıkan azımsanmayacak sayıda Haçlı, Marki Boniface'in telkinleri ve bazı din adamlarının İstanbul'a saldırıyı meşru kılmasının da etkisiyle güçlüklerle ikna edilerek yatıştırıldı.¹⁹⁷ Haçlı ordusu içinde sükûnet sağlanıp hazırlıkların tamamlanmasıyla 24 Mayıs 1203'te İstanbul'a doğru yelken açıldı. Armada tüm ihtişamıyla Mora Yarımadası boyunca ilerleyerek Malea Burnu-Eğriboz güzergâhından Dardanel'de Abydos'a¹⁹⁸ gelerek burada sekiz gün boyunca kamp kurup arkada kalan diğer Haçlıların gelmesini beklediler.¹⁹⁹ Abydos'ta kısa bir oyalanışın ardından tekrar birleşen ve yola çıkan armada Marmara Denizi boyunca yol alarak 23 Haziran 1203 tarihinde İstanbul önlerine Yeşilköy (Ayastefanos) mevkiine ulaştılar. Burada şehri cepheden gören ve ihtişamı karşısında heyecanlanan Haçlıların şaşkınlıklarını Geoffroi de Villehardouin şu şekilde ifade etmektedir; *“Konstantinosopolis'i hiç görmemiş olanlar uzun uzun kenti seyretti; çünkü bütün yeryüzünde bu kadar zengin bir kent bulunabileceği akıllarının köşesinden geçmemişti. ...biliniz ki içlerinden, bu görüntü karşısında tüyleri diken diken olmayacak kadar yiğit kimse çıkmadı.”*²⁰⁰ Yeşilköy'de bir gece dinlenen ve plân yapan ordu ertesi gün 24 Haziran'da Kadıköy'e (Khalkedon) doğru ilerleyerek burada karaya çıktı. Kadıköy'de üç gün geçiren Haçlılar burada İmparator III. Aleksios'a ait bir sarayı yağmalayıp, tarlalardaki ekinleri talan ederek erzak temin etti. Ardından ordunun bir kısmı kara, diğer kısmı da deniz yolundan ilerleyerek Üsküdar'a (Scutari) ulaştılar. Şehrin

¹⁹⁷ Robert de Clari'nin (s. 59, 66) aktardığına göre ayrılıkçı hacıları ikna etmek için en fazla çabalayan Boniface idi. Zira, marki İstanbul'a giderek daha önceden orada ölen kardeşi Renier de Montferrat'ın intikamını almak istiyordu; Villehardouin'in anlatımına göre (Villehardouin, XXIV, s. 33-34) Prens Aleksios'a yardım etmeyi reddeden Haçlılar 29 Eylül 1203 tarihine kadar İstanbul önlerinden ayrılmak şartıyla anlaşmaya rıza gösterdiler. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 97-99; Angold, **Fourth Crusade**, s. 91.

¹⁹⁸ Bugünkü Çanakkale civarında bir şehir. Foss, “Abydos”, **ODB**, C: I, s. 8-9.

¹⁹⁹ Seferin güzergâhı hususunda detaylı bilgiler veren kaynaklar mevcuttur. Villehardouin'e (XXV, s. 34-36.) göre ordu Maleas-Euboia-Andros-Abydos güzergâhından ilerlemiştir. Albericus Kroniği'nde yer alan bilgilere göre armadanın rotası şu şekildedir: Morea-Methone-Moncion-Sicionia-Achaea-Euboia-Messilopolim-Abydos-Gallipoli-Rodosto. Bkz. *Alberic of Trois*, s. 296-298; Ordunun Korfu'dan İstanbul'a gidişi hususunda detaylı bilgi veren kaynaklardan birisi de anonim bir Alman kroniğidir. *The Deeds of the Bishops of Halberstadt*'da yer alan güzergâh büyük ölçüde doğru olsa da sıralaması yanlıştır. Eseri İngilizceye çeviren Alfred Andrea rotanın gerçek sıralamasını düzenleyerek aktarmıştır. Buna göre: Methoni-Akra Melea-Paros-Delos-Andros-Agios Evstratios-Troy-Sigeum-Abydos-Sestos şeklindedir. Bkz. “The Deeds of the Bishops of Halberstadt”, **CFC**, s. 254-255 (dipnot: 76). Krş. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 156; Nicolle, **1202-04**, s. 49-51.

²⁰⁰ Villehardouin, XXVI, s. 37.

ihtişamı karşısında tedirgin olan Haçlılar civarda sürekli devriye gezerek, Bizanslıların olası bir ani saldırısında kendilerini korumayı amaçlıyordu. III. Aleksios ise, “*Megadoux*”²⁰¹ Mikhail Stryphnos komutasında bir öncü birliği düşman kuvvetlerini gözetlemek amacıyla sevk etmişti. Nitekim iki taraf arasında ilk çatışma 1 Temmuz 1203 tarihinde gerçekleşti. 80 şövalyeden oluşan bir Haçlı birliği 500 kişilik bir Bizans kuvveti karşısında önemli bir zafer kazanarak elde ettikleri ganimetlerle birlikte kampa geri döndü.²⁰²

Haçlı ordusunun Üsküdar’da kamp kurarak şehre saldırı plânları yaptığı sıralarda Bizans İmparatoru III. Aleksios Haçlı kampına Nicholas Roux adında bir elçi gönderdi ve Bizans topraklarına neden geldiklerini sordu. Bunun dışında erzak ya da para ihtiyaçları olduğu takdirde topraklarını terk etmeleri karşılığında bunları temin edebileceğini ve onlarla savaşmak istemediğini, fakat gerekirse hepsini kılıçtan geçirebilecek kudrete sahip olduğunu ilettiler. İmparatorun bu teklifi karşısında Haçlı meclisinde söz alan Conon de Bethune, III. Aleksios’un tahtı gasp ettiğini ve bu toprakların Prens Aleksios’un hakkı olduğunu ileri sürdü. Ardından imparatorun haksızca elde ettiği tahtı yeğeni Prens Aleksios’a devretmesini söyleyerek elçiyi şehre geri gönderdi.²⁰³

1.5. Latinlerin İstanbul’a İlk Saldırıları ve Prens Aleksios’un İmparator İlân Edilmesi

Prens Aleksios’u Bizans tahtına geçirmek Haçlıların beklediği kadar kolay bir iş değildi. Üsküdar’da buldukları dokuz gün boyunca şehirde olup bitenlerle ilgili haber verecek bir casus beklemişlerdi, fakat bu gerçekleşmemişti. Şüphesiz İstanbul halkı Latinlerle anlaşarak devasa bir orduyla başkent önüne gelen bir lidere sıcak bakmıyordu. Bununla birlikte İmparator III. Aleksios, halkı Latinlere ve prense karşı kıışkırtıyordu. Sonunda Enrico Dandolo’nun teklifiyle gemiler hazırlandı. Boniface

²⁰¹ Bizans İmparatorluğu’nda donanma komutanlarına verilen bir unvan. Bkz. Alexander P. Kazhdan, “*Megas Doux*”, **ODB**, C: II, s. 1330.

²⁰² Niketas Khoniates, geyiklerden daha korkak olan komutanların zorlukla Latinlerin elinden kurtulduğunu aktarmaktadır. Niketas, **1195-1206**, s. 111; Villehardouin, XXVII, XXVIII, s. 38-40. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 235; Queller-Madden, **FC**, s. 110-112.

²⁰³ Villehardouin, XXIX, s. 40-41; Robert de Clari, s. 67. Haçlılar için bir anlaşma söz konusu olduğunda Villehardouin, meydan okuma gerektiğinde ise Conon de Bethune söz alırdı. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 297-298; Queller-Madden, **FC**, s. 112.

de Montserrat, Enrico Dandolo ve prensin de içinde bulunduğu on kadırga surlara yaklaştırılarak Prens Aleksios'un halka takdimi yapıldı. İstanbul halkı ise bu duruma hakaretlerle karşılık vererek Haçlıları geri dönmeye mecbur bıraktı.²⁰⁴ Şehrin kendilerine teslim olmayacağını idrak etmiş bir şekilde kampa dönen Haçlı ordusu savaş hazırlıklarına başladı. Toplanan mecliste ordu yedi bölüme ayrılarak her birinin başına muharebe konusunda maharetli ve deneyimli kontlar getirildi.²⁰⁵ Ardından Haliç'in kontrol altına alınması gerektiğini düşünen baronlar hedef olarak Üsküdar'ın karşı kıyılarında bulunan Pera²⁰⁶ bölgesini seçti.

Böylece 5 Temmuz 1203'te tamamlanan hazırlıkların ardından donanma Pera'ya doğru ilerledi. Flandre Kontu Baudouin komutasında çoğunluğunu arbaletli silahlı askerlerin oluşturduğu öncü kuvvetler sahile çıkarak buradaki Bizanslıları kaçırmaya zorladı. Ardından birer birer kıyıya yanaşan kadırgalardan şövalyeler inerek atlarıyla birlikte daha önceden belirlenen düzenle Bizans kuvvetleri üzerine taarruza geçti. Haçlılar sahil kısmında büyük bir zafer kazanıp ganimetler elde etti. Akabinde geceyi teyakkuz hâlinde geçiren ordu, ertesi sabah Galata Kulesi'ni ele geçirmek için harekete geçti. Enrico Dandolo'nun telkinleriyle kule hem karadan hem denizden savaş aletleriyle kuşatıldı. İki taraf arasında cereyan eden şiddetli çatışmaların sonucunda Galata Kulesi Haçlılar tarafından ele geçirildi. Galata Kulesi'nin zaptıyla Haliç'in girişine gerilen zincir²⁰⁷ indirilerek²⁰⁸ Venedik kadırgalarının Haliç'e girişi

²⁰⁴ Villehardouin, XXX, s. 42; Robert de Clari, s. 67. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 236.

²⁰⁵ Buna göre; öncü kuvvetlerin başında Flandre Kontu IX. Baudouin ve mahiyeti; ikinci taburun başında Baudouin'in kardeşi Henri, Mathieu de Wallincourt ve Baudouin de Beauvoir yer aldı. Üçüncü birlikte Hugh St. Pol; dördüncü taburda Louis de Blois; beşinci ordunun başında Champagne'lular ve Mathieu de Montmorency; altıncı birlikte Bourgogne'lular ve son olarak yedinci bölüğün başında ise Boniface de Montferrat yer almaktaydı. Villehardouin, XXX, s. 42-43. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 114-115.

²⁰⁶ Pera bölgesinin ele geçirilmesi Haçlılar için kritik önem arz etmekteydi. Zira Haliç'in girişine gerilen zincirin bir ucu burada bulunmaktaydı. Nitekim İngilizlerin, Pisalıların ve Cenovalıların koruduğu Pera, üzerinde yükselen Galata Kulesi tarafından iyi bir şekilde himaye edilmekteydi. Bkz. *Report to the West*, s. 191-192.

²⁰⁷ Ernoul Kroniği'nde yer alan bilgilere göre; Haliç'in girişine gerilen zincirin uzunluğu 3 ok atımı mesafeden daha fazla ve kalınlığı da bir adamın kolundan daha kalındı. **Ernoul Kroniği**, s. 264.

²⁰⁸ “*paratur navis vocata aquila, magna valde, que, impulsione ventorum, elevatis velis, apositam confregit catheram, ut sic stolus libere portum introivit.*” “Oldukça büyük “Aquila” ismindeki gemi hazırlanır ve rüzgarların etkisiyle yelkenlerinin şişmesiyle zinciri kırar, bu şekilde donanma da limana özgürce (kolayca) girer.” Andreas Dandolo'nun kroniğinde geçen bu ifâdelerde zincirin *Aquila* isminde bir gemi tarafından kırıldığı aktarılmaktadır. Bkz. Dandolo, *Rerum Italicarum Scriptores*, ed. Pastorello, C: XII, 1. kısım, s. 278.

sağlandı. Bu suretle İstanbul'un doğal savunması konumunda olan Haliç, Haçlıların kontrolüne geçti.²⁰⁹

Haliç'te hâkimiyeti sağlayan Haçlılar, şehre genel bir taarruzu plânlamak ve orduların dinlenmesi, ihtiyaçların karşılanması için dört gün bekledi. Toplanan savaş meclisinde Venedikliler deniz surlarına saldırmayı teklif etti, fakat kara surlarına saldırmak hususunda marifetli olan Franklar bu teklife karşı çıkarak karadan saldırmak istediklerini beyan etti. Sonunda mecliste alınan karar doğrultusunda Venediklilerin tek katmanlı ve yaklaşık 9-10 metre yüksekliğindeki deniz surlarına, Frankların ise müstahkem kara surlarının bulunduğu bölgeye saldırmasına karar verildi.²¹⁰ Nitekim 10 Temmuz 1203 günü ordu Haliç'in kuzey sahili boyunca bugünkü Eyüp yakınlarındaki köprüye doğru ilerledi. Hedef, taş köprüden karşıya geçerek Blakhernai Sarayı önlerindeki düzlükte kamp kurmaktı. Fakat Bizanslılar, savunma önlemleri kapsamında köprüyü yıkmıştı. Bunun üzerine Haçlı ordusu bir gün boyunca bu köprüyü tekrardan onararak karşıya geçmeye çalıştı. Köprü ancak üç atın yan yana geçebileceği bir genişlikte ve ele geçirmek için büyük çabalar gerektirecek kadar uzundu. Bu mevkide Bizanslılar ve Haçlılar arasında çatışmalar yaşansa da sonunda Bizans ordusu mukavemet gösteremeyerek geri çekildi ve Haçlı ordusu Blakhernai Sarayı önlerinde kamp kurdu. Venedik donanması da yine aynı bölgenin kıyısına demir attı.²¹¹ Haçlı ordusu karargâhını kurduktan sonra mancınıklar ve diğer savaş aletlerini yerleştirerek kuşatma hazırlıklarına başladı.²¹² Öte yandan Venedikliler de deniz tarafından taarruz için hazırlıklar yapmaktaydı. Askerî kabiliyeti yüksek bir komutan olan Doj Dandolo, gemilerin birbirlerine bağlanması

²⁰⁹ Galata Kulesi'nin ele geçirilişi hususunda detaylı bilgi veren kaynaklardan birisi *Report to the West*, s. 191-193; Villehardouin, XXXI, XXXII, s. 43-45; Robert de Clari, s. 68-70. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 300-301; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 237-238. Ayrıca bkz. Niketas Khoniates, Latinler Haliç'e girmelerinin akabinde Bizans İmparatorluğu'na ait bazı gemileri ele geçirdiler. Niketas, **1195-1206**, s. 112.

²¹⁰ Villehardouin, XXXIII, s. 46; Robert de Clari, s. 70. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 302.

²¹¹ Villehardouin, XXXIII, s. 46-47; Niketas Khoniates'in kaydına göre (Niketas, **1195-1206**, s. 112-113): Haçlı ordusu tahtadan çitler inşa edip hendekler açarak sağlam bir ordugâh kurmuşlardır. Sur üzerinde bulunan biri neredeyse düşman karargâhıyla iletişime geçebilirdi. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 120.

²¹² Kara surları önlerinde beliren Haçlı ordusunun hedefinde surların en zayıf noktası olarak görülen *Mesoteichion* bölgesi vardı. Buradaki surun altından Lycus Nehri'nin getirdiği sular akarken, bu durum derin bir hendek kazılmasına engel teşkil etmekteydi. Alexander Van Millingen, **Byzantine Constantinople The Walls of the City and Adjoining Historical Sites**, Londra 1899, s. 86.

ve yelkenleri taşıyan serenlerin birbirine güçlü halatlarla birleştirilmesi emrini vererek kadırgaları savaş aletleriyle donatmıştı.²¹³ Bu sırada ufak çaplı çatışmaların dışında Bizans İmparatoru III. Aleksios'un emriyle şehirden sürekli huruç hareketleri yapılarak Haçlı ordusu rahatsız edilmekteydi.²¹⁴

Nihayetinde 17 Temmuz'da şehre karadan ve denizden saldırılar başladı. Franklar ordularını yedi tabura ayırmış ve bir kısmı karargâhlarını müdafaa etmek üzere geride bırakmıştı. Bununla birlikte Flandre Kontu Baudouin ve kardeşi Henri, Hugh St. Pol ve Louis de Blois'in lideri olduğu taburlar saldırı görevini üstlendi.²¹⁵ Venedik armadası ise Doj Dandolo liderliğinde Petrion Kapısı²¹⁶ önündeki deniz surlarına saldırmak üzere savaş düzeni aldı. Saldırı emrinin verilmesiyle gemiler birer birer surlara yaklaşarak menzil mesafesine girdi. Ardından mancınık ve arbalet atışları başladı. Kadırgalardan yükselen merdivenler ve devasa köprülerle surlardaki Bizanslılar üzerine şiddetli bir taarruz başladı. Sonunda direnemeyen Bizanslılar surları terk etti ve böylece Venedikliler yaklaşık 25-30 burcu ele geçirdi. Frankların saldırdığı kara surlarında ise Bizans askerleri daha cüretkâr bir mücadele vermekteydi. Buradaki Haçlı ordusu mancınık atışlarıyla surları tahrip ettikten sonra merdivenler ve koçbaşı kullanarak surda gedik açmaya çalıştı. Fakat buradaki savunma, deniz surlarından daha müstahkemdi. Nitekim surların üzerine az sayıda Frank askeri çıkmayı başarsa da imparatorluğun özel kuvvetleri Vareg²¹⁷ muhafızları

²¹³ Robert de Clari, Venedik'in hazırlıklarıyla ilgili değerli bilgiler vermektedir. Buna göre: Sağlam bir şekilde serenlerin yardımıyla inşa edilen köprülerden üç zırhlı şövalye yan yana rahatça gidebiliyordu. Bununla birlikte geçitlerin üzeri hayvan derileriyle kaplanarak dayanıklı hâle getirilmişti. Köprülerin uzunluğu ise yerden (40 *toises*) 70-75 metre yükseklikteydi. Bkz. Robert de Clari, s. 70-71; Hugh St. Pol raporunda köprünün yüksekliğini (100 *feet*) 30 metre olduğunu aktarılmaktadır. Bkz. *Report to the West*, s. 194. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 238.

²¹⁴ Villehardouin, XXXIII, XXXIV, s. 47-48; Niketas, **1195-1206**, s. 113; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 238-239.

²¹⁵ Marki Boniface'in lideri olduğu tabur, Bourgogne birliği ve Champagne birliği kampları korumak üzere geride bırakılan bölüklerdi. Villehardouin, XXXV, s. 48-49. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 123.

²¹⁶ Fener Kapısı ve Aya Kapısı arasında yer alan Petrion Kapısı'nın adı, Iustinianos döneminde saray nazırı olan Petrus'a dayanmaktaydı. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 114 (dipnot: 225). Krş. İnci Tunay, **İstanbul Sur Kapıları**, İstanbul 2014, s. 120.

²¹⁷ İsveç kökenli Vikinglerin soyundan olup doğuya yayılan ve X. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar Bizans imparatorunun özel muhafızları olarak görev yapan paralı askerler. Emrinde buldukları imparatora olan bağlılıkları ve askerî konulardaki meziyetleriyle imparatorun en güvendiği askerî grubtu. Bkz. Simon Franklin – Anthony Cutler, "Varangians", **ODB**, C: III, 2152.

tarafından geri püskürtüldüler. Böylece kara saldırısı başarısız olmuş, fakat Venedikliler deniz tarafında muvaffakiyet sağlamışlardı.²¹⁸

Deniz surlarının bir kısmını ele geçiren Venedikliler şehrin içlerine doğru ilerleme cüretinde bulundu. Fakat İmparator III. Aleksios'un ordularını bu bölgeye sevk etmesiyle ağır kayıplara uğrayarak surlara doğru geri çekilme kararı alan Venedikliler, çekilişlerini gizlemek amacıyla civardaki evleri ateşe verdiler. Rüzgârın beklenmedik şekilde güçlü esmesiyle yangın İstanbul'un büyük bir kısmına yayıldı. Niketas Khoniates felâketin boyutlarını şu sözlerle açıklamaktaydı: "*O gün acı manzaralarla dolu feci bir gün oldu. Yangını söndürmek için -nehirler gibi- oluk oluk akan gözyaşları gerekiyordu.*"²¹⁹ Yangının kontrolden çıkması sebebiyle Venediklileri surlardan atmaya muvaffak olamayan İmparator III. Aleksios, büyük bir ordu toplayarak kara surları önündeki Franklara saldırma kararı aldı. Böylece Venediklilerin, Franklara yardıma gideceğini ve bu suretle tekrar surlara hâkim olmayı umuyordu. Nitekim III. Aleksios 17 tabura ayırdığı ve sayıları takribi 30.000'i aşkın ordusuyla aralarında St. Romanus Kapısı'nın²²⁰ da bulunduğu üç kapıdan çıkış yaptı. Bizanslıların ihtişamlı ordusu karşısında mütevazı bir kuvvete sahip olan Franklar, ordularını yedi tabura bölerek Baudouin, Hugh St. Pol ve Henri önderliğindeki birlikleri saldırı için arda kalan dört taburu da karargâhı korumakla görevlendirdi. Bu sırada III. Aleksios'un devasa bir orduyla çıkış yaptığı haberini alan Venedikliler, surları terk ederek Frankların saflarına katıldılar. Haçlı ordusu ve Bizanslılar Lycus Nehri'nin iki yakasında karşı karşıya geldiler. Haçlılar sayılarının az olması hasebiyle tüm ovayı kaplayan Bizans ordusuyla çatışmaya girmekten çekiniyor, öte yandan İmparator III. Aleksios da meydan savaşına girmekten

²¹⁸ Villehardouin, XXXV, XXXVI, s. 48-50; Niketas, **1195-1206**, s. 114. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 123-124. Ayrıca bkz. Hugh St. Pol raporuna göre kara tarafından saldıran haçlılar, lağımcılar vasıtasıyla surun altını kazarak bir kuleyi düşürmeyi başarmışlardır. Bkz. *Report to the West*, s. 196.

²¹⁹ İstanbul'da haçlılar tarafından çıkarılan ilk büyük yangın Blakhernai Sarayı ile Evergetes Manastırı arasındaki her şeyi yok etmiştir. Niketas, **1195-1206**, s. 114-115; Niketas'a paralel olarak *Devastatio*'da (s. 217) geçen bilgilere göre yangın şehrin büyük bir bölümüne yayılmıştır. Krş. Madden, "The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople. 1203-1204: A Damage Assessment", **Byzantinische Zeitschrift**, C: LXXXIV-LXXXV/1, 1991-1992, s. 73-74.

²²⁰ Günümüzde Topkapı olarak da bilinen St. Romanus Kapısı, Sulukule ile Mevlevihane Kapısı arasında yer almaktadır. Bkz. Tunay, **Sur Kapıları**, s. 84.

kaçınıyordu. Sonunda III. Aleksios sayıca üstün kuvvetlere sahip olmasına rağmen Franklar ile muharebeye girmekten kaçındı ve şehre geri döndü.²²¹

İmparator III. Aleksios'un Latinler karşısında başından beri önlem almakta gecikmesi ve onları küçümsemesi İstanbul halkını huzursuz etmiştir. Haçlılar tarafından şehre başlatılan saldırılar neticesinde bazı surların Latinlerin eline geçmesi kent içinde imparatora duyulan güveni azaltmış, bu durum imparatoru Haçlılara karşı önlem almaya yöneltmiştir. Nitekim III. Aleksios'un büyük bir orduyla surların dışında düşmanı karşılaması ve savaşmadan geri dönmesi İstanbul'daki asilzâdeleri ve halkı öfkelenmiştir. Bu sebeple 17 Temmuz 1203 gecesi imparator, kentte Prens Aleksios lehine oluşabilecek propagandalardan ve ihanetlerden çekinerek kızı Irene'yi, imparatorluk alâmetlerini ve bazı kıymetleri eşyaları yanına alarak Develtos'a²²² gitmek üzere şehri terk etmiştir.²²³

İmparatorun kaçışını haber alan şehrin önde gelenleri yeni imparatorun kim olacağını görüşmek üzere bir toplantı yaptı. Mecliste alınan kararlar sabık Bizans İmparatoru II. Isaakios gözleri kör olduğu hâlde hapisten çıkartılarak imparator ilân edildi (17 ya da 18 Temmuz 1203). İmparator II. Isaakios, ivedilikle Latinlere elçi göndererek III. Aleksios'un başkenti terk ettiğini bildirmiş, Prens Aleksios'un şehre dönmesini talep etmişti. Fakat Marki Boniface ve Enrico Dandolo liderliğindeki Latin baronlar bir toplantı gerçekleştirerek, ancak II. Isaakios'un oğlu Aleksios'un verdiği vaatleri onayladığı takdirde prensin serbest bırakılması kararına vardı.

²²¹ Villehardouin, XXXVII, s. 51-52; Robert de Clari, s. 71-76; Niketas Khoniates (Niketas, **1195-1206**, s. 115-116), İmparator III. Aleksios'un ordusunun başında haçlıların karşısına çıkma kararıyla ilgili olarak şu ifâdeleri kullanmaktadır; "*İmparator devlet merkezinin uğradığı bu korkunç talihsizliği görünce, halkın bir araya toplanıp ayaklanmasından korktu ve isteksizce de olsa silaha sarıldı.*" Başkentin uğradığı bu talihsizliklerle ilgili imparatoru "*şimdiye kadar hiç görülmedik şekilde mücadelenin surlara kadar dayanmasına müsaade etmişti, sanki düşmanı hiç fark etmemiş gibiydi.*" bu sözlerle suçlamaktaydı. Queller (Queller-Madden, **FC**, s. 125-128), eserinde İmparator III. Aleksios'un dahice bir karar vererek yaklaşık 30.000 kişiyi aşkın ordusuyla haçlıların karşısına göstermelik bir şekilde çıktığını ve muharebeye girme niyetinde olmadığını söylemiştir. O'na göre İmparatorun bu huruç hareketinin sebebi Venediklilerin surları terk ederek Frankların yardımına gideceğini öngörmesiydi.

²²² Bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan, müstahkem kaleye sahip bir şehir. Develtos, Burgaz şehrinin yaklaşık 20 km. batısında kuzey-güney sahil yolunu kontrol eden bir mevkiidedir. Robert Browning, "Develtos", **ODB**, C: I, s. 615.

²²³ Niketas Khoniates, İmparator III. Aleksios'u korkaklıkla itham ederek devlet işlerindeki yeteneksizliğinden yakınmaktadır. Bununla birlikte Niketas, imparatorun kişiliğine dâir önemli aktarımlar yapmaktadır. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 116-118. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 311; Queller-Madden, **FC**, s. 129.

Haçlılar tarafından müzakereleri sürdürmek üzere görevlendirilen elçiler²²⁴ Blakhernai Sarayı'na gelerek II. Isaakios ile görüştüler. İmparator, oğlunun vaatlerini karşılamanın kolay olmayacağını söylese de Haçlıların şartlarını kabul etmek zorunda kaldı ve bu suretle Prens Aleksios 1 Ağustos 1203'te ortak imparator olarak Ayasofya'da taç giydi.²²⁵

Böylece II. Isaakios ile birlikte müşterek imparator olarak tahta geçen IV. Aleksios, Latinler ile yaptığı istişarelerde Batılılar ve Bizanslılar arasındaki dinî, siyasî ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak onların şehrin dışında Pera bölgesinde konaklamasını istedi. Bununla birlikte Latinlere, şehirde serbestçe dolaşma imtiyazları sağlandı. IV. Aleksios tahtını borçlu olduğu Batılılar ile sık sık görüşüyor ve onları memnun etmeye çalışıyordu. Latinler ise imparatorun vaat ettiği şartları ivedilikle gerçekleştirmesini istiyordu. Nitekim İmparator Aleksios, tahta geçer geçmez Haçlılara 100.000 mark ödeme yaptı.²²⁶ Bu miktar Venedikli ve diğer Haçlılar arasında eşit paylaştırıldı. Franklar kendi paylarından Venedik'e 34.000 mark ödemek suretiyle 1201 yılında Venedik ile imzaladıkları taşımacılık antlaşmasının şartlarını yerine getirdiler.²²⁷

İstanbul'un ihtişamı ve zenginliği karşısında mest olan Latinler, her geçen gün imparatorundan daha fazla para ve hediyeler talep etti. Niketas Khoniates, Haçlıların doymak bilmeyen iştahını şu sözlerle anlatmıştır; “...*bu paraları alanlar bunu bir damla su saydılar, aslında onların üzerlerine Tiren Denizi'nin suyunu boşaltsan yetmezdi; zîra bu ırk kadar paraya ve ziyafete düşkün kimse yoktur.*”²²⁸ İmparator Aleksios ise Latinlerin bu isteklerini karşılamak için halkını gasp ediyor ve

²²⁴ Mathieu de Montmorency ve Geoffroi de Villehardouin. Bkz. Villehardouin, XXXVIII, s. 53.

²²⁵ Villehardouin, XXXVIII, XXXIX, XL, s. 53-56; Robert de Clari, s. 77; Niketas, **1195-1206**, s. 119-120. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 130-133; Wolff-McNeal, “Fourth Crusade”, **HC**, C: II, s. 179-180. *Hystoria Constantinopolitana*'da aktarılanlara göre (Gunther, **Hystoria Constantinopolitana**, s. 94); İmparator III. Aleksios'un şehirden kaçmasının akabinde kentin önde gelenleri Prens Aleksios ile anlaşarak şehrin kapılarını açmış ve bu suretle Prens taç giymiştir.

²²⁶ Villehardouin, İmparatorun ödediği miktar hususunda bilgi vermezken (Villehardouin, XL, s. 56), Robert de Clari (Robert de Clari, s. 81) 100.000 Mark ödendiğini ve bu paranın yarısının Venedik'e, kalanının da Franklara ait olduğunu söylemektedir. Ayrıca Robert de Clari, Frankların kendi paylarına düşen 50.000 marktan 36.000 markı Venedik'e kalan borçlarının karşılığı olarak verdiklerini aktarmaktadır. Thomas Madden ise, Haçlıların Venediklilere 34.000 mark ödeyerek borçlarını kapattıklarını belirtmektedir (Madden, **Enrico Dandolo**, s. 163).

²²⁷ Villehardouin, XL, s. 56; Robert de Clari, s. 80-81. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 135-137.

²²⁸ Niketas, **1195-1206**, s. 121.

kiliselerin kutsal eşyalarını eritmek suretiyle bunları altın ve gümüş olarak Haçlılara teslim ediyordu. Bunun dışında Haçlılara söz verdiği üzere İstanbul Kilisesi'nin, Roma Kilisesi'ne bağlanmasını sağlamak için İstanbul Patriği X. Ioannes Kamateros ile istişarelerde bulunuyordu. Bizans halkı ise imparatorlarının bu icraatları karşısında öfke kusuyor ve IV. Aleksios'u ülkesini ve inancını satmakla suçluyordu.²²⁹

Sonuçta Haçlılara vadettiği 200.000 markın tamamını ödeyemeyen IV. Aleksios hem bu sebeple hem de kendisine karşı oluşabilecek ayaklanmaları önlemek amacıyla Pera'daki Haçlı kampını ziyaret etti. Burada Haçlı liderlerine kendilerine vadettiği parayı zamanında ödemenin mümkün olmadığını ve biraz zamana ihtiyacı olduğunu söyleyen imparator, Haçlılardan 1204 Mart ayına kadar İstanbul surları önlerinde kalmalarını rica etti. Karşılığında Venedik ile Haçlılar arasında yapılan antlaşmanın kendisi tarafından yenilenerek bir sene daha uzatılmasını, her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını ve Mart ayı geldiğinde kendisinin de iştirakiyle kutsal topraklara yelken açılmasını önerdi. İmparatorun teklifi Haçlı liderleri arasında etraflıca tartışıldı ve bir antlaşma sağlandı. Bu suretle İmparator IV. Aleksios borçlarını ödemek için zaman kazanırken, hâkimiyetini pekiştirme fırsatı da bulmuş oldu.²³⁰ Haçlılarla yapılan antlaşmanın akabinde İmparator IV. Aleksios, 1203 Ağustos ortalarında kendisine bağlılık göstermeyen imparatorluk eyaletlerinden sadâkat yemini almak ve imparatorluk iddiasıyla Edirne (Hadrianapolis) yakınlarına

²²⁹ İmparator IV. Aleksios'un Batılı bir ordunun yanında askerî güç kullanmak suretiyle İstanbul surlarına saldırarak imparator olması, Bizans halkı nezdinde hoş karşılanmamıştır. Akabinde imparatorun, Latinlerle olan muhabbeti ve onları memnun etmek için kiliselerdeki kutsal emanetlere saygısızlık yapması halkın öfkesini katlamıştır. Nitekim Niketas Khoniates imparatorluğun yıkılışını kiliselere saldırılması suretiyle tanrının gücendirilmesine bağlamıştır. Niketas, **1195-1206**, s. 121. Öte yandan IV. Aleksios, kendi halkı ve Latinler arasında büyük bir ikileme kalmıştır. Zira Latinler, İstanbul surları önünde kaldığı müddetçe imparator halkı tarafından kınanacaktı. Fakat Latinlerin gönderilmesi için gereken para bulunamazken, gücünü tam olarak pekiştiremeyen IV. Aleksios olası bir darbeden çekiniyor ve haçlıları kendi güvencesi olarak görüyordu. Haçlılar açısından bakıldığında ise ordu Korfu Adası'nda konaklamaktayken seferin İstanbul üzerine yapılmasına karşı çıkan gruplar, İstanbul'da ancak bir ay durulması, ardından kutsal topraklara gidilmesi şartıyla sefere iştirak etmeyi kabul etmişlerdi. Diğer taraftan Venedik ile yapılan taşımacılık anlaşması 29 Eylül 1203'te bitiyor ve bu sebeple bir an evvel bir karar alınması gerekiyordu. Queller-Madden, **FC**, s. 141-142.

²³⁰ IV. Aleksios ile haçlılar arasında yapılan bu mutabakat, Haçlı ordusu içinde muhalefetlere sebebiyet verdi. Zira ordunun bir kısmı kendilerine Korfu Adası'nda söz verilen gemilerin temin edilmesini ve kutsal topraklara gidilmesini istiyordu. Fakat başta Enrico Dandolo ve Marki Boniface olmak üzere seferin önde gelen baronlarının telkinleriyle bu grup ikna edildi. Bkz. Villehardouin, **XLI, XLII**, s. 56-59. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 315-316; Queller-Madden, **FC**, s. 142-143.

kadar ulaşan amcası III. Aleksios'u ele geçirmek üzere Marki Boniface ile anlaşarak Trakya seferine çıktı. İmparatorun üç ay süren yokluğunda, Bizans ahalisinde Latinlere karşı duyulan nefret, yerini fiili bir çatışmaya bıraktı. 18 Ağustos 1203'te Pisalıların, Amalfililerin ve Venediklilerin ikâmet ettiği meskenler Bizanslılar tarafından tahrip edilerek ateşe verildi. Ertesi gün ise Bizanslılardan intikam almak isteyen Flaman, Venedikli ve Pisalılardan teşekkül Latinler, Haliç'in Pera yakasından şehir tarafına geçtiler. Burada Müslümanların yaşadığı Mitaton²³¹ isimli bir bölgeye saldırarak yağmaladılar. Bu sırada doğu kültürünün bir parçası olan ve adeta komşuluk dayanışması şeklinde görülebilecek bir olay gerçekleşti; Latinlerin saldırılarına maruz kalan Müslümanların yardımına Bizanslılar yetişti ve onların gayretleriyle bu melun güruh püskürtüldü. Fakat onların bu geri çekilişi aynı zamanda büyük bir felâketi beraberinde getirdi. Kaçışlarını gizlemek amacıyla civardaki evleri ateşe veren Latinler, iki gece boyunca şehrin büyük bir bölümünü kaplayacak bir yangına sebebiyet verdi. Yangının yıkıcı etkisi dolayısıyla kentteki Latinlerin bir kısmı şehri terk ederek Pera'daki Haçlı kamplarına sığındı.²³²

1.6. Doğu–Batı Çatışması: İstanbul'un Latinler Tarafından Zaptı ve Yağmalanması

İmparator IV. Aleksios yaklaşık üç ay süren Trakya seferinde amcası III. Aleksios'u ele geçiremese de 20 kadar şehri ve 40 küsur kaleyi zapt ederek 11 Kasım

²³¹ Müslüman tüccarların eşyalarını depoladığı bir tür han. Bkz. Kazhdan, "Mitaton", **ODB**, C: II, s. 1385. Işın Demirkent, buranın içinde bir camii bulunan Müslüman pazarı olduğu kanaatindedir. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 123 (dipnot: 238); Madden ise Mitaton'un şehrin dışında Pisa bölgesi içinde bulunduğunu ve sadece bir camii olduğunu savunmaktadır. Madden, "Fires in Constantinople. 1203-1204", s. 75. Paul Magdalino, Mitaton'un Aya İrini Kilisesi yakınlarında, muhtemelen 1188-1189 yılları arasında Selahaddin Eyyûbî'nin ısrarlarıyla kurulmuş olabileceğini aktarmıştır. Bkz. Paul Magdalino, "Konstantinopolis'te Deniz Kıyısındaki Mahalleler: VI-XII Yüzyıllarda Ticari ve Meskun İşlevleri", **Dumbarton Oaks Seminerleri Konstantinopolis: Şehrin Dokusu**, çev. Hazal Yalın, İstanbul 2016, s. 140.

²³² Adı geçen yangın, İstanbul'da Latinler tarafından başlatılan ikinci büyük yangındır. Yangının büyüklüğünü Niketas şu şekilde açıklar; "*Daha önce dünyada görülmemiş acayip bir manzaraydı bu. Bunu kelimelerle anlatmak mümkün değildi. Bizim şehrimizde önceleri de pek çok ve felâketli yangınlar olmuştu. Ama onlar bunun yanında kıvılcım gibi kaldı.*" Niketas, **1195-1206**, s. 122-126. Şehirde çıkan yangınla alâkalı *Devastatio*'da (s. 218) yer alan ifâdelerde şehrin neredeyse yarısının yıkıldığı aktarılmaktadır. Villehardouin dahi yangının dehşeti karşısında sessiz kalamamış ve şehirden 15.000 kadar Latin vatandaşın kendilerine sığındığını belirtmiştir. Villehardouin, ayrıca bu insanların kendilerinin işlerine çok yaradığını da aktarmıştır. Villehardouin, XLIV, s. 60. Takribi 182 hektarlık bir alanda etkili olan yangın, şehirdeki birçok mimarî eseri de tahrip etmiş, hatta Ayasofya'nın bulunduğu konuma kadar ulaşmıştır. Madden, "Fires in Constantinople. 1203-1204", s. 74-84.

1203'te başkente geri döndü.²³³ IV. Aleksios'un yokluğunda Latinlerin tahripkâr faaliyetlerinden imparatoru mücrim bulan İstanbul ahalisi, önlem alınması hususunda sürekli imparatora telkinlerde bulunsa da tesir etmedi. Öte yandan şehrin tüm servetini Latinlere teslim eden Aleksios'un artık Haçlılara verecek bir şeyi kalmadığı için ödemeleri geciktirdi. Franklar ise bu duruma şiddetle karşı çıkarak imparatorun Blakhernai Sarayı'na altı kişilik elçi heyeti gönderdi ve burada tarihte eşine az rastlanır bir şekilde Bizans imparatorunu kendi sarayında tehdit etti. Bu suretle Bizanslılar ve Latinler arasındaki nefret doruğa ulaşmış ve önlenemez bir savaşın ilk adımı atılmış oldu. Niketas iki taraf arasındaki nefret düğümünü şu sözlerle ifade etmektedir; "*Latinlerin bize duyduğu nefret ve bizim de onlarla anlaşmaya taraftar olmayan tutumumuz iki tarafın anlaşmasını imkânsız hale getirdi.*"²³⁴

Bizanslılar ve Latinler arasında savaşın çıkması an meselesiyken, hâlâ şehre serbestçe girebilen Latinler, kentteki birçok kiliseyi ve zengin meskenleri talan etmeye başladı. Zîra onlar, hakları olduğunu düşündükleri parayı bu şekilde zor kullanarak almaya karar vermişlerdi. Bizanslıların ise bir süredir başkentleri önünde konaklayan ve kendilerini sürekli huzursuz eden Batılılara artık tahammül edemiyorlardı. İmparator IV. Aleksios yönetiminde ilk kez Latinlere karşı açık bir saldırı yapıldı; 1 Ocak 1204 gecesini Bizans donanmasından 17 kadirge²³⁵ içine odunlar doldurulmak suretiyle ateşe verildi ve rüzgârı da arkasına alarak Haçlı gemilerinin arasına gönderildi. Fakat denizcilik hususunda marifetli olan Venedikliler ivedilikle kadirgalarını ateşin dışına çekerek saldırıdan kurtuldu.²³⁶ IV. Aleksios, halkın tüm ısrarlarına rağmen Latinlere savaş ilân etmekten imtina etti. Bu

²³³ Villehardouin, XLV, s. 61; Robert de Clari, s. 81; Niketas, **1195-1206**, s. 127.

²³⁴ Niketas, **1195-1206**, s. 141; Geoffroi de Villehardouin, Conon de Bethune ve Milon le Brebant ile birlikte Venedik Doğu Enrico Dandolo'nun seçtiği üç kabiliyetli Venedikliden oluşan, toplamda altı kişilik bir heyet. Villehardouin, XLVI, s. 62; Blackhernai Sarayı'na iki kişilik bir elçi heyetinin gönderildiğini aktaran Robert de Clari, buna ek olarak elçilerin saraydan dönüşüne müteâkip Enrico Dandolo'nun bizzat IV. Aleksios ile istişare ettiğini ve imparatorun vaatlerini yerine getirmesini istediğini aktarmıştır. IV. Aleksios'un olumsuz cevabı üzerine Dandolo, imparatoru tehdit etmiştir. Bkz. Robert de Clari, s. 83-84. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 154-155; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 181.

²³⁵ *Devastatio*'da 15 gemi olarak aktarılmıştır (*Devastatio*, s. 219).

²³⁶ Robert de Clari, Bizanslıların yaklaşık bir hafta arayla iki defa gemilerini ateşle tutuşturarak haçlıların donanmasına saldırdığını belirtmiştir (Robert de Clari, s. 84); Villehardouin, XLVII, s. 63-64; Niketas, **1195-1206**, s. 130-131. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 156-158.

esnada “*protovestiaros*”²³⁷ unvanlı Murtzuphlos²³⁸ 7 Ocak 1204’te Blakhernai Sarayı yakınlarında Latinlerle muharebeye girdi. Murtzuphlos askerî anlamda başarılı olamasa da cesaretinden dolayı halkın takdirini kazandı.²³⁹

İstanbul, II. Isaakios ve IV. Aleksios olmak üzere iki imparator ile yönetiliyordu. Gel gelelim şehri korumak ve Latinleri püskürtecek bir adım atılmıyordu. Bir imparator gözleri kör bir hâlde hastalıkla boğuşurken, diğerinin ise mücadele etmek için cesareti yoktu. Bu durumda İstanbul halkı daha fazla tahammül edemeyerek 25 Ocak 1204’te Ayasofya’da yeni bir imparator belirlemek amacıyla toplandı. Toplantının üçüncü gününde Nikolaos Kanabos adında biri imparator tayin edildi (27 Ocak 1204).²⁴⁰ İmparator IV. Aleksios bu haberi alınca Marki Boniface ile irtibata geçti ve ikili, Haçlı ordusuyla birlikte Kanabos ve destekçilerinin öldürülmesi kararına vardılar. Murtzuphlos ise IV. Aleksios’un bu kararını öğrenerek, Latinlerin şehre saldıracağı haberini yaydı ve bu suretle askerî desteği arkasına aldı. Ardından muhtemelen Ocak sonlarında IV. Aleksios’un odasına girerek önce İmparatoru hapsettirdi. Akabinde bir süredir hasta olan II. Isaakios da 1204 şubat ayı başlarında oğlunun başına gelenleri duyunca üzüntüden öldü. Murtzuphlos ise bu esnada diğer rakibi Kanabos’u da hapsettirerek saf dışı bıraktı ve 5 Şubat 1204’te V. Aleksios unvanıyla Ayasofya’da taç giyerek imparatorluğun tek hâkimi oldu.²⁴¹

İmparator V. Aleksios anti-Latin tavırlarıyla halk tarafından sevilen bir liderdi. Nitekim tahta çıkar çıkmaz Haçlılar ile mücadeleye girişti. Flandre Kontu Baudouin’in kardeşi Henri, Şubat 1204 başlarında Philia civarına bir yağma seferi düzenledi. Zîra Haçlı ordusunun yeteri kadar erzağı kalmamıştı. V. Aleksios,

²³⁷ İmparatorun gardırobundan sorumlu kişi. Bkz. Kazhdan, “Protovestiaros”, **ODB**, C: III, s. 1749.

²³⁸ Aleksios Dukas. Kaşları çatık olduğu için Murtzuphlos lâkabıyla anılır. Niketas, **1195-1206**, s. 131.

²³⁹ Niketas Khoniates, Murtzuphlos’un Latinlerle mücadeleye girmeye cesaret göstermesinin sebebini “*tahtı ve halkın sevgisini kazanmak istedi*” diyerek açıklamaktadır. Niketas, **1195-1206**, s. 131-132.

²⁴⁰ 25 Ocak 1204’te Ayasofya’da yapılan toplantıda IV. Aleksios ve işbirlikçileri Latinlerin korkusundan kimse imparator adayı zikretmiyor ve aday olarak gösterilenler de imparator olmak istemiyordu. Zîra Niketas’ın aktardığı gibi; “*...biz toplantıda yeni bir imparator adayı adımı telâffüz etmekten çekindik. Zîra kimi aday gösterirsek, onun ertesi gün kurbanlık koyun gibi götürüleceğini biliyorduk.*” Niketas Khoniates’ten yapılan bu aktarım, Bizanslıların psikolojik durumunun vahameti hakkında önemli ipuçları vermektedir. Niketas, **1195-1206**, s. 132-133. Novgorod Kroniği’nde Kanabos’tan evvel Radinos isminde bir soylunun isminin zikredildiği, fakat bu adamın imparator olmamak için saklandığı ifade edilir. **Chronicle of Novgorod**, s. 45. Krş. Brand, **Byzantium Confronts**, s. 250.

²⁴¹ Villehardouin, XLVIII, s. 64-65; Robert de Clari, s. 85; Niketas, **1195-1206**, s. 133-136. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 328-330; Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: III, s. 107.

Henri'nin bu hareketini haber alınca ivedilikle ordusunu topladı ve Haçlıların dönüş yolunda onları imha etmek üzere pusu kurdu. Bizanslılar sayıları daha üstün olmasına rağmen Latinler karşısında mağlup oldular ve birçok değerli eşyayla birlikte Aziz Meryem İkonası da Latinlerin eline geçti.²⁴² Haçlılar ile askerî mücadelenin Bizanslılar için fayda getirmeyeceğini anlayan V. Aleksios, onlarla anlaşma yoluna gitti. Bu gayede 7 Şubat günü bugünkü Eyüp civarında Enrico Dandolo ile bir görüşme yaptı. Venedik Doju bu toplantıda 90.000 gümüş mark talep edince görüşmeler tıkanı. Akabinde bir grup Latin süvarisi imparator ve mahiyetine saldırdıysa da imparator kurtulmayı başardı ve başkentine geri döndü. Sonuçta barış görüşmeleri olumsuz geçti.²⁴³

İmparator V. Aleksios 8 ya da 9 Şubat günü sabık imparator IV. Aleksios'u hapsettirdiği yerde boğdurarak öldürdü. Bu haberin Haçlı kampına ulaşması, Latin saflarında öfke uyandırdı. Zîra IV. Aleksios'un hâlâ tamamlanmayan vaatleri vardı ve Latinler bunu elde etmeye kararlıydı. Nitekim Haçlı ordusunun önde gelen komutanlarından Dandolo ve Boniface de İstanbul'a saldırmaya meyilliydi. Fakat saldırıyı haklı göstermek için sebepler aranıyordu ve bu sebepler artık vardı. IV. Aleksios'un öldürülmesiyle tahtın gasp edilmesi ve vaatlerin yerine getirilmemesi onlar için başlı başına sebepti. Bu doğrultuda Enrico Dandolo ve diğer Haçlı baronlarının telkinleriyle din adamlarının görüşlerinin alındığı bir toplantı tertip edildi. Burada piskoposlar V. Aleksios'un imparatorluk makamında hakkının olmadığını, Greklerin ayrılıkçı olduğunu ve Roma Kilisesi bünyesine alınmaları gerektiğini ifâde etti. Böylece bu saldırının tanrının arzusu olduğuna bütün ordu inandırıldı.²⁴⁴ Bundan sonra Haçlılar²⁴⁵ aralarında bir anlaşma yaparak şehrin zapt

²⁴² Niketas (Niketas, **1195-1206**, s. 139), hatalı olarak Latin ordusunun başında Flandre Kontu Baudouin'in olduğunu aktarmıştır. Robert de Clari (Robert de Clari, s. 88-90), Aziz Meryem İkonasının Troyes Piskoposu Garnier de Trainel'e verildiğini ve akabinde Citeaux Manastırı'na gönderildiğini söyler. Krş. Niketas, **1195-1206**, s. 139 (dipnot: 267). Ayrıca bkz. Villehardouin, XLIX, s. 66-67; *Devastatio*, s. 220; *Alberic of Trois*, s. 302-303; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 253.

²⁴³ Niketas, **1195-1206**, s. 140-141; Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 334.

²⁴⁴ Villehardouin, XLVIII, s. 65. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 172-175.

²⁴⁵ Venediklilerin temsilcisi Enrico Dandolo, diğer haçlıların temsilcileri ise; Flandre Kontu Baudouin, Marki Boniface, Louis de Blois ve Hugh St. Pol oldu.

edilmesi hâlinde ganimetin paylaşılması, imparator seçimi gibi konuları karara bağladılar.²⁴⁶

Şubat ve Mart ayları boyunca Bizanslılar şehri savunmak için tahkimat ile meşgulken, Haçlılar da taarruz için seferber oldu.²⁴⁷ Nitekim, 8 Nisan 1204 tarihinde Haçlılar gemilerine tüm savaş aletlerini ve atlarını yüklemiş hâlde yelken almak için hazırды. Haçlılar topyekûn olarak Venedik'in daha önce başarı sağladığı Haliç surlarına saldırmak konusunda anlaştı. Ertesi gün (9 Nisan 1204) Venedik gemileri surlara yaklaştı ve takribi yüzden fazla mevkiye muharebe başladı. İmparator V. Aleksios Christ Pantepoptes Manastırı²⁴⁸ civarında hâkim bir tepede çarpışmaları izlerken gün boyu devam eden savaşta Bizanslılar büyük mukavemet gösterdi. Aleksios'un savunma stratejileri kapsamında surların üzerinde yükselttiği ahşap kuleler Venedik gemilerinin en büyük kozu olan yüksek köprülerin surlara

²⁴⁶ “*Mart Antlaşması*” olarak bilinen bu akte göre; şehir ele geçirilirse bütün ganimet tek bir yerde toplanarak 4/3’ü Venediklilere, kalan miktar ise Franklara verilecekti. Bununla birlikte Venedikliler ve Fransızlar altışar seçmen belirleyecek, bunlar da imparatoru seçecekti. İmparator seçilen kişi Bukoleon Sarayı ve Blakhernai Sarayı, bununla birlikte tüm ganimetin dörtte birini alacak, kalan dörtte üçlük kısım ise Venedikli ve diğer haçlılar arasında eşit bölünecekti. İmparator hangi taraftan seçilirse, diğer taraf Ayasofya’yı elde edecek ve Latin patrik atama hakkına sahip olacaktı. Venediklilerden ve Fransızlardan 12’şer kişi fiefleri belirleyecek ve düzenleyecekti. Bu şartlara uymayanlar ise din adamları tarafından aforoz edilecekti. Öte yandan başkentin elde edilmesi durumunda ordu bir yıl boyunca şehirde kalacaktı. Son olarak da imparator olan kişi antlaşmaya bağlı kalacak ve eğer yeni maddeler eklenmesi gerekirse bu karar, Enrico Dandolo ve onun seçtiği altı kişilik danışman ile Marki Boniface ve onun seçtiği altı danışmana bırakılacaktı. Bkz. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 449-452; *Registers*, s. 140-144. Robert de Clari, şehre girildiğinde hiçbir kadına saldırılmayacağı, kiliselere zarar verilmeyeceği hususunda kutsal emanetler üzerine yemin edildiğini aktarır. Robert de Clari, s. 91-92; Villehardouin, LI, s. 68-69. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 175-176; Filip Van Tricht, **The Latin Renovatio of Byzantium: The Empire of Constantinople (1204-1228)**, İng. çev. Peter Longbottom, Leiden-Boston 2011, s. 41-46; Wolff-McNeal, “Fourth Crusade”, **HC**, C: II, s. 182-184.

²⁴⁷ Venedikliler kadirgalarını ateşe dayanıklı hâle getirerek kulelerin üzerine dayanan köprülerinin boyunu son saldırıya oranla daha çok yükselttiler. Franklar ise Blakhernai Sarayı önündeki sahil şeridinde mancınıkları ve diğer savaş aletlerini hazırladılar. Öte yandan V. Aleksios komutasındaki Bizans ordusu da Latinler tarafından şiddetli bir şekilde kuşatılacaklarının bilincinde olarak bazı önlemler aldı; öncelikle olası bir ihanete karşı kentteki tüm Latinler surların dışına gönderildi. Bununla birlikte kara ve deniz surları boyunca tüm sur kapıları kalın kirişlerle güçlendirildi. Surların üzerlerindeki kulelere ek olarak Venedik’in devasa köprülerinin surlara dayanmasını engellemek amacıyla daha uzun ahşap kuleler dikildi ve bunlar ateşe dayanıklı olması için hayvan derileriyle kaplandı. Surların önüne çift katmanlı hendekler kazıldı ve mancınıklar surlara yerleştirildi. Son olarak imparatorluğa bağlı çevre vilayetlerden asker takviyesi yapıldı. Bkz. *Registers*, s. 157; Robert de Clari, s. 92; Niketas, **1195-1206**, s. 138. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 176-177.

²⁴⁸ Yedi tepeli İstanbul’un dördüncü tepesinde konumlanan ve Haliç üzerinde hâkim bir görüş açısına sahip bu Manastır, XI. yüzyılın sonlarında İmparator I. Aleksios Komnenos’un annesi Anna Dalassena tarafından yaptırılmıştır. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 141-142 (dipnot: 274). Krş. Feride İmrana Altun, **İstanbul’un 100 Roma, Bizans Eseri**, İstanbul 2015, s. 57; Alice-Mary Talbot, “Pantepoptes Monastery”, **ODB**, C: III, s. 1574.

dayanmasını engelledi. Bu suretle Bizanslılar, Haçlıları geri püskürterek muzaffer oldu. Latinler ise kuşatmanın başarısız olmasının tanrının kararı olduğuna ve bu saldırıyı istemediğine dayandırarak manen bir çöküş yaşadı.²⁴⁹ Haçlıların semeresiz kalan bu taarruzlarının akabinde Enrico Dandolo liderliğindeki baronlar ordunun moralini ve inancını artırmak, yeni bir saldırı plânı hazırlamak amacıyla olağanüstü toplandı. Savaş meclisinde ordunun iki gün boyunca dinlendikten sonra 12 Nisan 1204'te şehre ikinci bir hücum gerçekleştirilmesi hususunda mutabık kalındı. Nitekim 11 Nisan'da piskoposlar tarafından orduya, savaşa katılan herkesin günahlarının bağışlanacağı, İstanbul'a saldırının Haçlı Seferi sayılacağı hususundaki telkinlerinin ertesi günü Şehirler Kraliçesi'nin kaderini tayin edecek savaş başladı.²⁵⁰

Bizanslılar ilk muharebeyi kazanmanın vermiş olduğu teşvikle savaşırken, Haçlılar da önceki saldırılarından ders çıkarmış bir şekilde daha yoğun ve tertipli bir taarruz gerçekleştirdi. Blackhernai Sarayı ve Petrion Kapısı arasındaki bölgede Latinlerin lehine esen kuzey rüzgârı Venediklilerin gemilerini surlara kolayca yanaştırmıştı. Yaklaşık 40 kadar kadirga birbirine ikişerli bağlanarak her bir çift gemi tek bir burca saldırmak suretiyle kuşatmanın şiddeti artırıldı.²⁵¹ İmparator V. Aleksios büyük bir gayretle Haçlıları geri püskürtmek için askerlerini teşvik etse de “*Pelerine ve Parvis*” (*Paradise/Pilgrim*)²⁵² isimli iki Venedik kadirgasının merdivenleri burca ulaştı. Bu suretle surlara erişen Haçlılar, çok geçmeden diğer burçları da ele geçirerek Bizanslıları geri çekilmeye zorladı.²⁵³ Bizans askerlerinin

²⁴⁹ Villehardouin, LII, s. 69-70; Robert de Clari, s. 92-93; Niketas, **1195-1206**, s. 141-143. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 339-340; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 252.

²⁵⁰ Robert de Clari'nin aktardıklarına göre; aralarında Soissons, Troyes ve Halberstadt Piskoposlarının da bulunduğu din adamlarının orduyu teşvik için Bizanslıların, hain ve katil olduklarını, Yahudilerden daha günahkâr olduklarını söylemiştir (Robert de Clari, s. 94).

²⁵¹ Gunther of Pairis, 12 Nisan 1204'te gerçekleşen kuşatmayla ilgili vermiş olduğu kısıtlı bilgilerde Latinlerin kullandığı tatar yaylarının Bizanslılar üzerinde büyük etki yarattığını ve Bizanslıların tatar yaylarıyla yapılan saldırılara karşılık veremediğini bildirir. Gunther'in eserinin birçok kısmında değindiği tatar yayları muhtemelen İstanbul'un zaptında önemli faktörlerden biri olmuştur (Gunther, **Hystoria Constantinopolitana**, s. 105).

²⁵² Villehardouin surlara yanaşan kadirgaların isimlerini *Pelerine ve Parvis* olarak açıklarken, Flandre Kontu Baudouin'in İstanbul'u zaptından sonra papaya yazdığı mektupta bu gemilerin isimlerinin *Paradise ve Lady Pilgrim* olduğu aktarılır. Bkz. Villehardouin, LIII, s. 71. Krş. Anonymous, **Gesta Innocentii**, XCI, s. 159.

²⁵³ Kuleye ulaşan isimsiz Venedikli, Bizanslı müdafiler tarafından kılıçtan geçirilmiştir. Fakat daha kalın zırhlı Andre d'Urboise adlı Fransız şövalye ardından gelen destekçilerle birlikte başarılı bir mücadele vererek Haçlıların burçta tutunmasını sağlamıştır. Villehardouin, LIII, s. 71; Robert de Clari, s. 95-96.

kaçışlarına müteâkip Pierre de Amiens²⁵⁴ ve mahiyetindekiler şehre açılan kapılardan birini zorlayarak kırmayı başardı.²⁵⁵ Robert de Clari'nin aktardığına göre şehre girmeye cesaret eden ilk şövalye kardeşi Aleaumes de Clari idi. Aleaumes'in ardından birer birer şehre giren Haçlılar, büyük bir kıyım başlattı.²⁵⁶ Ardından geceyi geçirmek üzere ele geçirdikleri kentin batı kısmında kamp kurdular. İmparator V. Aleksios ise burçların düştüğünü ve Latinlerin kente girdiğini görünce Villehardouin'in aktardığına göre Bukoleon Sarayı'na çekildi. Bu sırada Bizanslıların ani bir saldırısından çekinen Haçlı ordusundan Berthold von Katzenellenbogen isimli Alman bir kont, Bizanslılar ile Latinler arasında kalan bölgeyi ateşe verdi.²⁵⁷ Takribi iki gün süren yangının akabinde İmparator V. Aleksios son bir gayretle halkını Latinlere karşı birleştirmeye ve teşvik etmeye çalıştı. Fakat başarılı olamadı ve sabık imparator III. Aleksios'un eşi Euphrosyne ve yine onun kızı Eudokia'yı yanına alıp Altın Kapısı'ndan²⁵⁸ çıkış yaparak şehri terk etti. V. Aleksios'un başkenti terk etmesinin ardından din adamları ve asilzâdeler Ayasofya Kilisesi'nde toplanarak Konstantinosos Laskaris²⁵⁹ adında birini imparator atamaya

²⁵⁴ Niketas Khoniates bu kişinin tüm orduyu dehşete düşürecek kadar cüsseli ve korkutucu olduğunu aktarmaktadır (Niketas, **1195-1206**, s. 143-144).

²⁵⁵ Robert de Clari, bu girişin önceden bir kapı olduğunu fakat daha sonra duvarla örülerek kapatıldığı bilgisini verir (Robert de Clari, s. 97).

²⁵⁶ Villehardouin, LIII, LIV, s. 71-73; Robert de Clari, s. 95-99; Niketas, **1195-1206**, s. 143-144. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 342-343; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 255-256.

²⁵⁷ Flandre Kontu Baudouin, İmparator V. Aleksios'un muharebeyi takip ettiği Christ Pantepoptes Manastırı civarındaki otağa, kardeşi Henri, Blackhernai Sarayı önlerinde, Montferrat Markisi Boniface ise Christ Evergetes Manastırı önlerinde yerleşti. Bkz. Villehardouin, LIV, s. 72. Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 185; İstanbul'da haçlıların çıkardığı üçüncü yangınla ilgili olarak ayrıca bkz. Madden, "Fires in Constantinople. 1203-1204", s. 84 vd. Villehardouin (Villehardouin, LIV, s. 73), şehirde vuku bulan üçüncü yangınla ilgili "*Fransa Krallığı'nın en büyük üç kentinde bulunandan daha fazla ev yandı.*" diyerek felâketin boyutunu gözler önüne sermektedir; Gunther of Pairis ise eserinde şehrin 4/1'nin ateşe verildiğini aktarırken, yangının çıkarılma amacının Bizanslıları zor duruma düşürmek ve şehri daha kolay ele geçirmek olduğunu aktarır (Gunther, **Hystoria Constantinopolitana**, s. 105).

²⁵⁸ Marmara Denizi'ne en yakın konumda bulunan Altın Kapı, Bizans İmparatorluğu'nun birçok tarihi olayına şahitlik etmiştir. Şehre giriş kapısı olarak da bilinen bu kapı gerek mimarî yapısı gerekse tahkimatıyla dikkat çekmekteydi. Geniş bilgi için bkz. Millingen, **Byzantine Constantinople**, s. 59-73. Krş. Semavi Eyice, "Altın Kapı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C: I, İstanbul 1993, s. 216-218.

²⁵⁹ Konstantinos Laskaris'in İznik Bizans İmparatorluğu'nun kurucusu Theodoros Laskaris'in kardeşi olduğu genel kanaattir. Fakat bazı tarihçiler Ayasofya'da imparator ilân edilmek istenilen kişinin Konstantinos değil Theodoros Laskaris olduğunu savunmaktadır. Nitekim Robert de Clari, V. Aleksios'un kaçışından sonra Theodoros Laskaris'in imparator ilân edildiğini fakat şehirde kalmaya cesaret edemeyerek İznik'e (Nicaea) kaçtığını ve burada imparator olarak tanındığını aktarmaktadır. Bkz. Robert de Clari, s. 100; Edwin Pears da değerli eserinde imparator olarak atanan kişiyi Theodoros Laskaris olduğunu belirterek bu görüşü desteklemiştir. Krş. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 344. Buna karşılık ülkemizde Haçlı Seferleri Tarihiyle ilgili müstesna

çalıştılar, fakat Latinlere karşısında yapılabilecek bir şey olmadığını gören Laskaris tüm imparatorluk nişanelerini reddederek 13 Nisan 1204 sabahında İstanbul'u terk etti.

Sonunda Şehirler Kraliçesi kendisini yaklaşık on asır boyunca müdafaa eden hükümdarlarından, kendisine inanan halkından mahrum kaldı. İstanbul öyle müstahkem bir şehirdi ki kuruluşundan 1204 yılına kadar sayısız kuşatmalara dayanmış ve her birinden daha güçlü çıkmıştı. Fakat artık şehrin bir koruyucusu kalmamıştı. Nitekim Haçlılar 12 Nisan 1204'te gerçekleştirdikleri ikinci taarruzda başarılı olmuş, 13 Nisan günü şehre giriş yapmışlardı. Tarihin o döneme kadar gördüğü en büyük yağma hareketi de bu suretle başladı. Steven Runciman, Latinlerin bu tahribatını şu sözlerle ifade etti; *"İnsanî bakımdan bütün dünya tarihinde dördüncü Haçlı seferinden daha büyük bir cinayet işlenmemiştir."*²⁶⁰ Şüphesiz Runciman'ın bu sözleri beyhude değildi. Boniface de Montferrat, Bukoleon Sarayı'nı teslim alırken, Flandre Kontu Baudouin ve kardeşi Henri Blakhernai Sarayı'nı zapt etti. Bu saraylardaki sabık imparatorlara ait tüm eşyalarla birlikte birçok altın, gümüş Latinlerin eline geçti. Batıların asırlar boyu masal gibi dinledikleri İstanbul tüm zenginliğiyle artık onların. Haçlılar şehre girdikleri andan itibaren gördükleri ihtişamdı gözleri dönmüş bir şekilde üç gün boyunca şehri yağmaladı. Bu, basit bir yağmadan ziyade kentin kadınlarına, çocuklarına ve dinî meskenlerine zarar vermeyeceklerine dâir ettikleri tüm yeminleri, papanın aforozunu unutturacak türden bir yağma oldu. Sokaklar birer birer dolaşarak evlere zorla girildi ve soyuldu. Kadınlar kirletilip, karşı gelenler öldürülürdü. Kiliselerdeki kutsal rölikler ve ikonlar tahrip edildi. Yıkımdan zarar gören kiliselerden birisi de Ortodoksluğun merkezi Ayasofya idi. Buraya atlarıyla giren Latinler, Ayasofya'nın değerli tasvirlerini, ikonlarını parçalayarak sayısız tören eşyalarını kendileri için aldılar. Bununla birlikte şehirdeki tüm kilise ve manastırlar soyuldu. Yağmayı yapan sadece Batılı askerler değildi. Dördüncü Haçlı Seferi'ne papanın temsilcileri sıfatıyla katılan din adamları, inançlarına en büyük saygısızlığı yaptılar. Başta Rahip Martin, Soissons Piskoposu

şahsiyetlerden biri olan Işın Demirkent, imparator olarak atamaya teşebbüs edilen kişinin Konstantinos Laskaris olduğunu savunmaktadır. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 145-146 (dipnot: 284). Queller da bu görüşte hemfikir olmanın yanında Konstantinos Laskaris'in şehri terk ederken yanında Theodoros Laskaris'i de götürdüğünü aktarmaktadır. Queller-Madden, **FC**, s. 188-190.

²⁶⁰ Runciman, **Haçlı Seferleri**, C: III, s. 114.

Nivelon ve Halberstadt Piskoposu Conrad olmak üzere pek çok din adamı kiliselerdeki mukaddes emanetleri kendileri için alarak bunları Avrupa'nın muhtelif şehirlerine kaçırdılar. Avrupa'ya kaçırılanlar dinî kalıntılarla sınırlı değildi. Antik dönemden kalma birçok tarihi eserler de yağmanın esiri oldu. Bunların başında Venedik Doju Dandolo'nun isteğiyle San Marko Kilisesi'ni süslemek amacıyla gönderilen Tetrark Heykeli ve bronzdan yapılan Quadriga adlı dört at heykeli vardı.²⁶¹

Dördüncü Haçlı Seferi'ne iştirak eden Robert de Clari ve Geoffroi de Villehardouin gibi şövalyelerin kaleme aldığı hatıratlar ve sefere katılan din adamları hakkında yazılanlar şehrin tahribatına ilişkin sessiz kalsa da İstanbul'un ihtişamı ve zenginliği karşısındaki şaşkınlıklarını koruyamamışlardır. Nitekim Villehardouin *"Dünya yaratıldığından beri hiçbir şehirde bu kadar büyük ganimet kazanılmadı."* Şeklinde bir kayıt aktarırken, Robert de Clari ise *"Dünya yaratıldığından beri ne İskender ne Şarلمان, ne önce ne sonra bu kadar büyük, zengin ve heybetli bir servet görülmemiştir. Dünyadaki en zengin kırk şehirde İstanbul'daki kadar zenginlik bulunmaz."* demiştir.²⁶² Bununla birlikte belki de bu yıkımı en derinden hisseden Bizanslı kronist Niketas Khoniates, başkent sınırları içerisinde Latinlerin, şehri zapt ettikleri sırada kente ve halkına yaptığı zulümleri detaylı bir şekilde eserinde işlerken, bu konuyla ilgili yazdıkları adeta bir ağıt şeklinde olmuştur. Niketas,

²⁶¹ İstanbul'un Latinler tarafından yağmalanmasına beş gün boyunca şahit olan ve ardından şehri terk eden Niketas, Batılıların işlediği insanlık suçlarını detaylı bir şekilde kaydederken, Bizanslı gözünden Latin algısını aktarmıştır. Geniş bilgi için bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 146-167. İstanbul'un yağmalanmasıyla ilgili bir diğer kaynak eser Novgorod Kroniğidir. Adı geçen eserde özellikle Ayasofya'daki kutsal emanetlerin Latinler tarafından yağmalanması hususunda kıymetli bilgiler vardır. Bkz. **Chronicle of Novgorod**, s. 47. Bununla birlikte din adamları hakkında yazılan kaynaklarda şehrin tahribatı alışlagelmiş şekilde görmezden gelinmiştir. Bu duruma istisna teşkil eden Gunther of Pairis, eserinde Fransız başrahip Martin'in tamahkârlığı hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bkz. Gunther, **Hystoria Constantinopolitana**, s. 107-112. Soissons Piskoposu Nivelon'un batıya gönderdiği röliklerin kayıtları için bkz. "The Anonymous of Soissons", **CFC**, s. 235-238. 1204'ten sonra İstanbul'dan Avrupa'ya kaçırılan kutsal emanetler hakkında bkz. Mabi Angar, **Byzantine Head Reliquaires and their Perception in the West after 1204**, C: XIII, Wiesbaden 2017, s. 121-159. Krş. Önder Kaya, "13. Yüzyılda İstanbul'dan Batıya Taşınan Eserler, *13th Crusade and Captured Properties Carried to the West*", **1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi**, sy. V, İstanbul 2009, s. 144-157. Ayrıca bkz. Pears, **The Fall of Constantinople**, s. 345-350; Deno J. Geanakoplos, **Byzantine East and Latin West: Two Worlds of Christendom in Middle Ages and Renaissance**, Oxford 1966, s. 17-18; Brand, **Byzantium Confronts**, s. 259-269; Queller-Madden, **FC**, s. 193-198; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 176-179.

²⁶² Villehardouin, LV, s. 74; Robert de Clari, Tr. çev. Beynun Akyavaş, LXXXI, s. 40, s. 101. Robert de Clari, İstanbul'un görkemini en iyi anlatan yazarlardan biri olmuştur. Şehrin yapıları, kiliseleri ve içlerinde bulunan değerlerle ilgili detaylı bilgiler aktarmıştır (Robert de Clari, s. 101-112).

Batılıların yıkımını tarihi bir şekilde karşılaştırırken şu cümleleri sarf etmiştir; “İsmailoğulları böyle davranmamıştı! Çünkü onlar Sion’u (Kudüs) zapt edince Latinlere merhamet ve iyilikle davranmışlardı.”²⁶³ Niketas’ın bu kayıtları Doğu ve Batı Hıristiyanları arasındaki nefretin ve şiddetin aslında ne denli büyük olduğunun kanıtıydı.

İstanbul bu şekilde yağmalanırken Mart Antlaşması’nda mutabık kalındığı üzere toplanan ganimet üç ayrı kilisede bir araya getirildi. Venedik ve Franklar tarafından tayin edilen altışar güvenilir gözcü, kazancı korumakla görevlendirildi. Ardından daha önce anlaşıldığı gibi Venedikliler ve Franklar arasında paylaştırıldı.²⁶⁴ Şehrin yağmalanması ve ganimetin dağıtılmasından sonra İstanbul’da 57 yıl sürecek Latin İmparatorluğunun temellerini atmakla ilgili kararların alınması zamanıydı. Tüm Haçlıların aklında kimin imparator olacağı sorusu varken, bu hususta en güçlü iki aday Boniface de Montferrat ve Flandre Kontu IX. Baudouin (Hainaut Kontu olarak VI. Baudouin) idi.

²⁶³ Niketas, **1195-1206**, s. 151.

²⁶⁴ Villehardouin’in aktardıklarına göre (Villehardouin, LVI, s. 74-75): ele geçirilen ilk ganimet 300.000 mark olmuştu. Bu miktar Venedikliler ve Franklar arasında eşit bölündükten sonra Franklar daha önceden Venedik’e borçlu oldukları 50.000 markı ödemek suretiyle kalan 100.000 markı kendi aralarında paylaştılar. Villehardouin ayrıca ganimetin kiliselerde toplanması hususunda öfkeyle bazı hacıların dürüst olmadığını vurgulamıştır. Robert de Clari ise ganimetin bölüştürülmesinde eşit davranılmadığından şikâyet ederek zengin olanların şehrin en alımlı yerlerine yerleştiklerini ve ganimetten daha kıymetli eşyaları aldıklarını aktarmıştır (Robert de Clari, s. 100-101). Krş. Queller-Madden, **FC**, s. 199-200.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU VE BİZANS TOPRAKLARININ PAYLAŞILMASI

2.1. IX. Baudouin de Flandre'in İstanbul Latin İmparatoru Olarak Taç Giymesi

13 Nisan 1204'te kâdim Bizans başkenti İstanbul'un Latin egemenliğine girmesinin akabinde, şehri ele geçiren Haçlılar arasında kimin imparatorluk makamına geçeceği merak konusuydu. Şüphesiz birçok Haçlı baronu bu mevki için hevesliydi. Fakat asıl mücadele Flandre Kontu IX. Baudouin (Hainaut Kontu olarak VI. Baudouin) ile Boniface de Montferrat arasındaydı. Özellikle Boniface bariz bir şekilde taht için en güçlü aday konumundaydı. Zîra Dördüncü Haçlı Seferi'nin komutanı olması, önceki Bizans hanedanıyla olan bağları, kısa bir süre önce ölen Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos'un dul eşi Margaret ile evlenmesi, Bizanslıların, Boniface'e olan sempatisi, Alman ve İtalyan Haçlılarla olan iyi ilişkileri, Boniface'in tecrübeli bir şövalye olması ve son olarak İstanbul'un zaptı sırasında Büyük Saray'a yerleşmesi gibi sebepler onu imparatorluk için en önemli aday konumuna getirmekteydi.²⁶⁵ Bununla birlikte, özellikle Franklar arasında imparatorluk makamı için bazı huzursuzluklar baş göstermişti. Robert de Clari, ordudaki Fransız baronlar tarafından nüksettirilen bu rekabeti detaylı bir şekilde eserinde işlemiştir.²⁶⁶ Öte yandan Robert de Clari'nin aksine rütbeli bir şövalye olan Villehardouin'in, eserinde bu rekabeti gizlemeye çalışması dikkat çekicidir. Nitekim, konuyla ilgili "*Konstantinopolis İmparatorluğu kadar büyük bir onura erişmek isteyecek çok sayıda aday ve açgözlünün ortaya çıkması doğaldı. Ama en büyük çekişme Flandre ve Hainaut kontu Baudouin ile Marki del Monferrato arasındaydı...*" aktarımını yapan Villehardouin'in bu naklinden Franklar arasında imparatorluk mevki için bir rekabetin olduğu aşikârdır.²⁶⁷ Öte yandan içeriği

²⁶⁵ Queller-Madden, FC, s. 200; Şerban Marin, "Boniface of Montferrat in the Venetian Chronicles", *Bonifacio, marchese di Monferrato, re di Tessalonica. Atti del Convegno Internazionale*, (ed. Roberto Maestri), Eylül 2007, s. 40.

²⁶⁶ Robert de Clari, s. 113-114.

²⁶⁷ Villehardouin bu aktarımı yaparken dolaylı olarak çekişmenin sadece Baudouin de Flandre ve Boniface de Montferrat arasında olmadığını açıklar. Villehardouin, LVII, s. 76.

bakımından ihtilafli yanları olsa da *Mora Kroniği* imparatorluk seçimleri ve sonrasında yaşanan tartışmalar ile ilgili önemli pasajlar aktarmaktadır.²⁶⁸

Latinler daha şehri ele geçirmeden önce Mart Antlaşması'nda²⁶⁹ imparator seçimi ve toprakların dağıtılması gibi konularda yöntem belirlemişlerdi. Bu minvalde altı Venedikli²⁷⁰ ve altı Frank'ın oluşturduğu, toplam 12 kişilik bir heyet²⁷¹ 9 Mayıs 1204 Pazar günü Doj Enrico Dandolo tarafından sahiplenilen Ayasofya yakınlarındaki bir sarayda toplandı.²⁷² Toplantıdan önce 12 kişilik bu delege, imparatorluk seçiminden sonra kaybeden tarafın müşkül bir durum yaratmaması adına iyi bir şekilde ödüllendirilmesi kararını verdi. Buna göre; imparatorluk seçimini kaybeden tarafa boğazın Türkiye (Anadolu) tarafının ve Yunanistan Yarımadası'nın verilmesi hususunda anlaşıldı. Uzun süren görüşmelerin ardından Nivelon de Soissons söz alarak Baudouin de Flandre'ın imparator seçildiğini toplantı salonunun dışında bekleyen kalabalığa bildirdi. Akabinde Baudouin'in 16 Mayıs 1204'te taç giymesine karar verildi.²⁷³

²⁶⁸ *Chronicle of Morea*, s. 94-96.

²⁶⁹ Bkz. yukarıda (dipnot 246).

²⁷⁰ Araştırmacı Şerban Marin muhtelif Venedik kroniklerini inceleyerek yayımladığı bir makalesinde Pantaleone Barbo isminde bir Venedikli seçmenin ismini zikretmiştir. Heyetteki diğer beş Venediklinin ismi ise bilinmemektedir. Bununla birlikte Marin'in mezkûr makalesinde bazı Venedik kroniklerinde Enrico Dandolo'nun da imparator adayı olduğu vurgulanmış, fakat Pantaleone Barbo'nun yaptığı bir konuşma ile Dandolo'nun kendi isteğiyle tahttan feragat ettiği ve böylece Venedikli seçmenlerin oylarının Baudouin lehine olduğu saptanmıştır. Bkz. Marin, "Boniface of Montferrat in the Venetian Chronicles", s. 47-48.

²⁷¹ 12 kişilik bu heyettekilerin kimler olduğuna dâir pek çok kaynak sessiz kalırken, Albericus de Trois, altı kişilik Frank heyetinde Nivelon de Soissons, Garnier de Troyes, Saksonya'dan başka bir Piskopos Conrad de Halberstadt, Piskopos Peter de Bethlehem, Akkâ Piskoposu John ve Lombardiya'dan Başrahip Peter de Lucedio'nun olduğunu aktarır. *Alberic of Trois*, s. 305. Bununla birlikte muhtelif Venedik kroniklerinde altı Venedikli, dört Fransız ve iki Lombard seçmenin olduğu zikredilmektedir. Bkz. Marin, "Boniface of Montferrat in the Venetian Chronicles", s. 47-48.

²⁷² İmparatoru belirlemek üzere gerçekleştirilen toplantının nerede yapıldığı hususunda kesin bilgi sahibi değiliz. Kaynaklarda farklı mekânlara işaret edilmektedir: Robert de Clari, toplantının Bukoleon Sarayı'nda yapıldığını aktarmıştır (Robert de Clari, s. 113). Niketas Khoniates, "İsa'nın Havarileri'nin Büyük Kilisesi'nde" (Havariyun) toplandığını bildirmiştir. Fakat Niketas Khoniates'in imparatorluk seçimi sırasında şehirde olmaması ve bu konuyla ilgili verdiği yanlış bilgiler (Niketas, seçim için 10 kişinin toplandığını ve kura sonucunda imparatorun belli olduğunu aktarır) ona inanmayı zorlaştırmaktadır (Niketas, **1195-1206**, s. 176). Villehardouin ise zengin bir sarayda toplandığını bildirmiştir (Villehardouin, LVII, 77). Jean Longnon, Donald E. Queller ve Thomas Madden gibi araştırmacılar ise toplantının Ayasofya yakınlarındaki bir sarayda yapıldığı görüşündelerdir. Jean Longnon, **L'Empire Latin de Constantinople et La Principaute de Moree**, Paris 1949, s. 50; Queller-Madden, **FC**, s. 201.

²⁷³ Villehardouin, LVII, s. 76-77; Robert de Clari, s. 115. Robert Lee Wolf'un Latin İmparatorluğu'yla ilgili eserlerinin yayımlandığı bir eserde 6 kişilik Venedikli olmayan heyetten Boniface lehine sadece

9 Mayıs 1204'teki toplantının sonucundan memnun olanlar kadar, bu sonuca şaşırarak üzülenler de vardı. Özellikle Boniface de Montferrat'ı destekleyenlerin oluşturduğu bu ikinci grup şüphesiz Boniface'in imparator seçilmesini bekliyordu.²⁷⁴ Peki Baudouin'in seçilmesinde ne etkili olmuştu? Yakın zamanlarda tamamlanan bir yüksek lisans tezinde konuyla ilgili açıklayıcı bir çıkarım yapılmıştır. Tezin imparatorluk seçiminin tartışıldığı kısmında, söz konusu heyetteki Fransız temsilcilerin adaylardan hangisini tercih ettikleri hususunda tahmin yürütülmüştür.²⁷⁵ Bu varsayımlardan yola çıkarak heyetteki Fransız seçmenlerden bazılarının Boniface de Montferrat'a lehine oy kullandığı bazılarının da Baudouin de Flandre'ı tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Baudouin'in seçilmesinde en büyük etken Venedik Doju Enrico Dandolo olmuştur. Muhtelif kaynaklarda aktarılanlara göre Doj Dandolo, Baudouin'i desteklemiş ve bu suretle Venedikli seçmenlerin oyları muhtemelen Baudouin lehine olmuştur. Keza Albericus de Trois de eserinde 12 seçmenin Venedik Doju Enrico Dandolo'nun telkinleriyle Baudouin'i imparator olarak seçtiğini nakletmektedir.²⁷⁶ Bizanslı vakanüvis Niketas Khoniates, imparatorluk seçimleri sırasında başkentte bulunmasa da olayları dikkatle takip ediyor gibi gözükmektedir. Zîra Niketas'ın nakline göre, Enrico Dandolo'nun Boniface'i desteklememesi için yeterince sebep vardır. İlk olarak Enrico Dandolo, yeni tesis edilen imparatorluğun kendisine sorgusuz sualsiz bağlı bir lider tarafından yönetilmesini arzuluyordu. Bununla birlikte imparator seçilecek kişinin Venedik civarındaki topraklarla bağlantısının olmaması gerekiyordu ki Baudouin bu tanıma uymaktadır. Öte yandan Boniface de Montferrat'ın ise Lombardiya'da güçlü bağlantıları bulunmaktaydı ve bu durum, olası bir Venedik-İstanbul Latin İmparatorluğu gerginliğinde Venedik toprakları için tehdit teşkil edebilirdi. Son

üç oy çıkmıştır. Venedikli seçmenlerin ise hepsi Baudouin lehine oy kullanmıştır. Robert Lee Wolff, "The Latin Empire of Constantinople", **HC**, C: II, s. 189.

²⁷⁴ Kronist Robert de Clari eserinde (Robert de Clari, s. 115), Fransızların Baudouin'in imparator olmasından duydukları memnuniyeti aktarırken, Boniface taraftarlarının ise bu durumdan huzursuz olduklarını nakleder. Konuyla ilgili en detaylı bilgileri sunan yazarlardan biri olan Villehardouin (LVII, s. 77) ise bu hususta bilgi vermezken, aksine Boniface'in imparator olarak seçilen Baudouin'e iltifatlar ettiğini aktarır.

²⁷⁵ Abdurrahman Onur Çalışır, "Latin Kaynaklarına Göre Dördüncü Haçlı Seferi", **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020, s. 163-164.

²⁷⁶ *Alberic of Trois*, s. 305.

olarak Enrico Dandolo, Baudouin'ın nispeten genç ve tecrübesiz olması hasebiyle Baudouin lehine tavır almıştır.²⁷⁷

İmparatorluk seçiminin ardından I. Baudouin, büyük bir coşkuyla Bukoleon Sarayı'na götürüldü (9 Mayıs 1204). Yaklaşık bir hafta sonra (16 Mayıs 1204) Bukoleon Sarayı'ndan çıkış yaparak Venedikli ve Fransız baronlar eşliğinde, dört bir tarafı flamalarla süslenmiş şehrin içinden muzaffer bir edayla ilerledi ve taç giyme merasiminin gerçekleşeceği Ayasofya'ya giderek buradaki merasim için hazırlandı. Robert de Clari ve Albericus de Trois'in imparatorun tören hazırlıklarıyla ilgili verdiği bilgiler önemlidir. Diğer çağdaş kaynakların aksine detaylı bir şekilde taç giyme törenini anlatan bu iki eserde nakledilen bilgilere göre imparator kırmızı ipekten bir "*chausses*"²⁷⁸ ve değerli taşlarla süslü bir ayakkabı giyinmiş, altın düğmelerle kaplı bir elbise ve yine yakut mücevherlerle süslenmiş imparatorluk kartalı işlemeli bir pelerin kuşanmıştı. Ardından Ayasofya'da "*altar*"²⁷⁹ doğru ilerleyen imparatorun kılıcını, Kont Hugh St. Pol, imparatorluk alametini Kont Louis de Blois, imparatorluk tacını ise imparatorluk seçimindeki rakibi Boniface de Montferrat taşımaktaydı. İmparator kutsal yağ sürülmek suretiyle vaftiz edildikten sonra taç giyme töreninde bulunan iki piskopos tarafından resmen İstanbul Latin İmparatorluğu'nun ilk imparatoru olarak taçlandırıldı ve böylece Baudouin de Flandre, I. Baudouin mahlasıyla İstanbul Latin İmparatorluğu'nun ilk hükümdarı oldu (16 Mayıs 1204).²⁸⁰

Bu görkemli tören sırasında Baudouin de Flandre'ın, sabık Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'a ait bir kolyeyi de takması dikkat çekicidir. Tören esnasındaki ritüellerin, imparatorluk kıyafetlerinin Bizans imparatorunun taç giyme törenini

²⁷⁷ Niketas, **1195-1206**, s. 176-177. Bu hususta modern araştırmacıların bir kısmı Boniface'in Cenovalılar ile yakın ilişkiler içinde olmasının Venedik Doğu Dandolo'nun Boniface karşıtı bir tutum sergilemesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Tricht, **Latin Renovatio**, s. 47-48. Bununla birlikte bu görüşe katılmayan araştırmacılar da mevcuttur. Şerban Marin, Montferrat Markiliği Cenovalıların ticaret ağı içinde bulunmasına rağmen böyle bir görüşün çok basit olduğunu düşünür. Ona göre, Boniface de Montferrat lehine olası bir Venedik desteği, Lombardiya bölgesini Kuzey İtalya'da Cenova karşıtı bir müttefik hâline getirebilirdi. Marin, "Boniface of Montferrat in the Venetian Chronicles", s. 44.

²⁷⁸ Ortaçağ giyiminde sıkça rastlanılan uzun çorap. Bkz. Robert de Clari, s.116 (dipnot: 123).

²⁷⁹ Dini ritüellerin yapıldığı kutsal masa. Detaylı bilgi için bkz. Robert F. Taft-Laskarina Bouras, "Altar", **ODB**, C: I, s. 71.

²⁸⁰ Robert de Clari, s. 115-116; *Alberic of Trois*, s. 305-306; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 51; Queller-Madden, **FC**, s. 202.

andırması ve son olarak da eski bir Bizans imparatorunun kolyesini takması, Baudouin'in kendisini bir Roma İmparatoru olarak mı görüyor tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Robert Lee Wolff, bu konuya dikkat çektiği bir makalesinde Latin İmparatorluğu'nun kurulduğu toprakların Latinler açısından hâlâ Roma İmparatorluğu toprakları olarak görülüp-görülmediğini tartışmıştır. Bununla birlikte I. Baudouin'in kendisini “*semper Augustus*” (daimî Augustus) olarak gördüğünü ve yukarıda anlatılan ritüellerden hareketle İstanbul Latin İmparatoru I. Baudouin'in kendisini bir Roma İmparatoru olarak kabul ettiğini aktarmıştır.²⁸¹ Her şeyden önce Baudouin'in, sanki bir Bizans imparatoruymuş gibi elbiseler kuşandığı kaynaklarda sabit bir husustur. Fakat, Haçlı Seferi boyunca Baudouin'e yoldaşlık eden diğer kontların yeni seçilen imparatorun kılıcını, tahtını ve alametlerini taşımaları gibi Latin geleneklerini yansıtan uygulamalar da gerçekleşmiştir.²⁸² Bu vesileyle I. Baudouin'in taç giyme törenindeki ritüellerle ilgili olarak, Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarının geleneklerini yansıtan uygulamaların yapıldığını söylemek yerinde olacaktır.

Böylece İstanbul Latin İmparatorluğunun ilk imparatoru olan Baudouin, beyaz bir atın üstünde, coşkulu kalabalığın arasından ilerleyerek Büyük Saray'a geldi. Burada, bir elinde kutsal asa, diğer elinde üzerinde haç bulunan bir dünya küresini tutarak, I. Konstantinos'un tahtına oturdu. Ardından taht salonunda bulunan herkes İstanbul'un yeni imparatoru önünde diz çöktü.²⁸³

2.2. İmparator I. Baudouin ile Boniface de Montferrat Arasındaki Anlaşmazlıklar

Baudouin'in imparator ilân edilmesinin akabinde Latinler için sıradaki iş, toprakların paylaşılmasıyla ilgili kararları almaktı. İstanbul'u ele geçirerek, Bizans İmparatorluğu'nun ardıllarına 57 yıl boyunca sürgün hayatı yaşatan Latinler, eski

²⁸¹ Robert Lee Wolff, “Romania: The Latin Empire of Constantinople”, *Speculum*, C: XXIII, sy. I, 1948, s. 33-34.

²⁸² İmparator I. Baudouin'in taç giyme törenindeki ritüellerin yansımaları için bkz. Tricht, **Latin Renovatio**, s. 82-84; Stefan Burkhardt, “Court Ceremonies and Rituals of Power in the Latin Empire of Constantinople”, **Court Ceremonies and Rituals of Power in Byzantium and the Medieval Mediterranean**, ed. Alexander Beihammer – Stavroula Constantinou – Maria Parani, Leiden-Boston 2013, s. 277-290.

²⁸³ Robert de Clari, s. 117.

Bizans İmparatorluğu'nun XII. yüzyıl sonlarına kadar sahip olduğu bütün topraklarda hak iddia ettiler. Fakat bu durum yeni seçilen imparator için de oldukça meşakkatli bir sürecin başlaması anlamına gelmekteydi. Zîra özellikle bölgedeki ticarî faaliyetlerini bir an evvel geliştirmek isteyen Venedikliler, bunun yanı sıra imparator seçimlerinde Baudouin'e yenilen Boniface de Montferrat kendilerine vaat edilen toprakları elde etmek için İmparator Baudouin'e baskı yapmaktaydı. Nitekim taç giyme töreninden yalnızca bir gün sonra Boniface, imparator ile istişare ederek, kendisine söz verilen toprakları istediğini belirtti. Baudouin ise Boniface'in bu isteğini seve seve kabul ettiğini ve sözünü yerine getireceğini bildirdi. Bu noktaya kadar her şey sorunsuz devam ediyor gibi görünürken Villehardouin'in aktardığına göre, Boniface de Montferrat, imparatorun bu iyi niyetinden faydalanarak, daha fazlasını istemiş ve kendisine vaat edilen boğazın Türkiye yakasındaki toprakların, Selânik topraklarıyla değiştirilmesini talep etmişti.²⁸⁴ Boniface de Montferrat'ın, Selânik'te hak iddia etmesinin haklı gerekçeleri vardı. Bunların en başında Selânik topraklarının eski Bizans İmparatoru Manuel Komnenos tarafından Boniface'in kardeşi Renier de Montferrat'a vaat edilmesi gelir.²⁸⁵ Tarihçi Jean Longnon'a göre ise Boniface'in bu isteğinin iki amacı vardı; Boniface, Selânik topraklarına hâkim olarak hem insan kaynağı desteği alabileceği İtalya'ya yakın olacak hem de kız kardeşiyle evlendiği Macaristan Kralı Emerik'in (1196-1204) topraklarına komşu olarak bir müttefik kazanacaktı.²⁸⁶ Bu sebepler, Longnon'un görüşünü desteklemek için makuldür. Fakat, Boniface böyle bir isteği neden imparator seçiminden sonrasına bırakmıştır? Bunun iki sebebi olabilir; ilk olarak Boniface, Macaristan Kralı Emerik'in kız kardeşi Margaret ile İmparator Baudouin'in taç giyme töreninden hemen sonra evlenmiştir. Bu da Selânik toprakları civarında olası bir müttefiki ancak o zaman mümkün kılmıştır. İkinci olarak ise, Boniface imparatorluk seçimlerinden önce büyük çoğunluğun da beklediği gibi kendisinin imparator seçileceğini düşünüyor, böylece Selânik topraklarının bir kısmının zaten

²⁸⁴ Villehardouin, LVIII, s. 78.

²⁸⁵ Thomas F. Madden, "The Latin Empire of Constantinople's Fractured Foundation: The Rift between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders", **The Fourth Crusade: Event, Aftermath and Perceptions**, (ed. Thomas F. Madden), New York 2016, s. 45.

²⁸⁶ Longnon, **L'Empire Latin**, s. 58.

kendisine kalacağını öngörüyordu. Fakat Baudouin'in imparator seçilmesi Boniface'in plânlarını bozmuş gibi gözükmektedir.

Boniface de Montferrat'ın Selânik civarındaki toprakları talep etmesi İmparator Baudouin tarafından Selânik bölgesinin sadece kendisine ait olmadığı, Fransız baronların ve Venediklilerin de bölgede hak sahibi olduğu gerekçesiyle reddedildi.²⁸⁷ İşte bu noktada henüz kurulma aşamasında olan Latin İmparatorluğu büyük bir iç savaşın eşiğine geldi. Villehardouin açık bir şekilde iki taraf arasındaki gerginliğin, bazı baronların kötü tavsiyeleri sonucunda arttığını itiraf ederken²⁸⁸ Boniface'in yanında bulunan Raimbaut de Vaqueiras isimli bir ozanın İmparator Baudouin ile ilgili olarak yazdığı ve özellikle imparatorun danışmanlarından Canon de Bethune'yi suçladığı bir şiir, Boniface taraftarlarının imparatora karşı büyük öfke duyduğunu göstermektedir.²⁸⁹

Nitekim muhtelif Latin baronları nezdinde Baudouin'e karşı duyulan bu öfkenin fiilen yansımaları pek uzun sürmedi. İstanbul'un ele geçirilmesinden sonra çalışmanın ileriki kısımlarda anlatılacağı üzere Anadolu'da ve Yunanistan'da Bizans İmparatorluğu'nun devamı niteliğinde bazı devletler kurulmuştu. Bunun yanı sıra sabık Bizans İmparatorları III. Aleksios ve V. Aleksios da Trakya'nın bazı şehirlerinde Bizanslı ahaliyi de yanlarına alarak İstanbul Latin İmparatorluğu aleyhine faaliyetlerde bulundular. III. Aleksios, Mosynopolis'i ele geçirmiş; V. Aleksios ise İstanbul'a yaklaşık 100 kilometre uzaklıktaki Çorlu'yu (Tzuroulon) kuşatmıştı. İmparator Baudouin sabık Bizans imparatorlarının yarattığı bu ciddi tehlike karşısında kardeşi Henri de Flandre'in komutasında 100 kadar şövalyeyi bu bölgelerin zaptı için görevlendirdi. Ardından Henri, Edirne'ye kadar olan bütün şehirleri Latin hâkimiyetine aldı. V. Aleksios ise Latin ordusunun yaklaşmakta olduğunu haber alarak Mosynopolis'teki III. Aleksios'un yanına sığındı ve burada

²⁸⁷ Robert de Clari, s. 118.

²⁸⁸ “İmparator, kimin tavsiyesine uyarak bilmiyorum, yine de Selânik'e doğru yürümek istediğini ve o memlekette başka işlerini göreceğini söyledi.”, “Heyhat! Her ikisine de ne kötü akıllar verilmişti ve bu karışıklığı çıkaranlar ne büyük bir günah işlemişti.” Villehardouin, LXI-LXII, s. 82-83.

²⁸⁹ Araştırmacı Thomas F. Madden, Boniface-Baudouin arasındaki gerginliği konu edindiği makalesinde Raimbaut de Vaqueiras'ın şiirinin bir kısmının İngilizce tercümesine yer vermiştir. Şiirin ilk cümlesini “I offer a counsel to the Emperor, since he conducts all his affairs by council, and would do no more nor less than his councilors would have him say and do.”: “Tüm işlerini konsülün kararlarına göre yürüttüğü ve konsül üyelerinin dediklerinden ne bir eksik ne de fazlasını yaptığı için imparatora bir tavsiye sunuyorum”. Madden, “The Rift between Boniface and Baldwin”, s. 46-47.

III. Aleksios tarafından hazırlanan bir komplo ile gözleri kör edildi.²⁹⁰ Edirne'ye kadar olan tüm yerleri hâkimiyetleri altına alan Latinler, Mosynopolis'teki III. Aleksios'un faaliyetlerinden huzursuz olmaktaydı. Bunun üzerine İmparator Baudouin, Temmuz 1204 başlarında Mosynopolis'i ele geçirmek ve bölgedeki diğer kentleri zapt etmek amacıyla büyük bir ordu toplayarak Edirne'ye geldi. Burada bulunan kardeşi Henri ve şövalyeleriyle birleşerek, Mosynopolis'e kadar olan bütün kentleri ele geçirdi. III. Aleksios ise Baudouin'in büyük bir orduyla yaklaştığı haberini alınca şehri terk ederek kaçtı. Akabinde Mosynopolis önlerine gelen Baudouin'e şehir halkı kapılarını açarak kenti ona teslim etti. Baudouin burada Boniface'i beklemek üzere kamp kurdu, zîra Boniface yanında eşi Margaret'ın bulunmasından dolayı hızlı yol alamamış ve imparatorluk ordusunun arkasında kalmıştı.²⁹¹ Villehardouin, Boniface'in imparatorluk ordularının gerisinden gelmesi hususunda Margaret'ı suçlasa da araştırmacı Thomas F. Madden, Boniface'in imparatorluk ordusunu arkadan takip etmesinin beraberinde gelen eşi Margaret ile bir ilgisi olmadığı kanaatindedir. Madden'a göre: Boniface, Margaret ve çocuklarını bilerek yanında götürmüştür. Zîra Boniface, İmparator Baudouin'in Selânik topraklarına girmediğinden emin olmak istiyor ve bu sebeple orduyu belli bir mesafeyi koruyarak takip ediyordu. Margaret'ı ise Baudouin'e göz dağı vermek için beraberinde götürmüştü.²⁹²

Bu noktaya kadar Boniface ve Baudouin ilişkilerinde fiiliyata yansıyan bir gerginlik olmadı. Fakat Boniface'in kente varması ve ilk iş olarak Baudouin ile Selânik meselesini tekrar görüşmesiyle imparatorluk ordusu içinde bölünmeler başladı. Boniface de Montferrat, imparator ile ilk kez Selânik meselesini görüştüğü Mayıs 1204 ortalarından, Temmuz 1204 başlarına kadar olan yaklaşık bir buçuk aylık süreç içerisinde Selânik'teki halk ile haberleşmiş gibi gözükmektedir. Zîra Villehardouin'in nakline göre Boniface ile Baudouin arasında Mosynopolis'teki ikinci görüşme şu şekilde gerçekleşmiştir: *“Sir dedi, bana Selanik'ten haberler geldi; ülkenin insanları beni severek senyör kabul edeceklerini bildiriyorlar. Ben bu senyörlük hakkını sizden alıyorum ve size karşı yükümlüyüm: Bu nedenle bana gitme*

²⁹⁰ Villehardouin, LIX-LX, s. 79-81; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 58.

²⁹¹ Villehardouin, LXI, s. 81-82; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 59.

²⁹² Madden, “The Rift between Boniface and Baldwin”, s. 47.

*izni vermenizi rica ediyorum; ve toprağımı ve kentimi ele geçirir geçirmez, size erzak getirecek ve iradenizi uygulamaya hazır bir halde geleceğim. Ama benim topraklarımı yakıp yıkmayın; eğer isteğiniz buysa, haksız bir şekilde toprakların büyük bir bölümünü elinde bulunduran Valak ve Bulgar kralı Kaloyan'ın üstüne yürüyelim”.*²⁹³ Fakat İmparator Baudouin, Boniface'in bu teklifi karşısında ona, Selânik üzerine ilerleyeceğini ve şehri zapt edeceğini bildirdi. Ardından Boniface, imparatoru bir ultiatom ile Selânik'e ilerlemesi hâlinde ordudan ayrılmakla tehdit etti. Böylece orduda ayrışmalar başladı; Boniface, kendisine sadâkatle bağlı Berthold von Katzenellenbogen, Jacques d'Avesnes, Guillaume de Champlitte, Hugues de Colemi gibi İtalyan, Alman ve Flemenk baronlarıyla birlikte geri dönerek Dimetoka²⁹⁴ (Didymoteikhon) üzerine ilerledi. İmparator Baudouin ise ordusuyla birlikte Selânik'i ele geçirmek üzere at sürdü.²⁹⁵

İmparator I. Baudouin Selânik'e doğru hareket ederken, yol üzerinde Kavala (Hristopolis), Serez gibi şehirleri de zapt etti. Ardından Selânik önlerine geldi ve şehir imparatora teslim oldu. Boniface de Montferrat ise, Dimetoka'yı teslim aldıktan sonra Edirne'yi kuşatmak üzere yola çıktı. Boniface yanında sabık Bizans İmparatoru II. Isaakios ile onun dul eşi Margaret'in küçük yaştaki çocuğu Manuel'in bulunması sebebiyle Bizanslı ahalinin de desteğini alarak açıkça İmparator Baudouin'e karşı bir isyan başlattı.²⁹⁶ Boniface'in bu isyanı, Baudouin tarafından Edirne'yi savunmakla görevlendirilen Eustache de Saubruic'in İstanbul'a gönderdiği haberciler tarafından başta Venedik Doju Enrico Dandolo ve diğer kontlara bildirildi. Öte yandan Baudouin de isyan girişimini haber aldıktan sonra Selânik'te kontrolü sağlayarak, şehri korumak üzere Reiner de Mons'u orada bıraktı ve öfkeyle Edirne'deki Boniface

²⁹³ Robert de Clari konuyla ilgili olarak eserinde (Robert de Clari, s. 118-119), Boniface ile Baudouin arasında elçiler vasıtasıyla bir görüşme olduğunu aktarmaktadır. Krş. Villehardouin, LXI, s. 82.

²⁹⁴ Dimetoka: Meriç Nehri'nin bir kolu olan Erythropotamos kıyısında bir Trakya şehri. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 240-244; Gregory, “Didymoteichon”, **O.D.B.**, C: I, s. 620.

²⁹⁵ Robert de Clari, Boniface'in ilerlediği şehrin ismiyle ilgili net bir ifâde kullanmazken, şehirde Baudouin tarafından yerleştirilen ve şehri korumakla görevli Latinlerin bulunduğunu ifâde emektedir (Robert de Clari, s. 119). Krş. Villehardouin, LXII, s. 82-83; Thomas F. Madden, Baudouin ile Selânik'e ilerleyen orduda Robert de Clari'nin de bulunduğunu iddia etmektedir. Madden, “The Rift between Boniface and Baldwin.”, s. 48.

²⁹⁶ Niketas, **1195-1206**, s. 179-180. Robert de Clari'nin aktardıklarına göre (Robert de Clari, s.119-120): Boniface, Edirne şehrini kuşatma aletleriyle kuşatmış, ardından eski Bizans imparatoriçesi eşi Margaret ve onun oğlu Manuel'i ahaliye göstererek yeni imparatora biat etmelerini istemiştir. Şehir halkı ise ancak tahtın vârisinin İstanbul'u ele geçirerek orada tahta çıkması şartıyla kendilerine biat edeceklerini bildirmiştir.

ile karşılaşmak için yola çıktı. Fakat diplomasi konusunda üstün maharetlere sahip başta özellikle Enrico Dandolo olmak üzere Louis de Blois gibi tecrübeli baronlar Blakhernai Sarayı'nda toplanarak, Geoffroi de Villehardouin ve beraberinde Manasses de l'Isle, Marco Sanudo ve Ravano de Verona'yı Boniface de Montferrat ile görüşmek ve Edirne kuşatmasını kaldırtmak için görevlendirdi. Akabinde elçilik heyeti Boniface ile görüşmek üzere Edirne'ye doğru ilerledi. Burada yakın dostu Boniface tarafından iyi karşılanan Villehardouin, onu Edirne kuşatmasını kaldırması ve Selânik meselesinin İstanbul'daki baronların huzurunda tartışılması hususunda ikna etti.²⁹⁷

Ateşkes sağlandıktan sonra Boniface Edirne kuşatmasını kaldırarak Dimetoka'ya döndü. Bu sırada Boniface de Montferrat farklı bir stratejiye başvurarak sabık Bizans İmparatoru IV. Aleksios tarafından kendisine bahşedilen Girit Adası'nı satmaya karar verdi. Nitekim doğuda toprak elde etmeye hevesli olan Cenovalılar Girit Adası ile yakından ilgilendiler. Fakat haberi alan Venedik Doju Enrico Dandolo, isimlerini bilmediğimiz iki elçiyi Boniface ile görüşmek üzere gönderdi. Akabinde Boniface ve Venedikliler arasında 12 Ağustos 1204'te bir antlaşma yapıldı.²⁹⁸ Antlaşmaya göre, Boniface de Montferrat, Girit Adası'ndaki tüm haklarını, vaktiyle IV. Aleksios tarafından kendisine vaat edilen 100.000 "*hyperpers*"i²⁹⁹ İmparator Manuel Komnenos tarafından Boniface'in babasına

²⁹⁷ İstanbul'da Boniface'in Selânik'teki hak iddiasını görüşecek baronların arasında Louis de Blois, Canon de Bethune, Venedik Doju Enrico Dandolo ve Villehardouin yer almaktaydı. Bkz. Villehardouin, s. 84-86. Öte yandan kronist Robert de Clari hikâyeyi daha farklı bir şekilde yorumlamaktadır. Ona göre; Marki Boniface de Montferrat, İmparator Baudouin'in öfkeli bir şekilde Edirne'ye yaklaşmakta olduğunu haber alınca bu durumdan tedirgin olmuş ve İstanbul'daki baronlara haber göndererek ateşkes yapmak istediğini bildirmiştir. Bu suretle İstanbul'dan dört kişilik bir heyet Boniface ile görüşmeye gitmiştir. Bkz. Robert de Clari, s. 120-121. Krş. John Knight Fotheringham, **Marco Sanudo: Conqueror of the Archipelago**, Oxford 1915, s. 32. Selânik meselesinin görüşüleceği toplantıda Canon de Bethune, daha önce yukarıda anlatıldığı üzere Boniface ve taraftarları tarafından sevilmeyen biriydi. Thomas F. Madden, Boniface'in, Canon de Bethune'nin de aralarında bulunduğu bir heyetin kararından medet ummasının bir sebebi olduğunu düşünmektedir. Madden'a göre; Geoffroi de Villehardouin ile Edirne'ye giden Venedikli elçiler burada Boniface ile Girit Adası'nın satılması konusunda görüşmelerde bulunmuştur. Madden, "The Rift between Boniface and Baldwin", s. 47-48.

²⁹⁸ Antlaşma metni için bkz. Tafel-Thomas, **Urkunden.**, C: I, s. 512-516; Ayrıca bkz. Fotheringham, **Marco Sanudo**, s. 33.

²⁹⁹ 1092 yılından itibaren Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos döneminde kullanılmaya başlayan, standart olarak 4.55 gram ağırlığında ve 20.5 karat inceliğinde altın para. William R. Day – Michael Matzke – Andrea Saccocci, **Medieval European Coinage: Italy**, C: XII, United Kingdom 2016, s. 744; Philip Grierson, "Hyperpyron", **ODB**, C: II, s. 764-765.

bağışlanan fiefleri, Selânik ile çevresini ve Latin İmparatorluğu sınırları içinde sahip olduğu ve daha sonradan sahip olacağı bütün toprakları Venedik Cumhuriyeti'ne bıraktı. Karşılığında ise Venedik topraklarını İmparator I. Baudouin'e bağlı olmak suretiyle korumak şartıyla 1.000 gümüş mark ve imparatorluğun batısında yıllık geliri 10.000 *hyperpers* olan bir toprak elde etti. Antlaşmanın bozulması durumunda ise Venedik'in verdiği 1.000 gümüş mark ve topraklar geri alınacaktı.³⁰⁰ Böylece Boniface, Venediklilerle sağladığı bu antlaşmanın sonucunda Selânik toprakları veya Yunanistan Yarımadası'nda aynı değerde bir toprak parçası için Girit Adası başta olmak üzere imparatorluk sınırları içindeki tüm haklarından feragat etmiştir.

İmparator Baudouin'in Edirne'ye doğru ilerleyişine geri dönecek olursak, Baudouin'in başında bulunduğu ordu Serez civarında bir salgın hastalığa yakalandı ve yaklaşık 40 kadar şövalye hayatını kaybetti.³⁰¹ Bu ölümler sebebiyle moralsiz bir şekilde yola devam eden ordu yol üzerinde İstanbul'dan gönderilen Begue de Fransures adında bir elçiyle karşılaştı. Elçi, İmparator Baudouin'e Boniface ile ateşkesin yapıldığını ve İstanbul'daki baronların da imparatorun bu ateşkese uymasını rica ettiklerini bildirdi. İmparator ise bu konuyu görüşmek için meclisini topladı. Toplanan bu mecliste Villehardouin'in nakline göre; meclisteki bazı baronlar Baudouin'e kötü nasihatlar ederek, Boniface ile anlaşma yapmamasını tavsiye ettiler.³⁰² Ne var ki imparator bu sefer danışmanlarının tavsiyelerini dinlemeyerek, elçiye Boniface ile savaşmadan İstanbul'a geleceğine dâir güvence verdi. Böylece İstanbul'a ulaşan Baudouin burada yaklaşık dört gün kadar süren görüşmeler sonucunda baronlar ve Boniface arasında yapılan ateşkese kabul etti.³⁰³

İstanbul'dan Dimetoka şehrine Gervais du Châtel, Renier de Trit, Geoffroi de Villehardouin ve iki Venedikliden oluşan toplamda beş kişilik bir elçi heyeti gönderildi ve Boniface başkente davet edildi. Nitekim İstanbul'a gelen Boniface

³⁰⁰ William Miller, **The Latins in the Levant**, New York 1908, s. 29; Fotheringham, **Marco Sanudo** s. 33; Madden, "The Rift between Boniface and Baldwin", s. 49-50.

³⁰¹ Jean de Noyon, Pierre de Amiens, Girard de Mancicourt ve Gilles de Aunois gibi ordunun önde gelen isimleri bu yolculuk esnasında öldü. Villehardouin, LXIV, s. 86-87. Robert de Clari ise hayatını kaybedenler arasında Pierre de Amiens dışında başka bir şövalyenin ismini zikretmezken, 50 kadar şövalyenin öldüğünü bildirmektedir. Bkz. Robert de Clari, s. 120.

³⁰² "Sir, size ne bildirdiklerini işittiniz mi? Düşmanınızdan intikam almanızda katlanamayacaklarını bildiriyorlar. Öyle anlaşılıyor ki, dediklerini yapmazsanız karşınıza geçecekler." Villehardouin, LXV, s. 87-88.

³⁰³ Villehardouin, LXVI, s. 88. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 60-61.

burada Louis de Blois, Enrico Dandolo ve diğer yüksek rütbeli baronlar tarafından karşılandı. Toplanan mecliste Selânik Boniface de Montferrat'a teslim edildi. Bunun üzerine Boniface de elinde bulundurduğu Dimetoka şehrini vekaleten Villehardouin kontrolüne bıraktı. Zîra anlaşmaya göre Dimetoka şehri ancak Boniface Selânik'te hâkimiyeti ele aldıktan sonra imparatora teslim edilecekti.³⁰⁴

Sonuç olarak İstanbul Latin İmparatorluğu daha kuruluş aşamasında bölünme tehlikesi atlattı. Haçlılar arasında Venedik'ten İstanbul'a kadar uzanan yolculuk boyunca nükseden tartışmalar ve ihtiraslar, İstanbul zapt edildikten sonra imparatorluk seçimlerinde ve sonrasında toprakların paylaşılması sırasında da devam etti. Boniface ve Baudouin arasında Selânik toprakları ekseninde akseden ihtilaflar ancak ordu içindeki tecrübeli baronların yatıştırılmalarıyla dizginlendi. Bu minvalde sorunların çözülmesi amacıyla yukarıda bahsedildiği gibi İstanbul'da imparator ve baronlar arasında bir toplantı yapıldı. Toplantının dört gün boyunca sürmesi şüphesiz Baudouin'in isyan ederek tahtını tehdit eden Boniface'in mutlak suretle cezalandırılmasını istemesiyle ilgiliydi. Fakat imparator nihayetinde baronların kararına uyarak, marki ile barışmak durumunda kalmıştı. Öte yandan Baudouin, Boniface'i cezalandıramasa da ödüllendirmiş de olmadı. Zîra marki, Selânik topraklarını imparatorundan değil, Enrico Dandolo'dan satın almıştı.

2.3. Roma İmparatorluğu Topraklarının Paylaşımı (Partitio Terrarum Imperii Romaniae)

Dördüncü Haçlı Seferi sırasında Haçlıların İstanbul'u ele geçirip, Doğu Kilisesini, Batı Kilisesi otoritesine katmak bahanesiyle İstanbul'un zenginliklerinden faydalanmak ve sonraki Haçlı Seferlerine daha verimli katkı sağlamak gibi hedefleri vardı. Bununla birlikte Bizans İmparatorluğu'nun kurulduğu ve hâkim olduğu coğrafyada Latin İmparatorluğu ve ona bağlı Latin prenslikler, düklikler kurmak sefere katılan Haçlılar için elzemdi. Nitekim Mart Antlaşması'nda imparatorluk topraklarının dağıtımını hususunda Venediklilerden ve Franklardan 12'şer kişinin görevlendirilmesi kabul edilmişti.

³⁰⁴ Villehardouin, LXVI, s. 88-89.

“*Partitio Terrarum Imperii Romaniae*” (Roma İmparatorluğu Topraklarının Paylaşımı) olarak Türkçeye tercüme edebileceğimiz anlaşma, İstanbul’u zapt eden Haçlılar için imparatorluk seçiminden sonra en önemli husustur. İçeriği günümüze kadar ulaşmış olan bu paylaşım anlaşmasında imparatora, Venediklilere ve diğer Haçlılara verilen topraklar tek tek belirtilmiştir. Mamafih *Partitio*’nun iki önemli problemi vardır. İlk olarak anlaşma metninde yer almayan, ama Haçlılar tarafından zapt edilen bazı topraklar bulunmaktadır. İkinci olarak ise anlaşma o dönemlerde yapılan diğer mutabakatlar ile karşılaştırıldığında tarihlendirme problemi söz konusudur. *Partitio*’nun oluşturulduğu tarih net olmasa da modern tarihçiler arasında genellikle kabul görmüş düşünce anlaşmanın 16 Mayıs 1204 sonrası ile Eylül 1204 sonları arasında yapıldığıdır.³⁰⁵

Anlaşma metninde Haçlılar tarafından ele geçirilen bazı bölgelerin yer almaması birçok ihtilafı da beraberinde getirmiştir. Antonio Carile, “*Partitio Terrarum Imperii Romaniae*” anlaşmasını geniş bir şekilde incelediği bir makalesinde, bu hususla ilgili olarak İstanbul, Philippopolis (Filibe), Selânik, Girit Adası ve bunların dışında Boniface de Montferrat’a bırakılan diğer toprakların yer almadığını belirtmiş, bunun sebebi olarak da Eylül 1204’te Boniface ile İmparator Baudouin arasında yapılan anlaşmayı göstermiştir. Bu anlaşmaya göre; Boniface’in sahip olduğu topraklar kesinleşmiştir. Bu sebeple de *Partitio*’ya dâhil edilmemiştir. Buna karşın Filip Van Tricht ise İznik, Bursa, Lopadion gibi mevkileri emsal göstererek, bu bölgelerin Boniface ve Baudouin arasında bir sorun teşkil etmediğini fakat buna rağmen *Partitio* dışında kaldığını vurgulamak suretiyle Carile’nin tezini reddetmiştir.³⁰⁶

Anlaşmanın içeriğine değinmek gerekirse, İmparator I. Baudouin, *Partitio* mutabakatıyla İstanbul Boğazi’ndan, kuzeyde Akhtapol, Midye, Vize ve Çorlu’ya kadar olan bölgeyi, Marmara Denizi sahilinde ise Theodoropolis’e kadar olan

³⁰⁵ Tricht, **Latin Renovatio**, s. 47-53; Antonio Carile, “Partitio Terrarum Imperii Romaniae”, **Studi Veneziani**, C: VII, 1965, s. 158.

³⁰⁶ Tricht, **Latin Renovatio**, s. 48-49. Krş. “*Constantinopoli, Flippopoli, l’isola di Creta e tutta la porzione attribuita a Bonifacio di Montferrato, non entrano in tale trattato; e infatti, dopo l’accordo dei primi di settembre, il marchese aveva già ricevuto l’attribuzione del suo feudo*”; (“İstanbul, Filipopolis, Girit Adası ve Montferrat’lı Boniface’e atfedilen topraklar anlaşmaya dâhil edilmedi. Ve aslında marki, Eylül başlarındaki antlaşmadan sonra tüm payını almıştı.”) Carile, “Partitio”, s. 158-159.

bölgeyi tamamen kontrol altına almıştır. Böylece Trakya'nın bir kısmında, Anadolu'da özellikle Bithynia bölgesi, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'yla birlikte Ege Denizi civarında bazı adaları elinde bulundurdu. Bununla birlikte imparator, anlaşma metninde geçmese de İstanbul'un da 5/8'lik bölümünü ve Bukoleon Sarayı ve Blakhernai Sarayı'nın hâkimi olmuştur.³⁰⁷

Venedik ise *Partitio* anlaşmasından belki de en kârlı çıkan taraftı. Adriyatik kıyılarında birçok önemli noktayı, Ege Adaları'nın büyük kısmını, Mora Yarımadası'nın muhtelif bölgelerini, Trakya'da bazı yerleri ve Gelibolu Yarımadası'nda önemli mevkileri elinde bulundurdu. Bununla birlikte başkent kalan 3/8'lik kısmı ile Ayasofya'ya da hâkim oldu. Böylece Venedik Doğu Enrico Dandolo "*quartae partis et dimidiaie totius imperii Romaniae dominator*" (Bütün Roma İmparatorluğu'nun dörtte birinin hâkimi) unvanını aldı.³⁰⁸

Partitio anlaşmasıyla Venedikli olmayan Haçlılar Doğu Trakya'da bazı bölgeler, Makedonya bölgesi, Arnavutluk, Tesalya ve Atina'da hak sahibi oldular. Öte yandan Venedikli ve Venedikli olmayan Haçlılar 1204'ten sonra Yunan anakarasındaki varlıklarını artırarak İstanbul Latin İmparatorluğu'na bağlı olmak kaydıyla muhtelif siyasî teşekküller tesis ettiler. Boniface de Montferrat tarafından kurulan Selânik Latin Krallığı (1204-1224), Othon de la Roche tarafından teslim alınan Atina'da yaklaşık iki buçuk asır varlığını sürdürecektir olan Atina Dükalığı (1205-1458), Venedikli ve Venedikli olmayan Haçlılar tarafından Mora Yarımadası'nda tesis edilen Achaea Prenslığı (1205-1432) ve Venedikli bir asilzâde olan Marco Sanudo liderliğinde kurulan ve uzun müddet varlığını koruyacak olan Nakşa Dükalığı (1207-1579) bu siyasî teşekküllerin başında gelmektedir.³⁰⁹

³⁰⁷ Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 300-392; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 522-523; Carile, "Partitio", s. 159-160.

³⁰⁸ Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 300-392; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 141-142; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 523; Carile, "Partitio", s. 161; Unvanın Venedik kroniklerindeki yansımaları için bkz. Marin, "Dominus quartae partis et dimidiaie totius Imperii Romaniae", **Quaderni della Casa Romena di Venezia**, sy. III, Bucarest 2004, s. 119-150.

³⁰⁹ Venedikli ve Venedikli olmayan Haçlıların bölgedeki fetihleri için bkz. **Chronicle of Morea**, s. 106 vd; Fotheringham, **Marco Sanudo**, s. 56 vd; Freddy Thiriet, **La Romanie Venitienne Au Moyen Age: Le developpement et l'exploitation du domaine colonial venitien (XII-XV siecles)**, Paris 1959, s. 81-88; Miller, **The Latins**, s. 27-81; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 111-120; John V. A. Fine, **The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest**, Michigan 1994, s. 69-75; Peter Lock, **The Franks in the Aegean 1204-1500**, New York

Partitio Terrarum Imperii Romaniae'da İmparator I. Baudouin'e verilen topraklar³¹⁰:

Birinci kısım;

Porta Aurea (Altın Kapı)³¹¹, Blakhernai ve boğazın batı yanından Media³¹² ve Agathopolis'e³¹³, aynı şekilde Vizoi³¹⁴, Zurlo³¹⁵ ve Theodoropolis³¹⁶'e kadar olan bölge.

İkinci kısım;

Optimaton Themasi³¹⁷, Nikomedia³¹⁸, Tharsie³¹⁹, Plusiade³²⁰, Metavolis³²¹, Servochoria³²² ve buraya bağlı yerler.

& London 2013, s. 73-75, 86-88; Longnon, "The Frankish States in Greece, 1204-1311", **HC**, C: II, s. 235-238.

³¹⁰ "*Partitio Terrarum Imperii Romaniae*" anlaşmasıyla İmparator Baudouin'e, Venediklilere ve Venedikli olmayan diğer haçlılara verilen toprakların listesini aktaracağımız bu bölümde Tafel-Thomas tarafından yayımlanan **Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante** (C: I, s. 464-488) isimli eserden istifade ettik. Krş. **Abhandlungen der Historischen Classe der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften**, C: V, München 1840, s. 55-75. Ayrıca Abdurrahman Onur Çalışır tarafından tamamlanan Yüksek Lisans Tezi'nde de mezkûr anlaşmanın detayları verilmiştir. Bkz. Çalışır, **Dördüncü Haçlı Seferi**, s. 177-184.

³¹¹ Bkz. yukarıda (dipnot 258).

³¹² Midye ya da Kıyıköy. Kırklareli'ne bağlı, Karadeniz kıyısında bir ilçe. Andreas Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 519-522.

³¹³ Bugün Akhtopol, Güney Bulgaristan'ın yine Karadeniz kıyısında bir kasabası. Carile, "Partitio", s. 232.

³¹⁴ Kırklareli'ne bağlı, bugün Vize. Carile, "Partitio", s. 232.

³¹⁵ Çorlu. Carile, "Partitio", s. 233.

³¹⁶ Tekirdağ ve Çorlu arasında yeri tartışmalı bir mevki. Bkz. Çalışır, **Dördüncü Haçlı Seferi**, s. 178 (dipnot: 858).

³¹⁷ Carile, "Partitio", s. 233-234. Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan Bizans teması Optimaton (Optimatoi), VIII. yüzyıl sonlarında ayrı bir thema olarak ortaya çıkmıştır. Kuzeyde Karadeniz, güneyde Opsikion Teması, doğuda Bukellarian Teması ve batıda Marmara Denizi ile sınırları bulunan, idari merkezi Nikomedia (İzmit) olan bölge. Foss, "Optimatoi", **ODB**, C: III, s. 1529.

³¹⁸ Bugün İzmit ili. Carile, "Partitio", s. 234; Foss, "Nikomedeia", **ODB**, C: II, s. 1483-1484.

³¹⁹ "*Tharsie*" bölgesinin konumu ihtilafıdır. Buna rağmen Carile, Tharsie bölgesini haritada bugünkü Sakarya ili civarında konumlandırmıştır. Harita ve tartışmalar için bkz. Carile, "Partitio", s. 235. (Harita için aynı makalede görsel II).

³²⁰ Muhtemelen Pylai (Bugün Yalova). Bithynia'da sahil şeridinde yer alan bölgelerden biri. W. M. Ramsay, **The Historical Geography of Asia Minor**, London 1890, s. 187. Krş. Foss, "Pylai", **ODB**, C: III, s. 1760.

³²¹ İzmit'in doğusunda, tam yeri tartışmalı bir bölge. Bir başka görüşe göre Sakarya yakınlarındaki bir tepede konumlanmıştır. Carile, "Partitio", s. 236.

³²² 1129 ve 1130 yılları arasında İmparator II. Ioannes Komnenos tarafından Sırp esirlerin yerleştirildiği Bithynia'da bir bölge. Bkz. Peter Charanis, "The Slavic Element in Byzantine Asia Minor in the Thirteenth Century", **Byzantion**, C: XVIII, 1946-1948, s. 71; Konumuyla ilgili tartışma için bkz. Carile, "Partitio", s. 236.

Paphlagonia Theması³²³, Bukellarion Theması³²⁴, Onea³²⁵, Sinope³²⁶, Pabrei³²⁷, Mitilene³²⁸.

Limnos³²⁹ ve Skyros³³⁰ Adaları, Abydos'un alt kısımlarındaki Priconiso Adası³³¹ ve diğerleri. Samandrakio³³² ile birlikte Samos³³³ ve Tinos Adaları ve Strobilos³³⁴.

Pilon, Pithion ve Keramon³³⁵, Malagina³³⁶, Achirai³³⁷.Adramyttium³³⁸, Chliara³³⁹ ve Pergamon³⁴⁰, Neocastron³⁴¹.

Mylasa ve Melanoudion³⁴². Laodikeia³⁴³, Meandre³⁴⁴, Sampson³⁴⁵, Samakion bölgeleri ve Kontostephanos³⁴⁶ ve Kamytzes³⁴⁷ ailelerine bırakılan diğer bölgeler. Bununla birlikte Chios Adası³⁴⁸.

³²³ Kuzey Anadolu'da Galataia ve Karadeniz arasında dar bir sahil şeridi. IX. yüzyıldan sonra Opsikion themasından ayrılarak ayrı bir thema hâline gelmiştir. Foss, "Paphlagonia", **ODB**, C: III, s. 1579.

³²⁴ Bukellarion Theması. VIII. yüzyılda Opsikion Themasından ayrılarak müstakil bir thema hâline gelmiştir. İdari merkezi bugünkü Ankara idi. Foss, "Boukellarion", **ODB**, C: I, s. 316-317.

³²⁵ Bugün Ünye. Carile, "Partitio", s. 237.

³²⁶ Sinop. Carile, "Partitio", s. 237.

³²⁷ Bafra. Carile, "Partitio", s. 237-238.

³²⁸ Eski adıyla Lesbus Adası, şimdi Midilli Adası. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 477 (dipnot: 5); Carile, "Partitio", s. 238.

³²⁹ Lemnos ya da Limni Adası. Carile, "Partitio", s. 238.

³³⁰ İskiri Adası.

³³¹ Marmara Adası. Ayrıca Marmara Denizi'ndeki en büyük ada. Carile, "Partitio", s. 239; Alexander Kazhdan, "Prokonnesos", **ODB**, C: III, s. 1730-1731.

³³² Semadirek Adası. Carile, "Partitio", s. 241.

³³³ Sisam Adası.

³³⁴ Aspat ya da Çifut Kalesi. Foss, "Strobilos", **ODB**, C: III, s. 1967-1968.

³³⁵ Plion, Pithion ve Keramon'un konumları tartışmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carile, "Partitio", s. 241-242.

³³⁶ Sakarya Vadisi'nde bir bölge. Foss, "Malagina", **ODB**, C: II, s. 1274.

³³⁷ Yeri tam olarak bilinmese de araştırmacılar tarafından çeşitli tahminlerde bulunulmuştur. Ortakkanı Balıkesir civarında bir yer olduğudur. Klaus Belke, **TIB: Bithynien und Hellespont**, C: XIII, Wien 2020, s. 364-366; Carile, "Partitio", s. 243; Foss, "Achyraous", **ODB**, C: I, s. 14.

³³⁸ Edremit. Foss, "Atramyttion", **ODB**, C: I, s. 227.

³³⁹ Bergama ve Akhisar yolu üzerinde, bugün Manisa'nın Kırkağaç ve Soma ilçeleri civarlarında bir yer. Carile, "Partitio", s. 244.

³⁴⁰ Bugün Bergama. Carile, "Partitio", s. 244; Foss, "Pergamon", **ODB**, C: III, s. 1628.

³⁴¹ W. M. Ramsay'in eserinde Theodoros Laskaris'e ait olduğu geçer. Ramsay, **Asia Minor**, s. 129; ayrıca bkz. İznik İmparatorluğu'na ait bir thema. Alexander Kazhdan, "Neokastron", **ODB**, C: II, s. 1454.

³⁴² Güneybatı Anadolu'da bir Bizans theması. Foss, "Mylasa and Melanoudion", **ODB**, C: II, s. 1428; Carile, eserinde Mylasa'nın bugün Muğla sınırları içerisinde Milas şehri olduğunu aktarmaktadır. Melanoudion için ise Mandalya Körfezi içine bugün Mendelia olarak bilinen bir yeri işaret eder. Carile, "Partitio", s. 244-245.

³⁴³ Bugünkü Denizli civarında önemli bir mevki. Foss, "Laodikeia in Phrygia", **ODB**, C: II, s. 1177;

Partitio Terrarum Imperii Romaniae'da Venediklilere verilen topraklar:

Birinci kısım;

Arcadiopolis³⁴⁹, Mesene³⁵⁰, Bulgarophygon³⁵¹, Poutza³⁵² ve Nicodimi³⁵³, Heraclea³⁵⁴, Chalcis³⁵⁵.

Raidestos³⁵⁶ ve Panion³⁵⁷ ve buraya bağlı bölgeler ile Edirne ve civarındaki yerler.

Ganos³⁵⁸, Chortokopeion³⁵⁹, Chortriki³⁶⁰, Kerasia³⁶¹ ve Myriophyton³⁶². Peristasis³⁶³, Branchialion³⁶⁴.

Raulaton³⁶⁵, Hexamillon³⁶⁶ ve Sagoudaous³⁶⁷, Gallipoli³⁶⁸, Lazou ve Loktou³⁶⁹, Muntimanis³⁷⁰, Sigos³⁷¹.

³⁴⁴ Bugün Büyük Menderes. Carile, "Partitio", s. 245-246.

³⁴⁵ Bugün Samsun. Carile, "Partitio", s. 246.

³⁴⁶ Bizans İmparatorluğu'nda soylu bir aile. Bkz. Alexander Kazhdan, "Kontostephanos", **ODB**, C: II, s. 1148-1149.

³⁴⁷ Bizans aristokrasisinden bir aile adı. Alexander Kazhdan, "Kamytzes", **ODB**, C: II, s. 1099-1100.

³⁴⁸ Sakız Adası. Bkz. Gregory, "Chios", **ODB**, C: I, s. 423-424.

³⁴⁹ Bugün Lüleburgaz. Carile, "Partitio", s. 247; Alexander Kazhdan, "Arkadiopolis in Thrace", **ODB**, C: I, s. 173.

³⁵⁰ Bugün Misinli. Tekirdağ sınırları içinde bir mevki. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 530-532.

³⁵¹ Babaeski. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 223-224.

³⁵² Poutza ya da Putza. Bugünkü Edirne yakınlarında bir yerleşim yeri. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 418.

³⁵³ Konumu belirsiz. Fakat Carile, bugün Edirne ili içerisinde bulunan Havsa ilçesini işaret eder. Carile, "Partitio" s. 248.

³⁵⁴ Marmaraereğlisi. Carile, "Partitio", s. 249.

³⁵⁵ Bugün Tekirdağ ilinde İncek Mahallesi. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 307; Carile, "Partitio", s. 249.

³⁵⁶ Ya da Rodosto. Bugün Tekirdağ. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 607-613; Carile, "Partitio", s. 249.

³⁵⁷ Çeşitli dönemlerde Panidos ya da Theodosiopolis olarak da geçer. Bugün Tekirdağ ilinin Barbaros ilçesi. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 562-565; Alexander Kazhdan, "Panion", **ODB**, C: III, s. 1571.

³⁵⁸ Bugün Tekirdağ'a bağlı Gaziköy ya da Şarköy. Carile, "Partitio", s. 25.

³⁵⁹ Mevcut konumu tam olarak bilinmese de araştırmacılar arasında Tekirdağ dolaylarında bir yerleşim yeri olduğuna dâir ortak bir görüş vardır. Bkz. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 316; Carile, "Partitio", s. 250.

³⁶⁰ Bugün Tekirdağ'ın Şarköy ilçesine bağlı bir bölge. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 316.

³⁶¹ Tekirdağ/Şarköy'e bağlı bir yerleşim yeri. Bugün Kirazlı. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 450.

³⁶² Tekirdağ/Şarköy'de bugün Mürefte olarak bilinen mevki. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 540-541; Carile, "Partitio", s. 251.

³⁶³ Bugün Tekirdağ/Şarköy. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 578-579.

³⁶⁴ Yeri tam olarak bilinmese de Külzer'e göre Tekirdağ/Şarköy civarındadır Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 298-299.

İkinci kısım;

Lacedaemonia³⁷² ve oraya bağlı büyük-küçük yerleşim yerleri, Kalavryta³⁷³.

Ostrovos³⁷⁴, Oreos³⁷⁵, Karystos³⁷⁶, Andros Adası, Aegina³⁷⁷ ve Salamis³⁷⁸ Adaları. Zakynthos ve Cephalonia³⁷⁹ Adaları.

Koloneia, Cyclades ile birlikte Nisia³⁸⁰ ve Lopadion³⁸¹. Patras³⁸², Methone³⁸³ ile birlikte, buralarda Branas ve Kantakouzenos ailelerine ve imparator III. Aleksios'un kızı Irene'ye ait yerler.

³⁶⁵ Carile, Gelibolu Yarımadası'nda Çanakkale iline bağlı Bolayır Köyü civarında bir yer olduğunu aktarsa da yeri tam olarak bilinmemektedir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 613. Krş. Carile, "Partitio", s. 251.

³⁶⁶ Çanakkale/Gelibolu'da bir bölge. Bulunduğu konum tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte bazı tahminler yapılmıştır. Bunlara göre; bugün Gelibolu Yarımadası'nda Kavakköy olarak bilinen yerin 3 km güneyindedir. Eski ismiyle Eksamil olan bölge. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 409-411; Carile, "Partitio", s. 252.

³⁶⁷ Yeri tam olarak bilinmiyor fakat Külzer'e göre: Enez'in doğusunda bir yerleşim yeridir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 623.

³⁶⁸ Bugün Gelibolu. Carile, "Partitio", s. 252-253.

³⁶⁹ Gelibolu Yarımadası'nda yeri tam olarak belli olmayan bir bölge. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 489-490.

³⁷⁰ Muntiniasis olarak da geçer. Yeri tam olarak bilinmemektedir. Külzer'e göre: Gelibolu civarında bir yerleşim yeridir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 539.

³⁷¹ Gelibolu Yarımadası'nın kuzeyinde bir dere. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 650; Carile'e göre Eceabat yakınlarındadır. Bkz. Carile, "Partitio", s. 255.

³⁷² Mora Yarımadası'nın güneyinde eski Lakonia bölgesi için kullanılan tabir. Timothy E. Gregory, – Nancy Patterson Sevckenko, "Lakedaimon", **ODB**, C: II, s. 1169-1170.

³⁷³ Kalavrita. Mora Yarımadası'nın kuzeyinde yüksek bir tepede kurulmuş yerleşim yeri. Gregory, "Kalavryta", **ODB**, C: II, s. 1092.

³⁷⁴ Yeri tam olarak bilinmemektedir. Tafel-Thomas, Makedonya bölgesinde veya Mora Yarımadası'nda bir yer olabileceğini aktarmaktadır. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 468-469 (dipnot: 10).

³⁷⁵ Eğriboz Adası'nın kuzeyi. Johannes Koder – Friedrich Hild, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, Wien 1976.s. 228; Çalşır, **Dördüncü Haçlı Seferi**, s. 180 (dipnot: 895).

³⁷⁶ Karistos. Eğriboz Adası'nda bir yerleşim yeri. Carile, "Partitio", s. 257.

³⁷⁷ Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusunda, Saron Körfezi'nde bir ada. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 119-120.

³⁷⁸ Saron Körfezi'nde bir ada. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 253-254.

³⁷⁹ Zakintos ve Kefelonya Adaları. İyon Denizi'nde iki ayrı ada. Gregory, "Zakynthos", **ODB**, C: III, s. 2219-2220; "Kephaleia", **ODB**, C: II, s. 1122-1123.

³⁸⁰ Bu bölgelerin neresi olduğu tartışmalıdır. Tafel-Thomas, Cyclades'i bugün Ege Denizi'nde Kiklad Adaları olarak, Nisia'yı "Naksos Adası" olarak, Koloneia'yı modern "Poros Adası" olarak nitelendirmiştir. Nitekim Koloneia'yı bugün Arnavutluk'ta "Kolonje" mevki olarak gören araştırmacılar da vardır. Tartışma için bkz. Carile, "Partitio", s. 258-259.

³⁸¹ Tafel-Thomas tarafından yayımlanan metinde "Lopadi" olarak geçmektedir. Bu yerin Anadolu'daki Lopadion olduğunu düşünenler vardır. Carile, "Partitio", s. 258. Lopadion: Bugün Mustafakemalpaşa Çayı civarında bulunan Ulubat mevkinde önemli bir kale. Bkz. Foss, "Lopadion", **ODB**, C: II, s. 1250-1251.

³⁸² Mora Yarımadası'nın kuzeybatısında bir şehir. Gregory, "Patras", **ODB**, C: III, s. 1597-1598.

Molineti'ye³⁸⁴ ve Pantokrator Manastırı³⁸⁵ ile diğer manastırlara ait mevkiiler.

Nicopolis³⁸⁶, Arta³⁸⁷, Achelous³⁸⁸, Anatoliko³⁸⁹, Lesiana³⁹⁰ ve diğer *archonluk*³⁹¹ ve manastırlara ait yerler.

Dyrrhakilion (Draç), Arbanon³⁹², Glavinitsa³⁹³, Vagenetia³⁹⁴.

Ioannina³⁹⁵ ve Dryinopolis³⁹⁶, Ohrid, Leukas³⁹⁷ ve Korfu.

Partitio Terrarum Imperii Romanie'de Haçlılara verilen topraklar:

Birinci kısım;

Brysis³⁹⁸, Gehenna³⁹⁹ şehirleri, Pamphylos⁴⁰⁰ ve buraya bağlı yerler, Koule⁴⁰¹, Apros⁴⁰² ve buraya bağlı mevkiiler.

³⁸³ Bugün Modon. Mora Yarımadası'nın güneybatısında önemli bir mevki. Gregory, "Methone", **ODB**, C: II, s. 1356.

³⁸⁴ Neresi olduğu bilinmemektedir. Tafel-Thomas bir çıkarım yapamazken, bir başka araştırmacı buranın Mora Yarımadası'nın güneyinde "Pamisos Nehri" yakınlarında bir yer olduğunu aktarır. Bkz. Carile, "Partitio", s. 262.

³⁸⁵ Tespiti yapılamamıştır. Carile, "Partitio", s. 262.

³⁸⁶ Nikopolis theması. Yunanistan'ın Epiros bölgesinin güneyinde yer almaktaydı. Gregory, "Theme of Nikopolis", **ODB**, C: II, s. 1485.

³⁸⁷ Epiros bölgesinde bir şehir. Gregory –Sevcenko, "Arta", **ODB**, C: I, s. 191-192.

³⁸⁸ Bulgaristan'da Pomorie şehri yakınlarında bir nehir ya da kale. Alexander Kazhdan, "Achelous", **ODB**, C: I, s. 13.

³⁸⁹ Modern Aitoliko. Yunanistan'ın batısında bir kent. Peter Soustal-Johannes Koder, **TIB: Nikopolis und Kephallenia**, C: III, Wien 1981, s. 105-106; Carile, "Partitio", s. 263.

³⁹⁰ Yunanistan'ın batı sahilinde bir yerleşim yeri. Soustal-Koder, **TIB: Nikopolis**, C: III, s. 194; Carile, "Partitio", s. 263.

³⁹¹ Belirli bir yönetici (vali) tarafından idare edilen bölge. Alexander Kazhdan, "Archon", **ODB**, C: I, s. 160.

³⁹² Modern Arnavutluk'ta Mat Nehri ile İzmid Nehri arasında bir bölge. Carile, "Partitio", s. 264.

³⁹³ Modern Bulgaristan/Pazarçık civarında bir yer. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 268.

³⁹⁴ Bagenetia olarak da bilinir. Epiros bölgesinin sahil kesiminde bir yerleşke. Soustal-Koder, **TIB: Nikopolis**, C: III, s. 119-120.

³⁹⁵ Modern Yanya. Soustal-Koder, **TIB: Nikopolis**, C: III, s. 165-167.

³⁹⁶ Dropolis ya da Dropull. Güney Arnavutluk'ta bir bölge. Soustal-Koder, **TIB: Nikopolis**, C: III, s. 146-148; Carile, "Partitio", s. 265.

³⁹⁷ Modern Lefkada. Soustal-Koder, **TIB: Nikopolis**, C: III, s. 195-196.

³⁹⁸ Modern Kırklareli/Pınarhisar ilçesi. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 220-221.

³⁹⁹ Kırklareli'nin güneyinde bir mevki. Bugün Kırklareli/Kaynarca ilçesi. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 265; Carile, "Partitio", s. 266.

⁴⁰⁰ Modern Edirne/Uzunköprü. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 560-562.

⁴⁰¹ Orijinal metinde "Culi" olarak geçen bu yerin tam konumu bilinmemektedir. Lâkin Edirne/Uzunköprü civarında bir yer olduğu tahmin edilmektedir. Tartışma için bkz. Carile, "Partitio", s. 267.

⁴⁰² Ya da Aproi. Bugün Tekirdağ iline bağlı Kermayan ve Malkara ilçeleri civarında bir yer. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 255-259.

Didymoteichon (Dimetoka) ve civarı, Kypsela⁴⁰³, Garella⁴⁰⁴, Keduktu⁴⁰⁵, Bera⁴⁰⁶, Makri⁴⁰⁷ ve Brachon⁴⁰⁸ ile birlikte Trajanopolis⁴⁰⁹.

Scifis⁴¹⁰ ve Pagadi⁴¹¹ civarındaki yerler. Madytos⁴¹² ve buraya bağlı bölgeler.

Koila Teichos⁴¹³ ve buraya bağlı bölgeler, Anaphartos⁴¹⁴, Tinsakkos⁴¹⁵, Plagia⁴¹⁶, Potamia⁴¹⁷, Acros⁴¹⁸ ve civarı.

Phitoto⁴¹⁹, Galataria ve Molinoto⁴²⁰.

Hyelokastellion⁴²¹, Sirolefki⁴²², Ainos⁴²³, Rhusion⁴²⁴ ve buraya bağlı mevkiler, Hagios Bibarios⁴²⁵.

⁴⁰³ Modern İpsala. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 330-331.

⁴⁰⁴ Edirne iline bağlı Altınyazı mevki. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 377-379.

⁴⁰⁵ Tam yeri bilinmemektedir. Fakat Külzer'in aktardıklarına göre bugün Silivri yakınlarında bir yer olarak tahmin edilmektedir. **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 446.

⁴⁰⁶ Modern Yunanistan/Ferecik kenti. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 200-201.

⁴⁰⁷ Ege Denizi'nin batı sahilinde Yunanistan'ın Dedeoğaç şehri civarında bir yerleşim yeri. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 342-343.

⁴⁰⁸ Bir önceki dipnotta bahsettiğim Makri mevki civarında bir yer. Tam konumu bilinmemektedir. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 217.

⁴⁰⁹ Bugün Traianoupoli. Yunanistan/Dedeoğaç'ın doğusunda bir yerleşim yeri. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 482-484.

⁴¹⁰ Sophus ya da Sofus olarak da bilinmektedir. Edirne/Enez civarlarında bir yer. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 453.

⁴¹¹ Muhtemelen aşağı Meriç'in doğu kısımlarında bir mevki. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 384.

⁴¹² Modern Çanakkale/Eceabat ilçesi. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 501-504; Carile, "Partitio", s. 271-273

⁴¹³ Konumu bilinmeyen bir yerleşim yeri. Muhtemelen Gelibolu Yarımadası'nda. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 459-460; Carile, "Partitio", s. 273.

⁴¹⁴ Bugün Büyükanafarta ya da Küçükkanafarta. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 247-248. Krş. Carile, "Partitio", s. 273.

⁴¹⁵ Muhtemelen Gelibolu Yarımadası'nda bulunmaktaydı. Yine de konumu tam olarak belli değildir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 677.

⁴¹⁶ Bugün Gelibolu ilçesine bağlı bir köy. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 595-596. Krş. Carile, "Partitio", s. 273-274.

⁴¹⁷ Bugün yeri net olarak bilinmeyen bu yerleşim yerinin Gelibolu Yarımadası'nda olduğu tahmin edilmektedir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 600.

⁴¹⁸ Aatios olarak da bilinmektedir. Konumu net belli değil fakat Gelibolu Yarımadası'nda olduğu düşünülmektedir. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 235. Krş. Carile, "Partitio", s. 274.

⁴¹⁹ Doğu Trakya'da bir yerleşim yeri. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 598.

⁴²⁰ Konumları tam olarak bilinmeyen fakat Gelibolu Yarımadası'nda olduğu tahmin edilen iki mevki. Muhtemelen Gelibolu Yarımadası'nda bir yerleşim yeri idi. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 369, 536-537.

⁴²¹ Konumu meçhul. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 414.

⁴²² Doğu Trakya'da olduğu varsayılan, yeri tam olarak tespit edilemeyen yerleşim yeri. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 652.

⁴²³ Modern Enez. Carile, "Partitio", s. 276. Krş. Gregory, "Ainos", **ODB**, C: I, s. 41-42.

⁴²⁴ Edirne/Keşan civarında "Rusköy" olarak bilinen fakat bugün var olmayan bir bölge. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 620-622.

İkinci kısım;

Vardar⁴²⁶, Beroe⁴²⁷, Dobrochoubista ve Sthlanitsa⁴²⁸. Girocomion⁴²⁹, Platamon⁴³⁰, Moliskos⁴³¹ ve Moglena⁴³².

Prilaos⁴³³, Pelagonia⁴³⁴ ve Stagno⁴³⁵. Prespes⁴³⁶.

Dodecanese⁴³⁷, Larisse⁴³⁸, Blachie⁴³⁹, Servion⁴⁴⁰, Kastoria⁴⁴¹, Devol⁴⁴².

Sabık Bizans imparatoru III. Aleksios'un eşi Euphrosyne'ye⁴⁴³ ait topraklar; Besaina⁴⁴⁴, Pharsalos⁴⁴⁵, Domokos⁴⁴⁶, Ravenika⁴⁴⁷, Halmyros⁴⁴⁸, Demetrias⁴⁴⁹.

⁴²⁵ Modern Edirne/Enez'de Gala Gölü civarında bir yerleşim yeri. Külzer, **TIB: Ostthrakien**, C: XII, s. 287.

⁴²⁶ Vardar Nehri civarı topraklar. Bkz. Çalışır, **Dördüncü Haçlı Seferi**, s. 182 (dipnot: 945).

⁴²⁷ Eski Zağra. Bugün Bulgaristan sınırları içinde yer alan bir şehir. Detaylı bilgi için bkz. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 203-205.

⁴²⁸ Konumları tartışmalı iki nokta. Bkz. Carile, "Partitio", s. 278-279.

⁴²⁹ Konumu meçhul. Bkz. Carile, "Partitio", s. 279.

⁴³⁰ Yunanistan'da Peneisos Nehri ağzında bir kale. Gregory, "Platamon", **ODB**, C: III, s. 1682.

⁴³¹ Yunanistan'da Amissa ve Vodina civarında bir yerleşim yeri. Carile, "Partitio", s. 279.

⁴³² Makedonya'nın güneyinde, bugün Yunanistan sınırlarına dâhil olan bir bölge. Alexander Kazhdan, "Moglena", **ODB**, C: II, s. 1389.

⁴³³ Modern Pirlepe. Kuzey Makedonya'da bir şehir. Carile, "Partitio", s. 280.

⁴³⁴ Modern Manastır. Kuzey Makedonya'da bir il. Carile, "Partitio", s. 280.

⁴³⁵ Kuzey Makedonya'da bir şehir. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 486 (dipnot: 3).

⁴³⁶ Kuzey Makedonya – Yunanistan – Arnavutluk ile çevrili Prespa Gölü civarı olmalı. Krş. Carile, "Partitio", s. 280.

⁴³⁷ Muhtemelen Ege Denizi'nde bugün On İki Ada olarak bilinen yerler. Tartışma için bkz. Carile, "Partitio", s. 281.

⁴³⁸ Modern Larissa. Tesalya bölgesinin en önemli şehirlerinden biri ve bölgeye açılan yolların birleşme noktası. Alexander Kazhdan, "Larissa", **ODB**, C: II, s. 1180.

⁴³⁹ Ya da Vlachia. Antonio Carile'e göre Orta Bizans Dönemi'nde (843-1204) Tesalya bölgesinin adıydı. Carile, "Partitio", s. 281-282.

⁴⁴⁰ Modern Serfiçe. Bkz. Çalışır, **Dördüncü Haçlı Seferi**, s. 183 (dipnot: 956).

⁴⁴¹ Modern Kesriye. Yunanistan'ın kuzeyinde Arnavutluk sınırına yakın bir yerleşim yeri. Carile, "Partitio", s. 282.

⁴⁴² Muhtemelen Ohri Gölü'nün güneyinde bugün Arnavutluk'un bir ilçesi olan Devoll. Aynı zamanda bir kale ve piskoposluk. Alexander Kazhdan, "Devol", **ODB**, C: I, s. 616-617.

⁴⁴³ İmparatoriçe hakkında daha fazla bilgi için bkz. Charles M. Brand, "Euphrosyne Doukaina Kamatera", **ODB**, C: II, s. 749.

⁴⁴⁴ Modern Aetoloakşiphos. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 134-135.

⁴⁴⁵ Farsala. Larissa'nın güneyinde bir kent. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 238-239.

⁴⁴⁶ Dömeke. Tesalya bölgesinde Farsala'nın güneyinde bir şehir. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 148-149; Carile, "Partitio", s. 283.

⁴⁴⁷ Yunanistan'da bir bölge. Tam konumu bilinmemektedir, fakat Lamy ili civarında olduğu tahmin edilmektedir. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 251. Krş. Carile, "Partitio", s. 283-284.

⁴⁴⁸ Bugün Ermiye. Yunanistan'ın Tesalya bölgesinde bir şehir. Orijinal metinde "duo Almiri" şeklinde geçer. Bunun sebebi doğusunda bulunan bugün Pegasit Körfezi'ni de kapsamasıdır. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 170-171.

Neopatras⁴⁵⁰, Velechativa⁴⁵¹, Petrai⁴⁵².

Dipotamon⁴⁵³, Talantum⁴⁵⁴, Pazi⁴⁵⁵, Radobisdion⁴⁵⁶, Athens⁴⁵⁷ ve Megara⁴⁵⁸.

2.4. Dördüncü Haçlı Seferi'nden Sonra Anadolu'daki Siyasî Tablo

Bizans İmparatorluğu'nda XII. yüzyıl sonları ve XIII. yüzyılın ilk yılları boyunca körelmeye başlayan merkezî otorite, adı geçen dönemlerde imparatorluğa bağlı eyaletlerde yerel hâkimlerin güçlenmesine neden olmuştu. Böylece imparatorluk bünyesinde “*vatanseverlik*” ruhu kademeli olarak yok olmaya başlamış ve eyalet sever bir anlayışın önü açılmıştı. Zîra, yerel güçlerin merkezî otorite olmaksızın, özgürce hareket edebilmeleri, bu bölgelerde yaşayan halkı yaşamlarını idame ettirebilmek adına yerel hâkimlere bağımlı kılmaktaydı.⁴⁵⁹

Bu minvalde XIII. yüzyılın başlarında genel olarak Bizans İmparatorluğu içerisinde yerel hâkimlerin ortaya çıktığı üç bölge varsayılabilir; birincisi Bulgaristan sınırında ortaya çıkan Bulgar Krallığı'yla ilgili meseleler, ikinci olarak Yunanistan anakarasında ortaya çıkanlar ve son olarak da Anadolu'da ortaya çıkan yerel hâkimler. Bunlardan Bulgaristan sınırları boyunca ortaya çıkan yerel güçler, şu an konumuz dışı olduğu için buraya değinmeyeceğiz. Fakat Yunan ana karasında ve Anadolu'da ortaya çıkan yerel güçler doğrudan ve dolaylı olarak konumuzla

⁴⁴⁹ Yunanistan/Volos şehri yakınlarında bir yerleşke. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s.144-145.

⁴⁵⁰ Ya da Neai Patrai. Yunanistan'ın Tesalya bölgesinde Lamya şehrinin doğusunda bir yerleşim yeri. Gregory, “Neopatras”, **ODB**, C: II, s. 1454.

⁴⁵¹ Demetrias (Volos yakınların) ve Phthiotic Thebes (Tesalya Thebai'si) olarak bilinen mevkilerin arasında bir bölge. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 133.

⁴⁵² Konumu belirsizdir. Hild ve Koder Magnesia Yarımadası olarak belirtmiştir. Bu bölgenin neresi olduğu meçhul fakat Pagasit Körfezi'nin doğu-batı ve kuzeyini kaplayan bölge olabilir. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 236. Öte yandan farklı araştırmacılar çeşitli görüşlerde bulunmuştur. Bkz. Carile, “Partitio”, s. 286.

⁴⁵³ Tesalya'da bir mevki. Fakat tam olarak konumu bilinmemektedir. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 488 (dipnot: 5).

⁴⁵⁴ Modern Yunanistan/Atalanti. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 126; Carile, “Partitio”, s. 287.

⁴⁵⁵ Yunanistan/Tesalya bölgesinde bir yerleşke. Fakat tam konumu bilinmemektedir. Tafel-Thomas, **Urkunden**, C: I, s. 489 (dipnot: 7).

⁴⁵⁶ Yunanistan/Alasonya ile Larissa yolu üzerinde bulunan Galanovrysi köyü civarında bir mevki. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 249-250.

⁴⁵⁷ Modern Yunanistan/Atina.

⁴⁵⁸ Saron Körfezi sahili civarında, Atina'nın yaklaşık 35 km batısında bir yer. Hild-Koder, **TIB: Hellas und Thessalia**, C: I, s. 215-216.

⁴⁵⁹ Radivoje Radic, “Local Rulers in Byzantium at the End of the Twelfth Century and in the First Decades of the Thirteenth”, **Zbornik Radova**, sy. XXIV-XXV, Belgrad 1986, s. 284.

alâkalıdır. İlk olarak Yunan ana karasında Dördüncü Haçlı Seferi'nin Bizans İmparatorluğu bünyesindeki olumsuz etkisinden bağımsız olarak ortaya çıkan yerel hâkimler mevcuttu. Bunlar Peloponnes ve Tesalya bölgelerinde isyan eden Manuel Kamytzes ve Dobromir Chrysos idi. 1201 yılından evvel, İstanbul hükümetine isyan eden bu komutanların girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Leo Sgouros, Senacherim ve Petraliphas ailesinin isyan girişimleri ise daha ciddi sonuçlar verdi ve bunlar bölgede özgürlüklerini ilân ettiler.⁴⁶⁰ Bunlardan özellikle Leo Sgouros daha fazla gelişim gösterdi ve ileri yıllarda Selânik Latin Krallığı'na karşı tehlike arz etti.

Anadolu'daki siyasî tablo ise 13 Nisan 1204'te İstanbul'un Haçlılar tarafından zaptını müteâkip karmaşık bir yapıya büründü. Dokuz asır boyunca Anadolu'da inişli-çıkışlı güç sahibi olan Bizans İmparatorluğu'nun Latinler tarafından ilhak edilmesi bölgedeki güç dengelerini süratle değiştirerek, yeni kuvvetlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermişti. İmparatorluğun parçalanması üzerine biri İznik'te diğeri ise Epiros'ta Bizans'ın uzantısı olan iki ayrı devlet ortaya çıktı. Ortak hedefleri bölgedeki Bizanslı halkın desteğini alarak İstanbul'u ele geçirmek ve Bizans İmparatorluğu'nu yeniden eski gücüne kavuşturmak olan bu yapıların başında sabık Bizans İmparatoru III. Aleksios'un kızı Anna ile evlenen ve imparatorluğun tüm bakiyesini üstlenen Theodoros Laskaris'in kurduğu İznik Bizans Devleti geliyordu. Laskaris'in 1208 yılında resmen imparator unvanını almasından sonra İznik Bizanslılar için artık meşru bir merkez oldu.⁴⁶¹ Bununla birlikte 1205 yılında Kuzey Yunanistan'ın Epiros bölgesinde eski “*sebastokrator*” Ioannes Dukas'ın oğlu I. Mikhail Komnenos Dukas tarafından kurulan Epiros Despotluğu (1205-1318) bulunmaktaydı. Son olarak doğrudan İstanbul'un Latinler tarafından işgaliyle alâkalı olmamakla beraber bu sıralarda başka bir Bizans devleti de Karadeniz bölgesine kurulmuştu.⁴⁶² İmparator I. Andronikos Komnenos'un (1183-1185) torunları Aleksios ve David Komnenos kardeşler 1185 yılında imparatorun ölümüyle sonuçlanan isyan sırasında katledilmekten kurtarılarak karşısında halaları

⁴⁶⁰ Radivoje Radic, “Local Rulers in Byzantium”, s. 285.

⁴⁶¹ İznik Bizans Devleti'nin Kuruluşu hakkında geniş bilgi için bkz. İsmail Koçuk, “İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.

⁴⁶² Trabzon Rum Devleti'nin (1204-1461) kuruluşu hakkında bkz. Murat Keçiç, **Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler**, Ankara 2013, s. 17-24.

Gürcü Kraliçesi Tamara'nın (1184-1212) yanına gönderilmişlerdi. Tamara'nın desteğiyle Nisan 1204'te Trabzon'u ele geçiren Aleksios, Orta ve Doğu Karadeniz'e, kardeşi David ise Ereğli'ye kadar Paphlagonia (Paflagonya) bölgesine hâkim oldu.

Anadolu'da İznik Bizans Devleti ve Trabzon Rum Devleti gibi esas güçlerin yanı sıra 1204'ten sonra ortaya çıkan yerel hâkimler de mevcuttu: Batı Anadolu'da Philadelphia'da (Alaşehir) Theodoros Mankaphas, Menderes Vadisi'nde Manuel Mavrozomes ve Amisos'da (Samsun) Sabbas Asidenos hüküm sürmekteydi. Anadolu'da etkin olan bu yerel güçler, kuruluşlarının ilk safhalarında İznik Bizans Devleti ve Trabzon Rum Devleti'nin birincil hedefleri hâline gelmişlerdir. Mamafih, Manuel Mavrozomes, kayınpederi Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in tesiriyle olsa da Theodoros Laskaris tarafından tanınmıştır.

Orta Anadolu'nun mutlak hâkimi Türkiye Selçukluları ise 1205-1220 yılları arasında en görkemli yıllarını yaşamışsa da 1204-1205 yıllarındaki süreçte vuku bulan taht mücadeleleri sebebiyle zor bir dönem geçirmiştir. Bu dönemde Sultan II. Süleyman-şâh ölmüş, yerine küçük yaştaki oğlu III. İzzettin Kılıç Arslan (1204-1205) geçmiştir. Sabık Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) ise bu sıralarda İstanbul'da gurbet hayatı yaşarken Latinler şehri zapt ettikleri sırada kayınpederi Mavrozomes'in yanında ikamet etmekteydi. Burada Selçuklu tahtında tecrübesiz genç bir sultanın bulunmasını fırsat bilen I. Gıyaseddin Keyhüsrev emirlerinin telkinleri ve kayınpederinin de desteğiyle Konya'ya vararak, ikinci kez Türkiye Selçuklu Devleti sultanı olmuştur (1205).⁴⁶³

Anadolu'daki bu kargaşa ortamı, barındırdığı kâh merkezî kâh yerel güçlerin birbirleriyle kıyasıya bir mücadeleye girmesine sebebiyet vermiştir. Bu süreçte İstanbul Latin İmparatorluğu'nun en mühim iki rakibi imparatorluğun doğusunda İznik hâkimi Theodoros Laskaris, batısında ise Bulgar Çarı Kaloyan olmuştur. İznik hâkimi Laskaris için ise en önemli tehdit kuşkusuz Latinler ve Türkiye Selçukluları idi. Öncelikle Latinler karşısında direnişi başlatmak amacıyla İznik'i mesken edinen Laskaris, civardan topladığı askerler ile bir ordu kurmaya muvaffak olmuş ve

⁴⁶³ I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in gurbet hayatı ve Konya'ya gelip ikinci kez tahta çıkması hakkında geniş bilgi için bkz. Tuncer Baykara, **I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit**, Ankara 1997, s. 22-32.

mevcudiyetini güçlendirmiştir. İznik Bizans Devleti'nin, Latinler ile arasında tampon bölge oluşturmasını değerlendiren Selçuklular ise bu süreçte Anadolu'nun kuzeyinde ve güneyinde liman şehirlerine hâkim olarak ticarî ağlarını genişletmiş ve hacmini artırmıştır. Öyle ki Latinler ile mücadele etmek zorunda kalan Laskaris karşısında 1211'de uğranılan hezimet bile Selçukluların ilerleyişi durmamıştır. Öte yandan Trabzon Rum İmparatorluğu hâkimi Aleksios ve David kardeşlerin batı yönünde ilerleyişleri İznik hâkimi Laskaris ile Konya sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından durdurulmuştur. Bölgede David Komnenos ile İstanbul Latin İmparatorluğu hükümeti arasında mutabakatlar sağlanırken, buna karşın Laskaris ile Bulgar hükümdarı Kaloyan arasında yakınlaşmalar ortaya çıkmıştır. Anadolu'da adeta satranç mücadelesini andıran bu ortamda Latin İmparatorluğu ile Selçuklular arasında da ittifak vuku bulmuştur. Yerel yöneticiler ise zamanla halkın desteğini ve inancını kazanan meşru hükümetler karşısında bozguna uğrayarak varlıklarını yitirmişlerdir.⁴⁶⁴

⁴⁶⁴ XIII. yüzyıl başlarında Anadolu'daki siyasî ortam için bkz. Alexis G. C. Savvides, **Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor the Armenians of Cilicia and the Mongols A.D. c. 1192-1237**, Thessaloniki 1981, s. 45-51; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 393-394; A. A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 570-571; Vasiliev, "The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)", **Speculum**, C: XI, sy. I, 1936, s. 3-37; Radivoje Radic, "Local Rulers in Byzantium", s. 283-289; Altan, "Dördüncü Haçlı Seferi'nden Sonra Anadolu", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 42, 2005, s. 65-74.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN BATIDAKİ DEVLETLERLE MÜNASEBETLERİ

3.1. İstanbul Latin İmparatorluğu ile II. Bulgar Krallığı Arasındaki Siyasî İlişkiler

3.1.1. 1204-1205 Latin-Bulgar İlişkileri ve Edirne Muharebesi (1205)

II. Bulgar Krallığı⁴⁶⁵ (1187-1396) ile Latin dünyası arasındaki ilişkileri Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce ve sonra olarak ayırmak yerinde olacaktır. Zîra 1204 yılından itibaren Bulgar Krallığı'nın yanı başında, Bizans İmparatorluğu'nun temelleri üzerine kurulan Latin İmparatorluğu iki taraf arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine sebep olmuştur. Bunun en büyük sebebi kuşkusuz Bizans topraklarında Bulgar Çarı Kaloyan'ın tasavvurunun olmasıdır. Peki Bulgarların, Latin dünyasıyla 1204 evvelindeki ilişkileri nasıldı? Bunun cevabını papalık mektuplarında çok net bir şekilde bulabiliyoruz: Öncelikle Çar Kaloyan kendi soyunu 864 yılında vaftiz edilen I. Bulgar Krallığı'nın kurucusu I. Boris'e (ö. 907) dayandırmak suretiyle, kendisinin papalık tarafından “*kral*” olarak taçlandırılmasını istemekteydi. Nitekim iki taraf arasında 1199-1204 yılları arasında gerçekleşen mektuplaşmalar sonucunda Bulgar Çarı Kaloyan 8 Kasım 1204'te kral olarak taçlandırıldı.⁴⁶⁶ Kaloyan'ın, papalık ile sürdürdüğü bu müzakerelerde en büyük gayesi Katolik Kilisesi'ni benimseyerek evrensel bir güç kazanmaktı. Öte yandan Papa III. Innocentius ise kuşkusuz Bulgarları papalık iradesine alarak onları Haçlı

⁴⁶⁵ II. Bulgar İmparatorluğu'nun kuruluşunda Kumanlar ve Ulahlar gibi etnik gruplar önemli rol oynamışlardır. Bu konu hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Wolff, “The Second Bulgarian Empire”, s. 167-184.

⁴⁶⁶ Kaloyan'ın Papa III. Innocentius tarafından kral olarak kabul edilmesiyle ilgili 1199-1204 tarihli mektuplaşmalar için bkz. Anonymous, **Gesta Innocentii**, LXV-LXXIV, LXV-LXXXII, s. 95-110, 95-129; Alexandru Madgearu, **The Asanids: The Political and Military History of the Second Bulgarian Empire (1185-1280)**, Leiden-Boston 2014, s. 119-136; Ivan Dujcev, “Innocentii PP. III Epistolae Ad Bulgariae Historiam Spectantes”, **Софийски университет (Sofya Üniversitesi)**, C: XXXVIII, sy. 3, Sofya 1942, s. 21-51. Ayrıca bkz. Francesco Dall'Aglio, “Rex or Imperator? Kalojan's Royal Title in the Correspondence with Innocent III”, **Studia Ceranea**, C: IX, 2019, s. 171-185.

Seferleri'nde kullanmak istemekteydi. Fakat Bulgar Krallığı ile Macarlar arasındaki mücadeleler ve özellikle de 1204'te İstanbul'un Haçlılar tarafından ele geçirilmesi, Bulgarların Haçlı Seferi'ne katılma ihtimalini tehdit etti. Akabinde Bizans İmparatorluğu yerine tesis edilen İstanbul Latin İmparatorluğu ile Bulgar Krallığı arasında XIII. yüzyılın ilk yıllarında amansız bir mücadele başladı.

Aslında 1204 başlarında Bulgar Çarı Kaloyan İstanbul önlerindeki Latinler ile anlaşmaya çalıştı. Haçlılara 100.000 kişilik askerî güç teklif eden ve bunun karşılığında krallığının tanınmasını isteyen Kaloyan'ın bu barışçıl teklifi Latinler tarafından büyük bir kibirle reddedilerek Kaloyan ve krallığı isyancılık ile suçlandı.⁴⁶⁷ Çar Kaloyan'ın bu beyhude girişimi İstanbul'un Latinleriyle Bulgarlar arasındaki münasebetlerin sorunsuz bir şekilde devam etme olasılığını ortadan kaldırdı.⁴⁶⁸ Bu durum özellikle İmparator I. Baudouin döneminde Latin-Bulgar ilişkilerinde Latinler açısından büyük bir trajedi oldu.

Partitio anlaşması doğrultusunda kendilerine vaat edilen toprakları elde etmek amacıyla İstanbul'dan harekete geçen Latin orduları boğazın Avrupa yakasında Balkanlara, Asya tarafında ise Anadolu'ya doğru yöneldi. Balkan topraklarında özellikle Marki Boniface de Montferrat, Selânik ve buraya bağlı yerleşim yerlerini zapt etmek için büyük çaba sarf etti. Marki Boniface İtalyan, Fransız, Alman, Flemenk ve Bourgogne'lu şövalyeler ve bu seferden toprak elde etmek maksadıyla faydalanmak isteyen bazı Bizanslılarla birlikte civar bölgeleri ele geçirmeye başladı.⁴⁶⁹

Balkanlarda ve Yunan ana karasında 1204 yılı sonlarında fetihlerine başlayan Boniface, Tesalya bölgesine doğru ilerledi. Burada Boeotia⁴⁷⁰, Euboea⁴⁷¹ ve Attica⁴⁷²

⁴⁶⁷ Dujcev, *Histoire de la Bulgarie: des origines a nos jours*, 1977, s. 181; Nikolay Ovçarov, *Цар Калоян Пълководецът (Çar Kaloyan: Kumandan)*, Sofya 2017, s. 51. Peter Lock eserinde Kaloyan'ın Latin kültürüne karşı hayranlık beslediğini ve Balkanlardaki Latin varlığına karşı olmadığını dile getirmiştir. Lock, *The Franks*, s. 52; Madgearu, *Asanids*, s. 139-140.

⁴⁶⁸ Nitekim Çar Kaloyan, 1204 yılı sonlarına doğru Papa III. Innocentius'a yazdığı bir mektupta papadan İstanbul'un Latinlerini, Bulgar İmparatorluğu'na ait topraklara saldırmaması konusunda uyarmasını istemiştir. Bununla birlikte Latinler tarafından gerçekleştirilecek en ufak bir saldırıda kendi topraklarını müdafaa edeceğini ve Latinleri kılıçtan geçireceğini bildirmiştir. Dujcev, "Innocentii PP. III Epistolae Ad Bulgariae", s. 65-66; Wolff, "The Second Bulgarian Empire" s. 198.

⁴⁶⁹ Longnon, *L'Empire Latin*, s. 69-70.

⁴⁷⁰ Yunanistan'da bir bölge. Kazhdan, "Boeotia", *ODB*, C: I, s. 300.

gibi şehirleri ele geçirdi. Bu bölgede yerel bir güç olan Korinthos ve Naupakthos⁴⁷³ hâkimi Leon Sgouros ise Boniface ve ordularına karşı koyamayacağını bilerek Korinthos'a geri çekildi. Marki, ilerleyişine devam ederek o zamanlar Yunan ana karasının en büyük şehirlerinden olan Thebai ve Atina'yı zapt etti. Ardından Sgouros'un merkezi konumundaki Korinthos şehrini kuşattı. İki taraf arasında gerçekleşen yoğun mücadeleden sonra Leon Sgouros komutasındaki şehir birlikleri Boniface ve ordusunu geri çekilmeye mecbur bıraktı. Böylece Boniface, muhtemelen 1205 Ocak ayına kadar Korinthos, Naupakthos, Argos dışında Selânik'ten Mora Yarımadası'nın kuzeydoğusuna kadar bütün şehirlerin hâkimi oldu. Akabinde Boniface, ele geçirdiği bölgelerin bir kısmını ordusundaki şövalyelere fief olarak dağıttı. Bunlardan birisi Thebai ve Atina bölgelerini teslim alan Othon de la Roche idi.⁴⁷⁴ Yunanistan bölgesinde bu durumlar yaşanırken Balkanlarda Bulgar sınırına hayli yakın bir bölgede Filibe toprakları İmparator Baudouin tarafından Renier de Trit'e bırakıldı. Renier, Kasım 1204 civarında kendisine fief olarak verilen Filibe'yi ele geçirmek amacıyla İstanbul'dan yola çıktı. Filibe'ye ulaştığında, Bulgarlar tarafından sürekli taarruza maruz kalan şehir halkı Renier'i iyi bir şekilde karşılayarak kenti teslim etti.⁴⁷⁵

Öte yandan Latin ilhakı Anadolu'da da başladı. İmparator Baudouin'e bağlı kuvvetler kendilerine fief olarak sunulan toprakları ele geçirmek üzere birer birer İstanbul'dan yola çıkarak çok kısa bir zamanda Batı Anadolu'da birçok yeri zapt ettiler.⁴⁷⁶

⁴⁷¹ Eğriboz Adası. Bazı kaynaklarda Negroponte olarak da bilinmektedir. Gregory –Sevcenko, “Euboea”, **ODB**, C: II, s. 736-737.

⁴⁷² Atina'ya bağlı bölgeler. Gregory, “Attica”, **ODB**, C: I, s. 229.

⁴⁷³ Korint Körfezi'nin kuzey sahilinin batı yakasında bir şehir. Gregory, “Naupaktos”, **ODB**, C: s. 1442-1443.

⁴⁷⁴ Boniface'in fetihleriyle ilgili en detaylı bilgi veren kaynaklardan biri Niketas Khoniates'dir. Özellikle Boniface ve Leon Sgouros arasında mücadele için bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 181-182, 185-193. Krş. Villehardouin, LXVII, LXXII, LXIII, LXIV, s. 90-91, 97-100. Ayrıca bkz. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 70-76; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 64-65.

⁴⁷⁵ Villehardouin Balkanlarda ve Yunanistan anararasında yapılan fetihlerin etkisini şu şekilde ifade etmiştir; “*Ve Selanik'e kadar Konstantinopolis toprakları tam bir barış içindeydi; yollar öyle güvenliydi ki camı isteyen bir kentten diğerine gidebiliyordu, üstelik arada en az on iki günlük yol vardı*”. Villehardouin, LXVII, LXIX, s. 90, 91, 93.

⁴⁷⁶ Latinlerin Anadolu'daki mücadeleleri tezin dördüncü bölümünde detaylı bir şekilde incelenecektir.

Eski Bizans İmparatorluğu'na bağlı bu toprakların Latinler tarafından zapt edilmesi ve özellikle Trakya'daki bazı şehirlerde hâkim olan Venediklilerin Bizanslılara karşı nefret dolu tutumları Bizanslı halkın tepkisini çekerek bir isyanı tetikledi.⁴⁷⁷ Nitekim şartlar bu isyanın başlaması için oldukça müsaitti; Latin kuvvetlerinin doğuda ve batıda toprak elde etmek üzere yayılması, imparatorluk kuvvetlerinin de bölünmesi anlamına gelmekteydi. Bununla birlikte Latin ordusunun önde gelen baronlarından Hugh de St. Pol gut hastalığından dolayı ölmüş ve onun kontrolünde bulunan Dimetoka'da bir otorite eksikliği yaşanmıştı. Nitekim isyan tam da bu noktada başladı: Latinlerle mücadele edebilecek kudrete sahip olmayan Bizanslılar bir ittifak arayışına girerek, bölgede yegâne güç olan ve aynı zamanda eski Bizans İmparatorluğu'nun da düşmanı olan Bulgarlar ile anlaştılar.⁴⁷⁸

Bulgar Çarının desteğini sağlayan Bizanslılar Trakya'nın bütün şehirlerinde Latinlere karşı mücadeleye başladı. Dimetoka'da başlayan hareket, Filibe'de de hissedildi. Öyle ki burayı mesken edinen Renier de Trit, kendi kardeşi ve yeğenleri tarafından terk edildi. Bu şekilde Bizanslıların arasında kalan Renier de Trit'in Filibe yakınlarındaki Stenimakos⁴⁷⁹ Şatosu'nda kendisine bağlı yalnızca 15 şövalyesi kaldı. Filibe şehri ise Kaloyan'ın kontrolüne geçti⁴⁸⁰. Kaloyan ve onun tarafından desteklenen Bizanslılar bu bölgelerde birçok Latin askerlerini katletti.

Bununla birlikte isyanın Edirne'ye kadar yayılması Latinler için felâketin habercisi oldu. *Partitio* anlaşmasıyla birlikte Edirne civarında yerleşen Latinler artan Bizans ve Bulgar tehlikesi sebebiyle Çorlu'ya kadar çekilmek zorunda kaldı. İsyân gün geçtikçe İstanbul kapılarına kadar ilerlerken ayaklanmanın haberi İstanbul'da bulunan İmparator I. Baudouin'e ulaştı. İmparator, isyan karşısında neler yapılacağını görüşmek üzere Louis de Blois ve Enrico Dandolo ile bir araya geldi. Konseyde yapılan değerlendirmeler sonucunda Anadolu'da Pegai kenti hariç,

⁴⁷⁷ Villehardouin, LXXIV, LXXV, s. 100-101. Krş. Madgearu, **Asanids**, s. 145-146.

⁴⁷⁸ İsyân girişiminde önemli bir başka faktör de Boniface tarafından ele geçirilen bir diğer sabık Bizans İmparatoru III. Aleksios yandaşları olmuştur. Aleksios'un Boniface tarafından yakalanmasının akabinde sabık imparatora bağlı askerler Bulgar Çarı Kaloyan'a giderek bağlılık bildirdiler. Kaloyan ise buna memnun olarak bu askerleri tekrar Trakya'ya yerleştirdi ve buradaki halkla beraber Latinlere karşı ayaklanmaları konusunda teşvik etti. Böylece Trakya'daki yerel halkın da katılımıyla Dimetoka merkezli büyük bir isyan başladı. Madgearu, **Asanids**, s. 145.

⁴⁷⁹ Modern Asenovgrad. Bulgaristan sınırları içinde, Filibe'nin 20 km kadar güneyinde bir şehir. **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 460-461.

⁴⁸⁰ Villehardouin, LXXVII, s. 103. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 77.

kendilerine vaat edilen diğer bölgeleri zapt etmek üzere gönderilen Latin birliklerin süratle isyan bölgesine yönlendirilmesine karar verildi.⁴⁸¹ Mamafih İmparator Baudouin de İstanbul'da bulunan Geoffroi de Villehardouin ve Manasses de l'Isle komutasında az sayıda birlikleri öncü olarak Çorlu'ya sevk etti (23 Şubat 1205). Dört gün burada ikamet eden ordunun mevcudu toplamda 80 şövalyeden müteşekkildi. Akabinde Villehardouin liderliğindeki bu birlik, sırasıyla Arkadiopolis (Lüleburgaz), Bulgarophygon (Babaeski) ve son olarak Nikitza⁴⁸²'ya geldi. Bizanslıların bölgeyi terk ederek, Edirne'de isyana katılmaları sebebiyle Nikitza'ya rahatça yerleşerek burada imparatorun ordusuyla buluşmayı beklediler.⁴⁸³

Öte yandan İzmit civarından yanlarında 100 kadar şövalyeyle birlikte Macaire de Sainte-Menehould, Matthieu de Wallincourt ve Robert de Ronsoi Anadolu'dan İstanbul'a ulaşan ilk kıtalar oldu. Baudouin ve Louis de Blois ise yanlarında yaklaşık 40 kadar şövalyeyle birlikte Anadolu'dan gelen birliklere katılarak, toplamda 140 şövalyelik bir kıta ile Nikitza'da meskûn Villehardouin'in birlikleriyle buluşmak üzere yola çıktı (Mart 1205).⁴⁸⁴ Nikitza mevkinde Villehardouin'e bağlı kuvvetlerle birleşen I. Baudouin komutasındaki şövalyeler burada bir gece konaklayarak Edirne'yi muhasara plânı yaptılar. Akabinde 29 Mart 1205'te Edirne şehrinin surları önünde belirdiler. Bulgar Krallığı'nın flamalarının göndere çekildiği şehrin iki kapısını üç gün boyunca muhasara altına alan imparatorluk kuvvetleri bir sonuç elde edemedi. Kuşatmanın üçüncü günü (muhtemelen 1 Nisan 1205) Venedik Doju Enrico Dandolo da kendisine bağlı

⁴⁸¹ İmparator'un kardeşi Henri, Edremit civarında, Louis de Blois'in emriyle Anadolu'ya gönderilen Payen d'Orleans ve Pierre de Bracieux Marmara Denizi'nin güneyindeki bölgede, yanında 100 şövalye ile birlikte Macaire de Sainte-Menehould, Matthieu de Wallincourt ve Robert de Ronsoi'nun İzmit dolaylarında ele geçirdikleri yerlerin bırakarak Trakya'ya yönlendirildi. Villehardouin, LXXVI, s. 101-102.

⁴⁸² Bugün Edirne'ye bağlı Havsa ilçesi. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 374-375.

⁴⁸³ Villehardouin, LXXVI, s. 102-103. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 77-78. Niketas eserinde (Niketas, **1195-1206**, s. 195-196), 23 Şubat 1205 tarihinde İstanbul'dan gönderilen öncü birliğin sırasıyla Vizye, Çorlu'yu teslim alarak, Lüleburgaz civarında disiplinsiz Bizans kuvvetlerini kılıçtan geçirdiğini aktarır.

⁴⁸⁴ Geoffroi de Villehardouin, kaleme aldığı müstesna eserinde; "... bulabildikleri kadar adamla yola çıkıp önden giden Champagne mareşali Geoffroi'yu izlemeye karar verdiler. Heyhat! Boğazın karşı yakasındaki diğerlerini beklemediler. Çok yazık oldu, çünkü gittikleri o çok tehlikeli yer için yanlarında çok az adam vardı" sözleriyle imparatorun sayıca bu kadar az bir orduyla Trakya'daki isyanı bastırmak üzere yola çıkmasını büyük bir talihsizlik olarak görmüş ve Anadolu'daki diğer birliklerin İstanbul'a ulaşmalarının beklenmemesini büyük bir hata olduğunu vurgulamıştır. Villehardouin, LXXVIII, s. 104.

kuvvetlerle şehrin bir diğer kapısını ablukaya aldı.⁴⁸⁵ Ertesi gün bir süvari birliği daha kuşatmaya dâhil oldu ve surların önüne kuşatma aletleri kuruldu, lağımlar kazıldı; böylece Latinler muhasaranın şiddetini arttırdı. 10 Nisan 1205 Paskalya Günü'ne kadar şehir şiddetli bir şekilde kuşatılsa da Edirne'nin müstahkem surları bir türlü aşılamadı. Öte yandan Bulgar Çarı Kaloyan da Bulgarlar, Ulahlar (Valakh) ve Kumanlardan oluşan 14.000 kişilik ordusuyla Edirne'ye doğru yaklaştı.⁴⁸⁶

13 Nisan 1205'te şehre ulaşan Kaloyan ve birlikleri Latin kampına sadece beş fersah uzaklıktaydı. Nitekim Kaloyan, ordusundan bir Kuman kıtasını Latin kampına keşif amacıyla gönderdi. Latinler telaşla dağınık bir şekilde kamplarından dışarı çıkarak Kumanları bir süre takip etti. Fakat bu durum ok-yay kullanma kabiliyetleri, hafif zırhları ve süratleriyle bilinen Kuman süvarileri karşısında büyük bir hata oldu: Filhakika Latinlerin kamplarına geri dönüş yolunda Kumanlar ok ve yaylarıyla Latin ordusunu taciz ettiler fakat yine de Latinlerin büyük kısmı kamplarına geri dönmeyi başardı. 13 Nisan 1205 gecesi İmparator Baudouin liderliğinde Latin kampında bir meclis kuruldu ve burada Kaloyan'ın bir sonraki saldırısında kampın terk edilmemesi ve Bulgar ordusunun uzun süre takip edilmemesi yönünde karar alındı. Fakat verilen sözler Kumanların ertesi gün (14 Nisan 1205) Kotzas (Koz) kumandasında tekrar saldırmasıyla unutuldu. Louis de Blois başta olmak üzere birçok Latin şövalyesi Kumanları yaklaşık iki fersah boyunca takip etti. Akabinde Kumanlar geleneksel savaş taktikleri uyarınca Latinleri pusuya düşürerek ok yağmuruna tuttu. Bu saldırıda Dördüncü Haçlı Seferi'nin ve Latin İmparatorluğu'nun önemli baronlarından Louis de Blois vücudunun iki yerinden ağır yaralanarak savaş alanında maktul düştü. Fakat Kumanların gazabı bununla sınırlı kalmadı; İmparator I. Baudouin de savaş alanındaydı ve Villehardouin'in aktardığına göre mertçe savaşmasına rağmen düşman kuvvetlerinin üstünlüğü karşısında çaresiz kaldı ve Kumanlar tarafından canlı olarak ele geçirildi.⁴⁸⁷ 1205 yılındaki Edirne Muharebesi, Latin

⁴⁸⁵ Edirne muhasarasıyla ilgili Mora Kroniği'yle beraber en detaylı bilgileri nakleden Villehardouin, Venedik Doğu Enrico Dandolo'nun da İmparator Baudouin'in beraberinde getirdiği (yaklaşık 40) kadar şövalyeye birlikte kuşatmaya dâhil olduğunu aktarır. Villehardouin, LXXIX, s. 105.

⁴⁸⁶ Villehardouin, LXXIX, s. 105; Niketas, **1195-1206**, s. 196. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 78; Madgearu, **Asanids**, s. 147.

⁴⁸⁷ İmparator I. Baudouin'in akıbetiyle ilgili dönemin çağdaş kaynakları farklı bilgiler vermektedir. Fakat doğru olan husus Baudouin'in Edirne Muharebesi sırasında Kuman askerleri tarafından sağ olarak ele geçirildiği ve akabinde Çar Kaloyan'ın emriyle Bulgar Krallığı'nın başkenti Tırnova'da bir

İmparatorluğu'nu yaklaşık iki yıl boyunca hayli güçsüz durumda bıraktı. Bununla birlikte Latin ordusunun temelini sarsacak ölümler de bu muharebede yaşandı; başta Louis de Blois olma üzere Etienne du Perche, Nevers Kontu'nun kardeşi Renaud de Montmirail, Matthieu de Wallincourt, Robert de Ronsoi, Jean de Friaize, Gautier de Neuilly, Ferri d'Yerres ve kardeşi, Eustache de Heumont, Baudouin de Neuville ve piskopos Pierre de Bethleem gibi pek çok kişi bu savaşta öldü.⁴⁸⁸

kulede hapsedildiğidir. Nitekim Baudouin burada bir süre esir olarak kaldıktan sonra muhtemelen içinde bulunduğu kötü şartlar yüzünden ölmüş veya Kaloyan'ın emriyle öldürülmüştür. Niketas Khoniates, imparatorun esir düşerek Tırnova'ya gönderildiğini kaydeden müelliflerden birisidir. Onun aktarımına göre: "... İskit savaşında esir edilip zincire vuruldu ve uzun süre Ternovos'da (Tırnova) kapatıldı. Aspietes'in taraf değiştirmesi yüzünden Ioannitsa (Kaloyan) Latinlere karşı çok büyük kızgınlık duydu. Bu kızgınlığı gittikçe arttı ve adeta onu deli etti. Bu sebepten talihsiz adamı hapishaneden çıkarttı ve ayaklarının dizlerinin altından, ellerinin dirseklerinden koparılmasını emretti. Sonra onu baş aşağı bir uçuruma attırdı. Baudouin'in ölümle savaşı üç gün sürdü. Üç gün orada hayatı acılar içinde ve sefil bir halde bitene kadar kuşlara yem oldu." Niketas, **1195-1206**, s. 198, 231. Villehardouin ise imparatorun yine canlı bir şekilde ele geçirildiğini aktaran kronistler arasındadır. Villehardouin, LXXXI, s. 107. Robert de Clari de imparatorun kaybedildiğini ve akıbetinin asla bilinmediğini aktarır. Robert de Clari, s. 125-126. Mora Kroniği imparatorun savaş alanında maktul düştüğünü bildirir. **Chronicle of Morea**, s. 100. Olayların görgü tanığı olmasa da verdiği bilgiler açısından mühim bir kaynak olan Akropolites de Baudouin'in esir düştüğünü ardından Kaloyan'ın emriyle öldürülüp kafatasının çıkarıldığını ve çarın da bunu şarap çanağı olarak kullandığını iletir. Georgios Akropolites, **Vekayinâme**, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 34. Albericus of Trois ise eserinde Baudouin'in özellikle Kaloyan'ın eşinin entrikaları sonucunda Kaloyan'ın emriyle parçalara ayrıldığını zikreder. *Alberic of Trois*, s. 307-308. Çağdaş kaynaklar arasında yalnızca Ernoul, İmparator Baudouin'in esaretten kurtulmuş olabileceğini aktarmaktadır. Ernoul'a göre: "...bir gün bir adam ortaya çıktı, kendisinin ve başka iki kişinin imparatoru kurtardıklarını ve bir ormana götürüp oraya bıraktıklarını, başında beklemesi için yanına iki adam bıraktığını söyledi ve kendisiyle beraber onu geri getirmek için şövalyeler ve askerler göndermelerini istedi." **Ernoul Kroniği**, s. 281. Krş. Arsene Cahour, **Baudouin de Constantinople: chronique de Belgique et de France en 1225**, Tournai 1850, s. 64; Madgearu, **Asanids**, s. 153-154; Wolff, "Baudouin of Flanders and Hainaut", s. 288-301.

⁴⁸⁸ Muharebeyle ilgili ana kaynaklardan ikisi detaylı bilgiler sunmaktadır. İlk olarak Villehardouin, savaşı detaylı bir şekilde anlatırken, Latinlerin yanlış plânlarını ve hatalarını açıkça dile getirmiştir. Öte yandan istemeden de olsa Batı'nın şövalyelik anlayışının Doğu'daki sonuçlarını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Villehardouin, eserin ilgili kısmında Louis de Blois'in ölümüyle ilgili ağır yaralanmasına rağmen savaş meydanını terk etmediğini ve imparatoru yalnız bırakmaktan utanç duyacağını haykırdığını aktarmıştır: "*Ve ilk saldırıya geçen Kont Louis iki yerinden ağır yaralandı ve Kumanlar ve Valıklar onları sıkıştırılmaya başladı. Kont yere düşmüştü ve şövalyelerinden Jean de Friaize adında biri attan indi ve kontu atına bindirdi. Kont Louis'nin adamlarından birçoğu ona şöyle dediler: Sir, siz gidin, çünkü iyi yerinizden ağır yaralandınız. Ve o da şöyle dedi: Savaş alanından kaçtı ve imparatoru bıraktı diye suçlanmaktan Tanrı beni korusun!*". Bununla birlikte imparator Baudouin'nin de savaş meydanında çekinmeden savaştığını bildirmiş ve onun, askerlerini yalnız bırakmadığını ve bu suretle ölmeyi ya da düşman tarafından ele geçirilmeyi göze aldığını açıkça bize aktarmıştır. "*İmparator da zor durumdaydı ve adamlarını çağırıyor, onlara kaçmayacağını ve kendisini terk etmemelerini söylüyordu...Asla kaçmayı düşünmeyen İmparator Baudouin ve Kont Louis savaş alanında kaldılar*". Batı tarzı şövalyelik anlayışının bir parçası olan bu durum Doğu'daki savaş meydanlarında ender gördüğümüz olaylardır. Villehardouin, LXXX, LXXXI, s. 106-107. Öte yandan birçok hususta daha önce de belirttiğimiz gibi ihtilafli olan Mora Kroniği'nde ise Kuman ordularının saldırılarından önce şehrin *archonunun* İmparator Baudouin'i Kumanların savaş taktikleri konusunda uyardığını fakat Baudouin'in bu uyarıyı dikkate almadığı aktarılmıştır. Mezkür

Latinlerin yaşadığı bozgun, ordunun dağılmasına ve askerlerin kaçmalarına sebep oldu. Bu durum orada meskûn Mareşal Geoffroi de Villehardouin ve Manasses de l'Isle'nin büyük gayretleriyle durduruldu. Gecenin karanlığı gökyüzünü örtünce Kumanların ve onlarla iş birliği içinde olan Bizanslıların saldırıları durdu. Ordunun başına geçerek liderliği ele alan Villehardouin bu sırada Venedik Doju'yla yaptığı bir görüşme sonucunda karanlığı kullanarak fark edilmeden kuşatmayı kaldırmaya ve İstanbul'a dönmeye karar verdi; düşman kuvvetlerini aldatmak adına Latin kampındaki hiçbir ateş söndürülmedi. Akabinde gecenin sessizliği içinde Dandolo'nun öncülüğünde ve Villehardouin'in artçılığında Latin kuvvetleri İstanbul'a doğru geri çekildi.⁴⁸⁹ Latinler Tekirdağ'a doğru at sürerken yol üzerinde Pamphylos⁴⁹⁰ civarında Anadolu'dan gelen Pierre de Bracieux ve Payen d'Orleans'ın birlikleriyle karşılaştı. Ardından iki ordu birleşti ve artçılık görevi daha zinde kuvvetler olan Bracieux ve adamlarına verildi. Villehardouin da öncülük vazifesini üstlendi. Khariupolis (Hayrabolu) mevkiine kadar ilerleyen ordu burada bir gün dinlendi. Bu sırada Bulgar Çarı Kaloyan da Latin ordusunun peşini henüz bırakmamış, Hayrabolu'ya iki fersah mesafede kamp kurmuştu. Geceyi olası Kuman saldırılarına karşı teyakkuzda geçiren Latinler ertesi sabah (16 Nisan 1205) Tekirdağ'a ulaşıp buraya yerleşti.⁴⁹¹

Latin ordusunun Tekirdağ'a doğru ilerleyişi sırasında ordudan bir kısım Kumanların saldırı ihtimalinden çekinerek kısa yollardan İstanbul'a ulaşmıştı. İstanbul'a hızlı bir şekilde ulaşan bu birlikler Latinlerin Edirne'de uğradığı hezimetini Conon de Bethune ve papalık Legatı Peter Capuano'ya anlattılar. Bu durum

kronik özellikle Kumanların savaş tekniklerini bildirmesi açısından önemlidir. **Chronicle of Morea**, s. 99-100. Robert de Clari ise muharebeyle ilgili detaylı bilgiler vermese de Latinlerin kayıpları hususunda rakam veren yegâne kronisttir. Clari'ye göre Latin ordusundan 300 şövalye bu muharebe esnasında ölmüştür (Robert de Clari, s. 125-126); Niketas, **1195-1206**, s. 196-198. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 78-79; Istvan Vasary, **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185-1365**, New York 2005, s. 50-51; Madgearu, **Asanids**, s. 148. Ayrıca Latinlerin uğradığı bu mağlubiyet Edirne'deki Venedik hâkimiyetini de sekteye uğrattı. Bu savaştan sonra Venedik'in ana düşüncesi iç kısımlardaki mevkileri savunmak yerine sahil şeridindeki bölgeleri tutmak oldu. Detaylı bilgi için bkz. Marin, "Venice and Adrianople in 1204-1205. Some Considerations", **Venezia e l'Europa Orientale tra il tardo Medioevo e l'Eta moderna**, 2017, s. 11-25.

⁴⁸⁹ Villehardouin, LXXXII, s. 107-108; Niketas, **1195-1206**, s. 198; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 79.

⁴⁹⁰ Bkz. yukarıda (dipnot 400).

⁴⁹¹ Latinlerin İstanbul'a geri çekilişi hususunda en detaylı bilgileri veren kronist Villehardouin'dir. Villehardouin, LXXXIII, LXXXIV, LXXXV, s. 109-111.

karşısında İstanbul'daki baronlar Villehardouin liderliğindeki ordunun durumundan endişe ettiler. Bu sırada olaylardan haberdar olan İstanbul'daki Latin kitle endişeye kapıldı. Kuşkusuz Kaloyan'ın Bizanslılara olan desteği ve bu ittifakın getirdiği yıkım Latinleri korkutmaktaydı. Bununla birlikte Bizanslılar, Bulgar Çarı Kaloyan'ı yanlarına çekmenin vermiş olduğu özgüven ile Latinlere karşı tutumlarında cüretkâr olmaya başlamışlardı. Zîra Ernoul'un kaydına göre sadece İstanbul'da her bir Latin'e karşılık yaklaşık 100 kadar Bizanslı düşmekteydi.⁴⁹² Bu sebeptir ki Villehardouin takribi 7.000 Haçlının orduyu terk etmeye çalıştığını aktarmıştır.⁴⁹³ Bununla birlikte Edirne faciasından kurtularak Tekirdağ'a ulaşan Latinlerin iyi olduklarını bildirmek üzere İstanbul'a gönderdikleri haberciler başkente ulaşınca şehirde huzursuzluk ortamının yerini buruk bir sevinç aldı.

Öte yandan I. Baudouin'in çağrısıyla Anadolu'dan Edirne'ye gitmekte olan birlikler vardı. Başta imparatorun kardeşi Henri olmak üzere bu kıtalar Latinlerin yaşadıkları hezimetten bihaberdi. Henri, Çanakkale Boğazı'nı geçtikten sonra Bizanslı yerel halktan Edirne bozgununu ve kardeşi İmparator Baudouin'in kayboluşunun haberini aldı. Bunun üzerine süratle Tekirdağ'da bulunan ordunun yanına gitmek üzere yola koyuldu.⁴⁹⁴ Bir süre sonra Tekirdağ'a ulaşan Henri burada Villehardouin ve kurmayları tarafından büyük bir sevinçle karşılandı ve imparatorluk nâibi olarak seçildi.

3.1.2. 1205-1207 Yılları Arasında Latin-Bulgar İlişkileri (Kaloyan'ın Ölümüne Kadar)

Henri de Flandre, imparatorluk nâibi olarak seçildiğinde 28 yaşında, diğer şövalyeler tarafından büyük saygı duyulan, enerjik ve hırslı bir liderdi. Kardeşi I. Baudouin'in aksine düşmanlarına karşı denge siyaseti izleyen Henri, Latin

⁴⁹² Ernoul Kroniği, s. 280.

⁴⁹³ Villehardouin, 7.000 kadar Haçlının beş Venedik gemisiyle demir almak suretiyle İstanbul'dan ayrıldığını aktarır. Onun kayıtlarına göre bu topluluk rüzgârın etkisiyle rotasından sapmış ve 17 Nisan 1205 tarihinde Tekirdağ'da karaya çıkmak zorunda kalmıştır. Burada Villehardouin'in de orduyu terk etmemeleri yönündeki telkinlerine rağmen düşünmek için süre istemişlerdir. Villehardouin, LXXXVI, s. 112-113; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 80.

⁴⁹⁴ Henri'nin boğazı geçtiği sırada yanında Anadolu'dan topladığı ve desteğini aldığı Ermeniler de vardı. Fakat yaya olan bu kitle Henri'nin ilerleyişini yavaşlattığından bunlar geride bırakıldı. Akabinde Ermeniler, Bizanslılar tarafından kılıçtan geçirildi. Villehardouin, LXXXVII, s. 113-114.

İmparatorluğu'nun adeta çöküş yaşadığı bu dönemde gösterdiği dirayet ve başarılı politikalarıyla imparatorluğu yok olmaktan kurtarmış ve 1216 yılında ölümüne kadar doğuda ve batıda düşmanlarıyla mücadele ederek imparatorluğu istikrarlı bir yapıya büründürmüştü.⁴⁹⁵

Fakat 1205 yılında nâibin önünde meşakkatli bir süreç vardı. Edirne Muharebesi'nde galebe çalan Kaloyan ve ordusu tüm Trakya'yı ilhak etmiş, boğazın Anadolu Yakası'nda ise Latin otoritesinin eksikliğinden faydalanan başta Theodoros Laskaris olmak üzere diğer yerel hâkimler topraklarını Latin İmparatorluğu aleyhinde genişletmeye başlamıştı. Öyle ki Anadolu'da Pegai⁴⁹⁶ hariç Latin hâkimiyetindeki diğer tüm bölgeler imparatorluğun tasarrufundan çıkmıştı. Fakat Henri, boğazın Anadolu tarafındaki sorunları şimdilik görmezden geldi. Onun için öncelikli tehdit neredeyse İstanbul kapıları önüne kadar dayanan Kaloyan ve birlikleriydi.

Henri beraberindeki orduyla birlikte Tekirdağ'dan ayrılıp, İstanbul'a geldiğinde şehirdeki Latinler tek umutları olan nâibi sevinçle karşıladı.⁴⁹⁷ Henri İstanbul'a döndükten sonra müşkül vaziyeti idrak etmiş olarak süratle Roma'daki papaya, Fransa'ya ve Flandre'ye haberciler yolladı ve Latin İmparatorluğu'nun geleceği için onlardan yardım talep etti. Bu gayede Nivelon de Soissons, Nicolas de Mailly ve Jean Bliaud yanlarında çeşitli hediyeler ve değerli eşyalarla birlikte Batı'ya gönderildi (Muhtemelen Mayıs 1205).⁴⁹⁸ Bu sırada İmparator I. Baudouin'in kayboluşunun üzerinden pek az bir süre geçmişti ki Latinler büyük bir kayıp daha verdi: Dördüncü Haçlı Seferi'nin simgelerinden, Haçlı ordusunun en çok saygı gören şahsiyetlerinden ve belki de İstanbul Latin İmparatorluğu'nun kuruluşunda sağladığı donanma ve aksettirdiği fikirlerle büyük pay sahibi olan Venedik Doju Enrico

⁴⁹⁵ Longnon, *L'Empire Latin*, s. 81; Tricht, "La Gloire de l'Empire: L'idee Imperiale de Henri de Flandre-Hainaut, Deuxieme Empereur Latin de Constantinople (1206-1216)", *Byzantion*, C: LXX, sy. 1, 2000, s. 211-212.

⁴⁹⁶ Biga, Karabiga. Marmara Denizi'nin güney sahilinde bir şehir. Büyük bir ticari limandı. 1204 yılında yerli Latinlerin destekleriyle şehir, İstanbul Latin İmparatorluğu tarafından ele geçirildi. Bkz. Foss, "Pegai", *ODB*, C: III, s. 1615-1616.

⁴⁹⁷ Villehardouin, LXXXVII, LXXXVIII, s. 114-115. Niketas, Henri'nin İstanbul'a dönmesiyle başkent ve çevresinde bulunan Bizanslı ahalinin korkuya kapıldığını aktarmaktadır. Nitekim Silivri yakınlarında Bizanslıların Latinler tarafından katledildiklerini öğrenmişlerdi. Bununla birlikte muhtemelen Edirne hezimetinin intikamının alınacağını düşünmüşlerdi. Niketas, *1195-1206*, s. 198-199.

⁴⁹⁸ Villehardouin, LXXXVIII, s. 115. Krş. Longnon, *L'Empire Latin*, s. 81.

Dandolo 97 yaşında öldü (1 Haziran 1205).⁴⁹⁹ Akabinde düzenlenen bir törenle Ayasofya Kilisesi'ne defnedildi. Dandolo'nun yerine ise Venedik komitesi tarafından Marino Zeno Venedik'in İstanbul podestallığına tayin edildi (29 Haziran 1205).⁵⁰⁰

İstanbul'dan Batı'ya yardım talep etmek amacıyla gönderilen habercilerin papaya ulaştırdıkları 5 Haziran 1205 tarihli mektupta Henri, Edirne Savaşı'nda uğradıkları mağlubiyeti anlatırken, birçok kişinin öldüğünü ve esir alındığını bildirmiştir. Bununla birlikte casuslar aracılığıyla, İmparator I. Baudouin'in Bulgarlar tarafından sağ olarak ele geçirildiğinin öğrenildiğini papaya iletmiştir. Öte yandan mezkûr mektupta Henri, Bulgarların Türklerle ittifak kurmaya çalıştığını ve bu amaçla mesaj götüren elçilerin Latinler tarafından ele geçirildiğini aktarmış, imparatorluğun düşmanları karşısında Batı'dan yardım ve destek beklediklerini iletmiştir.⁵⁰¹

Nâip Henri imparatorluğun bekası için bir çıkış yolu ararken, Kaloyan liderliğinde Bulgarlar ve Ulahlar 29 Mayıs 1205'te Selânik ve civarını ilhak etmek üzere yönlerini Trakya'nın batısına çevirdiler. Kumanlar ise bu sefere katılmayarak, yaz aylarındaki yüksek sıcaklıkların etkisiyle ordudan ayrılıp ülkelerine döndüler. Akabinde Kaloyan ve ordusu Selânik yolu üzerinde müstahkem bir mevki olan Serez'i kuşatmak için hazırlandı. Serez, Marki Boniface tarafından tahkim ettirilmiş ve şehri korumak üzere Hugues de Colemi ve Guillaume d'Arles buraya yerleştirilmişti. Bulgarlar ve Uahlardan müteşekkil ordu kuşatma aletleri kurmak suretiyle Serez'i ağır muhasaraya aldı. Çok geçmeden Hugues de Colemi öldürüldü ve şehirdeki insanlar hayatlarının bağışlanması karşılığında Kaloyan'a teslim oldu. Fakat Kaloyan, şehir halkına verdiği sözü tutmayarak, kenti ele geçirdikten sonra hepsini esir aldı. Esirlerin bir kısmı çarın emriyle öldürüldü. Diğerleri ise Bulgar

⁴⁹⁹ Villehardouin, LXXXVIII, s. 115; krş Madden, **Enrico Dandolo**, s. 193-194.

⁵⁰⁰ Longnon, **L'Empire Latin**, s. 82. Krş. Madden, **Enrico Dandolo**, s. 196-200.

⁵⁰¹ Migne, **PL**, C: CCXV, Parisiis 1891, sütun 706-710 (CXXXI). Krş. Anonymous, **Gesta Innocentii**, CV, s. 197-199. Akabinde Papa III. Innocentius, Kaloyan'a bir mektup yazarak, batıdan büyük bir ordunun İstanbul'a doğru yelken açtığını belirtip Kaloyan'dan Latinlerle barış yapmasını ve İmparator Baudouin'i serbest bırakmasını istemiştir. Aksi durumda bir taraftan İstanbul'daki Latinlerin, diğer taraftan da Macarların Bulgar topraklarını ilhak edeceklerini bildirmiştir. Bkz. Migne, **PL**, C: CCXV, sütun 705-706 (CXXIX). Krş. Anonymous, **Gesta Innocentii**, CVII, s. 200-201; Dujcev, "Innocentii PP. III Epistolae Ad Bulgariae", s. 69-70.

hâkimiyeti altındaki bölgelere gönderildi.⁵⁰² Serez kuşatılırken aynı sırada Selânik'te bir isyan çıktı. Kaloyan'ın desteklediği bu isyan sonucunda şehir bir süreliğinde Etzyismenos adında Kuman asıllı bir komutanın kontrolüne geçti. O sırada şehirde bulunan ve çıkan isyan sonucunda iç kaleye sığınmak zorunda kalan Boniface'in eşi Margaret, markiye haber göndererek durumu izah etti. Haberi alan Boniface kuşatmakta olduğu Naupakthos'tan çekilerek süratle Selânik'e doğru ilerledi. Fakat Boniface Selânik'e varmadan evvel isyan oradaki Latinler tarafından bastırıldı. Boniface ise Selânik'e varınca burayı Bulgar saldırılarına karşı tahkim ettirdi.⁵⁰³ Kaloyan'ın Serez'deki katliamı Bizanslılar ile olan ilişkilerinde farklı bir dönemin başlangıcı oldu: Bulgarların Serez'de Latin-Bizanslı ayırt etmeksizin gerçekleştirdiği vahşet, Bizanslılarda korku yarattı. Böylece Latinlerden kurtulmak için Kaloyan ile ittifak kuran Bizanslılar, artık Kaloyan'dan kurtulmak için Henri önderliğindeki Latinler ile yakınlaşacaktır.

Serez'in yıkılışının akabinde Bulgar-Ulah orduları civardaki Veria (Karaferye)⁵⁰⁴ ve Moglena'yı⁵⁰⁵ ilhak ederek, burada yaşayanları hâkimiyet altına aldı.⁵⁰⁶ Kaloyan bu şekilde Trakya'yı yağmaladıktan sonra, yaz mevsiminin de gelmesi hasebiyle ordusuyla birlikte ülkesine dönmeye karar verdi.⁵⁰⁷ Geri dönüş yolunda Filibe yakınlarındayken, buradaki heretik Bogomil⁵⁰⁸ halk Kaloyan'a haber göndererek şehri kendisine teslim edeceklerini bildirdi. Filibe'de bulunan Renier de Trit bu ihaneti öğrenince heretiklerin yaşadıkları bölgeleri ateşe verdikten sonra Stenimakos⁵⁰⁹ Şatosu'na sığındı ve burada 13 ay mahsur kaldı (Haziran 1205).⁵¹⁰ Öte yandan Filibe şehrinde Kaloyan ile ittifak kuran heretikler dışında, Bulgarların Trakya'da gerçekleştirdikleri katliamlardan haberdar olan ve Aleksios Aspietis

⁵⁰² Villehardouin, LXXXVIII, XC, s. 115-116, 117; Niketas, **1195-1206**, s. 200-201; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 84; Madgearu, **Asanids**, s. 157-158.

⁵⁰³ Niketas, **1195-1206**, s. 201; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 82; Madgearu, **Asanids**, s. 158-159. Selânik'te çıkan isyanla ilgili olarak John Fine, Kaloyan'ın Serez'i ilhak ettikten sonra, ordularını bölerek bir kısmını Filibe'ye, kalan kısmını ise Selânik'e gönderdiğini ve şehrin bu suretle kuşatıldığını aktarmaktadır. John Fine, **Late Medieval Balkans**, s.84.

⁵⁰⁴ Gregory –Sevcenko, “Berroia in Macedonia”, **ODB**, C: I, s. 283-284.

⁵⁰⁵ Bkz. yukarıda (dipnot 432).

⁵⁰⁶ Niketas, **1195-1206**, s. 203. Krş. Madgearu, **Asanids**, s. 158.

⁵⁰⁷ John Fine, Kaloyan'ın başkent Tırnova'da çıkan bir isyan sebebiyle geri çekilmek zorunda kalmış olabileceğini belirtir. John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 85.

⁵⁰⁸ Dini hareket. Bkz. Dimitri Obolensky, “Bogomils”, **ODB**, C: I, s. 301.

⁵⁰⁹ Bkz. yukarıda (dipnot 479).

⁵¹⁰ Villehardouin, XCII, s. 118-119.

liderliğinde Kaloyan'a karşı direnç gösteren bir grup halk da vardı. Mamafih Kaloyan'a karşı başlatılan bu mukavemet Bulgarların gazabını artırmaktan başka bir işe yaramadı: Kaloyan Trakya seferi boyunca birçok bölgede olduğu gibi Filibe'yi de ilhak ederek halkını esir aldı. Aleksios Aspietis ise asılmak suretiyle öldürüldü.⁵¹¹ Batı Trakya'da Filibe şehrinin de Bulgar hâkimiyetine girmesinden sonra şehirde oluşan tahribatı Villehardouin şu sözlerle ifâde etmişti; “*Böylece Konstantinopolis İmparatorluğu'nun en güzel üç kentinden biri olan soylu Philippopolis yok oldu*”.⁵¹²

Böylece Kaloyan'ın 1205 ilkbaharında başlattığı ve aynı senenin yaz sonlarına kadar sürdürdüğü I. Trakya Seferi, Latin İmparatorluğu ve bölgedeki halk nezdinde büyük bir yıkımla sonuçlandı. Öyle görünüyor ki Bulgarların 1205 seferinden avantajlı çıkan iki taraf vardı: Birincisi şüphesiz bölgede birçok mevki tekrar ele geçiren Bulgar Krallığı olmuştur. İkinci olarak ise Theodoros Laskaris önderliğinde İznik Bizans Devleti Bulgarların Trakya'yı ilhakından avantaj sağlamıştır: İznik Bizans Devleti, Bulgarların 1205 Trakya Seferi sayesinde Latin tehdidinden bir süreliğine kurtulmuş ve bu suretle henüz kuruluş aşamasındaki devlet ilerleme kaydedebilmiştir. Bununla birlikte Trakya'daki yıkımdan kaçan birçok Bizanslı ahalî İznik Bizans Devleti'ne sığınmıştır. Bu da kuşkusuz Laskaris için bölgede önemli bir insan kaynağı ihtiyacını karşılamıştır.⁵¹³

Bulgarların Edirne civarından ayrılarak Trakya'daki diğer şehirlerle meşgul olmalarını fırsat bilen Henri, süratle harekete geçerek Çorlu, Lüleburgaz, Vize ve Apros'u tekrar ele geçirdi. Özellikle Apros'da direnen Bizanslılar, Latinler tarafından kılıçtan geçirildi. Akabinde Latinler müstahkem surlarla tahkim olunmuş Edirne şehrini mancınık ve merdiven gibi kuşatma aletleri kullanmak suretiyle muhasaraya aldı (Haziran 1205 başları). Fakat şehrin savunmasının bir türlü aşılabilmesi sebebiyle kuşatma başarıya ulaşmadı. Bununla birlikte Pierre de Bracieux başına

⁵¹¹ Filibe'nin Bulgarlar tarafından ele geçirilmesiyle ilgili farklı anlatımlar söz konusudur. İki önemli çağdaş kaynağımızdan Villehardouin, şehirde bulunan heretiklerin Kaloyan ile anlaşğını anlatırken, Kaloyan'a karşı oluşan dirençten bahsetmemiştir. Niketas ise heretiklerden söz etmeyerek, Kaloyan'a boyun eğmeyen Aleksios Aspietis liderliğindeki Bizanslıları zikretmiştir. Her iki anlatım da bahsettiğimiz yönlerden eksiktir. Öte yandan birbirini tamamlar niteliktedir. Konuyla ilgili kesin bir çıkarım yapılamamakla birlikte, ancak doğruya yakın bir fikir edinilebilir. Niketas, **1195-1206**, s. 211-212; Villehardouin, XCII, s. 118-120. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s.82; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s.84-85; Madgearu, **Asanids**, s. 159-160.

⁵¹² Villehardouin, XCII, s. 120.

⁵¹³ Niketas, **1195-1206**, s. 212; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 72-73.

isabet eden bir şarapnel parçasıyla yaralandı. Latinler, Edirne'yi ele geçiremeseler de Dimetoka dâhil civardaki bölgelerde yağma akınları yaparak ganimetler elde etti.⁵¹⁴

Henri'nin Edirne kuşatması başarısız olsa da Latinler bölgede ele geçirdikleri Vize, Keşan ve Apros gibi nispeten daha küçük yerleşim yerlerinde ileri karakollar kurarak bu bölgeleri tahkim etti. Keşan'daki garnizonunun başına Thierry de Loos ve Thierry de Tenremonde; Vize'nin savunmasına Anseau de Cayeux; Apros'un müdafaasına ise Bizanslı bir komutan olan Theodoros Branas⁵¹⁵ getirildi. Bununla birlikte Venedikliler de Lüleburgaz mevkinde garnizon oluşturdu. Yapılan bu tayinlerin akabinde Henri, 1205 Ekim civarında İstanbul'a döndü.⁵¹⁶

Kaloyan'ın II. Trakya Seferi'ne başladığı Ocak 1206 sonlarına kadar Nâip Henri, İstanbul'da bazı iç meselelerle ilgilendi: Mayıs 1205'te Venedik'ten yola çıkan içinde İstanbul Patriği Thomas Morosini'nin (1204-1211) bulunduğu Venedik armadası Temmuz 1205 sularında İstanbul'a ulaştı. Öte yandan Enrico Dandolo'nun ölümüyle Venedik'in İstanbul podestallığı mevkinde getirilen Marino Zeno ve yeni papalık Legatı Benedictus da İstanbul'daydı. Fransız ruhban sınıfı yeni Patrik Thomas Morosini'nin gelişinden hayli huzursuzdu. Bu durum Legat Benedictus'un çabalarıyla yatıştırıldı. Bununla birlikte daha önceden Dandolo ile yapılmış olan anlaşmalar Marino Zeno ile Henri arasında aynı şekilde yenilendi. Dinî meselelerin en çarpıcısı 17 Mart 1206'da bir tarafta Legat Benedictus ve Patrik Morosini, diğer tarafta imparatorluğun baronlarını, şövalyelerini ve halkını temsilen Nâip Henri'nin yer aldığı anlaşma oldu. Venedik ise bu anlaşmaya dâhil olmadı. İki taraf arasında varılan mutabakata göre: İstanbul'un zaptı sırasında yağmalanan ve yerine

⁵¹⁴ Niketas, Henri'nin Trakya çıkartmasıyla ilgili en detaylı bilgileri veren kaynakların başında gelmektedir. Niketas'ın aktarımlarına göre: Henri, 1205 Mayıs'ından sonra ordusunun başında sefere çıkmış yukarıda belirtildiği gibi bazı şehirleri zapt ederek Edirne önlerine gelmiştir. Burada yoğun bir kuşatmaya alınan şehrin birinci hendeği Latinler tarafından geçilse de ikinci hendek geçilememiştir. Akabinde şehrin mukavemeti karşısında daha fazla tutunamayan Latinler geri çekilerek İstanbul'dan takviye birliklerin gelmesi beklenmiştir. Ardından Dimetoka kuşatılmıştır. Fakat bu esnada Meriç Nehri'nin taşmasıyla Latin ordugâhı sular altında kalmış ve bu suretle kuşatma kaldırılmıştır. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 204-208; Villehardouin, LXXXIX, XCI, s. 116, 118. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s.83; Madgearu, **Asanids**, s. 159.

⁵¹⁵ Bizans İmparatorluğu bünyesinde soylu bir aileye mensuptur. Fransa Kralı II. Philippe'in kız kardeşiyle evli olan Theodoros Branas, 1204'ten sonra Latin İmparatorluğu'nun vasalı olmuştur. Bkz. A.K, "Branas", **ODB**, C: I, s. 319-320.

⁵¹⁶ Villehardouin, XCIII, s. 120.

konulamayacak eşyaların telafisi olarak İstanbul dışında ele geçirilmiş veya geçirilecek bütün şehir, köy, toprak ve hakların 1/15'ne kilise sahip olacaktı.⁵¹⁷

İstanbul'da bu gelişmeler yaşanırken imparatorluğun batısında Kaloyan, II. Trakya Seferi için hazırlıklarını tamamlamış ve muazzam bir orduyla Latin İmparatorluğu'na bağlı bölgeleri ilhak etmek üzere yola çıkmıştı. Kaloyan'ın bu seferi hususunda tarihçilerimiz Villehardouin ve Niketas'ın anlatımları farklılıklar göstermektedir. Villehardouin: “Noel'den üç hafta sonra onları (orduları) Romania topraklarına, Hadrianapolis (Edirne) ve Didymoteikhon'dakilere (Dimetoka) yardım etmek üzere gönderdi; onlar da bundan güç ve cesaret alarak daha çok akın yapmaya başladılar” şeklindeki nakliyle Kaloyan'ın Bizanslılara yardım etmek amacıyla bölgeye intikâl ettiğini aktarmaktadır.⁵¹⁸ Öte yandan Niketas ise “Öfkeden çıldırarak baharda kitle halinde uçarak çiçeklere saldıran arılar gibi emrindeki İskit ordularını Romalıların (Bizanslılar) üzerine gönderdi” diye yazarak onun Bizanslılar ile savaşmak üzere bölgeye geldiğini bildirmektedir.⁵¹⁹ Aslında her iki müellifimiz de kendi bakış açılarına göre haklıydılar. Zîra Kaloyan ve ordusu tıpkı I. Trakya Seferi'nde yaptıkları gibi hem Latinlere hem de Bizanslılara büyük yıkım getireceklerdi.

Çok geçmeden Kaloyan'ın Bulgar-Kuman-Ulah ırklarından müteşekkil ordusu Trakya'ya intikâl etti (15 Ocak 1206). 30 Ocak 1206 şafağında ise Keşan civarında Thierry de Tenremonde komutasında 120 şövalyelik Latin birliklerinin, Bulgar ordularına ani bir baskın yapmasıyla bölgeyi yakıp-yıkacak savaşın ilk kıvılcımı belirdi. Mezkûr günün gecesinde Kumanlar 7.000 kişilik bir ordu ve yerel Bizanslı halkın desteği ile Latinlere karşı saldırı düzenledi. Kumanların bu

⁵¹⁷ Anonymous, **Gesta Innocentii**, XCVI-CIV, s. 175-196. Krş. George Finlay, **History of Greece and of the Empire of Trebizond: From its Conquest by the Crusaders to its Conquest by the Turks 1204-1461**, Edinburgh-London, 1851, s. 119-120; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 83-84; Setton, **The Papacy and the Levant (1204-1571)**, C: I, Philadelphia 1976, s. 15-16. İstanbul Latin İmparatorluğu'nda dinî meseleler için ayrıca bkz. Tricht, **Latin Renovatio**, s. 307-349; Wolff, “The Organization of the Latin Patriarchate of Constantinople, 1204-1261: Social and Administrative Consequences of the Latin Conquest”, **Traditio**, C: VI, 1948, s. 33-60; Latin Kilisesi'nin tesisleriyle ilgili bkz. Jean Richard, “The Establishment of the Latin Church in the Empire of Constantinople (1204-1227)”, **Latin and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed. Benjamin Arbel-Bernard Hamilton-David Jacoby, London-New York 1989, s. 45-62.

⁵¹⁸ Villehardouin, XCIII, s. 121.

⁵¹⁹ Niketas, **1195-1206**, s. 212.

saldırısında Latinler Keşan civarında ağır bir mağlubiyet aldı; komutan Thierry de Tenremonde maktul düşerken, toplamda 120 şövalyeden sadece 10'u sağ kurtuldu.⁵²⁰

Nâip Henri, Keşan'ın yıkılış haberini alınca süratle bugünkü Silivri dolaylarına ilerleyerek burada bir garnizon tesis etti ve savunmasına Macaire de Sainte-Menehould'ı yanında 50 şövalyeyle birlikte görevlendirdi (2 Şubat 1206). Kaloyan ise ilerleyişini sürdürerek Keşan'dan sonra Lüleburgaz, Apros, Tekirdağ, Panedor, Daonion⁵²¹, Çorlu ve Athyras'ı⁵²² zapt etti. Bulgar orduları durdurulamaz bir şekilde ilerleyerek neredeyse İstanbul surları önüne kadar gelmişlerdi. Latinler bir kez daha tıpkı 1205 Nisan'ında olduğu gibi yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Nitekim artık Doğu Trakya'da Kaloyan'ın tahribatından kurtulan sadece iki şehir kalmıştı: Vize ve Silivri.⁵²³

Kaloyan'ın hiddeti son olarak Edirne ve Dimetoka'da kendisini gösterecekti. Bölgede bu iki büyük şehrin de Kaloyan kontrolüne girmesi tüm Trakya'da tek hâkim gücün Bulgarlar olması anlamına gelmekteydi. Nitekim Bizanslı halk, Latin kontrolündeki şehirlerde Bulgarlar tarafından gerçekleştirilen kıyımın Edirne ve Dimetoka'da kendilerine de uygulanacağı hususunda büyük bir korkuya kapıldı. 1206 Haziran'ında Bulgar ordusu Dimetoka önlerinde belirdi; şehir kuşatma aletleriyle şiddetli bir şekilde muhasaraya alındı; şehrin su ihtiyacını karşılayan Meriç Nehri'nin yatak yönünün değiştirilmesi suretiyle kent teslim olmaya zorlandı. Bu sırada şehirdeki Bizanslılar kendilerine yakın gördükleri Theodoros Branas'a haberciler göndererek, Nâip Henri ile ittifak arayışına girdiler. Branas vasıtasıyla Henri'den destek isteyen Bizanslılar, bunun karşılığında Edirne ve Dimetoka'yı

⁵²⁰ Henri papaya yazdığı bir mektupta Bulgarların Keşan kuşatması ve akabinde gelişen olaylarla ilgili önemli bilgiler vermiştir. Mektubun İngilizce tercümesinin yer aldığı eserin müellifi, mezkûr mektubun tarihini "1205 sonları" olarak açıklamıştır. Anonymous, **Gesta Innocentii**, CVI, s. 199-200. Fakat bu tarihin doğruluğu pek mümkün gözükmemektedir. Zîra Keşan'ı korumakla görevli Latin komutan Thierry de Tenremonde'nin 30 Ocak 1206'ya kadar yaşadığı Villehardouin ve Niketas'ın kayıtlarında açıktır. Villehardouin, XCIV, s. 121-122; Niketas, **1195-1206**, s. 212-213. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 84-85. Bununla birlikte Benjamin Hendricks tarafından yayımlanan ve içeriğinde Latin İmparatorlarının faaliyetleri hakkında kayıtlar bulunan bir makalede Nâip Henri'nin yukarıda bahsi geçen mektubunun tarihinin Şubat 1206 olabileceği belirtilmiştir. Benjamin Hendricks, "Regestes des Empereurs Latins de Constantinople (1204-1261/1272)", **Byzantina**, C: XIV, Selânik 1988, s. 45.

⁵²¹ Bugün Silivri yakınlarında Kınalıköprü. Bkz. Külzer, **TIB: Osttrhrakien**, C: XII, s. 321-322.

⁵²² Büyükçekmece. Bkz. Külzer, **TIB: Osttrhrakien**, C: XII, s. 270-273.

⁵²³ Villehardouin, XCV, XCVI, XCVII, s. 123-126; Niketas, **1195-1206**, s. 213-216. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 85; Madgearu, **Asanids**, s. 162.

Latin İmparatorluğu'na bırakmayı taahhüt ettiler. Nâip Henri, Bizanslıların bu teklifine olumlu bir yanıt verdi.⁵²⁴ Kuşkusuz Henri, Bulgarlar ile mücadele etmek ve bölgede kalıcı olmak için Bizanslılar ile ittifak kurmayı münasip görmüştü. Bu durum Henri'nin akılcı politikasının bir sonucuydu. Zîra Bizanslılarla ittifak imparatorluğun batısında bir sorunun çözümü anlamına gelmekteydi. Böylece Kaloyan'ın acımasızlığı, nihayetinde Bizanslılar ile Latinleri kesin olarak birbirine yakınlaştırdı.

Bizanslılardan gelen yardım talebi üzerinde Henri liderliğinde İstanbul'da bir meclis toplandı ve görüşmeden çıkan karara göre: Edirne, Dimetoka ve buralara bağlı tüm şehirler, kaleler Theodoros Branass'ın kontrolüne bırakıldı. Branass ise buna karşılık Latin İmparatorluğu'na hizmet etmeye devam edecekti.⁵²⁵ Theodoros Branass, Latinler ve Bizanslılar arasında köprü görevi görmekteydi. Bizanslılar tarafından sevilen bir lider olması ve aynı zamanda Latinlere olan sadâkati bu görevi en uygun îfâ etmesini sağladı.

Latinler ordularını toplarlarken, İstanbul'da bulunan bir kardinal savaşa katılanların günahlarının affedileceğini vaaz ederek orduyu cesaretlendirdi. Akabinde Henri liderliğindeki Latinler İstanbul'dan yola çıkarak önce Silivri ardından da Vize'ye ulaşarak burada kamp kurdu (23 Haziran 1206). Bu sırada Edirne'den bazı haberciler gelerek Dimetoka'nın yardımına gidilmezse en az 40.000 kişiden oluşan Bulgar ordusuna karşı şehrin sekiz günden fazla dayanamayacağını bildirdiler. Akabinde 400 şövalyelik Latin kıtaları savaş düzeninde 25 Haziran'da Vize'den yola çıkarak Dimetoka'ya doğru ilerledi.⁵²⁶ Yaklaşık üç günlük ilerleyişin ardından 28

⁵²⁴ Villehardouin, XCVIII, s. 126-128; Niketas, **1195-1206**, s. 217-218. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 85-86.

⁵²⁵ Villehardouin, XCVIII, s. 126.

⁵²⁶ Villehardouin Latinlerin faaliyetleriyle ilgili detaylı bilgiler verirken Latin ordusunun dokuz kıtaya ayrılarak ilerlediğini aktarmıştır. Buna göre; Latin ordusunun öncü kuvvetlerinde Geoffroi de Villehardouin ve Macaire de Sainte-Menehould; ikinci orduda, Conon de Bethune ve Milon le Brebant; üçüncü kıtada, Payen d'Orleans ve Pierre de Bracieux; dördüncü, Anseau de Cayeux; beşinci, Baudouin de Beauvoir; altıncı, Hugues de Beaumetz; yedinci, Nâip Henri; sekizinci kıtada, Gautier d'Escornai ve Flamanlar yer aldı. Thierry de Loos ise artçı kuvvetlerin başındaydı. Bkz. Villehardouin, XCIX, s. 128-129.

Haziran 1206'da Latinler Edirne'ye ulaşıp burada kamp kurdu. Kaloyan ise Latinlerin bölgeye intikâl ettiği haberini alınca ülkesine geri döndü.⁵²⁷

Bulgarların bölgeden bir süreliğine çekilmesiyle Henri, Edirne'de daha fazla kalmadı ve Bulgar topraklarına doğru ilerledi. Bu sırada 13 aydır Stenimakos Şatosu'nda mahsur kalan Renier de Trit'i kurtarmak için bir girişim başladı. Geoffroi de Villehardouin öncülüğünde şövalyeler⁵²⁸ üç gün boyunca Kaloyan hâkimiyetindeki topraklardan geçerek Temmuz 1206'te Stenimakos Şatosu'na ulaştılar. Renier de Trit Latinler tarafından kurtarıldı ve şövalyeler geceyi şatoda geçirdikten sonra oradan ayrıldılar. Bu sırada İmparator Baudouin'in Tırnova'da kapatıldığı bir zindanda öldüğü Renier de Trit tarafından şövalyelere açıklandı.⁵²⁹

Baudouin'nin ölümünün kesinleşmesi Latin İmparatorluğu baronlarının Henri'yi imparator olarak taçlandırması yönünde karar almasını sağladı. Bunun neticesinde Trakya'daki Latin toprakları Theodoros Branas'a teslim edildi ve yanına 40 kadar şövalye bırakılarak İstanbul'a doğru yola çıkıldı. 20 Ağustos 1206 günü Henri, İstanbul Latin İmparatoru olarak Ayasofya Kilisesi'nde taç giydi.⁵³⁰ 1204'te Baudouin'nin taç giyme töreninin üstünden henüz iki yıl geçmesine rağmen o zaman merasimde bulunan beş kişi 1206 yılında Henri'nin taç giyme seremonisinde yoktu. Boniface de Montferrat ülkesini korumak üzere Selânik'teyken Baudouin, Dandolo, Hugh St. Pol ve Louis de Blois maktul düşmüştü.⁵³¹ Bu durum Latin İmparatorluğu'nun iki yıl boyunca meşakkatli bir süreç yaşadığının göstergesidir.

Henri'nin imparator olarak tanındığı sıralarda Trakya'da askerî ve politik hareketlilik devam etti. Bölgede Latinler ve Bulgarlar her fırsatı değerlendirerek birbirlerinin hâkimiyet sahalarına müdahale etmekteydi. Nitekim Kaloyan da Henri'nin İstanbul'daki meşguliyetinden faydalanarak tekrar Trakya'ya akına başladı. Birinci hedefi Dimetoka oldu; şehir mancınıklar kullanılmak suretiyle

⁵²⁷ Villehardouin, XCIX, C, s. 128-130. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 86.

⁵²⁸ Villehardouin ile birlikte; Conon de Bethune, Macaire de Sainte-Menehould, Milon le Brebant, Pierre de Bracieux, Payen d'Orleans, Anseau de Cayeux, Thierry de Loos, Guillaume du Perchoi ve Andrea Valeria komutasında bir kıta Venedik askeri. Bkz. Villehardouin, CI, s. 130-131.

⁵²⁹ Villehardouin, CI, s. 130-131. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 86-87.

⁵³⁰ Henri'nin taç giyme töreninde uygulanan ritüellerle ilgili kaynaklar detaylı bilgi vermezken Filip Van Tricht, törenin 1204 Mayıs'ında gerçekleştirilen törenle benzer olabileceğini savunmuştur. Tricht, "La Gloire de l'Empire", s. 216.

⁵³¹ Villehardouin, CII, s. 132. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 89.

kuşatıldı. Akabinde şehrin zayıf savunması karşı koyamayarak düştü. Kaloyan burada tüm tahkimatı tahrip ederek halka karşı büyük bir kıyım gerçekleştirdi. Kaloyan'ın Dimetoka'daki faaliyetleri Edirne'de meskûn olanları telaşlandırdı ve süratle İmparator Henri'ye haber gönderilerek yardımı istendi.⁵³²

İmparator Henri ordusunu toplayarak Edirne'ye doğru harekete geçti. Fakat Kaloyan, Latinlerin geldiğini öğrenince geri çekildi. İmparator, Bulgarları dört gün boyunca takip etti ardından Beroe (eski Zağra)⁵³³ şehrine gelerek burada konakladı. Bu sırada Bulgar ordusundan bir bölüğün Dimetoka'da ele geçirdiği esirlerle birlikte üç fersah uzaklıkta olduğu öğrenildi. Bunun üzerine Edirne ve Dimetoka'dan Latin şövalyelerle desteklenmiş, Bizanslılardan müteşekkil bir ordu esirleri kurtarmak amacıyla yola çıktı. Bulgar orduları ve Latin-Bizans müşterek kıtaları arasında yapılan savaşta imparatorluk kuvvetleri galip geldi. Ardından Kaloyan tarafından zapt edilen 20.000 esir, 3.000 yük arabası ve bolca ganimet ele geçirildi. Esirler Henri'nin talimatıyla serbest bırakıldı. Akabinde imparator Dimetoka'ya yerleşti.⁵³⁴ Bu sırada ordugâha Boniface'in elçisi sıfatıyla Othon de la Roche gelerek İmparator Henri ile Boniface'in kızı Agnes arasında olası bir izdivaçtan bahsetti. Othon de la Roche'nin bu teklifi imparator tarafından kabul edildi ve markinin kızı Agnes ile İmparator Henri 4 Şubat 1207 yılında Ayasofya Kilisesi'nde düzenlenen bir törenle evlendi.⁵³⁵

Henri, enerjik liderliğiyle Latin İmparatorluğu'nu içinde bulunduğu kasvetli durumdan çıkarmış, özellikle Trakya'nın doğusuna hâkim bir konuma getirmiştir. Öyle ki Latinler artık Bulgar Krallığı'na bağlı bölgelere serbestçe girebiliyor, akınlar yaparak ganimetler toplayabiliyordu.⁵³⁶ İmparatorluğun batısında sorunlar bu şekilde çözülmüş gibi gözükürken, doğuda Theodoros Laskaris, Latinlerin Trakya'da

⁵³² Villehardouin, CII, s. 132.

⁵³³ Bkz. yukarıda (dipnot 427).

⁵³⁴ Villehardouin, CII, CIII, s. 132-134; Niketas, **1195-1206**, s. 235-236. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 97; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 86; Madgearu, **Asanids**, s. 164-165.

⁵³⁵ Villehardouin, CIV, CVI, s. 134-135, 136-137; Robert de Clari, s. 127. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 97-98 Wolff, "The Latin Empire", **HC**, C: II, s. 205. İmparator Henri'nin Boniface'in kızı Agnes ile evlenmesi sabık Latin İmparatoru Baudouin ve Selânik Kralı Boniface zamanında bozulan Montferrat ve Flandre haneleri arasındaki ilişkilerin düzelmesini sağladı. Bkz. Angold, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261: Marriage Strategies", **Identities and Allegiances in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed. Judith Herrin-Guillaume St. Guillain, Ashgate 2011, s. 49.

⁵³⁶ İmparator Henri 1206 Kasım'ına kadar Bulgar topraklarını tahrip etmiştir. Bkz. Villehardouin, CIV, s. 135.

yaklaşık iki yıldır topyekûn savaş hâlinde olmasını fırsat bilerek topraklarını genişletmişti. Bu sebeple Henri, Bulgar tehdidini kırdıktan sonra imparatorluk ordularını doğuya, Laskaris'e doğru yöneltti. Fakat Laskaris, Bulgar Çarı Kaloyan'a haberciler göndererek Latin ordularının Anadolu'ya kaydırıldığını ve Trakya'nın savunmasız olduğu haberini verdi. Bu suretle imparatorluğun doğusunda Laskaris ile savaşıırken, batıdan Kaloyan da yeniden Trakya'ya doğru ilerledi (7 Mart 1207).⁵³⁷ Bulgar ordularının ilk hedefi Edirne oldu; şehir 33 büyük mancınık kurulmak suretiyle muhasaraya alındı. Edirne'de meskûn az sayıda Latin birlikleri o sırada İstanbul'da olan Henri'ye haberciler göndererek yardım istedi. Lâkin Latin kıtalarının büyük kısmı Anadolu'da Laskaris ile mücadele hâlindeydi. Bunun üzerine İmparator Henri elçiler vasıtasıyla Anadolu'daki şövalyelerinin büyük kısmına İstanbul'a dönmeleri için emir verdi. Böylece Latin şövalyeleri Anadolu topraklarından çekilerek, Bulgar ordularıyla savaşmak için İstanbul'da toplanmaya başladı. İznik hâkimi Laskaris ise bu durumu fırsat bilerek karadan ve denizden olmak üzere Latinlerin Anadolu'daki üslerine saldırının şiddetini arttırdı.⁵³⁸ İstanbul Latin İmparatorluğu bir kez daha doğudan ve batıdan kısıp alınmıştı. Anadolu'dan gelen kötü haberler İmparator Henri'yi bu duruma bir tedbir almak zorunda bıraktı; Henri, Edirne'yi Bulgar işgalinden kurtarmadan evvel Anadolu'ya geçerek burada Theodoros Laskaris'in birliklerini geri püskürttü.⁵³⁹ Bu sırada (1207 Nisan) Edirne Kaloyan tarafından muhasara altında tutulurken, bölgede zapt ettikleri mevkilerden elde ettikleri ganimeti yeterli gören Kaloyan ordusundaki Kuman birlikleri yurtlarına geri dönmeye karar verdi. Çar Kaloyan ise Kumandanlardan mahrum bir şekilde kuşatmaya devam etmeyi göze alamayarak geri çekildi.⁵⁴⁰

Kaloyan'ın Trakya'dan ayrılmasıyla Latin İmparatorluğu ile İznik Bizans Devleti arasındaki mücadele boğazın Anadolu tarafında tekrar canlandı; İmparator Henri'nin üstün geldiği bu askerî harekâtların sonunda taraflar arasında iki yıllık sulh

⁵³⁷ Villehardouin, CVII, s. 137-138; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 98; Madgearu, *Asanids*, s. 165; Koçuk, *İznik Bizans Devleti*, s. 76.

⁵³⁸ Villehardouin, CVIII, s. 138; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 98; Koçuk, *İznik Bizans Devleti*, s. 76-78.

⁵³⁹ Anadolu'daki mücadele tezin son bölümünde ele alınacaktır.

⁵⁴⁰ Villehardouin, CX, s. 141-142; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 98; Madgearu, *Asanids*, s. 165.

gerçekleşti.⁵⁴¹ Henri açısından böyle bir barışın gerçekleşmesi ona imparatorluğun batısında hareket serbestliği tanıdı. Akabinde ordularıyla birlikte Anadolu'dan İstanbul'a dönen Henri, burada çok vakit kaybetmeden önce Silivri'ye ardından Edirne'ye doğru at sürdü (Temmuz 1207).⁵⁴² İmparator, Kaloyan tarafından şehirde gerçekleştirilen tahribatı görünce burada sadece bir gün konakladı ve ertesi gün Kaloyan'dan intikam almak amacıyla ordusuyla birlikte Bulgar Krallığı'na ait topraklara girdi: Dört gün boyunca düşman topraklarında ilerleyen Henri, Eului⁵⁴³ adında bir şehre ulaştı. Latinler burada iâşe ihtiyacını karşıladıktan sonra ganimet toplamak üzere ordudan bazıları bölgeye dağıldı. Latin kampından hayli uzaklaşan bu askerleri korumak için şövalyeler görevlendirdi. Fakat bunlar kampa dönüş yolunda Bulgar birlikleri tarafından pusuya düşürüldü. Nitekim ağır kayıplar verilse de şövalyelerin bir kısmı ordugâha geri dönebildi. Düşman topraklarında düştükleri pusudan sonra Latin ordusu elde ettikleri ganimetler ve erzaklar Edirne'ye geri döndü.⁵⁴⁴

Kaloyan'ın bölgeyi bir süreliğine terk etmesinden faydalanan sadece İmparator Henri değildi, onunla birlikte Selânik hâkimi Boniface de bir yandan bölgede kaybettiği toprakları geri kazanmak adına akınlar düzenlemekteydi. Nitekim Henri'nin Edirne'ye döndüğü sıralarda Boniface, Serez'de ordugâhını kurmuş ve buradan Mosynopolis dâhil civar kentlere akınlar yaparak buraları zapt etmişti. Akabinde İmparator Henri'ye ulaklar göndererek onunla İpsala yakınlarında görüşmek istediğini belirtti. Boniface ve Henri arasında Baudouin ile olanın aksine daha iyi ilişkiler kurulmuştu. Nitekim bunun ilk adımı Henri'nin Boniface'in kızıyla evlenmesi oldu. Bununla birlikte Bulgarlar karşısında yaşanan bozgunlar kuşkusuz Latinlerin birbirlerine muhtaç olduklarını aşikâr etmiş ve tek gayede birleşmeye olanak sağlamıştı. Fakat iki taraf için de geçerli olan yoğun askerî mücadele hâli Boniface ve Henri'nin müşterek plânlarını ertelemişti. İpsala yakınlarında gerçekleşen görüşmede ikili hasret giderdi; Henri, eşi Agnes'in hamile olduğu

⁵⁴¹ Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 78-79.

⁵⁴² Villehardouin, CXI, CXII, CXIII, s. 142-146; Madgearu, **Asanids**, s. 166; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 78-79.

⁵⁴³ Tam olarak konumu belli olmayan bir mevki. Madgearu, bugün Bulgaristan sınırları dâhilinde Gorno Aleksandrovo civarında bir yer olduğunu işaret eder (Madgearu, **Asanids**, s. 166).

⁵⁴⁴ Villehardouin, CXIII, CXIV, s. 147-148; Madgearu, **Asanids**, s. 166.

müjdesini kayınpederi Boniface'e ilettiler. Ardından siyasî meseleler ve askerî harekâtlar konusu ele alındı. Bu toplantıda Boniface, İmparator Henri'ye tâbi oldu. Toplantıda alınan siyasî kararlar bununla sınırlı kalmadı; Boniface tarafından Geoffroi de Villehardouin'e (yine Henri'nin yüksek hâkimiyetini tanımak şartıyla) Mosynopolis veya Serez kenti ve buralara bağlı diğer bölgeler verildi. İpsala'daki buluşmada alınan belki de en çarpıcı kararlardan biri, Boniface ve Henri'nin ordularıyla birlikte 1207 Ekim'inde topyekûn Bulgar Krallığı üzerine sefere çıkmak hususunda anlaşmaya varmaları oldu. (Ağustos 1207).⁵⁴⁵ Latin ordularının iki önemli lideri Henri ve Boniface'in almış olduğu bu karar, şüphesiz Bulgarlar karşısında son zamanlarda elde edilen zaferlerle doğru orantılıydı. İmparatorluğun ilk yıllarında (1205-1206) Latinler bölgeye, içinde yaşayan halka ve özellikle de Bulgar ordularının savaş tarzlarına çok yabancıydılar. Fakat özellikle İmparator Henri'nin ileri görüşlü politikaları Latinleri imparatorluğun batısında önemli bir güç konumuna getirdi: Bizanslılar ile Theodoros Branas vasıtasıyla yapılan barış ve Trakya'nın büyük bölümünün Branas'ın yönetimine bırakılması Latinlere bölgedeki ilk ittifakı ve dolayısıyla insan gücünü getirdi. Akabinde Boniface'in kızıyla evlenmek suretiyle kurduğu iyi ilişkiler topyekûn bir savaşa hazırlık çabaları olarak görülebilir. Bunun dışında İpsala'daki görüşmeye kadar Henri ve Kaloyan ordularının karşı karşıya geldiği ve Latinlerin pusuya düşürüldüğü yerde Henri'nin davranışı mühimdir; İmparator Henri Bulgarların gerçekleştirdiği pusudan sonra bölgeden derhal ayrılmış ve düşman ordularıyla hiç bilmedikleri bir yerde karşılaşmayı uygun görmemiştir. Şüphesiz bu durum Latinlerin, Bulgarlar karşısında geçmişte edindikleri kötü tecrübelerden ders çıkardığını göstermektedir.

İpsala görüşmesinin ardından Henri Edirne'ye, Boniface de Mosynopolis'e geri döndü. Marki bu şehirde beş gün kadar konakladı ve sonrasında Bizanslıların tavsiyesi üzerine civardaki dağlık bir araziye akın düzenledi. Fakat burada daha önceden mevzilenmiş Bulgar kuvvetleri tarafından pusuya düşürüldü ve omzuna aldığı bir darbeyle ağır şekilde yaralanarak öldü. Ardından Boniface'in kafası

⁵⁴⁵ Villehardouin, CXV, s. 148-149; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 99; Wolff, "The Latin Empire", *HC, C: II*, s. 205.

kesilerek Çar Kaloyan'a gönderildi (4 Eylül 1207).⁵⁴⁶ Boniface'in ölümünden sonra Kaloyan önderliğinde Bulgar orduları şehrin etrafına kuşatma aletleri kurmak suretiyle Selânik'i yoğun bir muhasaraya aldı. Şehir Boniface'in dul eşi Margaret önderliğinde bir süre başarıyla karşılık verdiyse de kuşatmanın seyri Bulgarlar lehine değişmeye başladı. Fakat bu sırada Selânik önlerindeki Bulgar ordugâhı içinde Kaloyan çadırında ölü bulundu (Ekim 1207). Böylece Bulgar orduları kuşatmayı kaldırarak hiçbir şey elde edemedi geri çekildi.⁵⁴⁷

Kaynaklarda bölgedeki Bizanslılara ve özellikle de İstanbul'un Latinlerine karşı acımasızlığıyla yer edinen Kaloyan, Akropolites'in nakline göre zamanında II. Basileios'un gerçekleştirdiği Bulgar kıyımının intikamını almaktaydı. Nitekim Basielios'un "*Bulgakıran*" mahlasına karşılık kendisi için "*Romalıkıran*" lâkabını uygun görmüştü.⁵⁴⁸ Gerçekten de Kaloyan'a karşı özellikle İstanbul'un Latinleri ağır kayıplar verdi; imparatorluk Bulgar saldırıları sebebiyle defalarca yok olmanın eşiğine geldi. Fakat Kaloyan'ın ölümünün ardından İstanbul Latin İmparatorluğu ve II. Bulgar Krallığı arasında ilişkiler farklı bir boyut kazandı.⁵⁴⁹

3.1.3. Kaloyan'ın Ardından Latin-Bulgar İlişkileri (1207-1216)

Kaloyan'ın Ekim 1207'de ölümünün ardından Bulgar Krallığı içinde iç huzursuzluklar başladı. Öncelikle tahtın, Bulgar Krallığı'nın kurucularından I. Ivan Asen'in oğullarından birisine kalması gerekmekteydi.⁵⁵⁰ Fakat bu sırada Kaloyan'ın

⁵⁴⁶ Villehardouin, CXVI, s. 149-150; Robert de Clari, s. 127; Niketas, **1195-1206**, s. 222. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 99; Madgearu, **Asanids**, s. 166-197.

⁵⁴⁷ Robert de Clari, s. 127; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 100; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 87; Madgearu, **Asanids**, s. 167-169. Kaloyan'ın muhasara esansında çadırında ölü bulunmasıyla ilgili pek çok rivayetler bulunmaktadır. Bu efsanelerden biri Robert de Clari tarafından aktarılmıştır. Buna göre, Aziz Dimitrios bir sabah Kaloyan'ın çadırına girerek onu bir mızrak ile öldürmüştür (Robert de Clari, s. 127); Alexandru Madgearu eserinde Kaloyan'ın ölümüyle ilgili geniş bir pasaj sunmuştur (Madgearu, **Asanids**, s. 169-173); Ovçarov, **Çar Kaloyan**, s. 122-123. Öte yandan Robert Lee Wolff ise Kaloyan'ın akciğer kanamasından ölmüş olabileceğini bildirir (Wolff, "The Latin Empire", **HC**, C: II, s. 205).

⁵⁴⁸ Akropolites, s. 35.

⁵⁴⁹ II. Bulgar Krallığı'nda Çar Kaloyan dönemiyle ilgili detaylı bilgiler için bkz. Vaseлин Ignatov, **Цар Калоян Ромеоубица (1197-1207) (Çar Kaloyan: Romalıkıran)**, Sofya 2019, s. 9-110.

⁵⁵⁰ Bulgar Krallığı'nın kurucularından Peter ve Ivan Asen kardeşlerden Peter'in tahta vâris olabilecek oğlu olmamasından dolayı Krallığın yönetiminde Ivan Asen'in oğulları meşru sayılabildi. Oğullardan John henüz 11-15 yaşları arasında, Alexander ise 9 ya da 10 yaşlarındaydı. Nitekim Boril'in tahta çıkışından sonra boyarlar, yaşça küçük olan bu çocukların güvenliğinden endişe duyarak

yeğeni Boril (1207-1218) tahtı gasp etti. Bu durum Bulgar boyarları arasında tepkiye sebep olunca Boril tahtta meşruluğunu sağlamak gayesiyle Kaloyan'ın dul eşiyle evlendi.⁵⁵¹ Bulgar Krallığı'ndaki iç karışıklıklar bununla da sınırlı değildi. Boril'in erkek kardeşi Strez (ö. 1214) ve Kaloyan'ın bir başka yeğeni Aleksı Slav, Boril'e bağlılık bildirmeyerek taht iddiasında bulundu. Nitekim Slav Plovdiv'de, Sırp hükümdarı II. Stephan Nemanya (ö. 1228) tarafından desteklenen Strez ise Prosek'de bağımsızlıklarını ilân etmişlerdi.⁵⁵²

Boril tüm bu huzursuzlukların krallığın düşmanları karşısında askerî başarılar sağlamak suretiyle dağılabileceği düşündü ve İstanbul Latin İmparatorluğu'na karşı sefere çıktı (Mayıs 1208).⁵⁵³ Bulgar kuvvetlerinin yaklaştığı haberini alan Latin ordusu ise önce Silivri, sonra da Edirne'ye gelerek burada kamp kurdu. Ardından imparatorluk birlikleri Eski Zağra'ya doğru ilerledi. Burada Kuman ve Ulahlardan müteşekkil Bulgar ordusu Latinlere ani bir saldırı düzenledi.⁵⁵⁴ Bulgarların şiddetli saldırıları karşısında güçlkle tutunabilen Latin kuvvetleri Filibe'ye doğru çekilme kararı aldı ve bu ricat sırasında uzun mesafe kat eden orduda erzak sıkıntısı başladı. Nitekim ordu Filibe'ye ulaşınca bir kısım asker hem atlarını beslemek hem de mümkünse erzak temin etmek için bölgeye dağıldı ve kendilerini takip eden

onları önce Kumanya'ya ardından Rusya/Kiev'e gönderdi. Bkz. Dujcev, **Histoire de la Bulgarie**, s. 184; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 91.

⁵⁵¹ Boril'in Kaloyan'ın Kuman asıllı dul eşiyle evlenmesi öncelikli olarak tahtta meşruluğunu sağlamak içindir. Fakat bununla birlikte Boril şüphesiz çariçeyle evlenmek suretiyle Kumanların da desteğini almak istemiştir. Bkz. John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 91-92.

⁵⁵² Dujcev, **Histoire de la Bulgarie**, s. 184; Vasary, **Cumans and Tatars**, s. 57-58.

⁵⁵³ Henri de Valenciennes, Bulgar ordularının Latin İmparatorluğu topraklarına girmesi üzerine İmparator Henri'nin karşı sefere çıkmasını Haziran 1207 olarak tarihlendirmektedir. Muhtemelen Henri de Valenciennes 1208 ilkbaharındaki olayları 1207 yılında olmuş gibi anlatarak kronolojik olarak yanlışına düşmüştür. Bkz. Henri de Valenciennes, "İmparator Henri Tarihi", **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2008, II, s. 154; Henri de Valenciennes, **Histoire de l'Empereur Henri, (Geoffroi de Ville-hardouin Conquete de Constantinople avec la Continuation de Henri de Valenciennes**, Fr. çev. M. Natalis de Wailly, Paris 1882, II, s. 306-307. Longnon ve Vasary, Bulgarların yeni istilâsının tarihini Mayıs 1208 olarak aktarmışlardır. (Longnon, **L'Empire Latin**, s. 103; Vasary, **Cumans and Tatars**, s. 58). Madgearu da İmparator Henri'nin Bulgar istilâsını öğrenince 25 Mayıs 1208'de Trakya'ya doğru ordusuyla birlikte yola çıktığını nakleder (Madgearu, **Asanids**, s. 178).

⁵⁵⁴ Bulgarların düzenlediği bu saldırıda İmparator Henri düşman kuvvetleri arasında kalan bir şövalyeyi kurtarmak için ön saflara atıldı. Bunun üzerine Henri de Valenciennes'in anlatımına göre ordudan Pierre de Douai isminde bir şövalye imparatoru şu şekilde ihtar etti: "*Sir, sir, sizin konumunuzdaki bir adam, emrinde koruması ve yönetmesi gereken bu kadar komutan bulunan sizin gibi bir adam, bu yaptığınız gibi çılgınca adamlardan ayrılmamalıdır. Çünkü bir talihsizlik sonucu orada yakalansaydınız ya da ölseydiniz, biz hepimiz birden ölmüş ya da onurumuzu yitirmiş olmayacak mıydık?*" Valenciennes, II, III, s. 154-157; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 103.

Bulgarların saldırılarına maruz kaldı. İmparator Henri ulaklar vasıtasıyla Bulgarların saldırı haberini aldı. Akabinde yaklaşık 2.000 kişilik Latin ordusu savaş düzenine geçerek Bulgarların üzerine yürüdü. Bulgar ordusu Latin birliklerinin yaklaşmakta olduğu haberini alınca geleneksel harp taktikleri gereği geri çekilerek onları pusuya düşürmek istedi. Fakat geçmiş yıllardaki mücadeleler ile kıyaslandığında tecrübe kazanmış Latin ordusu Bulgarları takip etmedi⁵⁵⁵; aksine muharebe plânıyla ilgili tayinler yapıldı.⁵⁵⁶ 31 Temmuz 1208’de günah çıkaran Latin ordusu düşman kuvvetleriyle karşı karşıya geldi. Çetin geçen muharebenin sonucunda Bulgar kuvvetleri dağılmaya başladı ve Filibe yakınlarında Latinler büyük bir zafer kazandı (2 Ağustos 1208).⁵⁵⁷

Filibe’deki kati zaferin ardından muzaffer Latin ordusu Krytzymos’a⁵⁵⁸ yerleşerek burayı tahkim etti. Bu sırada Kaloyan’ın yeğeni Aleksı Slav, İmparator Henri’ye haber göndererek kendisiyle ittifak kurmak istediğini belirtti. Bu ittifakın iki boyutu vardı: Birincisi, Aleksı Slav Latinlerin desteğini alarak Boril ile olan mücadelesinde güç kazanmak istiyordu. Öte yandan İmparator Henri de muhtemelen Slav’ın vasallığını almakla, onu Boril karşısında muhafaza etmeyi, Bulgar Krallığı’nda olası bir taht değişikliğinde müttefikinin Bulgar Çarı olmasını ve bu

⁵⁵⁵ Henri Valenciennes (V. s. 160) bu durumu açıkça belirtmemişse de “*Hava güzel ve açıktı ve ova öyle düzdü ki ne bir tümsek, ne de onları rahatsız edebilecek herhangi bir şey vardı. Ve hâlâ savaşmadan durduklarına inanamıyorlardı, çünkü düşmanları oldukça yakında, bir koruluğun kenarındaydı. Ve onların başındaki Boril ordusunu düzenlemiş ve saflarını ayarlamıştı. O zaman birbirlerine yaklaşmaya başladılar, öyle ki artık birbirlerini ayırt edebiliyorlardı.*” şeklinde nakliyle klâsik bir meydan savaşı tasviri yapmaktadır. Öte yandan Valenciennes, Henri’nin Pierre de Douai’ye hitaben “...onların beklediğini gördükçe çok seviniyorum; çünkü Boril kaçır gibi yapıp geçtiği yerleri yakıp yıksaydı, bilin ki geri dönebileceğimize güvenemezdim; hepimiz açlıktan ve erzak yokluğundan mahvolurduk” şeklindeki sözlerini ve ordunun diğer mensuplarına da “*Senyörler, ben emir vermedikçe kimse saldırıya geçmesin*” dediğini aktararak aslında İmparator Henri’nin, Bulgar savaş teknikleri konusunda bilinçlendiğini göstermektedir. Valenciennes, VI, s. 161. Krş. Madgearu, **Asanids**, s. 180.

⁵⁵⁶ Buna göre, Latin ordusu 15’i Latin, 3’ü Bizanslı olmak üzere toplam 18 birlikten oluşmaktaydı ve bu birliklerin her birinde 20 şövalye, yalnızca imparatorun bulunduğu birlikte 50 şövalye bulunuyordu. Latin ordusunun öncü kuvvetlerine ise Pierre de Bracieux, Nicolas de Mailly ve Geoffroi de Villehardouin atanmıştı. Bu birlikleri sırasıyla Milon le Brebant, Guillaume du Perchoi ve Lienard de Helesmes’in kıtaları izledi. Henri de Valenciennes’in verdiği bu sayılara göre Latin ordusu toplamda 390 şövalyeden oluşmaktaydı. Buna karşı Boril’in ordusunda 36 birlikten oluşan toplamda 33.000 asker vardı. Bkz. Valenciennes, VII, VIII, s. 162-165; Longnon, **L’Empire Latin**, s. 104.

⁵⁵⁷ Valenciennes, V, VI, VII, VIII, s. 159-165; Longnon, **L’Empire Latin**, s. 104; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 93; Madgearu, **Asanids**, s. 180-18; Fatma Rodoplu, “Bulgar Tarih Yazımında II. Bulgar Devletinin Kuruluşu ve Kuman/Kıpçaklar”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019, s. 73.

⁵⁵⁸ Modern Kiriçim. Bkz. Soustal, **TIB: Thrakien**, C: VI, s. 325-326.

suretle imparatorluğun batısında Bulgar tehdidini tamamen ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Nitekim bu gayede İmparator Henri kızını Slav ile evlendirdi. Akabinde Henri, Slav'a bölgede bazı yerleri fief olarak vererek onu “*despot*” unvanıyla onurlandırdı.⁵⁵⁹

1208 Filibe Savaşı'nın sonuçları II. Bulgar Krallığı açısından ağır oldu. Boril yönetimindeki Bulgarlar Trakya'da önemli şehirleri yitirdiler. Bununla birlikte Bulgar İmparatorluğu'nun zayıflığından faydalanan Aleksı Slav ve Strez gibi tahtta hak iddia eden bağımsız lordlar güçlenerek bölgedeki faaliyetlerini arttırdılar. İmparator Henri'nin Latinleri ise imparatorluğun batısındaki Bulgar tehdidini üç yıl boyunca durdurarak Balkanlarda Filibe şehriyle birlikte birçok mevkide Latin otoritesini arttırdı. Ardından bu bölgede Bulgar tehdidinin bir süre ortadan kalkmasıyla Theodoros Laskaris ile mücadeleye kaldığı yerden devam etti. Ayrıca Selânik'te Boniface de Montferrat'ın ölümünden sonra ortaya çıkan Lombard isyanıyla ilgilendi.⁵⁶⁰ Öte yandan 1208-1211 yılları arasında Bulgar Krallığı da kendi iç meseleleriyle boğuşmaktaydı: Çar Boril 1208'den 1211 yılına kadar bir taraftan krallık bünyesindeki asilzâdelerin tepkilerini dindirmeye çalışırken, diğer taraftan da krallık dışında taht iddiasını sürdüren rakipleriyle mücadele etmekteydi. Bununla birlikte Bulgar Krallığı'nın bir başka içtimâî sorunu Bogomillerdi. Dualist olarak da bilinen bu heretik akım temsilcilerinin gücü gün be gün artarken Boril, bu duruma bir önlem almak amacıyla 1211 tarihli Tırnovo Konsülü'nü topladı.⁵⁶¹

Latinlerin bölgeye yerleşmeye başladığı 1204 tarihinden itibaren gerek siyasi gerekse askerî anlamda sürekli karşı karşıya gelen II. Bulgar Krallığı ve İstanbul Latin İmparatorluğu arasında yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı 1208-1211 tarih aralığında üç yıllık bir sükûnet devri gerçekleşti.⁵⁶² Akabinde Çar Boril ancak

⁵⁵⁹ Valenciennes, IX, XI, s. 165-167, 168-170; Aleksı Slav'a despot unvanının bahşedilmesi Akropolites'de geçer (Akropolites, s. 48). Krş. Longnon, *L'Empire Latin*, s. 104; John Fine, *Late Medieval Balkans*, s. 93; Tricht, *Latin Renovatio*, s. 390; Madgearu, *Asanids*, s. 181-182.

⁵⁶⁰ Tezin ileriki kısımlarda değinilecektir.

⁵⁶¹ 1211 tarihli bu konsülün muhtevası, etkileri ve sonuçlarıyla ilgili bkz. Dujcev, *Histoire de la Bulgarie*, s.185-186; Kiril Petkov, *The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-Fifteenth Century: The Records of a Bygone Culture*, Leiden-Boston 2008, s. 249-255; Madgearu, *Asanids*, 183-184.

⁵⁶² 1209 yılında İmparator Henri Selânik meselesiyle ilgilenirken Boril Latin topraklarına girmeye teşebbüs etmiş fakat sonrasında geri çekilmiştir. Bkz. Tricht, *Latin Renovatio*, s. 391.

1211 yılında Latinlere karşı tekrar faaliyete geçebildi.⁵⁶³ Nitekim Henri, 1205 yılında başına geçtiği imparatorluğu 1211 tarihine kadar doğuda ve batıda güçlü bir konuma getirmişti. Bu durum kendi ordularıyla Henri'ye karşı başarı kazanamayan düşmanlarının birleşmelerine ve Henri aleyhinde bir koalisyon oluşturmalarına sebep oldu. Üstelik imparatorun Selânik'teki sorunlarla meşgul olması düşmanlarına bekledikleri fırsatı verdi. Bu vesileyle imparatorluğun batısında Boril, Strez ve Epiros hâkimi Mikhail, doğuda ise Laskaris Latin İmparatorluğunu ve bünyesindeki bölgeleri tehdit etti.⁵⁶⁴ Nitekim 4 Nisan 1211'de Bulgar ordularının Keşan civarında Henri'nin de aralarında bulunduğu 60 şövalyelik imparatorluk birliklerine bir dağ geçidinde pusu kurduğu bilgisi Henri'ye ulaştı. Bu sırada İmparator Henri ordusuyla birlikte Selânik civarında Strez ve Mikhail'e boyun eğdirmiş hâlde İstanbul'a doğru ilerlemekteydi. Henri aldığı bilginin doğruluğundan emin olmak amacıyla Bulgarların pusu kurduğu bölgeye casuslar göndererek durumun ciddi olduğunu kavradı. İmparator bunun üzerine çevredeki Latin hâkimiyetindeki kalelerden takviye kuvvetler temin edip Boril'in üzerine yürüdü. Çar Boril, imparatorluk kuvvetlerinin yaklaşmakta olduğu haberini alınca Latinlerle savaşmayı göze alamayarak geri çekildi.⁵⁶⁵

⁵⁶³ Boril'in Henri'ye karşı gerçekleştirdiği bu askerî harekâtın yegâne kaynağı İmparator Henri'nin 1212 yılında Batı'daki arkadaşlarına yazdığı mektuptur. Mektup için bkz. **Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores: Recueil des Historiens des Gaules et de la France**, ed. Michel-Jean-Joseph-Brial, C: XVIII, MDCCCXXII (1822), s. 530-533. Ayrıca bkz. Mezkûr mektup yakın bir zamanda İsmail Koçuk'un Türkçeye tercümesiyle dilimize kazandırılmıştır. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ: Konstantinopolis Latin İmparatoru Henri'nin 1212 Tarihli Mektubu" **Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın'a Armağan**, İstanbul 2020, s. 448-460. Bu mektubun tarihlendirilmesi modern araştırmacılar arasında ihtilafli bir husustur. Filip Van Tricht, mekubun üç farklı kopyasını emsâl göstererek mezkûr mektupla ilgili 1213 tarihinin doğru olduğunu savunmaktadır. Bkz. Tricht, "La politique étrangère de l'empire de Constantinople, de 1210 à 1216, Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (Ire partie)", **Dans Le Moyen Age**, C: CVII, sy. 2, 2001, s. 221-229. Krş. Madgearu, **Asanids**, s. 178. Mektubun tarihlendirilmesiyle ilgili 1212 tarihini savunanların başında Alman tarihçi Günter Prinzing gelir. Bkz. Günter Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel vom 13. Januar 1212: Ueberlieferungsgeschichte Neuedition und Kommentar" **Byzantion**, C: XLIII, 1973, s. 395 vd.

⁵⁶⁴ Bu hususta Bulgar Krallığı'yla olanlar hâricinde diğer siyasî münasebetler ilerleyen kısımlarda anlatılacaktır.

⁵⁶⁵ **RHGF**, C: XVIII, s. 530-532. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 450-453. Ayrıca bkz. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 125; Madgearu, **Asanids**, s. 184-186. II. Bulgar Devleti'yle ilgili bir doktora çalışmasında (Rodoplu, **II. Bulgar Devletinin Kuruluşu**, s.73-74) bu konuya temas edilmiştir, ama burada bir karışıklık göze çarpmaktadır. Zîra adı geçen çalışmada Henri ile Boril arasında 1208 yılında vuku bulan olaylar nakledildikten sonra Henri'nin bu mücadeleleri 1212 tarihli mektubunda anlattığı ifâde edilmiş ve söz konusu mektuptan alıntı yapılarak buraya atıfta bulunulmuştur. Fakat Henri'nin 1212 tarihli mektubunda 1208 olayları yer almamaktadır. Ayrıca

Akabinde İmparator Henri imparatorluğun doğusunda tehlikeli bir şekilde Latin karşıtı propaganda yapan ve niyeti doğrudan İstanbul'u ele geçirmek olan Laskaris ile mücadeleye girişmek üzere İstanbul'a döndü. Anadolu'da İznik Bizans Devleti ile Latin İmparatorluğu arasında çatışmalar devam ederken, imparatorluğun batısında daha önceden Henri tarafından önü kesilen Strez tehdidi, şimdi Çar Boril'in Strez'e 52 kıtalık askerî birlikler sağlaması üzerine yeniden gündeme geldi. Strez ve Boril ittifakı imparatorluğun Selânik kısmını ilhak etmek üzere harekete geçti. Nitekim Pelagonia Ovası'nda⁵⁶⁶ gerçekleşen şiddetli muharebede Selânik'te bulunan Berthold von Katzenellenbogen, Henri'nin kardeşi Eustache ve yine imparatorluk müttefiki Slav ve Epiros hâkimi Mikhail'e ait kuvvetler Bulgarlar karşısında üstün geldi. Böylece 1208'deki Filibe Muharebesi'nde hüsrana uğrayan Bulgarlar, ikinci ağır bozgunu yaşadı (1211 yazı).⁵⁶⁷

II. Bulgar Krallığı'nın yaşadığı bu bozgun Latinler ile olan ilişkilerinde değişime sebep oldu: Boril, Henri'nin art arda kazandığı zaferlerden sonra onunla savaşmak yerine iyi ilişkiler kurmayı tercih etti. Öte yandan İmparator Henri için de barış müzakereleri oldukça makul gözükmekteydi. Zîra Latinlerin bölgede büyük bir insan kaynağı sıkıntısı vardı ve böyle bir durumda imparatorluğun dört bir yanında düşmanlarla mücadele etmek pek mümkün değildi.⁵⁶⁸ Bununla birlikte Henri artık Balkan sınırında etkinliğini artırarak nüfuzunu genişletmek istiyordu. Bu durum ise ancak Bulgar tehdidinin bir şekilde ortadan kalkmasıyla mümkün olabilirdi. Sonuçta

yazar (s. 74), Henri'nin yine bu mektubunda kendi imparatorluğu sırasında Bulgarlar ile mücadelede “birliklerinin neredeyse tamamının Rosa yakınlarında pusuya düşerek Kuman/Kıpçak ve Ulahlar tarafından yok edildiğinden” bahsettiğini de ifâde etmiştir, fakat Latinlerin Keşan civarında yok edildiği savaş, 30/31 Ocak 1206 tarihinde Kaloyan döneminde olmuştur. Bununla birlikte Latin ordusunun Rosa yakınlarında uğradığı bozgunu Henri'nin 1212 tarihli mektubundan değil, 30/31 Ocak 1206'dan sonra yazılmış başka bir mektubundan öğrenmekteyiz.

⁵⁶⁶ Bkz. yukarıda (dipnot 434). Bu civarda bir Ova.

⁵⁶⁷ RHGF, C: XVIII, s. 532. Krş. Koçuk, “Doğu'dan Batı'ya Nidâ”, s. 453; Longnon, **L'Empire Latin**, s. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 128; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 98-99; Madgearu, **Asanids**, s. 186-187.

⁵⁶⁸ İmparator Henri Batı'daki dostlarına yazdığı mektupta şu sözlerle insan kaynağı sıkıntısından söz etmiştir: “*Nihil autem nobis deesse sciatis ad habendam plenam victoriam et possidendum imperium, nisi Latinorum copiam, quibus possimus praeberere terram quam acquirimus, immo quam jam acquisivimus, cum, sicut scitis, parum prosit acquirere, nisi fuerint qui conservent*” (“*Ne var ki eksiksiz bir zaferle nâil ve imparatorluğa mâlik olmak adına, kazanıyor olduğumuz yahut önceden kazandığımız toprağı kendilerine ihsan edebildiğimiz Latin kuvveti haricinde hiçbir şeye ihtiyacımızın olmadığını bilirsiniz ve bildiğiniz üzere koruyacak kişiler olmadığı sürece kazanmanın çok az faydası dokunur*”) Bkz. Koçuk, “Doğu'dan Batı'ya Nidâ”, s. 456-457. Krş. RHGF, C: XVIII, s. 533; Prinzing, “Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel”, s. 418.

iki taraf arasında müzakereler başladı ve İstanbul'daki baronların tavsiyeleri üzerine İmparator Henri, Boril'den kızını istedi. Boril ise bu tekliften memnun bir şekilde birçok hediyeyle⁵⁶⁹ birlikte kızını Henri ile evlendirmek üzere İstanbul'a gönderdi. Bu suretle 1214 tarihinde Bulgar Krallığı ile Latin İmparatorluğu arasında barış tesis edildi ve Bulgar Çarı Boril, Henri'nin vasalı konumuna geldi.⁵⁷⁰ Filip Van Tricht'e göre Bulgarlarla imzalanan bu barış, iki taraf arasındaki sınırları da belirlemiştir. Tricht'e göre; Vize-Vrysis⁵⁷¹-Edirne-Filibe-Asenovgrad-Tsepina-Melnik-Prosek (Makedonya içinde), Pelagonia mevkileri iki taraf arasında sınır teşkil etmiştir.⁵⁷²

Latin-Bulgar ilişkilerinin seyri 1214'teki antlaşma uyarınca Henri'nin 1216 yılında ölümüne kadar sorunsuz ilerledi. Buna kanıt olarak 1214 yılında İmparator Henri'nin Sırbistan üzerine Boril ile müşterek düzenlediği sefer ve 1215 yılında yine Henri'nin Sırbistan'a gerçekleştirdiği bir başka seferde Bulgar topraklarından sorunsuz ilerlemesi gösterilebilir.⁵⁷³

3.2. İstanbul Latin İmparatorluğu ile Epiros Despotluğu Arasındaki İlişkiler (1204-1216)

İstanbul'un Latin işgalinden sonra Bizans İmparatorluğu bakiyesi şeklinde ortaya çıkan siyasî teşekküllerden biri de Epiros Despotluğu'dur. Epiros Despotluğu'nun kurucusu I. Mikhaıl Komnenos Dukas, Boniface de Montferrat'ın 1204 sonlarında *Partitio* anlaşmasında kendisine bırakılan toprakları elde etmek

⁵⁶⁹ Robert de Clari (s. 127-128) bu hususta en detaylı bilgiyi veren kaynaktır. Onun anlatımına göre, Boril, 60 tane değerli eşyayla yüklü atı kızıyla birlikte İmparator Henri'ye göndermiştir.

⁵⁷⁰ Hangi tarafın Barış talebinde bulunduğu tam olarak bilinmese de talepte bulunanın Henri olduğuna dâir bazı ipuçları bulunmaktadır. 1213 yılında İstanbul'a gelen papalık Legatı Pelagius Bulgar Krallığı'na giderek burada Latinler ile Bulgarlar arasındaki barış müzakerelerini yürüttü. II. Bulgar Krallığı ve Latin İmparatorluğu arasında yapılacak barış her iki tarafa da fayda sağlamaktaydı. Nitekim Boril, 1207 yılında tahta çıkmasından itibaren henüz tam olarak ülkesinde hâkim olamamış, sürekli iç isyanlarla uğraşmaktaydı. Bununla birlikte Boril'in tahtı gaspından sonra Rusya'ya kaçırılan Asen kardeşlerden John 1211 yılında sürgünden dönmüş ve bölgede Boril aleyhine faaliyetlere başlamıştı. Anlaşmaya ilişkin görüşler için bkz. Tricht, *La politique étrangère de l'empire de Constantinople, de 1210 à 1216, Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (2e partie)*” **Dans Le Moyen Age**, C: CVII, sy. 3-4, 2001, s. 422-424. Tricht mezkûr makalesinde (s. 423) İmparator Henri'nin bu anlaşmayı imzalamakla çok daha farklı bir hedefinin olduğunu; Boril'in üvey kızıyla evlenmek suretiyle ileride doğacak çocuğun İstanbul Latin İmparatoru ve Bulgar İmparatoru olarak taç giymesini hayâl ettiğini aktarmaktadır. Ayrıca bkz. John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 100-101; Madgearu, **Asanids**, s. 187-190.

⁵⁷¹ Ya da Brysis. Bkz. yukarıda (dipnot 398).

⁵⁷² Tricht, **Latin Renovatio**, s. 392; “La politique (2e partie)”, s. 422-423.

⁵⁷³ Tricht, **Latin Renovatio**, s. 394.

amacıyla bölgede gerçekleştirdiği seferlerde ona katılmıştı. Akabinde Boniface'in yanından ayrılan Mikhail Dukas, bu sırada Nikopolis'te⁵⁷⁴ çıkan bir isyan sonucunda şehrin hâkimi Senacherim tarafından bölgeye davet edildi. Senacherim, Mikhail Dukas henüz şehre girmeden evvel isyancılar tarafından katledildi. Ardından Mikhail Dukas kontrolü sağladı ve Senacherim'in kızıyla evlenerek şehirde hâkim oldu.⁵⁷⁵ Böylece başkenti Arta olan Epiros Despotluğu'nun temelleri atıldı (1205 başları).

İstanbul Latin İmparatorluğu ile Epiros Despotluğu arasında kuruluşlarının ilk yıllarında doğrudan bir münasebet olmadı. Bu durum İstanbul Latin İmparatorluğu'nun batıda Bulgarlar, doğuda İznik Bizans Devleti tarafından tehdit edilmesine bağlanabilir. Öte yandan I. Mikhail'in bölgede daha tehlikeli rakipleri vardı. Marki Boniface de Montferrat Tesalya ve Mora Yarımadası'nda, Dördüncü Haçlı Seferi'nin kronisti Geoffroi de Villehardouin'in kendisiyle aynı ismi taşıyan yeğeni Villehardouin ile müşterek seferler düzenlemekteydi. I. Mikhail Dukas, enerjik liderliği ve askerî tecrübesiyle⁵⁷⁶ hiç vakit kaybetmeden Latin karşıtı faaliyetlere başlayarak harekete geçti; 6.000 kişilik ordu istihdam edip Epiros'tan Korint Körfezi'ne ve sonrasında Tripolis'e (Tripoliçe) ilerledi. Burada Haçlılar ile giriştiği mücadelede sayıca üstün olmasına rağmen bozguna uğradı.⁵⁷⁷

Bu sırada Boniface de Montferrat, giriştiği seferlerin birinde sabık Bizans İmparatoru III. Aleksios'u ele geçirdi. Bunun üzerine I. Mikhail Dukas süratle harekete geçerek III. Aleksios'un serbest bırakılması karşılığında Boniface'e yüklü miktarda fidye ödedi ve bölgedeki hâkimiyetini III. Aleksios'a tasdik ettirdi. Akabinde Aleksios'u Türkiye Selçuklu Devleti sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in yanına gönderdi.⁵⁷⁸

⁵⁷⁴ Arta Körfezi üzerinde bir şehir. Gregory, "Nikopolis in Epiros", **ODB**, C: III, s. 1485.

⁵⁷⁵ Nicol, **The Despotate of Epiros**, Oxford 1957, s. 11-13.

⁵⁷⁶ I. Mikhail, 1204'ten önce Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki themalarında *doux*'u (general) olarak önemli askerî deneyimler kazanmıştır. Bkz. Prinzing, "Epiros 1204-1261: Historical Outline-Sources-Prosopography", **Identities and Allegiances in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed. Judith Herrin-Guillaume St.Guillain, Ashgate 2011, s. 82.

⁵⁷⁷ Villehardouin savaşın Modon yakınlarında gerçekleştiğini ve Mikhail'in ordusunun mevcudunun 5.000'den fazla olduğunu aktarmaktadır. Villehardouin, LXXIII, s. 98-99. Krş. Nicol, **Epiros**, s. 13-14.

⁵⁷⁸ Nicol, **Epiros**, s. 14-15; John Fine, **Late Medieval Balkans**, s. 66.

I. Mikhail Dukas'ın Batı Yunanistan'da tek rakibi Boniface değildi; *Partitio* anlaşmasında Epiros bölgesindeki sahil kesiminin tamamına Venedik sahip olmuştu. Nitekim Mayıs 1205'te Thomas Morosini'yi taşıyan Venedik armadası İstanbul'a ilerleyişi sırasında Draç'ı zapt etti. Ertesi yıl ise Korfu Venedik karşısında düştü.⁵⁷⁹

I. Mikhail, despotluğunun sınırlarını genişletmek için hiçbir fırsatı kaçırmadı. 1207'de Boniface'in ölümünün ardından Selânik'te yaşanan iç karışıklıklardan bölgedeki hâkimiyetini artırmak suretiyle faydalandı. 1209'da Henri'nin Selânik'teki durumu stabil hâle getirmesinden sonra ise Henri'den çekinerek ona bir barış teklifinde bulundu. İmparator Henri Mikhail'in diploması yeteneğinin farkındaydı. Bu sebeple barış müzakerelerini yürütmekle görevlendirilen Conon de Bethune ve Pierre de Douai'ye I. Mikhail ile ancak kendisinin vasalı olması durumunda anlaşacağını, aksi hâlde Epiros Despotluğu'na ait tüm toprakları ilhak edeceğini bildirdi.⁵⁸⁰ Akabinde Mikhail ile gerçekleştirilen görüşmede despotunun kızınının, İmparator Henri'nin kardeşi Eustache ile evlendirilmesine, Mikhail'in imparatora bağlı bir vasal olarak hüküm sürmesine ve topraklarınının 1/3'nin Henri'ye verilmesine karar verildi (1209 yazı).⁵⁸¹ Henri, imparatorluğun batısında Bulgar sorununu çözüp, Selânik ve Epiros'u tahakküm altına almış bir vaziyette İstanbul'a doğru yöneldi.

Mikhail'in İmparator Henri ile vardığı mutabakat Venedik Doju Pietro Ziani'nin (1205-1229) pek hoşuna gitmemiş gibi gözükmektedir. Zîra Epiros Despotluğu'na ait toprakların 1/3'nin İmparator Henri'ye bırakılması *Partitio* anlaşmasına aykırı bir durumdu. Bu sebeple 1210 yılında Pietro Ziani'nin emriyle Venedik, Epiros Despotu Mikhail ile müzakerelere girişti.⁵⁸² Pietro Ziani, Epiros hâkimine Venedik'in temsilcisi ve vasalı olarak bölgede hüküm sürmesini teklif etti. Bu vaat Mikhail için oldukça ilgi çekici gözüktü. Zîra Venedik ile anlaşmakla Mikhail, hem Latinlerin bölgedeki iddialarına son vermiş olacak hem de Venedikli

⁵⁷⁹ Nicol, **Epiros**, s. 17-18; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 147.

⁵⁸⁰ Valenciennes, XXXVIII, s. 210.

⁵⁸¹ Valenciennes, XXXVIII, s. 210-211; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 121; Nicol, **Epiros**, s. 28-29; Wolff, "Latin Empire", **HC**, C: II, s. 208.

⁵⁸² Ekim 1205'te yeni seçilen Venedik Doju Pietro Ziani'nin isteği üzerine Venedik İstanbul podestası Marino Zeno *Partitio*'da İstanbul'daki Venediklilerinin tasarrufunda olan topraklardaki denetimin doğrudan Venedik'e bağlanmasını şart koşan bir belge imzalamıştı. Bkz. Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 145-146.

tüccar vasıtasıyla despotluğunun zenginleşmesine olanak sağlayacaktı. Nitekim 20 Haziran 1210'da iki tarafça anlaşma kabul edildi.⁵⁸³

I. Mikhail, Venedik ile anlaşmaya vararak topraklarını güvence altına aldıktan sonra hiç vakit kaybetmeden aynı yılın yazında Selânik'e karşı saldırıya geçti. Strez ile ittifak kurmak suretiyle müşterek saldırılarında Mikhail, Tesalya'da Latinlere ait şehirler, köyler, kiliseleri yağmalamış, birçok Latin askeri, papaz ve üst düzey bir Latin komutanı Amedee Pofey'ı öldürerek büyük bir katliam gerçekleştirmiştir.⁵⁸⁴ Epiros Despotunun bu icraatları üzerine İmparator Henri büyük bir öfkeyle tekrar Mikhail üzerine sefere çıkarak onu yeniden itaat altına almıştır.⁵⁸⁵ I. Mikhail ve Strez'in tamamen ortadan kaldırılmasını imparatorluğun doğusunda Laskaris, batısında ise Boril'in İstanbul'u tehdit etmesi engelledi. Henri Balkanlarda Latinler aleyhine faaliyetlerde bulunan Mikhail ve Strez'in vasallığını aldıktan sonra süratle İstanbul'a döndü. Bu sırada (1211) Strez, Boril tarafından 52 kıta askerle desteklendiği hâlde Selânik'e saldırdı. Bu sefer I. Mikhail, Latinlerin safında yer aldı ve Selânik'teki imparatorun kardeşi Eustache, Berthold von Katzenellenbogen'e katılarak Strez ve ordularını bertaraf etti.⁵⁸⁶ Peki Mikhail yaklaşık bir yıl önceki

⁵⁸³ Nicol, **Epiros**, s. 30-31; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 150-151.

⁵⁸⁴ I. Mikhail Komnenos Dukas Latin tehdidinden korunmak amacıyla Papa III. Innocentius ile müzakereye girerek ona bağlılık bildirmişti. Fakat 1210 yılında gerçekleştirdiği bu katliamdan ötürü Papa III. Innocentius tarafından kınanmış ve aforoz edilmiştir. Bkz. Migne, **PL**, C: CCXVI, Parisiis 1891, sütun 353-354 (CLXXXIV); Nicol, **Epiros**, s. 32-33; Tricht, "La politique (1re partie)", s. 233.

⁵⁸⁵ Kaynakların yetersiz kaldığı bu kısım ile ilgili olarak, Filip Van Tricht Papa III. Innocentius'un 31 Aralık 1210 tarihli başka bir mektubunu emsâl göstererek Henri'nin bizzat sefere çıktığı fikrini reddetmiştir. Ona göre; İmparator, Mora Yarımadası'nda hâkimiyet kuran Geoffroi de Villehardouin vasıtasıyla Mikhail'in saldırıları bastırılmıştır. Tricht'e göre Mikhail ancak Strez ile ittifak kurarak faaliyetlerine devam ettiğinde İmparator Henri, Selânik'i korumak maksadıyla bir sefer kararı almıştır. Tricht, "La politique (1re partie)", s. 233-234. Krş. Warren Treadgold, **A History of the Byzantine State and Society**, Stanford 1997, s. 717.

⁵⁸⁶ İmparator Henri'nin 1212 tarihli mektubu bu konuya ilişkin önemli bilgiler vermektedir. "*Significaverunt enim nobis Barones nostri quos in fine et marchia regni Thessalonici servanda dimiseramus, Berholdus Comes videlicet et frater noster Eustachius et quidam alii, quod inimicus noster Stratius quem omnino reliqueramus destitutum viribus, animos resumpserat per Burillum, qui ei in auxilium venerat cum quinquaginta-duabus aciebus, et jam multa nobis damna intulerat; sed praefati Barones, collectis viribus et associato Michalitio, qui tunc cum eis concordiam iniverat, eidem Stratio in plano Pelagoniae occurrebant, ubi cum eo pugnantes obtinuerunt victoriam.*"; ("Doğrusu hudûtta ve Thessalonica Krallığı'nda muhafaza maksadıyla göndermiş olduğumuz baronlarımız, yani Kont Bertholdus, kardeşimiz Eustachius ve diğerlerinin bize anlattığına göre adamları tarafından terk edilmiş bir hâlde geride bıraktığımız düşmanımız Stratius, kendisine yardım için 52 birlik gönderen Boril sayesinde maksadına tekrar kavuşmuş ve bize büyük kayıplar getirmişti; ancak bahsi geçen baronlar, o zaman ittifak kurdukları Mikhail ile birleşip kuvvetleri de toplayarak Pelagonia Ovası'nda Stratius'a saldırdılar, onunla uzun süre savaşarak zafer kazandılar."). Bkz. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 452-453.

müttefikî Strez'e neden şimdi düşman olmuştu? Bunun sebebi muhtemelen Selânik'in Bulgar Krallığı kontrolüne geçmesini istememesiydi. Zîra Selânik, her ne kadar İmparator Henri tarafından korunmaya çalışılsa da Boniface'in ölümünün akabinde zayıflamıştı ve Mikhail burayı kendi despotluğuna katmayı düşünmekteydi.⁵⁸⁷

I. Mikhail'in Latinler karşısındaki stratejileri sürekli değişmekteydi. Nitekim 1212 yılına gelindiğinde Selânik'i almaya kudretinin yetmeyeceğini anlayan despot, yönünü Latinlerin daha güçsüz olduğu Korint Körfezi'nin kuzey sahiline çevirdi. Buralara gerçekleştirdiği saldırılarda Larissa dâhil birçok şehri ele geçirerek Selânik ile güneydeki Latinlerin bağlantı yolunu kesti. Böylece I. Mikhail'in hâkimiyet sahası İyonya'dan Ege Denizi'ne kadar yayıldı. Akabinde Mikhail, Venedik'in 1205 ve 1206 yıllarında zapt ettiği Draç ve Korfu Adalarını 1213 yılında yaptığı saldırılarla ele geçirdi.⁵⁸⁸

Mikhail sahip olduğu askerî tecrübeler ve diplomasi yeteneğiyle Latinler karşısında başarılı bir mücadele vermiştir. Öyle ki Filip Van Tricht, onunla ilgili olarak askerî durum çaresiz gözüktüğünde Latinler ile anlaşmıştı, fakat Latin tehlikesi geçer geçmez Latinlerin aleyhine faaliyetlere devam ettiğini belirterek Mikhail'in diplomasi yeteneğini övmüştür.⁵⁸⁹

Sonuçta 1215 yılında ölümüne kadar I. Mikhail, Epiros Despotluğu'nun sınırlarını genişletmiş ve Bizanslı halkın Balkanlardaki sığınak noktası hâline gelmiştir. Öte yandan Latinler açısından Mikhail, İmparator Henri'nin 1212 tarihli mektubunda belirttiği üzere Laskaris ve Boril'den sonra imparatorluğun üçüncü büyük düşmanı olarak görülmüştür.

I. Mikhail'in yerine Epiros Despotluğu'nun tahtına kardeşi Theodoros Komnenos Dukas geçmiştir (1215). Theodoros, Mikhail'in gerçekleştirdiği birçok askerî faaliyette onunla birlikte olmuş ve bu vesileyle tecrübe kazanmıştı. Bu da onu Latinler için bölgede ciddi bir tehlike durumuna getirmekteydi. Nitekim İmparator Henri, bunu iyi biliyor olacak ki 1216 yılında Epiros Despotluğu'na karşı sefere

⁵⁸⁷ Nicol, **Epiros**, s. 34.

⁵⁸⁸ Nicol, **Epiros**, s. 34-39; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 152; Prinzing, "Epiros 1204-1261", s. 82.

⁵⁸⁹ Tricht, "La politique (1re partie)", s. 235.

çıkılmak için Selânik'e gelmiştir. Fakat aynı yıl içinde burada ani bir şekilde ölmüştür.⁵⁹⁰

3.3. İmparator Henri'nin Selânik ve Sırbistan Seferleri

3.3.1. Selânik Seferi (1208-1209)

1204'te Selânik topraklarının paylaşılması hususu Haçlılar arasında özellikle de Boniface ve İmparator Baudouin nezdinde büyük sorunlara yol açmıştır. Boniface'in bilhassa Selânik'i ele geçirmek konusundaki ısrarı çeşitli gerekçelere dayanmaktadır.⁵⁹¹ Bunların içinde markisi olduğu Kuzey İtalya'nın Montferrat bölgesine yakın olmak ve bu suretle insan kaynağı ihtiyacını gidererek bölgede kalıcı olmak istemesi de yer almaktadır. Gel gelelim 1207'de Boniface'in ölümü Selânik'te büyük bir Lombard ayaklanmasını da beraberinde getirmiştir. Buradaki Lombard baronlar Montferrat'taki Boniface'in en büyük oğlu William de Montferrat'ı Selânik'e davet etmek suretiyle Selânik Krallığı'nı Montferrat Markiliği'yle birleştirmek istemişlerdir.⁵⁹²

Selânik'te Boniface'in ölümünden sonra tahtın vârisi, onun Margaret'ten doğan henüz iki yaşındaki çocuğu Demetrius idi. Bununla birlikte yönetimde Lombard baronları tarafından çocuk yaştaki krala nâip olarak atanan Oberto de Biandrate hâkimdi. Bu zat Selânik topraklarının İstanbul Latin İmparatorluğu'nun vasalı olmasından rahatsızlık duyuyor ve Lombardlar tarafından ele geçirilen Selânik'in koşulsuz şartsız kendilerine ait olması gerektiğini düşünüyordu.

Selânik'te Latin İmparatorluğu aleyhindeki faaliyetleri haber alan İmparator Henri, 2 Ağustos 1208'de Filibe'de Bulgarlar karşısında muzaffer olmasından çok zaman geçmemişti ki Selânik konusunun değerlendirildiği bir meclis topladı. Bu

⁵⁹⁰ Nicol, **Epiros**, s. 50.

⁵⁹¹ Bkz. yukarıda (s. 82 vd).

⁵⁹² Du Fresne Du Cange, **Histoire de l'Empire de Constantinople: Sous les Empereurs Français jusqu'à la Conquête des Turcs**, Paris 1826, s. 103-104.

toplantıda alınan karar gereği aynı yılın kışında hiç vakit kaybeden Selânik üzerine yürüdü.⁵⁹³

1208 kışında İstanbul ve civarının muhafazasını sağlamak amacıyla buralara şövalyeler yerleştirildikten sonra İmparator Henri önderliğindeki ordu Tekirdağ'da askerî ikmalini yaparak yola çıktı (15 Aralık 1208).⁵⁹⁴ Latin ordusu Apros-Malkara-Keşan güzergâhından İpsala'ya vardı. Akabinde sert geçen kış şartları sebebiyle donmuş vaziyette olan Meriç Nehri'nin üzerinden geçerek Batı Trakya'ya doğru ilerledi.⁵⁹⁵ Özellikle Mosynopolis şehrinden itibaren isyancıların faaliyetleri net bir şekilde hissedildi. Zira İmparator Henri, Kavala'ya geldiği sırada bu şehrin kalesine girmek istemiş, fakat kale kumandanı tarafından içeriye kabul edilmemişti. Bu sebeple imparator kışın zor şartlarında şehir dışında, dış tehditlere açık bir şekilde konaklamak zorunda kaldı. Ardından Kavala'nın kuzeyinde Philippi⁵⁹⁶ (Filippi) şehrine vararak burada Oberto de Biandrate'e haber yolladı ve kendisiyle görüşmek istediğini bildirdiyse de Oberto imparatorun bu isteğini reddetti (25 Aralık 1208).⁵⁹⁷

⁵⁹³ İmparator Henri'nin 1208-1209 Selânik Seferi'yle ilgili yegâne kaynak Henri de Valenciennes olmuştur. Onun aktardığına göre: "...onlar (Lombardlar) o toprakları (Selânik toprakları) kendilerinin fethettiğini ve markinin oğluyula (Demetrius) birlikte ellerinde tutmak istediklerini söylediler. ...ama gerçek amaçları bu değildi, toprağı kendileri için ellerinde tutmak istiyorlardı.". Bkz. Valenciennes, XII, s. 170-171. 1204 yılında Boniface ve İmparator Baudouin arasındaki gerginliklere benzer bir durum bu sefer Oberto liderliğindeki Lombardlar ve İmparator Henri arasında yaşanmaktaydı. Nitekim tek fark Othon de la Roche ve Berthold Katzenelnbogen gibi Alman ve Burgonyalı şövalyeler imparatorun tarafında durarak Lombard isyanına destek vermediler. Bkz. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 106. Bununla birlikte Oberto'nun isyanı önemli destekçiler kazanarak, Kuzey Yunanistan'ın birçok bölümüne yayıldı. Miller, **The Latins**, s. 73; Oberto de Biandrate'in destekçileri arasında önemli komutanlardan Amedee Pofey da bulunmaktaydı. John B. Bury, "The Lombards and Venetians in Euboea. (1205-1303.)", **The Journal of Hellenic Studies**, C: VII, 1886, s. 314.

⁵⁹⁴ Askerî seferlerin kış vakti gerçekleşmesi zorunlu olmadığı sürece pek tercih edilmez. Fakat Henri 1208 kışının zor şartlarında Selânik Seferi'ni mecburi görmüştür. Kuşkusuz bu da isyanın ne denli mühim olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Valenciennes'in kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla İmparator Henri bu askerî harekât kararını süratle ve büyük bir gizlilik içinde almıştır. "*İmparatorun böyle bir havada ilerlediğini gören herkes nereye gittiğini ve ne aradığını ve ne yapmayı düşündüğünü merak ediyordu; çünkü şunu iyi bilin ki, meclisinde yer alanlar dışında kimse bunu bilmiyordu.*". Bkz. Valenciennes, XIII, s. 171-172.

⁵⁹⁵ İmparator Henri'nin bu yolculuktaki düşmanı sadece olumsuz hava şartları değildi. Bununla birlikte Latin ordusu özellikle Malkara civarında Ulahların saldırılarına maruz kaldı. Valenciennes, XIII, s. 172-173; Wolff, "The Latin Empire", **HC**, C: II, s. 206.

⁵⁹⁶ Ya da Filippi. İsmi Makedon Kral II. Filip'ten alan şehrin adı. Makedonya bölgesinin doğusunda yer almaktadır. Bkz. Gregory, "Philippi", **ODB**, C: III, s. 1653-1654. Krş. Edward Boucher James, "Philippi", **A Dictionary of Greek and Roman Geography**, ed. William Smith, C: II, London 1872, s. 599-600.

⁵⁹⁷ Oberto, İmparator Henri'nin görüşme talebini imparatorun Selânik ve buraya bağlı hiçbir şehirde hakkı olmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Bkz. Valenciennes, XIV, s. 173-174. Krş. Longnon, **L'Empire Latin**, s. 107.

Bunun üzerine İmparator Henri, Conon de Bethune, Pierre de Douai ve Nicolas de Mailly’i Selânik’e giderek Oberto ile müzakere etmekle görevlendirdi. Henri tarafından gönderilen elçiler, Boniface’in oğlu Demetrius’un haklarının korunması ve kral olarak tahtta kalması, bununla birlikte İmparator Henri’ye tıpkı Boniface de Montferrat gibi sadâkatle bağlı kalmaları yönünde telkinlerde bulundu. Fakat Oberto de Biandrate ve beraberindeki isyancı baronlar bu teklifi kesin bir şekilde reddederek Selânik’ten Stageiros’a⁵⁹⁸, Draç, Girit Adası, Korinthos ve Leo Sgouros’a ait tüm topraklar, Eski Zağra ve buradan Filibe’ye kadar olan yerleri, bununla birlikte Epiros Despotluğu’na ait bölgeleri de istediklerini, ancak bu şartların kabulü neticesinde imparatoru Selânik’te ağırlayacaklarını bildirdiler.⁵⁹⁹ Şüphesiz Oberto, İmparator Henri ve ordusunun içinde bulunduğu ağır coğrafi şartları biliyor dolayısıyla imparatorun mutabakat sağlamaya mecbur olduğunu düşünüyordu. Hakikaten gidişat da bu şekilde gelişti: İmparator Henri, Lombardların koşullarını Demetrius’un annesi Margaret’in da tasdik etmesi şartıyla kabul etti. Akabinde Henri Selânik’e yanında 100 kadar şövalye ile barışçıl bir şekilde girdi (muhtemelen 1209 Ocak başları).⁶⁰⁰

Henri şehre girdiği andan itibaren Oberto aleyhinde faaliyetlere başladı. İlk olarak: Oberto’dan anlaşma koşullarını açık bir şekilde tüm baronların huzurunda tekrar etmesini istedi. Henri’nin buradaki amacı muhtemelen imparator olarak kendisinin de bulunduğu bir ortamda Oberto de Biandrate’in aşağılayıcı teklifi karşısında bir tepki kamuoyu oluşturmak, bununla birlikte gerçekten karşısında kimlerin olduğunu öğrenmekti. Nitekim Oberto teklifini açıkça yineledi ve ardından Henri, orada bulunan tüm baron ve din adamlarının fikirlerini aldı. Sonuçta sadece üç kont Oberto’nun teklifini onaylamıştı. İkinci olarak: Henri anlaşmanın en önemli faktörlerinden biri olan Margaret ile görüşmelere başlayarak ona, yanında olacağına ve Demetrius’un haklarını koruyacağına dâir güvence verdi. Böylelikle imparatorun

⁵⁹⁸ Muhtemelen modern Halkidiki. Orta Makedonya coğrafi bölgesinde bir şehir. Detaylı bilgi için bkz. E. B. James, “Stageira, Stageirus”, **GRG**, C: II, s. 1034.

⁵⁹⁹ Valenciennes, XV, XVI, s. 174-178. Krş. Longnon, **L’Empire Latin**, s. 107.

⁶⁰⁰ Henri de Valenciennes, imparatorluk ordusunun içinde bulunduğu külfetli durumu şöyle nakleder: “Adamları (imparatorun yanındaki baronlar) *Efendimiz, Tanrı aşkına bunu yapmalısınız dediler, yoksa hepimiz ölüp rezil olacağız; çünkü hava çok sert ve zalim, zaten siz de bunu görüyor ve hissediyorsunuz.*”. Valenciennes, XVIII, s. 180; XVIII, XIX, s. 180-183; Finlay, **History of Greece 1204-1461**, s. 124-125; Longnon, **L’Empire Latin**, s. 107.

desteğini alan Margaret, Lombardların koşullarını kabul etmedi. Ardından 6 Ocak 1209'da İmparator Henri, henüz iki yaşında olan Demetrius'a taç giydirdi. Oberto de Biandrate ise nâiplik görevine bir süre devam etti.⁶⁰¹

“Bizimkiler o sırada iyi bir anlaşma ve sağlam bir barış yaptıklarını sanıyorlardı, ama savaş o zaman başladı.” Henri de Valenciennes'in bu nakli Lombardlar ile İmparator Henri arasında gerçekleşen barışın gerçekçi olmadığını açıkça gösterir. Nitekim nâiplik görevine devam eden ve bu suretle Selânik'e bağlı sancaklarda hâlâ söz hakkı olan Oberto, Henri ile yapılan anlaşmadan çok kısa bir süre sonra Kavala ve Serez kalelerini tahkim ettirdi ve oraya kendisine bağlı Lombard askerlerini naklederek, isyan hareketini sürdürdü. Akabinde Margaret, Oberto'yu nâiplikten azlederek Kavala ve Serez kalelerinin kendisine teslim etmesini buyurdu ve kaleler Latinler tarafından ele geçirilene kadar Oberto Selânik'te rehin olarak hapsedildi.⁶⁰²

Oberto de Biandrate'in tüm plânları İmparator Henri'nin Selânik'e varmasıyla altüst olmuş gibi gözükmektedir. Bundan dolayı Oberto, diplomatik yollarla ele geçiremediği toprakları bu sefer hiddetli bir savaşla elde etmek istedi. Margaret'ın mezkûr kaleleri ele geçirmek için gönderdiği şövalyelerden önce Oberto, kendi adamları vasıtasıyla Kavala ve Serez'dekileri asla teslim olmamaları konusunda tembihledi. Gerçekten de bu kaleler İmparator Henri ve Margaret'in müşterek birlikleri karşısında teslim olmadı. Akabinde imparatorluk birlikleri Lombardları önce Serez, ardından Kavala düzlüklerinde vuku bulan muharebelerde bozguna uğrattı ve birçoğu esir alındı. Serez Kalesi ele geçirildi fakat Kavala Kalesi'nde bulunanlar teslim olmayı reddetti (Ocak-Mart 1209).⁶⁰³

Böylece Lombard isyanının Makedonya coğrafyasındaki yansımaları durduruldu. Fakat bu bölgeleri boşaltan Lombardlar isyanlarına Tesalya bölgesinde devam ederek Larissa şehrini tahkim ettiler. Bunun üzerine imparatorluk kuvvetleri

⁶⁰¹ Valenciennes, XIX, XX, s. 183-185; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 108; Wolff, “The Latin Empire”, **HC**, C: II, s. 207.

⁶⁰² Valenciennes, XXI, s. 185-186.

⁶⁰³ Valenciennes, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, s. 186-194; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 108-109.

karadan ve denizden Selânik'in güneyine, Tesalya bölgesine doğru ilerledi. Kitros⁶⁰⁴ şehrine varıldığında burada Lombardlar imparatora Oberto de Biandrate'in nâipliğinin geri verilmesi ve serbest bırakılması şartıyla bağlılık bildireceklerini iletti. Fakat bu teklif imparator tarafından reddedildi.⁶⁰⁵ Zira İmparator Henri, Lombardların vaatlerine inanmıyor ve ayaklanmayı askerî seferler vasıtasıyla bastırarak onları bütünüyle itaat altına almak istiyordu.

6 Nisan 1209'da Henri, Kitros'dan ayrılarak Larissa'ya doğru ilerledi. Larissa Kalesi'ndekilere teslim olma ve bağlılık bildirme çağrısında bulunuldu, fakat kaledekiler ancak Oberto'nun serbest bırakılması şartıyla teslim olacaklarını bildirdi. Bunun üzerine Latin ordusu ile Lombardlar Larissa Köprüsü⁶⁰⁶ civarında karşı karşıya geldi. İmparatorluk kuvvetleri Lombard kıtalarını geri püskürterek köprüden kaleye kadar olan bölgeyi kontrol altına aldı. Akabinde ağır bir bozguna uğrayarak kaleye sığınan Lombardlara Larissa Kalesi'ni teslim etmeleri karşılığında serbest geçiş hakkı verildi. Böylece kale Latinlerin kontrolüne geçti (Nisan 1209).⁶⁰⁷ 1208-1209 kışında başlayan ve devam eden Latin-Lombard mücadelesi iki tarafı da yıpratmaktaydı. Lombardlar bölgedeki otoritelerini artırmak ve bağımsızlıklarını kazanmak için diretirken, İmparator Henri de Latin İmparatorluğu'nun vasalı konumunda olan Selânik ve civarının aynı şekilde kalmasını istiyordu. Nitekim bu paradoksun sonucu sürekli askerî mücadele hâli olmuştu. Sonunda iki taraf arasında bir barış tesis edilmesi için anlaşıldı. Buna göre: taraflar Ravenika'da⁶⁰⁸ bir parlamento oluşturarak, barış müzakereleri yapacaktı (Mayıs 1209). Fakat Lombardların görüşmeye katılmamaları sebebiyle görüşmeler tıkanı.⁶⁰⁹ Bunun üzerine İmparator Henri, Lombardların son dayanak noktaları olan Thebai ve Eğriboz'u kuşatmak üzere hazırlıklara başladı. Hedef Lombard tehdidini tamamen

⁶⁰⁴ Selânik ile Larissa toprakları arasında kalan bir kale ve piskoposluk. Kazhdan, "Kitros", **ODB**, C: II, s. 1131-1132.

⁶⁰⁵ Valenciennes, XXVIII, XXIX, s. 195-197; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 109.

⁶⁰⁶ Henri de Valenciennes'in (XXXI, s. 200) tasvirine göre mezkûr köprü: "...uzun, dar tahtalardan yapılmış..." idi.

⁶⁰⁷ Valenciennes, XXIX, XXX, XXXI, s. 197-201.

⁶⁰⁸ Bkz. yukarıda (dipnot 447).

⁶⁰⁹ İmparator Henri Ravenika'daki toplantıda Lombardlar ile sükûneti sağlayamasa da kronist Villehardouin'in yeğeni Geoffroi de Villehardouin'nin itaatini sağlamıştır. Bu suretle Mora Prensiği'nin doğrudan İstanbul Latin İmparatorluğu'na bağlılığının temin edilmiştir. Valenciennes, XXXIII, s. 203-204. Krş. Wolff, "The Latin Empire", **HC**, C: II, s. 207.

ortadan kaldırmaktı. Sonuçta Thebai Kalesi Latinler tarafından savaş aletleri kullanılmak suretiyle ağır muhasaraya alındı. Fakat kaledeki Lombardlar mukavemet göstererek Latin kıtalarının bütün saldırılarını geri püskürtmesi üzerine imparator kuşatmayı kaldırma kararı aldı. Akabinde Latin ordusu daha güçlü bir saldırı için hazırlandığı sırada kaledeki Lombardlar Oberto de Biandrate'in serbest bırakılması şartıyla kaleyi teslim edebileceklerini bildirdi. Bu teklif İmparator Henri tarafından kabul edildi; Latinler Thebai'yi zapt ederken, Oberto da Selânik'te bulunduğu zindandan çıkarılarak serbest bırakıldı.⁶¹⁰

Thebai'de gerçekleştirilen barış görüşmelerine rağmen serbest bırakılan Oberto de Biandrate, İmparator Henri'nin yanına gelip bağlılık bildirmek yerine, kaldığı yerden Latinler aleyhine girişimlerine devam etti ve Eğriboz'a yerleşti. Burada İmparator Henri'ye suikast plânları yapan Oberto'nun plânları başarısız oldu ve sonunda İmparator Henri'ye biat etti (Haziran 1209 civarı).⁶¹¹ Böylece Selânik'te başlayan ve bütün Makedonya ve Yunanistan bölgesine yayılan Lombard ayaklanması İmparator Henri'nin başarılı politikaları ve askerî seferleri sonucunda bastırıldı.

3.3.2. Sırbistan Seferleri (1214-1215)

Latin İmparatorluğu'nun Sırbistan Seferiyle ilgili malumat sunan kaynak yok denecek kadar azdır. Mezkûr konuyla ilgili sadece bir Sırp kroniğinde iki bölümlük pasaj yer almaktadır.⁶¹² Ancak bu pasajlar vasıtasıyla yorumlar yapılabilmekte ve imparatorluğun içinde bulunduğu durumlar göz önünde bulundurularak varsayımdan öteye gidemeyen değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Latin İmparatorluğu 1214 yılına gelindiğinde imparatorluğun doğusunda İznik Bizans Devleti, batısında II. Bulgar Krallığı, Epiros Despotluğu ve Strez gibi

⁶¹⁰ Valenciennes, XXXIV, XXXV, s. 204-207.

⁶¹¹ Valenciennes, XXXVI, XXXVII, s. 207-210; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 110-111; Wolff, "The Latin Empire", **HC**, C: II, s. 208.

⁶¹² Stefan Prvovenčani, **Sabrani Spisi**, haz. Ljiljana Juhas-Georgievska, Belgrad 1988, XVI, XX, s. 90-91, 98-101; Sırp kroniğinin mezkûr bölümlerinin Fransızca tercümesi bir makalede yayımlanmıştır. Bkz. Emile de Borchgrave, "Henri de Flandre, empereur de Constantinople (1206-1216) et le roi Etienne ler Nemanie de Serbie", **Bulletin de la Commission royale d'Histoire**, C: V, 1895, s. 360-372.

diğer yerel güçler karşısında muvaffak olmuş, öte yandan Selânik'te çıkan Lombard ayaklanmasını da bastırarak bu bölgelerde sükûneti sağlamıştı. Bu durum İmparator Henri'ye belki de imparatorluğun kuruluşundan bu yana ilk defa hareket serbestliği kazandırdı. Bu sebeple Henri, 1212 tarihli mektubunda insan kaynağı sıkıntısını belirtmesine⁶¹³ rağmen Sırbistan üzerine bir sefere çıktı.

Bulgar Krallığıyla müşterek gerçekleştirilen seferin müsebbibi Boril oldu. Boril, iç işlerine müdahale eden ve krallığına ait bazı toprakları ele geçiren II. Stephan Nemanya'yı cezalandırmak istiyordu. Bu sebeple müttefiki olan Latin İmparatoru Henri'nin yardımını istedi.⁶¹⁴ Öte yandan İmparator Henri ise bu durumu Balkanlardaki nüfuzunu artırmak için bir fırsat olarak gördü. Neticede 1214 yılında Bulgar-Latin ordularının Sırbistan üzerine müşterek seferi vuku buldu.⁶¹⁵ Akabinde Sırp Kroniği'nde yer alan bilgilere göre: iki ordu Niş yakınlarında kamp kurdukları sırada gece vakti büyük bağırışlar duyulmuş, ardından Latin-Bulgar orduları arasında arbeye yaşanmıştır. Böylece ittifak kuvvetleri geri çekilmek durumunda kalmıştır. Sırp Kroniği'nin verdiği bu bilgiler I. Sırbistan Seferi'nin akıbetini yorumlamak için oldukça yetersiz olsa da seferin akamete uğradığını açık bir şekilde anlatmaktadır.⁶¹⁶ Filip Van Tricht, ittifak kuvvetlerinin başarısızlığının Sırbistan üzerinde kimin hak sahibi olacağı, ganimetin paylaşılması gibi hususlarda çıkan tartışmalara bağlamış ve ordunun bu sebeple geri çekilmiş olabileceğini öne sürmüştür. Öte yandan bizce de daha makul bir görüş olarak; Boril'in ülkesinde vuku bulan iç meseleler sebebiyle

⁶¹³ Bkz. yukarıda (dipnot 568).

⁶¹⁴ Sırbistan'a sefer fikrinin Boril'den geldiği araştırmacılar arasında ortak görüşdür. Nitekim bahsi geçen kroniğin Fransızca tercümesinde yer alan "*Il leva donc toutes ses forces contre moi, et prit avec lui son gendre, l'empereur grec, nommé Filandre, qui se trouvait dans la glorieuse ville de Constantinople*"; ifâdelerini şu şekilde Türkçeye çevirmek mümkündür: "*O (Boril) tüm gücünü bana karşı topladı ve damadı, Flandra isminde Grek İmparator'u aldı (İmparator Henri) ki o muhteşem İstanbul şehrindeydi*". İfâdesiyle sefer teklifinin Boril'den geldiği aşikârdır. Bkz. Borchgrave, "Henri et Etienne ler Nemanie", s. 364. Krş. Tricht, "La politique (2e partie)", s. 424.

⁶¹⁵ İmparator Henri'nin Sırbistan Seferi'ne çıkmasının nedenleriyle ilgili Filip Van Tricht bazı iddialarda bulunmuştur. Buna göre: İmparator Henri kendisini Bizans İmparatorluğu'nun XII. yüzyıla kadar sahip olduğu bütün toprakları üzerinde hak sahibi olarak görüyordu. Bu sebeple Sırbistan üzerine sefere çıkarak, onları kendi imparatorluğunun bir parçası hâline getirmek gibi bir hedefi vardı (Tricht, "La politique (2e partie)", s.424).

⁶¹⁶ Bkz. Prvovenčani, **Sabrani Spisi**, XVI, s. 90-91. Krş. Borchgrave, "Henri et Etienne ler Nemanie", s. 365; Latin-Bulgar ittifakının başarısızlığa uğramasıyla ilgili Sırp Kroniği'nde geçen ifâdeleri bazı araştırmacılar II. Stephan Nemanya'nın saldırısına bağlamaktadır. Fakat Tricht, konuyla ilgili farklı gerekçeler öne sürerek böyle bir iddiayı reddetmiştir. Bkz. Tricht, **Latin Renovatio**, s. 399.

seferden vazgeçtiğini, Henri'nin de Bulgar kuvvetlerinden mahrum olarak savaşmayı göze alamadığını ve seferin gerçekleşmediğini de belirtmiştir.⁶¹⁷

I. Sırbistan Seferi'nden bir sonuç alamayan İmparator Henri, ertesi yıl bu sefer Macaristan Kralı II. Andrew (ö. 1235) ile müşterek II. Sırbistan Seferi'ne çıktı (1215). Sırbistan hükümdarı II. Stephan Nemanya'nın topraklarını ele geçirmek ve onu bölgeden sürmek amacıyla gerçekleştirilen bu askerî girişimde İmparator Henri ve müttefiki II. Andrew, Sırp hükümdar II. Stephan'a haber göndererek, muhtemelen şartları görüşmek ve mümkünse savaş olmadan istediklerini almak için görüşülmesi hususunda anlaştı. İmparator Henri'den daha önce bölgeye gelen Macar Kralı II. Andrew, II. Stephan Nemanya ile Ravanica'da⁶¹⁸ bir araya geldi. Muhtemelen burada İmparator Henri'nin bölgeye intikâlinde evvel iki taraf arasında barış sağlandı. Akabinde Henri'nin de gelişiyle Niş'te toplandı ve burada İmparator Henri, II. Stephan'dan vasallık istedi, fakat mümkün olmadı. Bunun üzerine Macaristan Kralı'nın saldırıdan vazgeçmesiyle yalnız kalan Henri geri dönmek zorunda kaldı. Nitekim II. Andrew, Henri ile yaptığı anlaşmayı bozsa da II. Stephan'ın topraklarından imparatorun serbestçe geri dönüşünü sağladı (Nisan 1215).⁶¹⁹

Böylece İmparator Henri 1214 ve 1215 tarihlerinde olmak üzere çıktığı iki Sırbistan Seferi'nden de başarısız ayrıldı. Fakat bu başarısızlık askerî olmaktan ziyade diplomatik başarısızlıktı. Zîra kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Latin ordularıyla Sırp kuvvetleri arasında her iki seferde de sıcak temas yaşanmadı. Henri'nin girişimleri 1214'te Boril'in, 1215'te ise II. Andrew'in savaşmaktan vazgeçmesiyle akamete uğradı. Farklı bir bakış açısıyla Henri ve müttefiklerinin başarısızlığını, Sırp hükümdar II. Stephan Nemanya'nın başarısı olarak görmek de mümkündür. Stephan'ın I. Sırbistan Seferi'ndeki rolünü tam olarak yorumlamak mümkün olmasa da II. Sırbistan Seferi'nde düşmanlarıyla ilişkilerinde doğru bir politika izlediği aşikârdır.

⁶¹⁷ Bu görüşle ilgili olarak Tricht, İmparator Henri'nin Sırbistan üzerine ertesi yıl (1215) gerçekleştirdiği sefere Boril'in katılmamasını kanıt olarak göstermiştir. Tricht, **Latin Renovatio**, s. 399-400; Tricht, "La politique (2e partie)", s. 425-426.

⁶¹⁸ Sırbistan sınırları içinde bir Ortaçağ şehri olsa gerek. Tam olarak konumu belli değil, fakat muhtemelen Sırbistan/Senje yakınlarında bir yer olabilir. Zîra mezkûr bölgede XIV. yüzyıldan kalma Ravanica isimli bir manastır yer almaktadır.

⁶¹⁹ Prvovenčani, **Sabrani Spisi**, XX, s. 98-101. Krş. Borchgrave, "Henri et Etienne ler Nemanie", s. 389-372; Tricht, **Latin Renovatio**, s. 400-401.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. İSTANBUL LATİN İMPARATORLUĞU'NUN DOĞUDA İZNIK BİZANS DEVLETİ'YLE SİYASÎ VE ASKERÎ İLİŞKİLERİ (1204-1216)

4.1. İstanbul Latin İmparatorluğu ile İznik Bizans Devleti Arasındaki Siyasî İlişkiler

4.1.1. Latinlerin I. Anadolu Seferi ve Akıbeti (1204-1205)

1204 yılında İstanbul'da Latin İmparatorluğu'nun tesisiyle birlikte imparatorluğun batısında gerçekleşen askerî ve siyasî mücadele hâli keza devletin doğusunda da vuku bulmuştur: İstanbul'un zaptından sonra ivedilikle imparator seçip, kurumsal yapılarını oluşturan Haçlılar, ardından eski Bizans İmparatorluğu'na ait toprakları ele geçirmek üzere hem batı hem de doğu sınırlarında askerî harekâtlara giriştiler.⁶²⁰

Bu bağlamda imparatorluğun doğusunda İstanbul Latin İmparatorluğu ve İznik Bizans Devleti arasındaki siyasî, askerî ve diplomatik ilişkileri ve bunların iki siyasî teşekkül nezdinde doğrudan ya da dolaylı etkilerini inceleyeceğimiz bu bölümde ayrıca İstanbul'da yerleşen Katolik ruhban sınıfının, Ortodokslara uyguladığı baskılar ve bu dayatmaların siyasî ilişkilere tesirlerine de yer vereceğiz.

İznik Bizans Devleti'nin kurucusu I. Theodoros Laskaris'in⁶²¹ İstanbul'dan İznik'e olan serüvenine geçmeden önce şunu belirtmekte fayda vardır: Her ne kadar 1204-1205 yılları arasında İstanbul-İznik mücadelesi anlatılırken literatürde Laskaris'in başını çektiği askerî oluşumdan "*İznik Bizans Devleti*" şeklinde bahsedilse de aslında bu tarihte İznik'teki yapı -"devlet" diyebileceğimiz- siyasî oluşumunu tam olarak tamamlamamıştı. Devlet dediğimiz olgu kurumlar olmadan düşünülemez. Bizans'ın gelenekleri ve kurumlarıyla İznik'te yaşatılması bu kuruluş

⁶²⁰ İmparatorluğun batısındaki askerî ve siyasî mücadeleyi çalışmanın bir önceki bölümünde aktardık.

⁶²¹ Theodoros Laskaris için bkz. Alice Gardner, **The Lascarids of Nicaea: The Story of an Empire in Exile**, London 1912, s. 52 vd; Angold, "Theodore I Laskaris", **ODB**, C: III, s. 2039-2040.

sürecinin ardından mümkün olmuştur. Laskaris, İstanbul'un 1204 yılında Haçlılar tarafından zapt edilmesinden sonra sahip olduğu “*despot*” unvanının da vermiş olduğu kudretle civarda Bizanslı yerel halkı etrafında toplamış ve Latinlere karşı bir direniş başlatmıştır. Theodoros Laskaris'i Anadolu'da zuhur eden Manuel Mavrozomes, Theodoros Mankaphas gibi yerel güçlerden ayıran en önemli husus ise Laskaris'in III. Aleksios'un kızı Anna ile evli olmasıdır. Laskaris, Anna ile evlenmek suretiyle hanedan mensubu olmuştur. Bununla birlikte pek az sonra anlatacağımız gibi Latin saldırılarından sıyrılan Laskaris, kısa bir süre içinde bölgede kendisine rakip olarak gördüğü yerel güçleri bertaraf ederek kudretini artırmış ve İznik merkezli bir devletin temellerini atmıştır.

Theodoros Laskaris Nisan 1204 felâketinin ardından İstanbul'u terk ederek yanında eşi Anna, kızları Irene, Maria ve Eudokia'yı alarak İznik'e sığınmıştır. Laskaris'in İznik şehrine yerleşmesinin beyhude gelişen bir durum olmadığı açıktır: İznik şehri hem İstanbul'a olan yakınlığı sebebiyle hem de sahip olduğu müstahkem savunma sistemiyle Latinlere karşı direniş başlatmak için biçilmiş kaftandır.⁶²²

Laskaris İznik surları önüne geldiğinde şehirdeki Bizanslı ahali onu şehre kabul etmemiştir. Bunun sebebi muhtelemen Bizanslı halkın Haçlıların İstanbul'u kuşattığı sırada İmparator III. Aleksios'un savaşmayı reddederek şehirden kaçması ve halkını terk etmesine duyduğu öfkedir. Bizanslı halk kuşkusuz Aleksios'un damadı olan Laskaris'e karşı şüpheyle yaklaşmıştır. Buna rağmen Akropolites'in verdiği bilgilere göre Laskaris, yoğun ısrarlar sonucunda en azından ailesini İznik'e kabul ettirebilmiştir.⁶²³ Akabinde etrafında topladığı milis güçlerle harekete geçen Laskaris ile Latinler arasındaki mücadele de bu suretle başlamıştır.

⁶²² İznik şehrinin siyasî, coğrafi ve fizikî konumunun önemi hakkında bkz. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 58-60; Clive Foss- David Winfield, **Byzantine Fortifications: An Introduction**, University of South Africa 1986, s. 79-115; Leonhard Schmitz, “Nicaea”, **GRG**, C: II, s. 422-423; Foss, “Nicaea”, **ODB**, C: II, s. 1463-1464; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 68.

⁶²³ Akropolites, s. 24. Krş. Finlay, **A History of Greece from its Conquest by the Romans to the Present Time (B.C. 146 to A. D. 1864)**, C: III, Oxford 1877, s. 285.

Nisan 1204'te İstanbul'u zapt eden Latinler muhtelif sebeplerden⁶²⁴ dolayı aynı yılın Kasım ayına kadar Anadolu topraklarına herhangi bir girişimde bulunamadı. Laskaris ise bu süreç içerisinde askerî faaliyetlerinin merkezini Brusa (Bursa) olarak belirleyerek bölgedeki Bizanslıları kendi otoritesine katmaya ve onları tek bir çatı altında birleştirmeye başladı. İmparator Baudouin'in liderliğindeki Latinler ise 1204 Kasım ayında harekete geçti: Anadolu'ya ilk giren Latin birliklerini İznik ve civarını kendisine fief olarak alan Louis de Blois'nın kıtaları oluşturdu. Nitekim 1 Kasım 1204'te Louis'in emriyle Pierre de Bracieux ve Payen d'Orleans komutasında yaklaşık 100 kadar şövalye Marmara Denizi boyunca deniz yoluyla ilerleyerek Pegai (Karabiga) şehrine ulaştı.⁶²⁵ Burada bir süre oyalanan Latinler ardından Panormos⁶²⁶ (Bandırma) mevkiine ilerleyerek burayı zapt ettiler. Anadolu içlerine doğru akınlarını sürdüren Latin kıtalarının karşısına bölgede oluşturduğu mütevazı askerî kuvvetle Theodoros Laskaris çıktı. İki taraf arasında ilk çatışma da böylelikle vuku buldu: Poimananon⁶²⁷ (Eskimanyas) civarında, Villehardouin'in aktarımına göre 140 kişilik Latin kuvvetlerinin karşısında kendilerinden sayıca daha fazla olarak Laskaris'in kuvvetleri vardı (6 Aralık 1204). Sayıca üstünlüklerine rağmen askerî kabiliyet bakımından Latinlerle mukayese edilemeyecek olan Bizans kuvvetleri ağır bir mağlubiyet aldı. Akabinde Theodoros Laskaris muhtemelen direniş üssü konumundaki Bursa'ya doğru geri çekilmek mecburiyetinde kalırken, Pierre de Bracieux önderliğinde Latinler yaklaşık bir hafta gibi kısa bir süre içinde Lopadion (Ulubat), Apollonia⁶²⁸ (Gölyazı) gibi mevkiileri ele geçirdi. Anadolu'ya intikâl eden ilk Latin birliklerinin ilerleyişi bu şekilde devam ederken, sıradaki hedef coğrafi konumu ve güçlü savunmasıyla Bizanslıların direniş merkezi olan Bursa'ydı. Ulubat'dan harekete geçen Latinler Bursa'yı kuşatmak maksadıyla şehrin güney

⁶²⁴ Bu sebepler arasında *Partitio* anlaşmasının detaylarını belirlemek ve Boniface de Montferrat ile İmparator Baudouin de Flandres arasındaki anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak gibi hususlar vardı. Bkz. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 62.

⁶²⁵ XIII. yüzyılın başlarında Karabiga şehrinin meskûnlarını Latinler oluşturmaktaydı. Bkz. Villehardouin, LXVIII, s. 91. Bununla birlikte Venediklilere ait bir koloni de bu şehri bir karargâh olarak kullanmaktaydı. Bkz. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 64.

⁶²⁶ Bandırma. Bkz. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 882-883.

⁶²⁷ Muhtemelen Eskimanyas yakınlarında bir mevki. Bkz. Brand-Foss-Kazhdan, "Poimananon", **ODB**, C: III, s. 1690-1691. Krş. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 925-927.

⁶²⁸ Ulubat Gölü üzerinde bir kıyı kenti. Bkz. Bilge Umar, **Bithynia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İstanbul 2004, s. 248. Krş. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 409-412.

kısımında yer alan Uludağ eteklerinde yerleştiler. Ardından şehir kuşatma aletleriyle muhasaraya alındı. Bizanslılar ise büyük bir mukavemet göstererek, gerçekleştirdikleri huruç hareketleriyle Latin kıtalarını bozdu. Bunun üzerine kayıplar veren Latin ordusu geri çekilmek durumunda kaldı. Bizanslılar ise Latinlerin ricatleri sırasında geçtikleri bölgelere pusular kurarak onları taciz ettiler (19 Mart 1205).⁶²⁹

Latin ordularının Anadolu istilâsı Pierre de Bracieux ve birliklerinden ibaret değildi. Muhtemelen yine 1204 Kasım'ında İmparator Baudouin tarafından Macaire de Sainte-Menehould komutasında 100 kişilik bir şövalye kıtası da İzmit civarını ele geçirmek üzere İstanbul'dan yola çıktı. Mezkûr Latin birlikleri arasında Matthieu de Wallincourt ve Robert du Ronsoi gibi önemli şövalyeler de yer aldı. Bu sırada Latinlerin yaklaşmakta olduğunu haber alan İzmit ve dolaylarındaki Bizanslılar buraları terk etti. Böylece Latinler hiçbir mukavemetle karşılaşmadan İzmit'i ele geçirdi.⁶³⁰

Öte yandan Anadolu'ya gönderilen son birlikler de 11 Kasım itibariyle İstanbul'dan harekete geçti. İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'nin başında bulunduğu 120 şövalyelik kıtaların hedefinde Güney Marmara sahilleri vardı. Henri, Çanakkale Boğazı üzerinden ilerleyerek önce Abydos önlerine geldi. Akabinde büyük bir direnişle karşılaşmadan burayı ele geçirdi. Abydos, Bizanslılar ile sorunlar yaşayan Ermeni halkın yoğun olarak ikamet ettiği bir bölgeydi. Nitekim Ermeniler

⁶²⁹ Anadolu'daki Latin kıtalarının Bursa kuşatmasıyla ilgili en değerli bilgileri veren kaynakların başında Niketas Khoniates gelir. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 183-184. Bununla birlikte Latinlerin gerek Anadolu gerek Trakya'daki faaliyetleriyle ilgili vazgeçilmez bir kaynak olan Villehardouin'in ise Bursa kuşatmasıyla ilgili bilgi vermemesi bir yandan şaşkıncı, diğer taraftan alışıldık bir durumdur. Villehardouin, Latinlerin Anadolu'daki Bandırma, Eskimanyas, Ulubat ve Gölyazı'ndaki başarılarını coşkulu bir şekilde anlatırken, Latinlerin başarısız olduğu ilk yer olan Bursa'daki olayları es geçmiştir. Latinlerin başarısızlıklarını gizleme veyahut hafifletme çabaları Villehardouin'in eserinin muhtelif kısımlarında tekrarlanmıştır. Bkz. Villehardouin, LXXI, s. 95-96. Krş. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 286; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 394; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 69-70; Berkay Yekta Özer, "Bizans'ın Restorasyonu: İznik İmparatorluğu'nun Kuruluşu ve I. Theodoros Laskaris Dönemi (1204-1221)", **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 62-66. Latinlerin Anadolu'da bahsi geçen mücadelelerinin anlatıldığı iki çalışmada Bursa'nın da Latinlerin eline geçtiği aktarılmıştır (Ayönü, "IV. Haçlı Seferi'nin Ardından Batı Anadolu'da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu", **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, sy. 1, Temmuz, 2015, s. 16); (Norwich, **Bizans**, C: III, s. 176). Fakat biz araştırmalarımız esnasında bu hususa ilişkin bir delil göremedik.

⁶³⁰ Villehardouin, LXIX, s. 93.

de Henri'nin bölgeye intikâl etmesinden memnuniyet duyarak Bizanslılara karşı savaşlarında Latin saflarında yer aldı.⁶³¹ Abydos ve civarını zapt eden Latin şövalyeleri ardından Ermenilerin tavsiyeleri üzerine Edremit'e doğru yöneldi. Edremit ve dolayları da kolayca teslim alınsa da bir süre sonra Bizanslılar, Henri'nin ilerleyişine engel olmak amacıyla sayılarını bilemediğimiz büyük bir ordu toplayarak Edremit yakınlarındaki Latinlerin karşısına çıktı. Latin ordusu içinde Baudouin de Beauvoir, Nicolas de Mailly, Anseau de Cayeux, Thierry de Loos ve Thierry de Tenremonde gibi önemli şövalyeler bulunmakla beraber Bizans ordularının mevcudu Latinlere kıyasla daha fazlaydı. 19 Mart 1205 günü iki ordu arasında Anadolu'da var olmak adına şiddetli bir muharebe başladı. Bu savaş esnasında Henri'nin orduyu komuta edişindeki üstün başarısı ve cesareti Latinlere büyük bir zafer kazandırmış ve bölgede Bizans direnişi kırılmıştır.⁶³² Öyle ki Villehardouin'in kaydına göre savaş

⁶³¹ Villehardouin, Henri'nin Abydos'a doğru ilerleyişi hakkında aktarımlar yaparken bölgede bulunan Ermenilerin sayısı ile ilgili bilgi vermemektedir. Onun kaydı; *"Bu yörede Ermeniler kalabalıktı ve hepsi onun yanında yer aldı, çünkü Bizanslılardan nefret ediyorlardı"* şeklindedir (Villehardouin, LXIX, s. 92-93). Bununla birlikte Villehardouin'in anlatımının Henri'nin Trakya'ya yönelmesiyle ilgili olan kısmında Ermenilerin de Henri ile beraber boğazı geçtiği ve bunların sayılarının 20.000 olduğu aktarılmıştır (Villehardouin, LXXXVII, s. 113). Bununla birlikte 1204 sonbaharında Henri, Abydos'u ele geçirdiği zaman bölgede 20.000 Ermeni olduğuyla ilgili kesin bir ifade kullanmak doğru olmayacaktır.

⁶³² Edremit yakınlarındaki bu muharebe Bizans ordularını kimin komuta ettiği dönemin kaynaklarında ve dolayısıyla modern araştırmalarda da ihtilafli bir husustur. Villehardouin'in naklinde (Villehardouin, LXXI, s. 96) Theodoros Laskaris'in kardeşi Konstantinos Laskaris, Edremit'teki Latinlerle savaşmak üzere Bizanslıların ordu komutanlığına atanmıştır. Bununla birlikte Niketas Khoniates ise Edremit'te Latinlere karşı verilen mücadelede bölgedeki yerel hâkimlerden biri olan Theodoros Mankaphas'ın adını zikredilmiştir (Niketas, **1195-1206**, s. 184-185). Modern araştırmacılar nezdinde de ihtilaf yaratan bu durumla ilgili olarak George Finlay (Finlay, **History of Greece B.C. 146 to A. D. 1864** s. 286-287), Aphrodite Papayianni, ("Aspects of the Relationship between the Empire of Nicaea and the Latins, 1204-1254", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Royal Holloway College-University of London**, London, 2000, s. 57-58) gibi araştırmacılar Theodoros Mankaphas'ın Bizans kuvvetlerinin komutasında olduğunu aktarmıştır. Angold (**A Byzantine Government in Exile: Government and Society Under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)**, Oxford 1975, s. 61) ve Angelov (Dimitar Angelov, **The Byzantine Hellene: The Life of Emperor Theodore Laskaris and Byzantium in the Thirteenth Century**, Cambridge 2019, s. 26) ise Mankaphas'ın Konstantinos Laskaris ile müttefik kuvvetler olarak Latinlerin karşısına çıktığını vurgulamışlardır. Bununla birlikte Jean Longnon da Angold'un söylemiyle paralel olarak Theodoros Mankaphas'ın Laskaris'e bağlı birliklerle desteklendiğini zikretmiştir (Longnon, **L'Empire Latin**, s. 68-69). Bizim düşüncemize göre ise muhtemelen Villehardouin bir yanılgıya düşmüştür. Edremit civarında meydana gelen muharebe Bizans kuvvetlerinin komutasında Theodoros Mankaphas'ın olması daha muhtemeldir. Bu görüşü destekleyici durumlar Papayianni tarafından detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Papayianni'ye göre, Konstantinos Laskaris ile Theodoros Mankaphas arasında bir ittifakın varlığını destekleyen herhangi bir kanıt yoktur. Araştırmacılar tarafından tartışılan bir başka konu ise hem Villehardouin'in hem de Niketas'ın kayıtlarının doğru olduğu, bir başka deyişle aynı tarihlerde Latinlerin hem Mankaphas hem de Konstantinos Laskaris'in kuvvetleriyle iki ayrı savaş yaptığıdır. Papayianni'ye göre bu durum da pek mümkün değildir. Zîra aynı tarihlerde, aynı mevkiye, uğranılan mağlubiyete rağmen iki ayrı Bizans kuvvetinin peş peşe saldırıya geçmesi pek olası değildir. (Papayianni, **Aspect**

kazanıldıktan sonra bölgedeki Bizanslılar Latinlere karşı çıkmak yerine onların saflarına katılmış ve vergi ödemeye başlamışlardır.⁶³³ Öte yandan Edremit yakınlarındaki savaşla ilgili detaylı bilgiler veren Niketas Khoniates de Flandre'lı komutan Henri'nin savaşta üstün meziyetlerinden etkilenmiş gözükecek ki kayıtlarında bunları detaylı bir şekilde anlatmaktan kendisini alıkoyamamıştır.⁶³⁴

Neticede önce Eskimanyas ardından Edremit'te Bizanslıların uğradıkları bozgun onların direncini düşürdü. Anadolu topraklarına arka arkaya üç kıta hâlinde giren Latinler başta İzmit, Ulubat, Edremit civarlarını hâkimiyet almak suretiyle Bithynia bölgesindeki nüfuzunu tesis etti. Bununla birlikte Güney Marmara sahili Latinlerin kontrolüne geçti. Anadolu seferi boyunca yalnızca Bursa'da başarısız olan Latin orduları Bizanslıların bölgedeki direnişini kırdı. İznik'te henüz kuruluş aşamasında olan Laskaris önderliğindeki oluşum ise Latin tehdidi karşısında tamamen savunmasız kaldı. Latinlerin kuşkusuz bir sonraki hedefi Bursa ve İznik civarında kalan son Bizans varlığını da sonlandırmaktı. Fakat imparatorluğun batısında, Edirne'de çıkan isyan bölgeye mühim bir tehdidin de intikâlini beraberinde getirdi. Bulgar Çarı Kaloyan tüm kuvvetiyle Latin İmparatorluğu topraklarına girdi. Bu durumda İmparator Baudouin için pek fazla seçenek kalmadı. Baudouin ivedilikle Anadolu topraklarındaki birliklerine haber göndererek onların Trakya'daki büyük tehlikeyi bertaraf etmek üzere İstanbul'da ordularına katılmalarını emretti. Latinler böylece Karabıga şehri hâricinde zapt ettikleri Anadolu topraklarından çekilmeye başladı ve 1204 sonbaharında başlayıp 1205 Mart sonlarına kadar devam eden Anadolu'daki Latin ilerleyişi sona erdi. Latin ricatı İznik'te Bizans mevcudiyetinin devamını sağladı. Bunu takiben Laskaris serbest hareket etme fırsatı yakalayıp bölgedeki nüfuzunu artırma ve kaybettiği bölgeleri tekrar ele geçirme olanağı buldu.⁶³⁵

Relationship, s. 57-58). İki ayrı savaş olasılığı İsmail Koçuk tarafından gerekçeleriyle birlikte reddedilmiştir. Bkz. Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 71 (dipnot: 233).

⁶³³ “*O zaman oldukça rahata erdiler (Latinler) ve zengin oldular; çünkü yörenin ahalisi de onların (Latinlerin) yanına geçti ve vergilerini getirmeye başladılar*” (Villehardouin, LXXI, s. 96).

⁶³⁴ “*Bir işaret üzerine Henri diğerlerinin önüne geçti ve atını kendi askerlerinin ortasına sürdü...Erres (Henri) bizzat düşman saflarının arasına daldı*” (Niketas, **1195-1206**, s. 185).

⁶³⁵ Niketas Khoniates, Latin İmparatorluğu'nun batısındaki gelişmelerin doğuda, Anadolu'daki Bizanslılar nezdindeki etkisini şöyle aktarır: “*Bütün beklentilerin aksine bu olay (Kaloyan'ın Trakya'ya girişi) Doğu'yu (Anadolu'yu) Latinlerden kurtardı. Zira onlar Batı'daki savaşlara*

4.1.2. 1205-1207 Yılları Arasında İstanbul-İznik İlişkileri

1205 yılında Latin İmparatorluğu'nun Trakya'da düştüğü müşkül durum imparatorluğun doğu yakasına herhangi bir girişimde bulunulmasını yaklaşık bir yıl boyunca engelledi. Bununla birlikte kuruluşundan takribi bir yıl sonra Latinler, batıda Bulgarların, doğuda ise Bizanslıların faaliyetleri sebebiyle yok oluşun eşiğine geldi. Bu sırada İmparator I. Baudouin'in Bulgarlar tarafından ele geçirilmesinin ardından imparatorluğun yönetimi kardeşi Henri'ye kaldı.

Batı cephesinde topyekûn savaş hâlinde olan Latin İmparatorluğu, doğuda sükûneti sağlamak maksadıyla Theodoros Laskaris ile kesin tarihini bilemediğimiz bir antlaşma yaptı. İki taraf arasında gerçekleşen bu mutabakatın varlığına ilişkin detaylar kaynaklarda aktarılmamışsa da Villehardouin, Latinlerin Anadolu'ya 1206 tarihli akınlarını anlatırken bu saldırılara sebep olarak Laskaris'in barışı bozmasını göstermiştir.⁶³⁶ Barış antlaşmasının zamanlaması kuşkusuz hem İstanbul'un Latinleri hem de İznik'in Bizanslıları açısından değerlendirildiğinde müşterek fayda sağlamıştır. Theodoros Laskaris bu antlaşmayla birlikte bölgedeki diğer yerel güçlerle olan mücadelesine devam etmiş, bir taraftan da devletin kurumsal yapısını güçlendirme çabası içine girmiştir. Askerî faaliyetlerini imparatorluğun batısına

yönelmişlerdi". Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 195. Gerçekten de Latinlerin Anadolu topraklarına yönelik sıradaki girişimi ancak 1206 sonlarında gerçekleşti. Krş. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 65-66; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 202-203. Bunların dışında I. Anadolu Seferi sırasında Latinler sabık Bizans İmparatoru V. Aleksios (Murtzuphlos)'u ele geçirmiştir. V. Aleksios'un akıbetiyle ilgili olarak dönem kaynakları detaylı bilgiler vermektedir. Robert de Clari, Villehardouin ile birlikte Niketas da V. Aleksios'un ölümüyle ilgili büyük ölçüde benzer ifâdeler kullanmaktadır. Buna göre, V. Aleksios, Anadolu'daki Latin birliklerinin önde gelen şövalyelerinden Thierry de Loos tarafından yakalanmış ve akabinde İmparator I. Baudouin'e teslim edilmek üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Burada imparator önce Aleksios'u hapsedmiş, ardından da Venedik Doju Enrico Dandolo, Louis de Blois, Hugh de St. Pol ile istişare ederek onun Theodosios Sütunu'nun tepesinden aşağı atılarak infazına karar verilmiştir. Bkz. Robert de Clari, s. 123-124; Villehardouin, LXVIII, s. 91-92; Niketas, **1195-1206**, s. 189-190.

⁶³⁶ "O sırada boğazın karşı yakasında, Türkiye tarafındaki toprakları elinde bulunduran Theodoros Laskaris, İmparator Henri ile ateşkes yapmıştı; ama bu anlaşmaya tam uymadı ve anlaşmayı bozdu". Bkz. Villehardouin, CV, s. 135. Barış aktinin şartlarıyla ilgili kaynaklar yetersiz kalırken, tarihlendirmeye ilgili olarak modern araştırmacılar tahminlerde bulunmuşlardır. Bu araştırmacılardan biri olan Benjamin Hendricks, I. Baudouin'in 14 Nisan 1205'te esir düşmesinin ardından olabileceğini düşünür (Hendricks, "Regestes", s. 39-40); keza Papayianni de barış anlaşmasının Henri'nin Anadolu'dan ayrılarak Trakya'ya ilerlediği sıralarda (Nisan 1205 civarı) gerçekleştiğini belirtir (Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 38-39).

yoğunlaştırmak zorunda kalan Latinler ise bu mutabakatla birlikte doğu sınırını kontrol altında tutmak istemiştir.⁶³⁷

Gerçekten de antlaşma bir raddeye kadar iki tarafın da beklentilerini karşılamıştır: Öncelikle Latinler, Anadolu'dan çekilerek Trakya'da Bulgarlar ve Bizanslılar ile olan mücadelelerine odaklanmıştır. Antlaşmadan kuşkusuz daha kârlı çıkan Laskaris ise 1205 ilkbaharından 1206 sonlarına kadar olan süreçte önce Manuel Mavrozomes'in bölgedeki gücünü kırmış, akabinde İzmit dolaylarına kadar ilerleyen ve kendisini ciddi bir şekilde tehdit eden Paphlagonia hâkimi David Komnenos ile Sangarios (Sakarya) yakınlarında giriştiği savaştan zaferle ayrılmıştır (1205 ve 1206).⁶³⁸ Laskaris'in bu başarıları onu bölgedeki Bizanslı halk nezdindeki konumunu güçlendirdi. Öyle ki 1206 yılının ilkbaharında ordunun önde gelen şahısları ve yine önemli din adamlarının katılımıyla Laskaris'i imparator ilân etmek üzere İznik'te bir meclis toplandı. Fakat son İstanbul patriği X. Ioannes Kamateros 1204'te İstanbul'un Latin zaptından sonra Dimetoka'ya yerleşmişti. 1206'da Laskaris'e taç giydirmesi için İznik'e davet edilen patrik, bu daveti geri çevirdi.⁶³⁹ Böylece Laskaris 1208 yılında yeni patrik atanmasına kadar resmî olarak imparatorluk unvanını elde edemedi. Fakat o, 1205-1206 yıllarında elde ettiği

⁶³⁷ Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 39.

⁶³⁸ Niketas, **1195-1206**, s. 210-211. David Komnenos ile Laskaris orduları arasında iki muharebe gerçekleşti. Bunların ilkinde Sakarya civarında David'in ordu komutanı olan Synadenos liderliğindeki birlikler Laskaris tarafından dağıtıldı. Savvides'e göre bu muharebenin gerçekleştiği tarih 1205 yazıdır. Bkz. Savvides, **Byzantium in the Near East**, s. 67-68. Akabinde Laskaris, David'e ait bazı şehirleri ele geçirdi. Laskaris karşısında mağlup olan David ise Latinlerle ittifak kurarak (1206 başları) onlardan yaklaşık 300 kişilik bir askerî yardım aldı. Fakat buna rağmen yine Sakarya dolaylarında Andronikos Gidos komutasındaki Laskaris'in orduları karşısında galip gelemedi ve 300 kişilik Latin birliği de bu savaşta yok oldu. Savvides bu savaşın tarihini 1206 ortaları olarak göstermektedir. Bununla birlikte Latin şövalyelerinden Thierry de Loos'un da bu sırada Laskaris tarafından ele geçirildiğini aktarmaktadır (Savvides, **Byzantium in the Near East**, s. 68-69). Fakat bu bilginin doğruluğu tartışmaya açıktır. Zîra Villehardouin, Thierry de Loos'un Laskaris tarafından ele geçirildiğini doğrulamakla beraber tarihlendirme olarak Savvides'in görüşüyle uyuşmamaktadır. Villehardouin, Thierry de Loos'un esir edilişini 1207 yılı olaylarını anlatırken aktarmaktadır (Villehardouin, CXII, s. 144-145). Krş. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 288-289; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 21-22.

⁶³⁹ Patrik X. Ioannes Kamateros'un neden İznik'e teşrif etmediğiyle ilgili olarak ise Alice Gardner, patriğin eski Bizans İmparatoru III. Aleksios'un eşi Efrosini (ö. 1211) ile bir akrabalığı olduğunu, bu sebeple Laskaris'i patrik olarak atayarak III. Aleksios'u gücendirmek istemediğini belirtmiştir. Bkz. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 67.

başarılarla bölgedeki tüm Bizanslıların kurtarıcı konumuna gelmiş ve yine onlar tarafından bir imparator gibi saygı görmüştür.⁶⁴⁰

Laskaris'in bu şekilde yükselişe geçmesi İstanbul Latin İmparatorluğu aleyhine faaliyetlerde bulunmasını da beraberinde getirdi: Siyasî kazanımlar elde eden Laskaris, rakiplerine karşı kazandığı zaferler ve hatta tesis ettiği donanma gücüyle askerî meziyetlerini de arttırdı. Bu durum onu Anadolu'da Latinlerin zapt ettiği bölgelere saldırması yönünde cesaretlendi. Latinlerle yapılan antlaşma artık sembolik bir anlamdan başka bir şey ifade etmedi. Theodoros Laskaris'in Latinlerle yaptığı antlaşmayı hangi şekilde ihlâl ettiği bilinmemektedir. Bununla birlikte Niketas Khoniates'in kayıtları 1206 yılında Laskaris'e ait toprakların Bursa-İznik-İzmir ve Efes'e kadar bütün arazileri kapladığını göstermektedir. Aynı şekilde Laskaris'in donanma kurduğunu da belirten Niketas, bu donanma vasıtasıyla birçok adayı zapt ettiğini belirtir. Laskaris'in bu askerî harekâtlarından herhangi biri Latinler ile gerçekleştirilen akdin bozulmasına sebep olmuş olabilir.⁶⁴¹

İki taraf arasında barışın bozulması üzerine İmparator Henri⁶⁴² Pierre de Bracieux, Payen d'Orleans ve Anseau de Cayeux komutasındaki 140 kişilik birliği Anadolu'da Latin hâkimiyetinde kalan muhtemelen tek yer olan Karabiga'ya sevk etti. Bununla birlikte Thierry de Loos da yanında getirdiği bir miktar şövalye ile İzmit'e ilerledi. Burada harap durumda olan şehrin savunmasını güçlendirmek amacıyla Ayasofya'yı tahkim etti.⁶⁴³ Öte yandan Macaire de Sainte-Menehould

⁶⁴⁰ Akropolites, s. 24. Niketas Khoniates de Laskaris'in Mavrozomes'i mağlup etmesinin ardından bölgedeki tüm şehirlerde imparator ilân edildiğini aktarır (Niketas, **1195-1206**, s. 210). Laskaris'in imparator olarak taçlandırılmasının tarihlendirmesiyle ilgili hatalı olarak George Finlay'ın eserinde yeni patriğin 1206 yılında taç giydirdiği aktarılmıştır (Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 288); keza yine başka bir eserde Laskaris'in 1206 yılında taçlandırıldığına değinilmiştir. Bkz. Edouard de Muralt, **Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453**, C: I, St. Petersburg 1871, s. 295.

⁶⁴¹ Niketas, **1195-1206**, s. 225-226. Konuya ilişkin bir başka görüş olarak da 1206 yılı sonlarına doğru Paphlagonia hâkimi David ile İmparator Henri arasındaki ittifak sebebiyle Laskaris'in Latinler aleyhine harekete geçtiği düşünülebilir. Bu durumda Laskaris'in düşmanı David ile ittifak kuran Latinler dolaylı olarak Laskaris ile yapılan barışı bozmuştur. Theodoros Laskaris de bunun intikamını almak üzere Latinler aleyhinde faaliyetler başlatmıştır. Bkz. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 289-290.

⁶⁴² Henri 20 Ağustos 1206'da Ayasofya'da düzenlenen bir törenle imparator ilân edilmişti. Bkz. yukarıda (s. 120).

⁶⁴³ Latinlerin Anadolu'daki bu harekâtlarıyla ilgili en değerli kaynak Villehardouin'dir. Bkz. Villehardouin, CV, s. 135-136. Bununla birlikte Niketas Khoniates de Pierre de Bracieux'un Anadolu'da Karabiga'ya ilerlediğini aktarır. Fakat o, Villehardouin'den farklı olarak Pierre'in buraya

Kharaks⁶⁴⁴ (Hereke), Guillaume de Sains ve beraberindekiler ise Kios'u⁶⁴⁵ (Gemlik) ele geçirerek buraların muhafazasını güçlendirdiler. Pierre de Bracieux komutasındaki birlikler ise Karabiga'dan hareketle Kyzikos'a⁶⁴⁶ (Kizikos) doğru ilerlediler. Şehre giren Latinler dört bir yanı harap olmuş kentin bazı noktalarını tahkim ettiler. Akabinde bu mevkiiden Theodoros Laskaris'e ait topraklara akınlar gerçekleştirerek pek çok ganimet elde ettiler. Buna karşılık Laskaris de sık sık Kyzikos'a taarruzlar düzenledi (1206 sonları-1207 başları).⁶⁴⁷

Theodoros Laskaris Latinlerin zayıf noktasını biliyordu. Bulgar Çarı Kaloyan ile temasa geçerek Latin ordularının Trakya'dan büyük oranda çekildiğini ve Trakya'nın saldırıya müsait olduğunu haber vermek suretiyle ittifak kurmaya çalıştı. Kaloyan ise Trakya'dan henüz çekilmiş olmasına rağmen Laskaris'in ittifak teklifini kabul etti ve bölgeye tekrar bir sefer düzenledi (7 Mart 1207).⁶⁴⁸ İmparatorluğun batısındaki Bulgar tehdidini haber alan İmparator Henri ivedilikle Kyzikos'a haber göndererek Anadolu'nun Marmara kıyısında muhtelif yerlere dağılmış ve birçok yeri ele geçirmiş Latin birliklerini İstanbul'a geri çağırdı. Yalnızca Pierre de Bracieux ve Payen d'Orleans komutasında az sayıda Latin birlikleri Kyzikos'u savunmak üzere burada kaldı. Theodoros Laskaris beklediği fırsatı bulmanın verdiği teşvikle Kyzikos'a saldırıların şiddetini arttırdı. Ardından sahip olduğu donanma gücüyle de Gemlik'i karadan ve denizden muhasaraya aldı (31 Mart 1207).⁶⁴⁹

zorla hâkim olduğunu savunmaktadır. Bkz. Niketas, **1195-1206**, s. 229-230. Krş. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 77.

⁶⁴⁴ Modern Hereke. İzmit'in batısında bir ilçe. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 497-498. Macaire de Sainte-Menehould burayı ele geçirerek, İstanbul-İzmit boyunca uzanan sahil şeridinin güvenliğini sağlamak amacıyla buranın tahkimatını artırmıştır. Bkz. Foss, **Survey of Medieval Castles of Anatolia II: Nicomedia**, Ankara 1996, s. 59-61.

⁶⁴⁵ Modern Gemlik. Bkz. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 671-674.

⁶⁴⁶ Kizikos. Belkız ya da Balkız olarak bilinen bugün Balıkesir/Erdek civarındaki antik şehir. Foss, "Kyzikos", **ODB**, C: II, s. 1164-1165.

⁶⁴⁷ Villehardouin, CV, CVII, s. 136, 138. Krş. Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 77; Ersnt Gerland, **Geschichte lateinischen Kaiserreiches von Konstantinopel I: Geschichte der Kaiser Balduin I. und Heinrich 1204-1216**, Homburg vor der Höhe 1905, s. 109-110.

⁶⁴⁸ Bkz. Villehardouin, CVII, s. 137. Kaloyan'ın 1207 başlarındaki Trakya seferi tezin üçüncü bölümünde detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bkz. yukarıda (s. 103 vd).

⁶⁴⁹ Villehardouin'in aktardıklarına bakılırsa Gemlik'teki savaş gerçekten de çok çetin geçmişti: "*Bu kitap, kırk şövalyenin böylesine büyük bir kalabalığa karşı, bu kadar zor durumda kendilerini ancak bu kadar iyi savunabileceğine tanıktır. Durum ortadaydı, hiç yara almamış şövalyelerin sayısı beşi bile bulmuyordu ve içlerinden biri, Milon le Brebant'ın yeğeni Gilles de ölmüştü*" Villehardouin, CVIII, s. 138-139. Krş. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 110-111; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 76-77.

İmparator Henri'ye Latinlerin özellikle Gemlik ve Kyzikos'ta düştükleri müşkül durumun haberini Anadolu'dan gönderilen elçiler verdi. Latinler bir kez daha batıda Kaloyan, doğuda ise Laskaris tarafından kısıpaca alındı. Bir tarafta Kaloyan liderliğinde Bulgar ordusunun tahrip etmekte olduğu Trakya, diğer tarafta Latinlerin büyük gayretle elde ettiği ve o sırada Bizanslılar tarafından kuşatma altına alınan Anadolu toprakları vardı. İmparator bir seçim yapmak zorunda kaldı ve öncelikle Laskaris üzerine yürümeye karar verdi.⁶⁵⁰ Bunun üzerine İstanbul'da İmparator Henri öncülüğünde tam bir seferberlik ilân edildi. İmparator Henri, Geoffroi de Villehardouin ve Milon le Brebant başta olmak üzere Latinler denizlerde üstün meziyetleriyle dikkat çeken Venedik ve Pisalıların hazırladıkları gemilerle süratle Gemlik'e doğru hareket ettiler. 17 gemiden müteşekkil Latin donanması 31 Mart 1207 günü ve gecesi boyunca yol alarak 1 Nisan 1207'de Gemlik'i kuşatmakta olan Bizanslıların karşısına çıktı. Gemlik'i hem karadan hem de denizden muhasaraya alan Laskaris'in donanmasının mevcudiyeti ise yaklaşık 12 gemiden oluşuyordu.⁶⁵¹ Henri muhtemelen yanlarında bulunan Venedik ve Pisalıların denizlerdeki üstün maharetlerine güvenerek Bizanslıların deniz kuvvetlerine saldırma kararı aldı. Bunun üzerine askerî kabiliyeti yüksek bir lider olan Laskaris, donanmasını Gemlik kıyılarına doğru yaklaştırdı. Gemlik'i kuşatmakta olan birliklerine ise kuşatmayı kaldırmalarını ve sahil şeridinde savaş vaziyeti almalarını emretti. Onun niyeti Latin donanmasını Gemlik'i kuşatmakta olan kara ordularının menziline sokmaktı. Bu

⁶⁵⁰ 1207 İstanbul-İznik mücadeleleriyle ilgili en değerli bilgileri şüphesiz Villehardouin'den öğrenmekteyiz. O, İmparator Henri'nin içinde bulunduğu zor durumu şu sözlerle ifade etmiştir: "İmparator çok sıkıntıdaydı, çünkü Hadrianapolis (Edirne)'teki adamlarının yardımına koşmak istedikçe, diğer yandan Theodoros Laskaris onu öyle sıkıştırıyordu ki tekrar o tarafa dönmek zorunda kalıyordu." Villehardouin, CX, s. 142. Finlay da eserinde Henri'nin Edirne'yi Bulgar saldırılarından tam dört kez kurtarmaya yeltendiğini, fakat her defasında Laskaris'in faaliyetleri sebebiyle ertelediğini vurgular. Bkz. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 291.

⁶⁵¹ Laskaris'in donanma kuvvetine ilişkin Villehardouin (CIX, s. 140) abartılı olarak 60 gemiden oluştuğunu aktarmaktadır. Henüz kurulmuş olan bir devlet için böyle bir rakam şüphesiz kuşku uyandırıcıdır. Nitekim Angold, Marmara Denizi'ndeki Laskaris donanmasının sayısını bir düzine kadar olduğunu savunmuştur. Angold, **Byzantine Government in Exile**, s. 196. Krş. Ayönü, "İznik İmparatorluk Ordusu", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C: XXV, sy.1, Temmuz, 2010, s. 47. Bununla birlikte Finlay, Villehardouin'e paralel olarak İznik Bizans Devleti'nin Gemlik kuşatmasında Bizanslıların donanmasının Latin filosundan daha fazla olduğunu aktarmıştır (Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 291).

suretle Laskaris kara birliklerinin de yardımıyla Latin filosunu mağlubiyete uğratmayı plânlamaktaydı.⁶⁵²

1 Nisan 1207'de iki taraf arasında Marmara Denizi'nde yoğun bir deniz muharebesi başladı. Akabinde Villehardouin'in aktardığına göre Latinler, gelen takviye kuvvetlerle Bizanslılar karşısında üstün konuma geçtiler.⁶⁵³ Nitekim 1 Nisan gecesi Bizanslılar Latinler karşısında tutunamayacaklarını fark ettiler; donanmalarının düşman eline geçmesinden endişe ederek gemileri karaya çekmek suretiyle her birini ateşe verdiler. Ertesi gün (2 Nisan 1207) Laskaris karşısında zafer kazanan Henri, Gemlik şehrine ulaştı ve hem burayı müdafa eden askerlerinin kötü durumunu hem de şehrin tahkimattan yoksun hâlini görerek burayı savunmaya değmeyeceğine kanaat getirdi. Akabinde Latinler buradaki tüm birliklerini toplayarak İstanbul'a döndüler.⁶⁵⁴

İmparator Henri İstanbul'a döndükten sonra Bulgar tehdidi altında bulunan Edirne'yi muhafaza etmek için harekete geçti. Fakat doğudan bir kez daha Laskaris'in bu sefer Pierre de Bracieux ve Payen d'Orleans'ın meskûn bulunduğu Kyzikos'u karadan ve denizden kuşattığı haberi geldi. Laskaris'in Ege Denizi'nde bulunan donanmasının amirali Ioannes Steiriones⁶⁵⁵ emrinde 17 gemilik bir kuvvetle Kyzikos şehri denizden muhasaraya alındı. Laskaris de beraberindeki kuvvetlerle şehri karadan ablukaya almıştı. Bu gelişmeler üzerine Henri savaş meclisini topladı ve burada alınan karar gereği 14 kadırğa Kyzikos'u Bizans saldırılarından kurtarmak amacıyla hazırlandı. İmparator Henri'nin emriyle Conon de Bethune, Geoffroi de Villehardouin, Macaire de Sainte-Menehould, Milon le Brebant, Anseau de Cayeux, Thierry de Loos, Guillaume du Perchoi ve imparatorun kardeşi Eustache ve adamları kendileri için hazırlanan kadırgalarla İstanbul'dan yola çıktı.⁶⁵⁶ Nitekim Latin donanmasının yaklaşmakta olduğunu bir şekilde haber alan amiral Steiriones

⁶⁵² Villehardouin, CIX, s. 140-141. Krş. Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 77.

⁶⁵³ Gerland'a göre 31 Mart 1207'de İstanbul'dan denize açılan donanma ekseriyetle Pisalılardan oluşuyordu. Bununla birlikte savaşın kazanılmasına büyük katkıda bulunan sonradan gelen takviye kuvvetleri ise muhtemelen Venediklilerden müteşekkildi. Bkz. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 111-112.

⁶⁵⁴ Villehardouin, CIX, s. 140-141; Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 77-78.

⁶⁵⁵ Niketas'ın kaydına göre (1195-1206, s. 37) bir zamanlar önemli bir korsan olan bu zat, II. Isaakios tarafından kendisine çeşitli hediyeler verilmek suretiyle Bizanslıların safına katılmıştır.

⁶⁵⁶ Villehardouin, CXI, s. 142-143. Krş. Du Cange, **l'Empire de Constantinople**, s. 88-89.

donanmasıyla birlikte kuşatmakta olduğu Kyzikos'tan önlerinden ayrılarak Çanakkale Boğazı üzerinden Ege Denizi'ne doğru geri çekildi.⁶⁵⁷ Latin donanması bir süre Steiriones'i takip etse de onu yakalamaya muvaffak olamadı ve bunun üzerine Pierre de Bracieux ve Payen d'Orleans'ın bulunduğu Kyzikos'a geldi. Latinler burada düzeni sağladıktan sonra İstanbul'a geri döndüler.⁶⁵⁸

Theodoros Laskaris'in 1207 yılı boyunca gerçekleştirdiği bütün askerî harekâtlar onun bölgede en küçük fırsatı değerlendirerek Latinlerin egemen olduğu bölgeleri kendi hâkimiyetine katmak düşüncesiyle gerçekleşmiştir. Latinlerin imparatorluğun batısındaki sorunlarla ilgilenmek üzere her İstanbul'a çekilişlerinden sonra Laskaris ivedilikle harekete geçerek Latin hâkimiyetindeki bölgeleri kuşatmıştır. Nitekim Latinlerin Kyzikos'ta sükûneti sağlayarak İstanbul'a çekilmelerinden pek kısa bir süre sonra Laskaris bu sefer de İzmit civarına akınlar düzenlemiştir. İmparator Henri, Laskaris'in bu faaliyetleri üzerine İzmit ve civarını güvene almak amacıyla tekrar boğazın Anadolu Yakası'na geçti. Fakat imparatorun yaklaşmakta olduğunu haber alan Laskaris İzmit önlerinden ayrılarak İznik'e çekildi. İmparator Henri ise Laskaris'in her fırsatta imparatorluk bünyesindeki bölgelere saldırılarına daha güçlü bir karşılık vermek maksadıyla Thierry de Loos'u yanındaki şövalyelerle birlikte İzmit'e, Macaire de Sainte-Menehould'u Hereke'ye, Guillaume du Perchoi'yi de Kyzikos'a yerleştirdi ve İstanbul'a çekildi.⁶⁵⁹ Bundan sonra İzmit'e yerleşen Thierry de Loos yanındaki askerlerin bir kısmıyla bölgede erzak ararken Laskaris tarafından pusuya düşürüldü ve ele geçirildi. Akabinde Laskaris İzmit'i tekrar muhasaraya aldı. Thierry de Loos'un esir düştüğü haberi Guillaume du Perchoi ve Anseau de Remi tarafından gönderilen habercilerle İstanbul'da

⁶⁵⁷ Ioannes Steiriones'in Latin donanmasının yaklaştığını nasıl öğrendiği hususunda Villehardouin'in de kafası karışık gözükmektedir. Zîra o da bu hususla ilgili olarak: "...*Ioannes Stirion'un* (Ioannes Steiriones) *bunu* (Latin donanmasının İstanbul'dan hareketle Kyzikos'a doğru yaklaştığını) *nasıl öğrendiğini bilmiyorum...*" şeklinde bir ifâde kullanmıştır (Villehardouin, CXI, s. 143). Muhtemeldir ki Laskaris'in Kyzikos kuşatması sırasında civardaki Bizanslı yerel halk ile ilişkileri kuvvetliydi ve Steiriones'e de Latinlerin yaklaşmakta olduğunu bu Bizanslılar haber vermiştir. Zîra Villehardouin (CXI, s. 143), Marmara Adası'ndaki Bizanslıların, Kyzikos'ta hâkim bulunan Pierre de Bracieux'a karşı isyan ettiğini bildirir. Bu durum Bizanslıların Latinler aleyhinde faaliyetler yaptığının kanıtıdır. Böyle bir durumda Latin aleyhtarı Bizanslılar için bölgede yakın ilişki kurabilecekleri tek güçlü şahsiyet Laskaris olmalıdır. Nitekim İsmail Koçuk da eserinde (Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 78 (dipnot: 257). Laskaris'in Marmara Adası'ndaki Bizanslıları örgütleyerek Latin karşısı tavrı almalarını sağlamış olabileceği düşüncesindedir ki bu da bizim görüşümüzü destekler niteliktedir.

⁶⁵⁸ Villehardouin, CXI, s. 144. Krş. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 112.

⁶⁵⁹ Villehardouin, CXII, s. 144. Krş. Du Cange, **l'Empire de Constantinople**, s. 89.

imparatorluğun batısındaki meseleleri çözüme kavuşturmak amacıyla Edirne'ye gitmeye hazırlanan İmparator Henri'ye ulaştırıldı. İmparator İzmit'i Laskaris'in saldırılarından korumak ve Thierry de Loos'u da esaretten kurtarmak amacıyla harekete geçti. Theodoros Laskaris ise Latinlerin yaklaşmakta olduğunu haber alınca kuşatmayı kaldırarak İznik yamaçlarına çekildi. İmparator Henri de İzmit civarında dağlık bir arazide kamp kurdu. İki taraf arasında beş gün boyunca sıcak temas sağlanmadı. Sonunda Laskaris, Henri'ye elçiler göndererek ateşkes talebinde bulundu. Nitekim Kyzikos ve İzmit'teki tahkimatların yıkılması buna karşılık Laskaris'in de elinde bulundurduğu esirleri serbest bırakması koşullarıyla taraflar arasında iki yıllık bir ateşkes sağlandı (1207 Mayıs-Haziran civarı).⁶⁶⁰

4.1.3. 1207-1216 Yılları Arasında İstanbul-İznik İlişkileri ve Latinlerin II. Anadolu Seferi

İstanbul Latin İmparatorluğu ve İznik Bizans Devleti arasında yapılan barış antlaşmalarının (1205-1207-1214) tümü bölgedeki siyasî durumun müşterek bir gereği neticesinde ortaya çıkmış ve genel olarak iki siyasî teşekkülün de yararına olmuştur. Nitekim 1207'deki ateşkes de Latinler açısından değerlendirildiğinde o zamana değin olduğu gibi imparatorluğun batısındaki Bulgar tehdidini sona erdirmek veyahut en azından azaltmak için bir fırsat oluşturmuştur. Öte yandan İznik hâkimi Laskaris de 1207 barışından hem imparatorluk iddiasını resmîleştirmek hem de siyasî vaziyetini kuvvetlendirmek suretiyle faydalanmıştır.

Yukarıda Latin İmparatorluğu'nun II. Bulgar Krallığı'yla giriştiği siyasî mücadelelere zaten değinmiştik. Bununla birlikte Laskaris'in özellikle 1208 yılındaki

⁶⁶⁰ Villehardouin, CXII, CXIII, s. 144-146. Krş. Du Cange, *l'Empire de Constantinople*, s. 89-90; Gardner, *Lascarids of Nicaea*, s. 78; Finlay, *History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)*, s. 291; Longnon, *L'Empire Latin*, s. 98-99; Papayianni, *Aspect Relationship*, s. 39; Gerland, *Geschichte lateinischen*, s. 113-114; Koçuk, *İznik Bizans Devleti*, s. 79. Laskaris ise Kaloyan ile ittifakın kendisine fayda getirmediğini tecrübe etmiş ve Latin saldırılarını barış imzalamak yoluyla durdurmaya karar vermişti. Bu duruma kanıt olarak Papa III. Innocentius'un Laskaris'e cevaben yazmış olduğu 1208 tarihli mektup gösterilebilir. Her ne kadar Laskaris'in papaya yazmış olduğu mektup günümüze ulaşmamışsa da Innocentius'un cevabından Laskaris'in Latinler ile kalıcı barışı sağlamak üzere papadan yardım istediği açıktır. Papanın Laskaris'e göndermiş olduğu Nisan 1208 tarihli mektup için bkz. Migne, *PL*, C: CCXV, sütun 1372-1375 (XLVII). Tafsilatlı bilgi için ayrıca bkz. Papayianni, *Aspect Relationship*, s. 122-127. Krş. Gill, papanın mektubunun tarihini Migne'nin neşri ve Papayianni'nin tezinden farklı olarak Nisan 1208 yerine 16 Mart 1208 olarak aktarmaktadır. Joseph Gill, *Byzantium and the Papacy 1198-1400*, Rutgers University Press 1979, s. 35-36.

faaliyetlerini anlatmak İstanbul-İznik arasındaki mücadelelerin seyri açısından mühim olacaktır. Öncelikle Laskaris, Latinlerle varılan iki yıllık mutabakattan ziyade kalıcı bir barış istemekteydi. Bir önceki dipnotta da belirttiğimiz gibi bunun kanıtı Papa III. Innocentius'un Laskaris'e hitaben yazdığı Nisan 1208 tarihli mektuptur. Innocentius bu mektubunda özetle, Laskaris'in Latin İmparatorluğu'na bağlı bir vasal hâline gelmesini teklif etmiştir. Laskaris'in papayla olan bu yazışmalarının akıbeti kaynaklara yansımamıştır. Fakat Laskaris'in sonraki yıllarda Latin İmparatorluğu aleyhindeki faaliyetleri Latin İmparatorluğu ve İznik Bizans Devleti arasında kalıcı barışın sağlanamadığının ve papayla olan yazışmaların da sonuçsuz kaldığının göstergesidir.

1207 yazında sağlanan ateşkesin ardından yaklaşık bir sene sonra Theodoros Laskaris İznik'te yeni tayin edilen Patrik IV. Mikhail Autoreianos tarafından taç giydirilmek suretiyle imparator ilân edildi (Mart 1208).⁶⁶¹ Bu durum onun hâkimiyetinin meşruiyetini sağladı. Bizans İmparatorluğu'nun en ciddi vârisi ve Ortodoksluğun da koruyucusu olarak görülmesine vesile oldu. Laskaris'in bu faaliyetleri Latinler nezdinde ise bir tesir yaratmadı; İmparator Henri liderliğindeki Latinler, İznik hükümdarının imparatorluk iddiasını tanımadılar.⁶⁶²

Öte yandan 1207'deki ateşkesin ardından İstanbul-İznik arasında yaklaşık bir sene boyunca doğrudan askerî bir temas olmadı. Fakat Theodoros Laskaris'in 1208 sonbaharında İstanbul Latin İmparatorluğu'nun vasalı konumundaki Paphlagonia hâkimi David Komnenos üzerine sefere çıkması iki taraf arasında akdedilen ateşkesin de ihlali anlamına geldi. İmparator Henri, Laskaris'in David üzerine saldırılarının haberini aldığı sıralarda Filibe'de Bulgarlar karşısında büyük bir zafer kazanmış bir hâlde Trakya'daki Latin mevkilerini tahkim ettirmekteydi.⁶⁶³ Akabinde Henri aldığı bu haber üzerine İstanbul'a geri döndü. Boğazın Anadolu Yakası'na geçerek Laskaris'e karşı silahlanmak üzere yola koyuldu. Laskaris ise İmparator

⁶⁶¹ August Heisenberg, **Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion II: Die Unionsverhandlungen vom 30. August 1206 Patriarchenwahl und Kaiserkrönung in Nikaia 1208**, München 1923, s. 11. Krş. Angold, **Byzantine Government in Exile**, s. 37; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 576; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 124; Tricht, "La politique (2e partie)", s. 409.

⁶⁶² Tricht, "La politique (2e partie)", s. 409. Krş. Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 75.

⁶⁶³ Bkz. yukarıda (s. 125 vd).

Henri'nin yaklaşmakta olduğu haberini alınca David hâkimiyetindeki Herakleia⁶⁶⁴ (Karadeniz Ereğli) kuşatmasını kaldırarak İznik'e geri çekildi. Bu suretle iki taraf arasında askerî bir çatışma gerçekleşmedi.⁶⁶⁵

İstanbul-İznik arasındaki mücadelelerin sorunsuz bir şekilde devam etmesi ve barışçıl yollardan çözülmesi iki siyasî teşekkülün hedefleri, iddiaları ve ideaları bakımından doğası gereği mümkün değildir. Latinler, Bizans İmparatorluğu'nun XII. yüzyılda hâkim olduğu topraklar üzerinde hâk talebinde bulunurken, Bizans İmparatorluğu'nun devamı niteliği taşıyan İznik Devleti'nin bu durumu kabullenmesi olası değildir. Öte yandan İstanbul'un Latinleri de hakları olarak gördükleri topraklarda kendi varlıklarını açık bir şekilde tehdit eden bir oluşumun varlığını kat'i suretle istememektedir. Bu sebeptir ki -siyasî sebeplerin dayattığı ateşkes hâlleri dışında- bu iki siyasî oluşum doğrudan ve dolaylı olarak sürekli mücadele içinde olmuştur. Her zaman askerî olmayan bu çekişme kimi zaman “*düşmanımın düşmanı dostumdur*” siyaseti ile devam etmiştir.

Bu durumun ilk örneği İmparator Henri'nin Paphlagonia hâkimi David ile gerçekleştirdiği ittifak olurken, buna karşın Laskaris'in de 1207'de Bulgar Çarı Kaloyan ile ittifak kurması kaynaklara yansımıştır. 1209 yılına gelindiğinde de durum pek farklı değildir: İmparator Henri bu sefer Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile gizli bir ittifak kurmuştur.⁶⁶⁶ Fakat Latin İmparatoru Henri'nin 1208 kışından başlayıp, 1211 yılına kadar devam eden batıdaki meşguliyeti bu antlaşmanın askerî harekâtlar bağlamında ilerlemesini engellemiştir. Filhakika Henri, mezkûr dönemde imparatorluğun batısında Selânik'teki Lombard ayaklanması, Bulgar Çarı Boril'in faaliyetleri ve Epiros hâkimi Mikhail Komnenos Dukas ile meşgul idi. Öte yandan bu sıralarda I. Gıyaseddin Keyhüsrev ise

⁶⁶⁴ Kent hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Umar, **Bithynia**, s. 37-486.

⁶⁶⁵ Valenciennes, X, s. 167-168. Krş. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 210; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 40; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 80.

⁶⁶⁶ İmparator Henri'nin 1212 tarihli Batı'daki dostlarına göndermiş olduğu mektupta Selçuklularla olan ittifakı açık bir şekilde aktarır: “*Ex alia vero parte nobis innotuit quod Soldanus Iconii, qui nobiscum amicitiam juramento firmaverat et auxilium contra ipsum Lascarum pepigerat...*”; “*Ayrıca öteki tarafta yemin etmek suretiyle bizimle dostluk kuran ve Laskaris'e karşı yardım sağlayan Iconium Sultanı'nın...*”. Bkz. **RHGF**, C: XVIII, s. 532; Prinzing, “Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel”, s. 414. Türkçe tercümesi için bkz. Koçuk, “Doğu'dan Batı'ya Nidâ”, s. 452-453. Ayrıca bkz. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 211; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 123-124; Tricht, **Latin Renovatio**, s. 373-374; Turan, **Türkiye**, s. 310.

Theodoros Laskaris'den III. Aleksios lehine tahttan feraget etmesini istemektedir. İznik Bizans Devleti ile Türkiye Selçukluları arasındaki ilişkiler bu suretle gerginleşmiş, akabinde 1211 yılında büyük bir savaş ile neticelenmiştir. Antiokheia⁶⁶⁷ veya Alaşehir Savaşı olarak literatüre geçen bu muharebede Latin paralı askerleriyle desteklenmiş Bizans ordusu Türkiye Selçuklu Devleti'ni mağlubiyete uğratmış, Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev de harp alanında ölmüştür.⁶⁶⁸

Theodoros Laskaris'in 1211 yılında Antiokheia'da elde ettiği zafer ona manevî açıdan büyük bir cesaret verdi. Bununla birlikte Selçuklular karşısında kazanılan başarı, bölgedeki Bizans halkının da cesaretini artırarak Latin karşıtı faaliyete geçmek suretiyle Laskaris ile yakınlaşmalarına sebep oldu.⁶⁶⁹ 1211 tarihinde kuşkusuz Latin İmparatorluğu için var olan Laskaris tehdidi geçmiş yıllara göre çok daha büyüktür: Theodoros Laskaris kendi devleti için bölgedeki en önemli tehditlerden biri olan Selçukluları mağlup ederek bu tehlikeyi bertaraf etmiştir. Bu vaka İznik hâkiminin anti Latin siyasetini açıklamak hususunda mühimdir. Zîra hükümdarlığını resmîleştirdiği 1208 yılından itibaren Laskaris'in Latinlerle topyekûn bir savaşa girmesinin önünde tek engel Selçukluların bölgedeki faaliyetleriydi. Ancak 1211 yılından sonra Laskaris'in düşüncesinin ana merkezi İstanbul'u ele geçirmek üzerine olmuştur.

Nitekim henüz 1211 yılı başlarında Theodoros Laskaris'in kardeşi Konstantinos Laskaris çok sayıda gemi toplayarak İstanbul'u ele geçirmek üzere harekete geçmişti. Fakat İznik Bizans Devleti'nin bu saldırısı başarısız sonuçlandı. İznik Devleti'nin bu girişimi esnasında Latin şövalyelerinden Pierre de Bracieux'un

⁶⁶⁷ Bugün Isparta sınırları içinde Yalvaç civarında bir antik şehir. Bkz. Klaus Belke-Norbert Mersich, **TIB: Phrygien und Pisidien**, C: VII, Wien 1990, s. 185-188.

⁶⁶⁸ Hem Türkiye Selçukluları hem de Bizans tarihi açısından önemli sonuçlar doğuran bu savaş hakkında gerek İslâm kaynakları gerekse Bizans kaynakları mühim bilgiler vermektedir. Bkz. Akropolites, s. 27-30; İbn Bibi, **El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçuk Name)**, çev. Mürsel Öztürk, C: I, Ankara 1996, s. 122-132; Nikephoros Gregoras, **Rhomäische Geschichte: Historia Rhomaike**, alm. çev. Jan Louis Van Dieten, *Bibliothek Der Griechischen Literatur C: IV* içinde, Anton Hiersemann Stuttgart 1973, s. 70-73. Krş. **Türkiye**, s. 310-311; Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu**, s. 579; Selim Kaya, **I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)**, Ankara 2006, s. 137-157; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 99-107.

⁶⁶⁹ İmparator Henri, 1212 tarihli mektubunda Laskaris'in Antiokheia Savaşı'nın akabinde bölgedeki faaliyetlerinde daha cürretkâr olduğunu açık bir şekilde aktarmıştır: "*Qua de causa tunc Lascarus acrior et elatior factus,...*"; "*Laskaris bunun üzerine daha sert ve gururlu bir hâle bürünüp...*". **RHGF**, C: XVIII, s. 532; Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel", s. 414. Türkçe tercümesi için bkz. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 453.

Laskaris'in safına geçmesi ilginçtir. İmparator Henri'nin mektubunda yer alan "...*Lascarus unum de hominibus nostris majoribus, dominum scilicet Petrum de Brucello (Pierre de Bracieux) et maximum galearum numerum coadunavit...*"⁶⁷⁰; "*Lascaris bizim büyük adamlarımızdan biri olan, Pierre de Bracieux ve çok sayıda gemileri topladı*" ifâdesi Pierre'in Bizanslıların saflarında yer aldığını açık bir şekilde aktarır.⁶⁷¹ Laskarislerin bu faaliyetleri İstanbul'daki Latin kitlede büyük bir infîâl uyandırmıştır. Öyle ki Henri'nin mektubunda çok sayıda Latin güruhunun deniz vasıtasıyla kaçmayı düşündüğü ve yine pekçoğunun da Laskaris'in tarafına geçtiği kaydedilmiştir.⁶⁷² Bu sıralarda (1211 ilkbaharı) Balkanlar'da bulunan Henri ise aldığı haberler üzerine süratle İstanbul'a dönmek için harekete geçmiştir.

Aynı senenin yaz aylarında (Tricht'e göre 1212 yazı) Theodoros Laskaris, Selçuklular karşısında kazandığı zaferi müteâkiben bölgedeki Bizanslılara kendisine yardım etmeleri hâlinde İstanbul'u Latin köpeklerinden (*Latinis canibus*) kurtaracağına dâir vaatler vererek bir propaganda hareketi başlattı.⁶⁷³ Laskaris'in bu girişimi Bizanslılar nezdinde büyük etki yaratmış olacak ki İmparator Henri mektubunda "*ob haec igitur Graeci omnes, murmurare contra nos incipientes, ei promittebant auxilium, si veniret Constantinopolim pugnaturus*"; "*Bunlardan dolayı bize karşı homurdanmaya başlayan tüm Grekler, ona savaşmak için İstanbul'a geldiği taktirde destek için söz verdiler*" şeklinde bir ifâde kullanmıştır. İmparator Henri'nin "*Graeci omnes*" (bütün Bizanslılar) ifâdesi kuşkusuz Latinler açısından durumun vehametini ortaya koymaktadır. Bölgede tüm Bizanslıların Latin

⁶⁷⁰ **RHGF**, C: XVIII, s. 531. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 450-451. Ayrıca bkz. Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 73.

⁶⁷¹ Pierre de Bracieux hakkında İmparator Henri'nin mektubunda yukarıdaki ifâdeler yer alsa da Longnon (**L'Empire Latin**, s. 125), Wolff (Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 209) gibi araştırmacılar eserlerinde Pierre de Bracieux'un Laskaris tarafından acımasız bir şekilde öldürüldüğünü aktarmaktadır. Longnon bu vakanın tarihini ise 1210 yılı olarak vermektedir. Bununla birlikte Tricht (Tricht, **Latin Renovatio**, s. 145 (dipnot: 184) Pierre de Bracieux'un ölüm tarihini 1213-1214 yılları arasında olabileceği görüşündedir.

⁶⁷² **RHGF**, C: XVIII, s. 531. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 450-451.

⁶⁷³ Laskaris'in bu faaliyetlerine ilişkin kaynak olarak gösterilebilecek tek eser İmparator Henri'nin 1212 tarihli mektubudur. Bu durum olayları ayrıntılı bir tenkit süzgecinden geçirmeyi zorlaştırır da Henri'nin mektubunda yer alan ifâdeler sonraki yıllarda gerçekleşen hâdiselerin seyri göz önüne alındığında kabul edilebilir durmaktadır. Mezkûr mektupta Henri, imparatorluk düşmanlarının faaliyetleriyle ilgili bilgiler verirken, bununla birlikte Latinlerin başarılarını ilişkin detaylar da aktarmaktadır. Bkz. **RHGF**, C: XVIII, s. 532; Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel", s. 415. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 453. Ayrıca bkz. Tricht, "La politique (2e partie)", s. 413.

İmparatorluğu aleyhine harekete geçerek, Laskaris ile ittifak kurması zaten insan kaynağı bakımından yetersiz olan imparatorluğun tıpkı 1205 yılında Trakya’da geçirmiş olduğu felâkete benzer bir durumla karşı karşıya bırakmıştır. Öte yandan farklı bir görüş olarak Tricht, Henri’nin “*Graeci omnes*” ifâdesinin abartılı olduğunu savunmuştur. Bunu destekleyici bir argüman olarak ise İmparator Henri’nin Bizanslılara karşı hoşgörülü bir politika izlediğini, bu suretle tüm Bizanslıların Laskaris cephesinde yer almadığını öne sürmüştür. Fakat bizim görüşümüze göre Henri’nin yukarıda geçen ifâdesi mübalağalı olmayabilir: Filhakika İmparator Henri, selefine göre Bizanslılara karşı daha musahamakâr bir tutum göstermiştir. Fakat Bizanslı bakış açısıyla değerlendirme yapıldığında her halükârda hedefi İstanbul’u ele geçirerek eski Bizans İmparatorluğu’nu yeniden diriltmek olan bir lider kuşkusuz Bizanslılar tarafından desteklenmiştir. Buna ek olarak Tricht’in söylemi ancak menfaatleri gereği Laskaris’e yardım etme sözü vermemiş olan Bizanslıların pekâlâ mevcut olabileceği yönünde desteklenebilir.⁶⁷⁴

İmparator Henri, Laskaris’in propaganda faaliyetlerinin artmasına müteâkip Anadolu üzerine büyük bir sefere çıkmıştır. Tricht, Henri’nin bu sefere çıkmasının arka plânında üç mühim fikrin olduğunu saptamıştır. Ona göre: İlk olarak, Laskaris’in İstanbul üzerine bir saldırı gerçekleştirmesini beklemek Latin İmparatorluğu için büyük bir riski barındırmaktadır. Bu risk Trakya’da zorlukla zaptedilen Bizanslı halkın tekrar isyana kalkışma olasılığıdır. Tricht’in bu argümanı oldukça makul gözükmektedir. Gerçekten de İmparator Henri, Bizanslılar nezdinde güçlü bir konuma erişen Laskaris’e halkın destek verebilme olasılığını düşünmüş ve bunu engellemek için harekete geçmiş olabilir. İkinci argüman ise ilkinin paralel olarak Laskaris’in İstanbul’a gerçekleştireceği saldırı Latinler tarafından püskürtüle bile bu durum geçici bir zaferden başka bir şey ifâde etmeyecektir. Zîra Laskaris’in Anadolu’da hâkim olduğu bölgeler ona istediği insan kaynağını her halükârda sağlayacak ve İstanbul bu suretle sürekli tehdit altında olacaktır. Tüm bunların yanı sıra aslında Latin İmparatorluğu’nun 1211 başlarında içinde bulunduğu siyasî durum Anadolu içlerine sefer düzenlemek için gayet uygundur. Balkanlar’da Epiros hâkimi

⁶⁷⁴ RHGF, C: XVIII, s. 532; Prinzing, “Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel”, s. 415; Tricht, “La politique (2e partie)”, s. 412; Koçuk, “Doğu’dan Batı’ya Nidâ”, s. 453.

Mikhail'in isyancı girişimleri itaat altına alınmış, Selânik'te sükûnet sağlanmış ve Boril tehlikesi de durdurulmuştur. Bu sebeplerden dolayı Henri artık Laskaris tehdidini durdurmak için yeterli hareket alanı bulabilmiştir. Tüm bu şartlar 1211 yazında İmparator Henri'nin Anadolu seferini gerçekleştirmesini zorunlu kılmıştır.⁶⁷⁵ Öte yandan Akropolites'in kaydına göre İznik Devleti'nin Selçuklular ile 1211'de giriştiği mücadelede Laskaris safında savaşan Latin askerlerinin birçoğu ölmüştür. İmparator Henri ise bu durumu "*Laskaris yengi kazanmadı, yenildi*" şeklinde değerlendirmiştir.⁶⁷⁶ Akropolites'in aktardıklarına bakılırsa İmparator Henri'nin Laskaris tarafında savaşan ücretli Latin askerlerinden çekindiği açıktır. Mezkûr Latin askerlerinin Antiokheia Savaşı'nda maktul düşmesi de İmparator Henri'nin Laskaris üzerine saldırı plânlarını teşvik etmiş olabilir.

Latinlerin 1204 sonları ve 1205 başlarında Anadolu'da birçok noktayı ele geçirdikleri sefer gibi 1211'de gerçekleşen harekât da aynı gayeyi taşımaktadır. İstanbul'un Latinleri 1204/1205-1211 yılları arasında Anadolu'ya muhtelif harekâtlar düzenlese de bunların hiçbiri Henri'nin 1211'de giriştiği kadar kapsamlı olmamıştır. Tricht'in deyişiyle Latinler "*la meilleure défense sera l'attaque*"⁶⁷⁷ (en iyi savunma saldırı olacaktır) düşüncesiyle deniz yoluyla boğazı geçerek, o sırada Anadolu'da Latin hâkimiyetinde kalan tek şehir olan Karabiga'da karaya çıkmıştır (Muhtemelen Temmuz 1211).⁶⁷⁸

Theodoros Laskaris, Latinlerin faaliyetlerini dikkatle takip ediyor olacak ki Henri'nin Batı'daki dostlarına iletildiği mektubunda yer alan ifâdelere göre Latin ordusunun tamamının henüz Karabiga'ya ulaşmadığı bir anda buradaki Latin kıtalarının bir kısmına saldırı düzenlemiştir. Laskaris'in âni saldırısı karşısında mukavemet gösteren Latinler, İznik ordusunu geri püskürterek onları dağlara kaçmaya mecbur bırakmıştır. Bizanslıların bu ricati sırasında Latin ordusu takipte kalarak Laskaris ordusuna büyük hasar vermiştir. Akabinde Bizanslıların mukavemetini kırarak bölgede serbestçe hareket etme imkânına sahip olan Latinler,

⁶⁷⁵ Tricht, "La politique (2e partie)", s. 414.

⁶⁷⁶ Akropolites, s. 38.

⁶⁷⁷ Tricht, "La politique (2e partie)", s. 413.

⁶⁷⁸ RHGF, C: XVIII, s. 532; Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel", s. 415; Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 453-455; Tricht, "La politique (2e partie)", s. 414.

bu suretle muhtemelen erzak ikmâli yapmak amacıyla civardaki Bizanslılara muhtelif zorluklar yaşatmışlardır.⁶⁷⁹

Bunun üzerine kendisine Latinlerle mücadele hususunda telkinlerde bulunan Bizanslıların teşvikiyle savaşmaya karar veren Laskaris, 15 Ekim 1211'de *fluviium Luparci*⁶⁸⁰ (Luparcus Nehri) dolaylarında Latin ordusunun karşısına çıktı. Henri ve Laskaris'in orduları arasında cereyan eden bu muharebeye ilişkin tek kaynak İmparator Henri'nin 1212 tarihli mektubudur.⁶⁸¹ Askerî anlamda detaylı bilgilerin aktarıldığı bu mektuba göre: Laskaris'in ordusu 90 birlikten müteşekkildi; bu birliklerin sekizini papa tarafından aforoz edilen Latin paralı askerler teşkil ederken, sadece Laskaris'in idâre ettiği kıtada 1700 zırhlı asker bulunmaktaydı. Öte yandan Latin kuvvetlerini ise biri kamp alanını korumakla görevli olan toplamda 15 birlik oluşturmaktaydı. Bu birliklerin her birinde 15 asker mevcut iken sadece İmparator Henri'nin emri altındaki kıtada 50 asker yer almaktaydı.⁶⁸² Nitekim Latinlerle mukayese edildiğinde sayıca üstün olan İznik kuvvetleri buna rağmen Latinlerin meydan muharebesindeki maharetlerini bildiklerinden onlarla geniş alanda mücadele etmeyi tercih etmediler; Laskaris'in plânı Latinleri pusuya düşürerek bozguna uğratmak üzerinedir. Bu amaçla Laskaris, birliklerinden ikisini Latin kampına doğru sevk ederek onları topyekûn pusu kurduğu dağlık araziye doğru çekmeye çalıştı. İmparator Henri ise ordusunu taciz eden bu iki birliği takip ettirerek Laskaris'in amacını fark etti. Bunun üzerine birliklerinden 12'sini Laskaris üzerine sevk etti. İki

⁶⁷⁹ "...terrae populus, quod ad libitum nostrum per terram equitarem ut vidit, congregatus est ad Lascarum, dicendo ei communiter quod hoc diutius sustinere nolebant..."; "...yöre insanı bölgede istediğimiz gibi at sürdüğümüzü görünce müştereken artık buna maruz kalmak istemediklerini söylemek amacıyla Laskaris'in yanında toplandılar..." İmparator Henri'nin mektubunda yer alan bu kayıtlar kesin bir ifadeyle olmasa da Latinlerin bölgedeki Bizanslı halkın tepkisini çekecek şekilde hareket ettiğini belirtmektedir. Bundan başka mezkûr kayıt, Theodoros Laskaris'in 1204'ten başlayarak 1211'de geldiği konumu açık bir şekilde ifade etmektedir. Latin tehdidine maruz kalan yerel Bizanslılar bölgede Latinlerle mücadele edebilecek tek müttefikleri olan Laskaris'in yanında toplanmışlardır. Bu durum Laskaris'in bölge halkı nezdindeki "kurtarıcı" konumunu saptamak için önemli bir kayıttır.

⁶⁸⁰ Konumu ihtilafli bir mâhal. Brand, Bursa civarında Orhaneli yakınlarında olabileceği görüşündedir. Bkz. Brand, "Rhyndakos River", **ODB**, C: III, s. 1794. Orhaneli dolaylarında bulunan nehrin modern adı Mustafakemalpaşa Çayı'dır. Ortaçağ'daki ismi ise Rhyndakos olarak geçer. Bu sebeple araştırmacılar İstanbul Latin İmparatorluğu ve İznik Bizans Devleti ordularının karşı karşıya geldiği mevkinin Rhyndakos Nehri civarı olduğunu kabul ederler.

⁶⁸¹ Dönemin çağdaş kaynaklarından Akropolites muharebeyle alakalı detaylara yer vermezken yalnızca iki taraf arasında savaş sonu varılan mutabakata ilişkin bilgiler vermektedir.

⁶⁸² **RHGF**, C: XVIII, s. 533; Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel", s. 416. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 454-455.

taraf arasında şiddetli çarpışmaların akabinde Latin ordusu İznik'in Bizanslılarını ağır bir bozguna uğrattı. (15 Ekim 1211).⁶⁸³

İmparator Henri'nin 1212 tarihli mektubunun mezkûr muharebeyle ilgili tek kaynak olması araştırmacılar için konuyla alakalı mukayeseli bir tetkik gerçekleştirmeyi imkânsız kılmaktadır. Mektupta genellikle neden-sonuç ilişkisi bağlamında tutarlı bir anlatım olsa da bazı hususlar dikkat çekicidir. Bunların başında İmparator Henri'nin aktarmış olduğu asker sayıları gelir: Henri'ye göre 15 birlikten müteşekkil Latin ordularının Henri'nin içinde bulunduğu kıta hâricinde diğer 14 birliklerinde 15'er asker bulunmaktadır. Henri'nin bulunduğu birlikte ise 50 asker bulunmaktadır. Buna göre Latin ordusu toplamda yalnızca 260 askerden oluşmaktadır. Buna karşın İznik Bizans Devleti'ne ait askerlerin mevcudiyetiyle ilgili net bir sayı belirtilmezken 90 birlikten oluşan İznik'e ait ordulardan Laskaris'e ait tek bir kıtada 1700 asker olduğu vurgulanmıştır. Diğer 89 birlik ile alakalı bilgi verilmemişse de tarihçi Longnon, İznik ordularında bulunan sekiz kıtalık Latin paralı askerlerin toplamda 160 kişiye denk geldiğini belirtmiştir.⁶⁸⁴ Longnon'un hesaplamalarına göre Latinlerin oluşturduğu sekiz birliklerin her birinde 20 Latin askeri olmalıdır. Fakat bu durum kalan 81 askerî birlikteki asker sayısının mevcudiyeti hakkında yorum yapmamızı kolaylaştırmaz. Yine de basit bir hesaplamayla 81 birliğin her birinde de 20 asker olduğunu varsayarsak İznik ordusunun toplam askerî kuvvetinin 3480 civarında olduğunu söylemememiz gerekir. Sayıca çok üstün olduğu söylenen Bizanslıların Latinler karşısında tam bir bozguna uğraması Henri'nin Bizans tarafı hakkında aktardığı sayıların mübalağalı olduğunu göstermektedir. Henri'nin Bizans kuvvetlerin sayısını fazla göstermesi zaferini yüceltme çabası olarak görülebilir. Bununla birlikte böyle bir girişimin daha

⁶⁸³ "...nullus de toto exercitu nostro periisse vel mortale vulnus recepisse inventus est et multi Latinorum ex parte Lascari ceciderunt in praelio, quidam vero vivi capti sunt et retenti et alii qui vivi potuerunt evadere, ad nostram misericordiam nocte sequenti redierunt"; "... tüm ordumuzda öldürülen ya da ölümcül yara alan kimse bulunmazken Laskaris tarafındaki Latinlerin çoğu savaşta öldürülmüş, bazıları sağ yakalanmış ve canlı olarak kaçabilen diğerleri de ertesi gece merhametimize sığınmıştır." Savaşın akıbeti Henri'nin mektubunda bu şekilde anlatılmıştır. Bkz. **RHGF**, C: XVIII, s. 533; Prinzing, "Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel", s. 416-418; Türkçe tercüme için bkz. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 454-457. Ayrıca bkz. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 216-219; Longnon, **L'Empire Latin**, s. 127; Wolff-McNeal, "Fourth Crusade", **HC**, C: II, s. 209; Tricht, "La politique (2e partie)", s. 414; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 59-60.

⁶⁸⁴ Longnon, **L'Empire Latin**, s. 127.

önemli bir sebebi de olabilir: Kyriakidis'e göre İmparator Henri Batı'dan askerî destek beklentisi sebebiyle Laskaris ordularının sayısını abartmıştır.⁶⁸⁵ Mektubun sonunda Henri'nin batıdan insan kaynağı talep etmesi⁶⁸⁶ Kyriakidis'in yorumunu destekleyici bir argüman olarak görülebilir.

Mektupta yer alan şüpheli ifâdelerden biri de muharebe esnasında Latin ordusunun hiç zaiyât vermemesidir.⁶⁸⁷ Henri'nin bu aktarımı oldukça dikkat çekicidir. Zîra büyük bir mücadeleyle geçen bir savaşta Latin ordusunun kayıp vermemesi üstün bir askerî stratejik dehâyı gerektirmektedir. İmparator Henri askerî açıdan Bizanslı kaynaklarda bile övülen bir lider olsa da mektuptaki mezkûr ifâdenin Batı'dan gelebilecek askerî birlikleri doğudaki savaşların seyrine ilişkin teşvik etmek amacıyla yazıldığı varsayılabilir. Nitekim her halükârda mektuptaki bu gibi ifâdelere şüpheyile yaklaşmak gerekmektedir. Bir başka husus ise birazdan aktaracağımız üzere muharebenin ardından iki taraf arasında akdedilen antlaşmadır.

1211 Ekim'inde kazanılan zafere geri dönecek olursak Henri, Selçuklu sınırına kadar olan bölgelerde Bizanslılara ait birçok müstahkem mevkiyi ele geçirdi. Henri'nin bu seferinin tarihlendirmesi araştırmacılar tarafından ihtilafli bir başka husustur. 1212 tarihli Batı'ya gönderdiği mektupta yer alan şu ifâdeler; "... *omnes usque ad marchiam Turchiae nostro se inclinare venerunt imperio, exceptis aliquibus castellis, quae in instanti aestate bene confidimus auxilio Dei compellere ad reddendum.*"; "Tanrı'nın yardımıyla gelecek yaz mevsiminde teslim olmaya zorlayacağımız bazı kaleler hariç Türk markiliğine kadarki herkes imparatorluğumuza boyun eğmek için geldiler".⁶⁸⁸ 1211 yılında kazanılan zaferin ardından imparatorluk ordularının muhtemelen yaklaşan kış sebebiyle Anadolu'da

⁶⁸⁵ Savvas Kyriakidis, "Crusaders and mercenaries: the west-European soldiers of the Laskarids of Nicaea (1204-1258)", *Mediterranean Historical Review*, 29:2, s. 141.

⁶⁸⁶ "Nihil autem nobis deesse sciatis ad habendam plenam victoriam et possidendum imperium, nisi Latinorum copiam, quibus possimus praeberere terram quam acquirimus, immo quam jam acquisivimus, cum, sicut scitis, parum prosit acquirere, nisi fuerint qui conservent"; "Ne var ki eksiksiz bir zafere nâil ve imparatorluğa mâlik olmak adına, kazanıyor olduğumuz yahut önceden kazandığımız toprağı kendilerine ihsan edebildiğimiz Latin kuvveti haricinde hiçbir şeye ihtiyacımızın olmadığını bilirsiniz ve bildiğiniz üzere koruyacak kişiler olmadığı sürece kazanmanın çok az faydası dokunur". *RHGF*, C: XVIII, s. 533. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 456-457.

⁶⁸⁷ "...nullus de toto exercitu nostro periisse vel mortale vulnus recepisse inventus est..."; "...tüm ordumuzda öldürülen ya da ölümcül yara alan kimse bulunmazken...". Bkz. *RHGF*, C: XVIII, s. 533. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 456-457.

⁶⁸⁸ *RHGF*, C: XVIII, s. 533. Krş. Koçuk, "Doğu'dan Batı'ya Nidâ", s. 456-457.

kapsamlı bir harekât yapmadığına, buna rağmen 1212-1214 boyunca Anadolu'da Latin ilerleyişinin devam ettiğine dâir kanıttır.

1211 zaferinin ardından Henri, Bizanslıların başkenti olan İznik'e ve yine bölgedeki direniş merkezlerinin başında gelen Bursa'ya yönelmemesi ilginçtir. İmparator Henri güneye doğru yönelmeyi tercih etmiştir. Bunun sebebi güneydeki mahallerde Bursa ve İznik'e kıyasla daha az direnç ile karşılaşacağı düşüncesidir.⁶⁸⁹ Filhakika Latinler, Eskimanyas'tan başlayarak Lentiana⁶⁹⁰ (Tophisar), Edremit, Bergama ve Nymphaion⁶⁹¹ (Nif /Kemalpaşa)'ya kadar olan bütün bölgeyi zapt ettiler. Mezkûr mevkilerden özellikle Tophisar'nın ele geçirilmesi Latinler açısından hayli meşakkatli olurken, şehirdeki Bizanslılar da 40 gün süren kuşatmadan dolayı müşkül bir duruma düşmüşlerdi. Bununla birlikte Latinler burada Laskaris'in erkek kardeşi (muhtemelen Konstantinos Laskaris⁶⁹²), Theodoros Laskaris'in damadı Andronikos Palaiologos ve şehri savunmakla görevli komutanlardan Dermokaites'i ele geçirmişlerdir.⁶⁹³ Tophisar'ın zaptından sonra şehirdeki Bizanslı halk ise Latinler tarafından kılıçtan geçirilmiş, sadece Laskaris'in mezkûr kardeşi, Dermokaites ve Andronikos sağ bırakılmıştır.⁶⁹⁴

Anadolu içlerine doğru ilerlemekte olan Latin ordusu güneyde Nymphaion mevkine geldiği sırada Henri ve Laskaris arasında bir antlaşma yapılmıştır. Nymphaion Antlaşması olarak literatürde yer edinen bu antlaşmanın tarihi hususunda bazı ihtilaflar olsa da genel olarak 1212⁶⁹⁵ veya 1214⁶⁹⁶ yılında mutabakatın

⁶⁸⁹ Longnon, **L'Empire Latin**, s. 127; Tricht, "La politique (2e partie)", s. 415.

⁶⁹⁰ Modern Bursa'nın Karacabey ilçesine bağlı Tophisar mevki olabilir. Bkz. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 731-732.

⁶⁹¹ Modern Kemalpaşa. Bkz. Foss, "Nymphaion", **ODB**, C: III, s. 1505-1506.

⁶⁹² Akropolites'in İngilizce tercümesinde Ruth Macrides tarafından aktarılan bilgiye göre Tophisar'da Konstantinos Laskaris değil, Theodoros Laskaris'in bir başka kardeşi ve o dönemde bölgedeki Bizanslıları daha güvenli yerlere sevk etmekle görevlendirilen Georgios Laskaris'dir. Bkz. Akropolites, **The History**, ing. çev. Ruth Macrides, Oxford 2007, s. 154 (dipnot: 2).

⁶⁹³ Akropolites, s. 39.

⁶⁹⁴ Akropolites, s. 39-40; Finlay eserinde (**History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864**, s. 296) yukarıda ismi geçen kişilerin de idam edildiğini aktarır.

⁶⁹⁵ Nymphaion Antlaşmasının tarihini 1212 yılı olarak kabul eden araştırmacılar: Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864**, s. 295-296; Angold, **Byzantine Government in Exile**, s. 111; Foss, **Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises**, Massachusetts 1996, s. 61.

⁶⁹⁶ Buna karşın 1214 yılının doğru bir tarihlendirme olduğu görüşünde olanlar: Longnon, **L'Empire Latin**, s. 128; Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 84; Ostrogorsky, **Bizans Devleti**, s. 397; Koçuk, **İznik Bizans Devleti**, s. 85. Longnon'un görüşüne karşı çıkan Tricht ise 1213 yılı yazında yahut sonbaharında antlaşmanın gerçekleştiği düşüncesindedir. Tricht, "La politique (2e partie)", s. 415-416.

sağlandığı kabul görmüştür. Fakat kaynaklarda antlaşmanın tarihine dâir hiçbir bilgi yer almaması ancak çıkarımlar vasıtasıyla yorumlar yapabilmeye olanak sağlamaktadır. Bizce araştırmacıların bu antlaşmanın tarihlendirilmesine ilişkin ihtilafa düşmelerine sebep olan askerî ve dinî olmak üzere iki faktör bulunmaktadır: Askerî faktörü göz önüne alacak olursak Henri'nin 1212 tarihli mektubunda geçen ve yukarıda bahsetmiş olduğumuz ifâdeler Latinlerin 1212 yazında Anadolu'nun güneyine bir sefer düzenleyeceğini aktarmaktadır. Bu durumda antlaşmanın tarihi de 1212 sonları olmalıdır.⁶⁹⁷ Öte yandan 1214 yılını doğru tarih olarak kabul eden araştırmacıların bu tezlerine argüman olarak gösterdikleri dinî faktörü göz önünde bulundurursak, 1214 yılında İstanbul-İznik arasında papa ve onun legatları aracılığıyla Bizanslıları katolikleştirme girişimleri gerçekleşmiştir. Papa III. Innocentius da bu gayede Latin İmparatoru Henri'yi Laskaris ile barış yapılması yönünde telkin etmiştir.⁶⁹⁸

Her halükârda iki taraf arasında 1222 yılına kadar sürecektir bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmanın en önemli yönü 1204'te İstanbul'un zaptından itibaren Latinler Anadolu'da siyasî bir teşekkül olarak görmezden geldiği İznik Bizans Devleti'nin varlığını resmen kabul etmiştir. Öte yandan mezkûr mutabakat iki tarafın sınırlarının belirlenmesini de beraberinde getirmiştir. Buna göre Latinler, Achyraous⁶⁹⁹; Kyminas⁷⁰⁰ (Kiminias) civari; Edremit; Eskimanyas; Tophisar; Karabiga ve buralara bağlı yerleri ele geçirerek Marmara Denizi sahil şeridinde hâkim konuma geldiler. Theodoros Laskaris ise 1211'deki savaşı kaybetmesine rağmen antlaşmada ağır şartlara mahkûm olmadı. İznik Bizans Devleti, Neokastra ve Kelbianon themalarını; Khliara⁷⁰¹ (muhtemelen Manisa/Kırkağaç); Bergama; Magidia⁷⁰²; Opsikion⁷⁰³ ve bu bölgeler içinde kalan arazilerle birlikte önceden sahip

⁶⁹⁷ Tricht aslında bu görüşü temsil edenlerin başında gelmektedir. Fakat o, mektubun tarihlendirmesiyle ilgili olarak da diğer araştırmacılardan farklı bir şekilde 1213 tarihini kabul etmiş, dolayısıyla antlaşmanın tarihini de 1213 yazı veya sonbaharı olarak değerlendirmiştir. Bkz. Tricht, "La politique (2e partie)", s. 415-417.

⁶⁹⁸ Konuya ilişkin Papayianni detaylı bilgiler vermiştir. Bkz. Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 41.

⁶⁹⁹ Bkz. dipnot: 336.

⁷⁰⁰ Balıkesir civarında, Çanakkale Boğazı'nın güneyinde bir dağ. Bkz. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 670.

⁷⁰¹ Menderes bölgesi içinde bir mevki olmalı. Bkz. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 365.

⁷⁰² Antik Lydia Bölgesi içinde yer alan yeri tam olarak saptanamamış bir mevki. Bkz. Murat Aktaş, "Erken Lydia Dönemi Tarihi ve Arkeolojisi", **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2019, s. 108.

olduğu Bursa ve İznik gibi mevkiileri de elinde bulundurdu. Buna karşın iki taraf arasında Kalamos⁷⁰⁴ (Gelembe) yöresi sınır teşkil etti.⁷⁰⁵

Yukarıda belirtilen sınırlardan da anlaşılacağı üzere Theodoros Laskaris, 1211 Ekim’inde Latinler karşısında büyük bir yenilgi almış olsa da Nymphaion Antlaşması’ndaki şartlar onun için çok da ağır olmamıştır. Bu durum yine birçok ihtilafı da beraberinde getirmiştir. Öncelikle tartışılması gereken husus İmparator Henri’nin neden böyle bir antlaşmayı kabul ettiği. Zîra 1211-1214 boyunca Anadolu’daki mevcudiyetini artıran bir Latin ordusu söz konusuydu. Akropolites’in kayıtları İmparator Henri’nin Anadolu’daki başarılarından tatmin olduğu ve sebepten dolayı Laskaris ile antlaşma yaptığı yönündedir. Fakat mezkûr kronist aynı şekilde Latinleri durdurabilecek bir gücün olmadığını da vurgulamaktadır.⁷⁰⁶ Değerlendirme yapıldığında bu durum pek gerçekçi durmamaktadır: Anadolu’da kendisini durdurabilecek bir güç olmadığı taktirde Henri’nin Laskaris’e ait toprakları zapt etmeyi bırakarak, antlaşma imzalaması mantıklı değildir. Zîra Anadolu’da Latin ordusunu askerî anlamda durdurabilecek bir güç olmasa da mâli, demografik engeller veyahut dinî müzakereler Latinlerin ilerleyişine engel olmuştur. Nitekim Tricht, Latinlerin 1211 senesinden beri sürekli bir sefer hâlinde olduğunu ve bu suretle imparatorluk açısından büyük bir mâli külfetin altına girildiğini aktararak Henri’nin İznik Bizans Devleti’yle sınırlarını belirlediği bu antlaşmayı kabul ettiğini aktarır.⁷⁰⁷

Ayrıca Umar Magidia’nın konumuyla ilgili Tokmaklı köyünde Yılan Kalesi adlı bir mahalden bahseder. Bkz. Akropolites, s. 39. Bu mevki Manisa civarında olsa gerek.

⁷⁰³ Umar’a göre Uşak civarı. Bkz. Akropolites, s. 39.

⁷⁰⁴ Modern Gelembe. Belke, **TIB: Bithynien**, C: XIII, s. 196.

⁷⁰⁵ Akropolites, s. 38-39. Krş. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 296; Gardner, **Lascarids of Nicaea**, s. 85-86; Angelov, **The Byzantine Hellene**, s. 31; Tricht, “La politique (2e partie)”, s. 417.

⁷⁰⁶ Akropolites, s. 38.

⁷⁰⁷ Tricht, “La politique (2e partie)”, s. 417-418. Bununla birlikte her ne kadar askerî harcamalar ile ilişkisi olmasa da Latin kontrolündeki bölgelerde ticarî faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde devam ettiği söylenebilir. Bu görüşe emsâl olarak Nikolas Mesarites’in İstanbul’dan İznik’e gerçekleştirdiği iki seyahat gösterilebilir. Bu yolculuklarda Mesarites, İzmit Körfezi boyunca bölgede faaliyet gösteren tüccarlar ile karşılaşmıştır. Bkz. Foss, **Nicaea: A Byzantine Capital**, s. 59-60. Bir başka görüş olarak: 1204 yılında Latinlerin İstanbul’u zapt etmelerinin akabinde birçok bölge harap olmuş, halkın ticaretle uğraşan kısmı şehri terk etmiştir. Bu sebeple imparatorluğun kuruluş yıllarının başında şehirde ekonomik anlamda bir gerilemiş kaçınılmaz olmuş, fakat kısa bir zaman içerisinde ekonomide iyileşmeler gerçekleşmiştir. David Jacoby, “The Economy of Latin Constantinople, 1204-1261”, **UC**, s. 195-197. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurduğumuzda Latin İmparatorluğu bünyesinde ticaretin devam ettiğini ve mâli bir zorluğun yaşanmadığını belirtmek yerinde olacaktır. Nitekim Latin İmparatorluğu için finansal bir problem söz konusu olsaydı 1212 tarihli mektubunda Henri bu durumu belirtmeyi ihmâl etmezdi. Bununla birlikte Latin İmparatorluğu’ndan ayrılarak daha yüksek ücretle

Longnon ise demografik durumu göz önünde bulundurarak İstanbul Latin İmparatorluğu'nun yeterli insan kaynağından yoksun olduğunu bu suretle Anadolu'da İznik Bizans Devleti ile uzun müddet mücadele edebilecek kudrete sahip olmadığını aktararak söz konusu antlaşmanın İmparator Henri'nin teklifi olduğunu belirtmiştir.⁷⁰⁸ Papayianni ise bu görüşleri redderek konuyu dinî boyuta taşımış, 1214 yılında kiliselerin birleşmesi hususundaki müzakereleri emsâl göstererek antlaşmanın bu sebepten dolayı imzalandığını aktarmıştır.⁷⁰⁹

Araştırmacıların farklı görüşler belirttiği bu hususa ilişkin her ne kadar konuyla alakalı kaynak eksikliği olsa da var olan iki kaynaktan (Akropolites ve Henri'nin 1212 tarihli mektubu) yola çıkarak şunu söyleyebiliriz; İmparator Henri, Bergama'dan yazmış olduğu mektupta açık bir şekilde imparatorluk bünyesindeki insan kaynağı sıkıntısını belirtmiştir. Bu durum göz ardı edilmemelidir. Nitekim yukarıda bahsetmiş olduğumuz araştırmacıların görüşlerini reddetmemekle birlikte kısıtlı olan kaynaklar ışığında Nymphaion Antlaşması'nın sebepleri arasında kesin bir şekilde Latin İmparatorluğu'nun yaşadığı insan kaynağı sıkıntısını gösterebiliriz.⁷¹⁰

Sonuç olarak 1211-1214 yılları arasında İstanbul Latin İmparatorluğu'nun doğuda İznik Bizans Devleti ile olan mücadelesindeki Latin üstünlüğü bölgede 1222 yılına kadar sürecek olan bir sükûneti beraberinde getirdi. İmparator Henri, imparatorluğun batı sınırının güvenliğini Bizanslı bir komutan olan Theodoros Branas'a bıraktığı gibi⁷¹¹ doğu sınırının asayişini de bir başka Bizanslı komutan Georgios Theophilopoulos'a terk etti.⁷¹² Böylece Latin İmparatorluğu, imparatorluğun kurulduğu 1204 yılından itibaren ilk kez doğuda ve batıda serbest

Laskaris tarafında savaştan Latin paralı askerlerinin varlığını emsâl göstererek, Latin İmparatorluğu'nun mâli zorluklar yaşadığını iddia edilebilir. Fakat böyle bir iddia için mezkûr argümanın yetersiz kalacağı düşüncesindeyiz.

⁷⁰⁸ Longnon, *L'Empire Latin*, s. 128.

⁷⁰⁹ Papayianni, *Aspect Relationship*, s. 40-41. Yukarıda araştırmacıların Nymphahion Antlaşması'na yönelik değerlendirmelerine ek olarak 2019 yılında tamamlanan bir yüksek lisans tezinde konuyla ilgili, İmparator Henri'nin Balkanlardaki sorunlarla mücadeleyi sürdürmek istediği belirtilmiş ve bu sebeple Nymphahion Antlaşması'nı kabul ettiği bildirilmiştir (Özer, *I. Theodoros Laskaris Dönemi*, s. 111-113).

⁷¹⁰ Gerçekten de 1208 Filibe zaferindeki asker sayısı ile karşılaştırıldığında Latin ordusunun mevcudiyetinde azalma olduğu göze çarpmaktadır. Bkz. yukarıda (dipnot 556).

⁷¹¹ Bkz. yukarıda (s. 119).

⁷¹² Akropolites, s. 40.

hareket edebilme fırsatını buldu. Fakat 1216 yılında ölümüne kadar İmparator Henri'nin parlak yönetimi, ardından gelen imparatorlar tarafından devam ettirilemedi. 1216-1222 arasındaki süreçte İznik Bizans Devleti ile askerî münasebetler olmamışsa da bu tarihten itibaren İstanbul-İznik ilişkilerinde Laskaris'in ardılları üstün konuma geçtiler.

4.1.4. Bizanslıları Katolikleştirme Çabalarının İstanbul-İznik Arasındaki Siyasî İlişkilere Tesiri (1204-1214)

*“Doğu Roma İmparatoru ile Haçlılar arasındaki ilişkiler, Batılı güçlerin Bizans İmparatorluğu’nu yıkmakta Türklerden daha başarılı olmalarına değin sürekli geriledi”.*⁷¹³ Chadwick'in bu sözleri Doğu ile Batı arasındaki ihtilafı fevkalâde açıklamaktadır.

Gerçekten de 1204 senesindeki olaylar Batı'daki doğu antipatisinin adeta bir dışı vurumu olmuştur. Ortodoks dünyasının başkenti İstanbul'un Haçlı orduları tarafından zapt edilmesi ve akabinde tesis edilen Latin İmparatorluğu yüzyıllardır devam etmekte olan Doğu-Batı fikir ayrılıklarını zoraki bir birlikteliğe sevk etmiştir. Bu birliktelik ortak hareket etme hâlinde ziyâde, mekânsal birliktelik olmuştur. 1204 ertesinde Katolik Latinler ve Ortodoks Bizanslılar birlikte yaşam pratiklerini tecrübe etmeye başlamışlardır. Bu durum yıllardır Bizanslıları tahakküm altına almak isteyen Batılılara aradıkları fırsatı vermiştir. Nitekim 1204'teki Latin işgalinin ardından özellikle Katolik ruhban sınıfı tarafından Bizanslılara bir takım dinî baskılar uygulanmış ve durum haliyle İznik-İstanbul ilişkilerine de tesir etmiştir.

İlk olarak Bizanslıları, Katolik Kilisesi otoritesine katmak isteyen Papa III. Innocentius'un Nisan 1204 öncesi ve akabinde şehri zapt eden Haçlılara ve Bizanslılara karşı tutumunu kısaca aktarmak yerinde olacaktır. Innocentius'un 16 Kasım 1202 tarihli mektubunda⁷¹⁴ sabık Bizans İmparatoru III. Aleksios'a kiliseleri birleştirme yönünde somut adımlar atmasını beklediğini iletmiştir. Bu kayıt Innocentius'un Dördüncü Haçlı Seferi sonrasındaki katolikleştirme çabalarının

⁷¹³ Henry Chadwick, *East and West The Making of a Rift in the Church*, Oxford 2003, s. 233.

⁷¹⁴ *Registers*, s. 35-39.

temelini anlamak açısından önemli bir emsaldir. Bununla birlikte Dördüncü Haçlı Seferi güzergâhının önce Zara, ardından İstanbul'a sapması hususunda da Innocentius'un özellikle İstanbul üzerine gerçekleştirilecek bir sefere olumlu baktığı düşünülebilir. Fakat bu durum kesin değildir. Nitekim papalık kayıtlarına bakıldığında Dördüncü Haçlı Seferi öncesinde Innocentius'un Zara'daki Hıristiyanlar üzerine gerçekleşecek herhangi bir askerî harekâta karşı olduğu anlaşılıyor.⁷¹⁵ Peki Innocentius hem Bizans Kilisesi'ni Roma Kilisesi'ne bağlamayı isterken neden aynı zamanda İstanbul'a saldırıyı yasaklıyordu?⁷¹⁶ Bunun Ortodoks kilisesinin barışçıl diyaloglarla Roma Kilisesi'ne bağlamak dışında muhtemel bir sebebi de İstanbul'un

⁷¹⁵ Bkz. *Registers*, s. 41-45; 46-48; 61-64.

⁷¹⁶ Papa III. Innocentius'un İstanbul üzerine bir saldırıya bakış açısı Dördüncü Haçlı Seferi'nin belki de en ihtilafli meselesidir. Batılı çağdaş kaynaklar papanın İstanbul üzerine bir Haçlı Seferi fikrini kat'i bir suretle kabul etmediğini belirtmiştir. Konuya ilişkin papalık kayıtlarında Haçlıların Zara şehrini zapt etmesinden sonra papanın orduya yönelik "*Hıristiyan topraklarına*" benzer bir saldırıyı gerçekleştirmemeleri hususunda açık uyarıları vaki olmuştur (*Registers*, s. 46-48). Bununla birlikte mezkûr kayıtlarda Hıristiyanlara yönelik saldırının ancak Haçlı Seferi'nin ilerleyişini engelleyecek bir durum söz konusu olursa gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Peki Bizans İmparatorluğu, Haçlı Seferi'nin akıbetine etki edecek bir yapı olarak görülmüş müdür? Bu sorunun cevabı da bir başka ihtilafı beraberinde getirmektedir. Haçlı Seferleri boyunca Bizans İmparatorluğu daha önce de bahsetmiş olduğumuz gibi Batılılar tarafından seferlerin başarısız olmasının müsebbibi olarak görülmüştür. Fakat bu durum Dördüncü Haçlı Seferi esnasında orduların İstanbul'a saldırmasının resmî bir arka plânını oluşturmamıştır. Zira yine papalık kayıtlarına göre III. Innocentius, bir başka mektubunda Haçlılara İstanbul'a yönelmemeleri hususunda telkinlerde bulunurken, afroz tehdidini vurgulayarak yine başka Hıristiyan topraklara saldırılmamasını ve doğrudan kutsal topraklara gidilmesi gerektiğini belirtmiştir (*Registers*, s. 61-64). Fakat 20 Haziran 1203 olarak tarihlendirilen mezkûr mektup Haçlılara geç ulaşmış ya da hiç ulaşmamıştır. Zira mektubun yazıldığı sıralarda Haçlılar İstanbul önlerindedi. Şubat 1204 tarihli bir mektubunda ise Papa III. Innocentius, Haçlı ordularının İstanbul'a saldırılarına ilişkin hafifletici bir sebep olarak Bizanslıları Roma Kilisesi'ne bağlı kılma çabası olarak görülebileceğini belirtirken, yine bir an evvel İstanbul'dan ayrılarak kutsal topraklara gidilmesi yönünde orduyu uyarılmaktadır (*Registers*, s. 88-90). Bu noktada Bizanslıların katolikleştirilmesi mi yoksa kutsal topraklara gidilmesi mi daha önemli? sorusu başka bir ihtilafı ortaya çıkarmaktadır. Nitekim 25 Şubat 1204 tarihinde papanın Venedik Doğu Enrico Dandolo'ya ithafen yazmış olduğu mektuptaki ifâdeler yukarıdaki soruya cevap teşkil etmektedir. Adı geçen mektupta yer alan ifâdelere göre III. Innocentius, Dandolo'yu kınarken, ona kiliseleri birleştirmenin, kutsal toprakları geri almaktan daha önemli olmadığını belirtmiştir (*Registers*, s. 95-98). Bununla birlikte dönemin çağdaş kronistleri de papanın Haçlı ordularının İstanbul'a yönelmesine ilişkin bakış açısını yansıtan kayıtlar sunmuştur. Bunlardan birisi Gunther'in kayıtlarıdır. Gunther'in aktarımlarına göre Papa III. Innocentius, seferin İstanbul'a yönelme olasılığında Haçlı Seferi'nin ilerleyişini sekteye uğratabileceği düşüncesiyle korkmuştur. Gunther, ifâdelerinin devamında Innocentius'un Bizanslılardan ayrılıkçı olmaları sebebiyle nefret ettiğini, şehrin kansız bir şekilde ele geçirilmesinden mutluluk duyacağını belirtirken, tüm bu sebeplere rağmen Haçlıların Mısır'a yönelmelerini tavsiye etmiştir (Gunther, *Hystoria Constantinopolitana*, s. 83-84). Krş. Andrea, "Pope Innocent III as Crusader and Canonist: His Relations with the Greeks of Constantinople, 1198-1216" (Doktora Tezi), *Cornell University*, 1969, s. 286-293. Batılı kaynaklardan papanın İstanbul üzerine Haçlı Seferi fikrini teşvik ettiğine ilişkin en açık ifâde ise Robert de Monte'nin kroniğinin anonim bir tamamlayıcısı tarafından ortaya konulmuştur. "*Balduinus Comes Flandrensis et Haviensis... consilio domini Papae Innocentii transivit Constantinopolim...*"; "Flandre ve Hainaut Kontu Baudouin, efendi Papa Innocentius'un fikriyle İstanbul'a gitti" ("Anonymi Continuatio Appendicis Roberti de Monte Ad Sigebertum", *RHGF*, C: XVIII, s. 342).

ele geçirilmesi konusunda olası bir başarısızlığın Roma Kilisesi ve papalık kurumuna olan güvenin gerek Batı Avrupa gerekse Doğu Hıristiyanları nezdinde sarsılma olasılığıdır.

Nitekim Haçlıların İstanbul kuşatması başarılı olunca böyle bir olasılık da ortadan kalkmış oldu. Bu durum Papa III. Innocentius'un İstanbul'un zaptına ve Haçlı ordusuna bakış açısını değiştirdi: Gerçekten de İstanbul'un ilk Latin İmparatoru I. Baudouin'e gönderdiği 7 Kasım 1204 tarihli mektubundaki ifâdelelerde papanın memnuniyeti göze çarpmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi papa, İstanbul'un zaptından evvel Haçlı ordusunu Hıristiyan topraklarına saldırmaktan imtina etmeleri hususunda sıklıkla uyarmasına rağmen 7 Kasım 1204'te Baudouin'e yazdığı mektupta Latin imparatoruna "*Balduino, Illustri Constantinopolitano Imperatori*"⁷¹⁷ şeklinde seslenmiştir. Mektubun devamında ise Latin İmparatorluğu'nun papalık koruması altında olduğunu vurgulamıştır.⁷¹⁸ Yine Innocentius, bu sefer Haçlı ordusu arasında bulunan din adamlarına yazmış olduğu 13 Kasım 1204 tarihli mektubunda İstanbul'un Latin kontrolüne girmesini Tanrı'nın bir mucizesi olarak görmüş ve şizmatik Bizanslıların Katolik Kilisesi otoritesine katılması gerektiğini belirtmiştir.⁷¹⁹ Aşikâr olduğu üzere Papa III. Innocentius'un İstanbul'un Haçlılar tarafından kuşatılmasına karşı tutunduğu tavır 1204 öncesi ve sonrası olarak ayrılmalıdır. Özet şeklinde vermiş olduğumuz bu örnekleri papalık kayıtlarına bakarak artırmak mümkündür.

III. Innocentius'un Bizanslıları, katolikleştirme yönündeki ısrarları İstanbul'daki Latinleri papanın direktifleri doğrultusunda hareket etmeye sevk etmiştir. Bu gayede ilk girişim 1204 sonlarında İstanbul'a gelen papalık Legatı Peter Capuano tarafından gerçekleştirilmiştir. Capuano, Aralık 1204'te Bizanslılarla dinî

⁷¹⁷ "İstanbul'un şanlı imparatoru Baudouin'e" olarak Türkçeye çevrilebilir.

⁷¹⁸ Mektup için bkz. Migne, **PL**, C: CCXV, sütun 454-455. (CLIII). Krş. *Registers*, s. 113-115.

⁷¹⁹ "...a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris"; "...bu Tanrı'nın işiydi ve bizim gözümüzde bir mucizedir". Bizanslıları itaat altına almakla ilgili bkz. "*Monemus igitur universitatem vestram, et exhortamur attentius et per apostolica vobis scripta mandamus...charissimum in Christo filium nostrum, B(alduinum) Constantinopolitanum imperatorem illustrem, quam majores et minores in ipso exercitu constitutos inducere procuretis, ut regnum Graecorum in obedientia sedis apostolicae studeant stabilire*"; "Bu yüzden sizi uyarıyoruz ve dikkatlice tavsiye ediyoruz ve bu papalık mektubu vasıtasıyla size emrediyoruz...İsa'ya bağlı en değerli oğlumuz olan şanlı İstanbul İmparatoru Baudouin ve o ordunun (Haçlı ordusu) büyük ve küçüklerini (ordunun diğer mensuplarını) Greeklerin İmparatorluğu'nun Roma Kilisesi'ne bağlılıkla istikrarı sağlamak için uğraşmak (hususunda) teşvik etmekle ilgilenin." Bkz. Migne, **PL**, C: CCXV, sütun 455-461 (CLIV). Krş. *Registers*, s. 116-126.

meseleleri görüşmek üzere Ayasofya’da bir toplantı düzenlemiştir. Görüşmelerde Bizanslıları temsilen Nikolas Mesarites, kendilerinin zaten bir patriğe sahip olduklarını vurgulayarak, Capuano’nun kiliselerin birleşmesi yönündeki söylemlerini reddetmiştir. Capuano ise daha sert bir tavır sergileyerek Bizanslıları tehdit etmiş fakat Mesarites’in öncülüğünde Bizanslı din adamlarının toplantıyı terk etmeleri üzerine görüşmeler olumsuz sonuçlanmıştır.⁷²⁰

Peter Capuano’nun başarısız girişimi Innocentius’un İstanbul’a müzakere hususunda mahir yeni bir legat göndermesini zorunlu kıldı ve Kardinal Benedictus İstanbul’a geldi (15 Mayıs 1205’ten sonra). Benedictus, Peter Capuano’dan daha farklı bir karakterde olup, barışçıl bir şekilde Bizanslılar ile müzakere ederek onları ikna etmeye çalıştı.⁷²¹ Öyle ki araştırmacı Janin, o günkü şartlar altında Doğu-Batı Kiliselerinin birleşmesinin mümkün olması durumunda, bunun Benedictus tarafından organize edilebileceğini belirtmiştir.⁷²²

1206 yılı ilkbaharına gelindiğinde ise Bizanslıların meşru patrikleri olarak gördükleri X. Ioannes Kamateros öldü. Akabinde İstanbul’un Latin Patriği Thomas Morosini, Bizanslıların kendi ve papanın adını dualarında zikretmedikleri müddetçe Ayasofya’ya girmelerini yasakladı (Ağustos 1206). Bu durum Latinlerle-Bizanslılar arasındaki ilişkileri gerginleştirdi ve 30 Ağustos 1206’da iki taraf arasında hem Bizanslılara uygulanan dinî ambargo meselesi hem de Bizanslıların Latin patriği tanımamalarının sebepleri üzerine tartışmaların gerçekleştiği bir toplantı yapıldı.⁷²³ Eski İstanbul Patriği VII. Ioannes Ksiphilinos’un (ö. 1075) Ayasofya’daki makamında gerçekleşen toplantıda⁷²⁴ Latin tarafını temsilen Patrik Thomas Morosini ve Venedik Podestası Marino Zeno yer alırken, Bizanslıları temsilen Nikolas Mesarites ile diyakoz John Kontotheodorou hazır bulundu. Burada Bizanslı

⁷²⁰ J. M. Hussey, **The Orthodox Church in the Byzantine Empire**, Oxford 1990, s. 189. Krş. Raymond Janin, “Au lendemain de la conquete de Constantinople. Les tentatives d’union des Eglises (1204-1208)”, **Echos d’Orient**, C: XXXII, 1933, sy. 169, s. 11; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 141-142.

⁷²¹ Çeşitli özel yetkilerle görevlendirilen Benedictus, yeni kurulan Latin İmparatorluğu içindeki Venedikli ve diğer Fransız din adamları arasındaki ilişkileri de düzeltmiştir. Tafsilatlı bilgi için bkz. Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 449-452.

⁷²² Janin, “Tentatives d’union”, s. 12-13.

⁷²³ Mezkûr tarihte gerçekleşen toplantıdaki tartışmaların metni için bkz. Heisenberg, **Neue Quellen II**, München 1923, s. 15-25.

⁷²⁴ Janin, “Le Palais Patriarcal de Constantinople Byzantine”, **Revue des Etudes Byzantines**, C: XX, 1962, s. 151.

temsilciler kendileriyle aynı dili konuşmayan ve aynı milletten olmayan birini patrik olarak kabul edemeyeceklerini belirttiler. Neticede bu görüşme de iki taraf arasında bir antlaşma yapılmadan sonuçlandı. Ardından 29 Eylül ve 2 Ekim 1206 tarihlerinde olmak üzere bu sefer Kardinal Benedictus'un da katıldığı iki toplantı daha gerçekleşti. Mezkûr görüşmeler de Latinler ile Bizanslılar arasındaki “*filioque*”⁷²⁵ (ve oğuldan) sorunları sebebiyle başarısız sonuçlandı.⁷²⁶

1204-1206 yıllarında Latinlerin İstanbul'daki Bizanslı kitleye kimi zaman sert bazen de tedbirli diyaloglarla aksettirdikleri dinî baskılar şehirdeki Bizanslıların o zamana değin bu tartışmalara pek dâhil olmamış olan İmparator Henri'ye danışmalarına sebep oldu. Nisan 1205'te Baudouin'in esir düşüp akabinde ölmesinden itibaren Latin İmparatorluğu'nu önce nâip, 20 Ağustos 1206'dan sonra ise imparator olarak yöneten Henri'nin Bizanslılara karşı hoşgörülü bir politika izlediği rahatlıkla söylenebilir. Bu sebeptir ki İstanbul'daki Bizanslılar saygı duydukları Henri'ye başvurarak kendi patriklerini atamak için izin istediler. Fakat bu gibi dinî hususlar İmparator Henri'den önce Papa III. Innocentius'u ilgilendirdiği için imparator, Mesarites'in öncülüğündeki Bizanslılara papaya mektup yazmalarını tavsiye etti. Bunun üzerine Bizanslılar biri muhtemelen 1206 sonları (veya 1207 başları) diğeri 1207 yılında olmak üzere papaya yazdıkları iki mektupla durumu izah ederek kendi patriklerini atamaları için İmparator Henri'yi yetkilendirmesini istediler.⁷²⁷ Fakat bu talep III. Innocentius nezdinde herhangi bir karşılık bulmadı.⁷²⁸

Bizanslıları katolikleştirme çabaları bu noktada Latinler açısından ciddi bir siyasî soruna dönüşecek girişimin de gerçekleşmesini beraberinde getirdi: Mesarites öncülüğünde Ortodoks Bizanslılar, Latinlerin baskısından kurtulmak maksadıyla İznik hâkimi ve o sıralarda bölgedeki Bizanslıların koruyuculuğunu üstlenen Theodoros Laskaris ile İznik'te Bizanslı bir patrik atamasını istemek suretiyle

⁷²⁵ Kutsal ruhun sadece babadan değil aynı zamanda oğuldan (*filioque*) oluştuğuna dâir Latince bir kelime. Doğu-Batı dinî fikir ayrılıklarından birisini teşkil etmektedir. Bkz. Meyendorff, “*Filioque*”, **ODB**, C: II, s. 785-786.

⁷²⁶ Longnon, **L'Empire Latin**, s. 94-96; Hussey, **Orthodox Church**, s. 189-191; Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 463-466; Janin, “*Tentatives d'union*”, s. 14-16; Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 142-149.

⁷²⁷ Mektuplar için bkz. Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 560-570.

⁷²⁸ Runciman, **Eastern Schism**, s. 154-155; Janin, “*Tentatives d'union*”, s. 16-17; Sherwan, **Rome and Constantinople**, s. 177-178.

temaslar kurmaya başladılar.⁷²⁹ Laskaris, İstanbul'daki Bizanslıların teşviki ve bölgedeki Bizanslıların da destekleriyle 1208 yılında IV. Mikhail Autoreianos'u patrik olarak atadı. Akabinde pek çok Bizanslı İstanbul'dan ayrılarak İznik'e yerleşti. Böylece kurumlarıyla birlikte İznik Bizans Devleti resmen Bizanslıların sığınma merkezi oldu.⁷³⁰ Bu durum Latin İmparatorluğu açısından büyük bir tehlike arz etti. Bizanslılara karşı hoşgörülü bir tutum içerisinde olmak suretiyle onların isyan hareketlerini önlemeyi amaçlayan İmparator Henri'den bağımsız bir şekilde gelişen vakalar Latinler için tam bir trajedi oldu. Theodoros Laskaris ise bu tarihten itibaren Bizanslıların destekleriyle bölgedeki nüfuzunu daha da artırarak, eski Bizans İmparatorluğu'nun vârisi olma iddiasını güçlendirdi.

Öte yandan Latinler, hem Bizanslıların Laskaris ile yakınlaşmasından çekinerek hem de onlara uyguladıkları dinî baskıların bir netice vermediğini tecrübe ederek Bizanslılara karşı hoşgörülü bir tutum sergilemeye başladılar. Papanın İstanbul Patriği Thomas Morosini'ye yazdığı 8 Mart 1208 tarihli mektup bu değişime önemli bir örnek teşkil etmektedir. Mezkûr mektupta Innocentius, Katolik Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul eden Bizanslıların yeniden Latin ritüellerine göre kutsanmasının gerekli olmadığını vurgulamış, bununla birlikte dinî görevlerini yeni edinmiş olan Bizanslıların Latin geleneklerine göre kutsanmasının yerinde olacağı tavsiyesini vermiştir.⁷³¹

İznik Bizans Devleti'nin 1208 yılından itibaren yükselişe geçmesi Latinlerin hoşgörü politikasının da sona ermesine sebep olmuş gözükmektedir. Nitekim

⁷²⁹ 1208 senesinde Bizanslı din adamları İznik'te yeni bir patrik atanması için Theodoros Laskaris, onun eşi ve oğluna mektuplar göndermişlerdir. Bkz. Heisenberg, **Neue Quellen II**, München 1923, s. 25-35. Krş. Papayianni, **Aspect Relationship**, s. 153-154.

⁷³⁰ Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 466; Sherwan, **Rome and Constantinople**, s. 179. Theodoros Laskaris'in İznik'te patrik atayarak Bizans Kilisesi'ni yeniden tesis etmesini onun en büyük başarısı olarak gören araştırmacılar da mevcuttur. Bkz. Jeff Brubaker, "You are the Heretics! Dialogue and Disputation between the Greek East and the Latin West after 1204", **Medieval Encounters**, C: XXIV, 2018, s. 619.

⁷³¹ Mektup için bkz. Migne, **PL**, C: CCXV, sütun 1353 (XXIII). Krş. Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 486. Aynı sıralarda (Mart 1208) Innocentius'un İstanbul İmparatoru, soyluları ve halkına yazmış olduğu başka bir mektupta Patrik Morosini'ye Bizanslıları katolikleştirme yönündeki çabalarında destek vermelerini buyurmuştur. Bkz. Migne, **PL**, C: CCXV, sütun 1352 (XXI). Krş. Wolff, "Organization", s. 35. Bu kayıt Innocentius'un her ne kadar Bizanslılara karşı Latin tavrının hafiflemesi yönünde adımlar atsa da bir taraftan da onlara Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü kabul ettirme çabasının devam ettiğini göstermesi açısından değerlidir. Zira ilerleyen yıllarda, birazdan bashedileceği üzere, Bizanslılar üzerinde Latin baskısı devam edecektir.

1213/1214 yıllarına gelindiğinde 1206 yılında Latin Patrik Thomas Morosini'nin Bizanslılara karşı tutumuna benzer bir durum yaşanmıştır. Papalık Legati Pelagius 1213 sonbaharında İstanbul'a geldiğinde Bizanslılar konusu Papa III. Innocentius tarafından onun iradesine bırakılmıştı.⁷³² Bizanslıları, Roma Kilisesi otoritesine katma hususunda tam yetkili olan Pelagius İstanbul'a geldikten sonra ivedilikle harekete geçerek Bizanslılara karşı sert tedbirler aldı: Bizanslılara ait birçok kilise onun emriyle kapatıldı; İstanbul Patriğine biat etmeyen Bizanslı din adamlarının bir kısmı hapsedirildi. İmparator Henri'nin politikalarıyla bağdaşmayan bu durum imparator tarafından düzeltildi. Akropolites'in kayıtlarına göre; Bizanslılar imparatorun yanına gelerek *“Görevimiz, savaşta senin için çarpışmaktır; ama inancımızı ve dinimizi bırakmamız kesinlikle olanaksızdır. O nedenle bizi bu belâlardan kurtar, ya da bizi kendi soydaşlarımızın yanına sığınmakta özgür bırak”*⁷³³ şeklinde ifâdeler kullanmışlardır. Bunun üzerine âdil yönetimiyle Bizanslıların saygısını kazanan Henri, Pelagius'un emriyle kapatılan kiliseleri tekrar açtırdı; hapsedirilen Bizanslıları ise serbest bıraktı. İmparator Henri'nin tüm çabalarına rağmen 1213 yılında Bizanslılara yapılan Latin baskısı neticesinde İstanbul'dan İznik'e ikinci bir göç dalgası gerçekleşti.⁷³⁴ Sonrasında Kasım 1214'te Legat Pelagius ile Nikolas Mesarites arasında hem İstanbul'daki Bizanslıların hapsedirilmesi hem de Katoliklik ve Ortodoksluk arasındaki inanç farklarını tartışmak üzere bir toplantı gerçekleştirildi. İki taraf arasında yapılan görüşmeler beklenenden olumlu geçmişe benziyor olacak ki bir müddet sonra Pelagius'un elçileri ve o zamanlar Paphlogonia hâkimi David ile savaşmakta olan Theodoros Laskaris arasında Karadeniz Ereğlisi'nde kiliselerin birleştirme meselesinin ön plânda olduğu bir görüşme gerçekleşti. Fakat mezkûr temaslardan da olumlu bir sonuç çıkmadı (1214).⁷³⁵

Sonuç olarak özellikle 1204-1206 ve 1213-1214 yılları arasında yoğunlaşan Bizanslıları katolikleştirme çabaları İstanbul Latin İmparatorluğu ve İznik Bizans

⁷³² Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 233-234.

⁷³³ Akropolites, s. 40-41.

⁷³⁴ Akropolites, s. 41. Krş. Finlay, **History of Greece (B.C. 146 to A. D. 1864)**, s. 295; Tricht, **Latin Renovatio**, s. 314; Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 467; Sherwan, **Rome and Constantinople**, s. 180.

⁷³⁵ Detaylı bilgi için bkz. Gerland, **Geschichte lateinischen**, s. 234-242. Krş. Andrea, **Pope Innocent III as Crusader and Canonist**, s. 468-469.

Devleti arasında siyâsi ilişkilere muhtelif şekillerde tesir etti. Yukarıda bahsettiğimiz gibi 1204-1206 arasındaki olayların en büyük etkisi 1208 yılında İznik'te patriklik kurumunun kurulması oldu. Theodoros Laskaris'in patriklik makamını tesis etmesinin kaçınılmaz bir durum olduğunu savunarak, Bizanslıları katolikleştirme çabalarının patriklik kurumunun tesisiyle bir ilgisi olmadığı varsayılabilir. Fakat gerçek şudur ki, mezkûr tarih aralığında Bizanslılara uygulanan Latin baskısı ve akabinde İznik'e yerleşen Bizanslıların teşvikleri Laskaris'in plânlarını olumlu yönde etkileyerek, patriklik kurumunun tesisi hususundaki çabalarını hızlandırmıştır. İznik'in Bizanslıların sığınma merkezi ve Ortodoks inancının baş şehri konumuna gelmesi Theodoros Laskaris'in siyasal anlamda da güçlenmesine olanak sağlamıştır.

1213/1214 görüşmeleri de Bizanslı halkı Latin İmparatorluğu'ndan uzaklaştırdığı gibi İznik hâkimi Laskaris için de bir şans olarak görülmüş olabilir: Bununla birlikte Laskaris'in doğrudan papanın temsilcileriyle gerçekleştirdiği mukaveleler üzerinde durulması gereken bir başka husustur. Laskaris'in 1208 yılında da Innocentius ile temas hâlinde olduğunu ve bu mektuplaşmada papaya Latin İmparatorluğu ile İznik Devleti'nin arasında Marmara Denizi'nin sınır olarak belirlenmesi yönünde bir teklifi olmuştu. 1211 sonlarına gelindiğinde ise İmparator Henri boğazın Anadolu Yakası'nda İznik hâkimiyetinde kalan pek çok bölgeyi ele geçirmişti. Bu durumdan yola çıkarak Laskaris'in papayla 1214 yılındaki temaslarında hedefinin kaybettiği toprakları III. Innocentius vasıtasıyla geri almak olduğu varsayılabilir. Bundan başka, araştırmacılar tarafından 1214 tarihindeki Nymphaion Antlaşması'nın sebebi olarak Laskaris-Innocentius görüşmeleri öne sürülmüştür.⁷³⁶ Fakat biz bu görüşe katılmamaktayız: Zîra her ne kadar Laskaris ile Innocentius arasındaki temaslar Latin İmparatoru Henri'yi gücendirmiş olabilir ise de papa ile Henri arasındaki ilişkilerde bir uzaklaşma olmamıştır. Nitekim Ocak 1216 tarihli Innocentius'un Henri'ye yazmış olduğu mektubun içeriği buna delil olarak gösterilebilir. Mektupta özetle; papanın Latin İmparatorluğu ve Henri'ye olan desteği vurgulanırken, Henri'nin düşmanları karşısında yenilmeyeceği, aksine onlar karşısında zafer kazanacağı anlatılmıştır.⁷³⁷ Böyle bir durumda Latin İmparatoru

⁷³⁶ Bkz. Papayianni, *Aspect Relationship*, s. 41.

⁷³⁷ Andrea, *Pope Innocent III as Crusader and Canonist*, s. 420.

Henri'nin daha kazançlı çıkabileceği bir antlaşmada Papa III. Innocentius'un rol oynarak nispeten daha az kazanç sağlarnasında etkili olduğunu söylemek oldukça zordur.

SONUÇ

Ekseriyetle XI. ve XIII. yüzyıllar arasında doruk noktasına çıkan Bizans-Batı anlaşmazlıkları 13 Nisan 1204 tarihinde Dördüncü Haçlı Seferi ordularının İstanbul'u zapt etmesiyle neticelenmiştir. Akabinde kâdim Bizans başkentinde 1204-1261 yılları boyunca hüküm sürececek Latin İmparatorluğu tesis edilmiştir.

İstanbul'da tesis edilen imparatorluk tahtına önce I. Baudouin, ardından da kardeşi I. Henri geçmiştir. Mezkûr iki hükümdar döneminde İstanbul Latin İmparatorluğu doğu ve batı'da yoğun mücadele hâlinde olmuştur. Fakat bölgedeki diğer siyasî teşekküllerle vuku bulan mücadeleler aslında en başta imparatorluk içindeki baronların anlaşmazlıkları neticesinde içtimâî bir sorun olarak başlamıştır. Nitekim sefer boyunca takip edilecek güzergâh hususunda başlayan fikir ayrılıkları, imparatorluğun tesisinden sonra toprakların paylaşılması esnasında da devam etmiştir. I. Baudouin ve Boniface de Montferrat arasında özellikle Selânik Krallığı topraklarını taksimi konusunda zuhur eden anlaşmazlıklar henüz kuruluş aşamasında olan imparatorluğun bekası için tehlike arz etmiştir. Latin ordularının Anadolu ve Balkanlar'da işgal hareketlerine başlamasının gecikmesine sebep olan bu durum, imparatorluk içindeki tecrübeli baronların telkinleriyle çözüm bulmuştur.

I. Baudouin döneminde (1204-1205) öncelikli olarak imparatorluğun doğusunda Theodoros Laskaris ile Anadolu topraklarının hâkimiyeti hususunda başlayan mücadele Bulgar Çarı Kaloyan'ın 1205 ilkbaharında Trakya'yı ilhak etmesiyle kesintiye uğramıştır. Kaloyan'ın Latin tahakkümünde olan bölgelere askerî harekâtlar başlatması bölgedeki Bizanslıların teşvikleri sonucunda gerçekleşmiştir. Bizanslıların bölgedeki Latinler aleyhindeki faaliyetlerine ise Latinlerin bölge halkına karşı kibirli davranışları sebep olmuştur. Nitekim Latin İmparatorluğu'nun henüz ilk yılında gerçekleşen ihtiyatsızlık 1205 yılında Edirne'de Bulgarlar karşısında büyük bir bozgun, imparatorun ve birçok üst düzey komutanın ölümü ile neticelenmiştir. Dahası Edirne sınırını da aşarak İstanbul'a doğru ilerleyen Bulgar (Kuman-Valak) orduları karşısında imparatorluk yıkılma tehlikesi geçirmiştir.

İmparatorluğun batısındaki mücadele hâli 1206 Ağustos'unda imparator olarak taçlandırılan I. Henri de Flandre/Hainaut döneminde de (1206-1216) devam

etmiştir. Yükseliş devri olarak görülebilecek mezkûr süreçte Henri'nin liderliğindeki Latinler Bizanslıların önde gelen liderlerine mevkiler vermiş ve bu suretle yerel Bizanslı halk ile ilişkilerini kuvvetlendirmişlerdir. Bu durum Latinlerin Trakya bölgesindeki topraklarında tasavvuru olan Bulgarları zaman içinde bölgede yalnızlaşmaya sürüklemiştir. İmparator Henri diplomatik yönden kazandığı bu zaferi, özellikle 1208 ve 1211 yıllarında Bulgarlar karşısında muzaffer olarak askerî harekâtlar bağlamında da taçlandırmayı başarmıştır. Nihayetinde imparatorluğun batısında 1204-1216 yılları boyunca vuku bulan yoğun siyasî ve askerî mücadele hâlinde İmparator Baudouin'in politikaları sonucunda Balkanlardaki hâkimiyetini yitiren Latinler, Henri önderliğinde bölgede güçlü bir konuma gelmiştir. Akabinde Henri'nin askerî, siyasî ve diplomatik meziyetleri sonucunda önce Bulgar tehdidi bertaraf edilmiş, ardından Selânik Krallığı içinde vuku bulan isyan ve Epiros hâkimi Mikhaîl'in girişimleri engellenmiştir. Siyasî ve askerî kazanımların akabinde İmparator Henri'nin imparatorluk sınırlarını Sırbistan hudutlarına kadar ilerletmek gayesinde olduğu ve başarılı yönetimiyle İstanbul Latin İmparatorluğu'nu stabil bir yapıya büründürerek gerçek manâda kurucusu olduğu neticesine varılmıştır.

İstanbul Latin İmparatorluğu'nun doğu sınırındaki mücadelesi ise ağırlıklı olarak İznik hâkimi Theodoros Laskaris'e karşı vuku bulmuştur. İstanbul-İznik ilişkilerinde 1204-1207 arasındaki vakaların seyri Bulgarların batıdaki faaliyetleri doğrultusunda ivme kazanmıştır. Anlaşıldığına göre söz konusu süreçte Latin orduları Anadolu'dan çekilince Laskaris bölgedeki yerel hâkimlerle olan mücadelesinde hareket serbestliği kazanmış ve bunu müteâkip İznik Bizans Devleti'nin kuruluşu için zemin oluşturmuştur. İstanbul-İznik arasında devam eden siyasî ve askerî mücadele diplomatik ilişkiler bağlamında da sürmüştür. Laskaris, Latinlerin Balkanlardaki düşmanı Kaloyan ile ittifak kurarken Latinler de önce onun bölgedeki hâkimiyetini tehdit eden Paphlagonia hâkimi David Komnneos ile ardından da Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile ittifak oluşturmuşlardır. Nitekim özellikle Henri döneminde Latinler imparatorluğun batısında ve doğusundaki bu siyasî karışıklıktan güçlü bir şekilde çıkmayı başarmıştır. İznik Bizans Devleti karşısında Anadolu'daki var olma mücadelesi 1211 yılında Henri'nin Laskaris karşısında aldığı zaferle nihayete ermiş, özellikle

Marmara Denizi kıyılarındaki tüm bölgeler Latin hâkimiyetinde kalmıştır. İstanbul-İznik ilişkilerindeki vakaların siyasî ve askerî tüm detayları bu çalışmada incelenmiş, tartışmalar kaynaklar eşliğinde tetkik edilerek yorumlanmıştır. İmparatorluğun doğu kesiminde Laskaris'e karşı mücadelede Latinlerin özellikle 1211'deki savaştan sonra elde edebileceği daha büyük kazanımlara bölgedeki insan kaynağı kıtlığının engel olduğu hususunda görüş bildirilmiştir.

Bununla birlikte konuyla ilgili temin edilen dokümanlar vasıtasıyla Dördüncü Haçlı Seferi'nin amaçlarından biri olan Bizanslıları katolikleştirme çabası tartışılmıştır. 1204'te İstanbul Latin İmparatorluğu'nun tesis edilmesinden sonra Papa III. Innocentius öncülüğünde Latin ruhban sınıfının ve papalık legatlarının Bizanslıları Roma Kilisesi'ne bağlı kılmak adına uyguladığı baskılar gözlemlenmiştir. Yapılan tetkiklerin neticesinde Bizanslıları katolikleştirme girişimlerinin İstanbul'daki Bizanslıların, İznik Bizans İmparatorluğu'na sığınmasına sebep olduğu, Bizanslıların İznik'e ilticasının ise bölge halkını Theodoros Laskaris'in eski Bizans İmparatorluğunu yeniden tesis edebilecek en önemli güç olduğu hususunda ikna ettiği ve bu suretle İstanbul-İznik ilişkilerinde siyasî anlamda etkili olduğu kanısına varılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abhandlungen der Historischen Classe der Königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften:** C: V, München 1840.
- “Anonymi Continuatio Appendicis Roberti de Monte Ad Siebertum”:
RHGF, C: XVIII, s. 333-345.
- “Chronica regia coloniensis (Annales maximi colonienses) cum continuationibus in monasterio S. Pantaleonis scriptis: aliisque historiae coloniensis monumentis, partim ex Monumentis Germaniae historicis recusa”:
Scriptores Rerum Germanicarum in Usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis Recusi, ed. Georgius Waitz, Hannoverae 1880.
- “Count Hugh of Saint Pol’s Report to the West”:
Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources), revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 177-201.
- “Devastatio Constantinopolitana”:
Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources), revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 205-221.
- “Gesta Federici I. imperatoris in expeditione sacra”:
Gesta Federici I. Imperatoris in Lombardia Auct. Cive Mediolanensi (Annales Mediolanenses Maiores), ed. Oswaldus Holder-Egger, Hannoverae 1892.
- “The Anonymous of Soissons”:
Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources), revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 223-238.

- “The Deeds of the Bishops of Halberstadt”: **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 239-264.
- “The Registers of Innocent III”: **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 7-176.
- Aktaş, Murat: “Erken Lydia Dönemi Tarihi ve Arkeolojisi”, **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2019.
- Alberic of Trois Fontaines: “*Chronicle*”, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 291-309.
- Albertus Aquensis: **Historia Ierosolimitana**, (Albert of Aachen: **History of the Journey to Jerusalem**), İng. ter. Susan B. Edgington, Oxford 2007.
- Alfred J. Andrea: “Pope Innocent III as Crusader and Canonist: His Relations with the Greeks of Constantinople, 1198-1216” (Doktora Tezi), **Cornell University**, 1969.
- “Pope Innocent III and the Diversion of the Fourth Crusade Army to Zara”, **Byzantinoslavica**, C: XXXIII, Prag 1972, s. 6-23.
- Altan, Ebru: **İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)**, Ankara 2003.
Antakya Haçlı Prinkepsliği Kuruluş Devri (1098-1112), Ankara 2018.

- “Myriokephalon (Karamıkbeli) Savaşının Anadolu Türk Tarihindeki Yeri”, **Türkler**, C: VI, Ankara 2002, s. 1100-1109.
- “Dördüncü Haçlı Seferi’nden Sonra Anadolu”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, sy. 42, 2005, s. 65-74.
- “Anadolu’da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)”, **Tarih Dergisi**, sy. 47, İstanbul 2009, s. 75-104.
- “Bizans’a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi ve 1108 Devol Anlaşması”, **Osmanlı’nın İzinde Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı**, C: I, İstanbul, 2013, s. 107-117.
- “Venedik’in Haçlı Seferi (1122-1124), **Prof. Dr. Erdoğan Merçil’e Armağan**, İstanbul, 2013, s. 299-307.
- “Haçlı Ordularının Anadolu’da Selçuklu Topraklarına Son Girişi: İmparator Friedrich Barbarossa’nın Haçlı Seferi (1189-1190)”, **Tarih Dergisi**, sy. 68, İstanbul 2018, s. 15-30.
- Altun, Feride İmrana: **İstanbul’un 100 Roma, Bizans Eseri**, İstanbul 2015.
- Altunay, Erhan-Eracun, Selçuk: **İstanbul’un Latin Çağı**, İstanbul 2020.
- Andreas Dandolo: **Chronica per Extensum Descripta, Rerum Italicarum Scriptores**, ed. Ester Pastorello, C: XII, 1. kısım, Bologna 1938-1958.
- Angar, Mabi: **Byzantine Head Reliquaires and their Perception in the West after 1204**, C: XIII, Wiesbaden 2017.
- Angelov, Dimiter: **The Byzantine Hellene: The Life of Emperor Theodore Laskaris and Byzantium in the**

- Thirteenth Century**, Cambridge 2019.
- Angold, J. Michael: **A Byzantine Government in Exile: Government and Society Under the Laskarids of Nicaea (1204-1261)**, Oxford 1975.
The Fourth Crusade, London & New York 2014.
“The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261: Marriage Strategies”, **Identities and Allegiances in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed. Judith Herrin-Guillaume St.Guillain, Ashgate 2011, s. 47-67.
“Theodore I Laskaris”, **ODB**, C: III, s. 2039-2040.
- Anna Komnena: **Alexiad: Malazgirt’in Sonrası**, çev. Bilge Umar, İstanbul 1996.
- Anonymous: **Gesta Innocentii, (The Deeds of Pope Innocent III)**, çev. James M. Powell, Washington D.C. 2004.
- Ayönü, Yusuf: **Selçuklular ve Bizans**, Ankara 2014.
“İzник İmparatorluk Ordusu”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C: XXV, sy.1, Temmuz, 2010, s. 39-54.
“IV. Haçlı Seferi’nin Ardından Batı Anadolu’da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İzник İmparatorluğu”, **Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, sy. 1, Temmuz, 2015, s. 9-25.
- Barber, Malcolm: **The Crusader States**, London 2012.
- Barber, Richard-Barker, Juliet: **Tournaments: Jousts, Chivalry and Pageants in The Middle Ages**, New York 1989.

- Başat, Umut: “Taranto Kontu Bohemond (Hayatı ve Faaliyetleri)”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020.
- Baykara, Tuncer: **I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit**, Ankara 1997.
- Belke, Klaus-Mersich, Norbert: **TIB: Phrygien und Pisidien**, C: VII, Wien 1990.
- Belke, Klaus: **TIB: Bithynien und Hellespont**, C: XIII, Wien 2020.
- Borchgrave, de Emile: “Henri de Flandre, empereur de Constantinople (1206-1216) et le roi Etienne Ier Nemanie de Serbie”, **Bulletin de la Commission royale d’Histoire**, C: V, 1895, s. 360-372.
- Brand, M. Charles-Kazhdan, P. Alexander: “Poimanenon”, **ODB**, C: III, s. 1690-169.
- Brand, M. Charles: **Byzantium Confronts the West 1180-1204**, Massachusetts 1968.
- “The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade”, **Speculum**, C: XXXVII, Nisan 1962, sy. 2, s. 167-181.
- “Boniface of Montferrat”, **ODB**, C: I, Washington D.C. 1991.
- “Alamanikon”, **ODB**, C: I, s. 50-51.
- “Euphrosyne Doukaina Kamatera”, **ODB**, C: II, s. 749.
- “Rhyndakos River”, **ODB**, C: III, s. 1794.
- Brubaker, Jeff: “You are the Heretics! Dialogue and Disputation between the Greek East and the Latin West after 1204”, **Medieval Encounters**, C: XXIV, 2018,

s. 613-630.

- Burkhardt, Stefan: “Court Ceremonies and Rituals of Power in the Latin Empire of Constantinople”, **Court Ceremonies and Rituals of Power in Byzantium and the Medieval Mediterranean**, ed. Alexander Beihammer – Stavroula Constantinou – Maria Parani, Leiden-Boston 2013.
- Bury, B. John: “The Lombards and Venetians in Euboia. (1205-1303.)”, **The Journal of Hellenic Studies**, C: VII, 1886, s. 309-352.
- Cahen, Claude: **Türklerin Anadolu’ya İlk Girişleri (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)**, çev. Yaşar Yücel-Bahaddin Yediyıldız, Ankara 1988.
- Cahour, Arsene: **Baudouin de Constantinople: chronique de Belgique et de France en 1225**, Tournai 1850.
- Carile, Antonio: “Partitio Terrarum Imperii Romanie”, **Studi Veneziani**, C: VII, 1965, s. 125-305.
- Chadwick, Henry: **East and West The Making of a Rift in the Church**, Oxford 2003.
- Charanis, Peter: “The Slavic Element in Byzantine Asia Minor in the Thirteenth Century”, **Byzantion**, C: XVIII, 1946-1948, s. 69-83.
- Cheyne, Jean-Claude: “Some thoughts on the relations between Greeks and Latins at the time of the First and Fourth Crusades”, **Byzantium and The West Perception and Reality (11th-15th C.)**, ed. Nikolaos G. Chrissis, Athina Kolia-Dermitzaki, Amgeliki Papageorgiou, London&New York

2019, s. 84-101.

Çalışır, Abdurrahman Onur:

“Latin Kaynaklarına Göre Dördüncü Haçlı Seferi”, **Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2020.

Dall’Aglıo, Francesco:

“Rex or Imperator? Kalojan’s Royal Title in the Correspondence with Innocent III”, **Studia Ceranea**, C: IX, 2019, s. 171-185.

Demirkent, Işın:

Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), C: I, Ankara 2013.

Haçlı Seferleri, İstanbul 2013.

Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan, Ankara 2014.

“1101 Yılı Haçlı Seferleri”, **Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul, 1995, s. 17-56.

“Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması”, **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri**, İstanbul, 1998, s. 1-12.

“1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, **Bizans Tarihi Yazıları Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, İstanbul, 2005, s. 97-119.

“Hittîn Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, **Haçlı Seferleri Tarihi: Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, İstanbul 2012, s. 191-205.

“Haçlılar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, C: XIV, s. 525-546.

- Du Cange, Du Fresne: **Histoire de l'Empire de Constantinople: Sous les Empereurs Français jusqu'a la Conquête des Turcs**, Paris 1826.
- Dujcev, Ivan: **Histoire de la Bulgarie: des origines a nos jours**, 1977.
 "Innocentii PP. III Epistolae Ad Bulgariae Historiam Spectantes", **Софийски университет (Sofya Üniversitesi)**, C: XXXVIII, sy. 3, Sofya 1942, s. 1-116.
- Duncalf, Frederic: "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **A History of The Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, C: I, London 1969, s. 266-279.
- Ernoul: **Ernoul Kroniği (Haçlı Seferleri Tarihi)**, çev. Ahmet Deniz Altunbaş, İstanbul 2019.
- Eustathios: **(The Capture of Thessaloniki)**, ing. çev. John R. Melville Jones, Canberra 1988.
- Eyice, Semavi: "Altın Kapı", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C: I, İstanbul 1993, s. 216-218.
- Fine, John Jr. V. A: **The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest**, Michigan 1994.
- Finlay, George: **History of Greece and of the Empire of Trebizond: From its Conquest by the Crusaders to its Conquest by the Turks 1204-1461**, Edinburgh-London, 1851.
A History of Greece from its Conquest by the Romans to the Present Time (B.C. 146 to A.

D. 1864), C: III, Oxford MDCCCLXXVII (1877).

Foss, Clive-Winfield, David: **Byzantine Fortifications: An Introduction**, University of South Africa 1986.

Foss, Clive: **Nicaea: A Byzantine Capital and Its Praises**, Massachusetts 1996.

Survey of Medieval Castles of Anatolia II: Nicomedia, Ankara 1996.

“Abydos”, **ODB**, C: I, s. 8-9.

“Achyraous”, **ODB**, C: I, s. 14.

“Boukellarion”, **ODB**, C: I, s. 316-317.

“Dorylaion”, **ODB**, C: I, s. 655.

“Kyzikos”, **ODB**, C: II, s. 1164-1165.

“Laodikeia in Phrygia”, **ODB**, C: II, s. 1177.

“Lopadion”, **ODB**, C: II, s. 1250-1251.

“Malagina”, **ODB**, C: II, s. 1274.

“Mylasa and Melanoudion”, **ODB**, C: II, s. 1428.

“Nicaea”, **ODB**, C: II, s. 1463-1464.

“Nikomedeia”, **ODB**, C: II, s. 1483-1484.

“Nymphaion”, **ODB**, C: III, s. 1505-1506.

“Optimatoi”, **ODB**, C: III, s. 1529.

“Paphlagonia”, **ODB**, C: III, s. 1579.

“Pegai”, **ODB**, C: III, s. 1615-1616.

- “Pergamon”, **ODB**, C: III, s. 1628.
- “Pylai”, **ODB**, C: III, s. 1760.
- “Sozopolis of Pisidia”, **ODB**, C: III, s. 1933.
- “Strobilos”, **ODB**, C: III, s. 1967-1968.
- Fotheringham, John Knight: **Marco Sanudo: Conqueror of the Archipelago**, Oxford 1915.
- Franklin, Simon–Cutler, Anthony: “Varangians”, **ODB**, C: III, s. 2152.
- Frankopan, Peter: **The First Crusade: The Call from the East**, Cambridge, Massachusetts 2012.
- Gardner, Alice: **The Lascarids of Nicaea: The Story of an Empire in Exile**, London 1912.
- Geanakoplos, J. Deno: **Byzantine East and Latin West: Two Worlds of Christendom in Middle Ages and Renaissance**, Oxford 1966.
- Geoffroi de Villehardouin: “Konstantinosopolis’in Fethi”, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2008.
- Georgios Akropolites: **Vekayinâme**, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008; **The History**, ing. çev. Ruth Macrides, Oxford 2007.
- Gerland, Ersnt: **Geschichte lateinischen Kaiserreiches von Konstantinopel I: Geschichte der Kaiser Balduin I. und Heinrich 1204-1216**, Homburg vor der Höhe 1905.
- Gesta Francorum: **Anonim Haçlı Tarihi**, Tr. çev. Ergin Ayan, İstanbul 2013.

- Gill, Joseph: **Byzantium and the Papacy 1198-1400**,
Rutgers University Press 1979.
- Gregory, Timothy, E.–Nancy P. Sevcenko: “Arta”, **ODB**, C: I, s. 191-192.
 “Berroia in Macedonia”, **ODB**, C: I, s. 283-284.
 “Euboea”, **ODB**, C: II, s. 736-737.
 “Lakedaimon”, **ODB**, C: II, s. 1169-1170.
- Gregory, Timothy, E: “Ainos”, **ODB**, C: I, s. 41-42.
 “Attica”, **ODB**, C: I, s. 229.
 “Chios”, **ODB**, C: I, s. 423-424.
 “Didymoteichon”, **O.D.B.**, C: I, s. 620.
 “Kalavryta”, **ODB**, C: II, s. 1092.
 “Kephalenia”, **ODB**, C: II, s. 1122-1123.
 “Methone”, **ODB**, C: II, s. 1356.
 “Mosynopolis”, **ODB**, C: II, s. 1418-1419.
 “Naupaktos”, **ODB**, C: s. 1442-1443.
 “Neopatras”, **ODB**, C: II, s. 1454.
 “Nikopolis in Epiros”, **ODB**, C: III, s. 1485.
 “Patras”, **ODB**, C: III, s. 1597-1598.
 “Philippi”, **ODB**, C: III, s. 1653-1654.
 “Platamon”, **ODB**, C: III, s. 1682.
 “Theme of Nikopolis”, **ODB**, C: II, s. 1485.
 “Zakynthos”, **ODB**, C: III, s. 2219-2220.

- Grierson, Philip: “Hyperpyron”, **ODB**, C: II, s. 764-765.
- Gunther of Pairis: **Hystoria Constantinopolitana** *The Capture of Constantinople*, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Philadelphia 1997.
- Gutsch, Milton R: **The Papal Preparations For The Fourth Crusade**, University of Wisconsin-Madison, 1915, (Sagwan Press, 2018).
- Gündüz, Şinasi: **Hıristiyanlık**, Ankara 2017.
- Heisenberg, August: **Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion II: Die Unionsverhandlungen vom 30. August 1206 Patriarchenwahl und Kaiserkrönung in Nikaia 1208**, München 1923.
- Hendricks, Benjamin: “Regestes des Empereurs Latins de Constantinople (1204-1261/1272)”, **Byzantina**, C: XIV, Selânik 1988, s. 7-221.
- Henri de Valenciennes: **Histoire de l’Empereur Henri, (Geoffroi de Ville-hardouin Conquete de Constantinople avec la Continuation de Henri de Valenciennes**, Fr. çev. M. Natalis de Wailly, Paris 1882.
- “İmparator Henri Tarihi”, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2008.
- Hussey, J. M: **The Orthodox Church in the Byzantine Empire**, Oxford 1990.
- Ignatov, Vaselin: **Цар Калоян Ромеубица (1197-1207) (Çar Kaloyan: Romalıkıran)**, Sofya 2019.
- “Innocentii III Romani Pontificis **Patrologiae Cursus Completus: Series Latina**,

- Opera Omnia” ed. Jacques-Paul Migne, C: CCXIV, Parisiis 1890.
- Patrologiae Cursus Completus: Series Latina**, ed. Jacques-Paul Migne, C: CCXV, Parisiis 1891.
- Patrologiae Cursus Completus: Series Latina**, ed. Jacques-Paul Migne, C: CCXVI, Parisiis 1891.
- Ioannes Kinnamos: **Historia (1118-1176)**, çev. Işın Demirkent, Ankara 1995.
- İbn Bibi: **El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie (Selçuk Name)**, çev. Mürsel Öztürk, C: I, Ankara 1996.
- Jacoby, David: “The Economy of Latin Constantinople, 1204-1261”, **UC**, s. 195-214.
- James, Edward Boucher: “Philippi”, **A Dictionary of Greek and Roman Geography**, ed. William Smith, C: II, London 1872, s. 599-600.
- “Stageira, Stageirus”, **GRG**, C: II, s. 1034.
- Janin, Raymond: “Au lendemain de la conquete de Constantinople. Les tentatives d’union des Eglises (1204-1208)”, **Echos d’Orient**, C: XXXII, sy. 169, s. 5-21.
- “Le Palais Patriarcal de Constantinople Byzantine”, **Revue des Etudes Byzantines**, C: XX, 1962, s. 131-155.
- Kaleli, Emrullah: “Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)”, Yayınlanmış Doktora Tezi, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal**

- Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı,**
Isparta, 2011.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz: **Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarihi (1099-1187),** Ankara 2020.
- “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C: XXVII, sy. 1, Temmuz, 2012, s. 101-118.
- Kaya, Önder: “13. Yüzyılda İstanbul’dan Batıya Taşınan Eserler, *13th Crusade and Captured Properties Carried to the West*”, **1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi**, sy. 5, İstanbul 2009.
- Kaya, Selim: **I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211),** Ankara 2006.
- Kazhdan, P. Alexander: “Achelous”, **ODB**, C: I, s. 13.
- “Archon”, **ODB**, C: I, s. 160.
- “Arkadiopolis in Thrace”, **ODB**, C: I, s. 173.
- “Boeotia”, **ODB**, C: I, s. 300.
- “Branas”, **ODB**, C: I, s. 319-320.
- “Devol”, **ODB**, C: I, s. 616-617.
- “Kamytzes”, **ODB**, C: II, s. 1099-1100.
- “Kitros”, **ODB**, C: II, s. 1131-1132.
- “Kontostephanos”, **ODB**, C: II, s. 1148-1149.
- “Larissa”, **ODB**, C: II, s. 1180.
- “Megas Doux”, **ODB**, C: II, s. 1330.
- “Mitaton”, **ODB**, C: II, s. 1385.

- “Moglena”, **ODB**, C: II, s. 1389.
- “Neokastra”, **ODB**, C: II, s. 1454.
- “Panion”, **ODB**, C: III, s. 1571.
- “Prokonnesos”, **ODB**, C: III, s. 1730-1731.
- Keçiş, Murat: **Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler**, Ankara 2013.
- Kesik, Muharrem: **Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)**, Ankara 2003.
- Koçuk, İsmail: “İznik Bizans Devleti Tarihi Kuruluş Devri (1204-1214), **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017.
- “Doğu’dan Batı’ya Nidâ: Konstantinopolis Latin İmparatoru Henri’nin 1212 Tarihli Mektubu” **Ortaçağ Tarihçiliğinde Bir Duayen: Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın’a Armağan**, İstanbul 2020, s. 448-460.
- Koder, Johannes–Hild, Friedrich: **Tabula Imperii Byzantini: Hellas und Thessalia**, C: I, Wien 1976.
- Kolia-Dermitzaki, Athina: “Byzantium and the Crusades in the Komnenian era: Perception and reality”, **Byzantium and The West Perception and Reality (11th-15th C.)**, ed. Nikolaos G. Chrissis, Athina Kolia-Dermitzaki, Amgeliki Papageorgiou, London&New York 2019, s. 54-83.
- Külzer, Andreas: **Tabula Imperii Byzantini: Ostthrakien (Europe)**, C: XII, Wien 2008.

- Kyriakidis, Savvas: “Crusaders and mercenaries: the west-European soldiers of the Laskarids of Nicaea (1204-1258)”, **Mediterranean Historical Review**, 29:2, 2014, s. 139-153.
- Levtchenko, M. V.: **Bizans**, çev. Erdoğan Berktaş, 1979.
- Lock, Peter: **The Franks in the Aegean 1204-1500**, New York & London 2013.
- Longnon, Jean: **L’Empire Latin de Constantinople et La Principauté de Moree**, Paris 1949.
- “The Frankish States in Greece, 1204-1311”, **HC, C: II**, s. 235-277.
- Madden, Thomas. F.: **Enrico Dandolo & the Rise of Venice**, Baltimore-London 2003.
- “The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople. 1203-1204: A Damage Assessment”, **Byzantinische Zeitschrift**, C: LXXXIV-LXXXV/1, 1991-1992, s. 72-93.
- “Some Further Arguments in Defense of the Venetians on the Fourth Crusade” **Byzantion**, C: LXII, Bruxelles 1992, s. 433-473.
- “Venice and Constantinople in 1171 and 1172: Enrico Dandolo’s Attitudes towards Byzantium”, **Mediterranean Historical Review**, C: VIII, sy. 2, 1993, s. 166-185.
- “The Venetian Version of the Fourth Crusade: Memory and the Conquest of Constantinople in Medieval Venice”, **Speculum**, C: LXXXVII,

No: 2, 2012, s. 311-344.

“The Latin Empire of Constantinople’s Fractured Foundation: The Rift between Boniface of Montferrat and Baldwin of Flanders”, **The Fourth Crusade: Event, Aftermath and Perceptions**, (ed. Thomas F. Madden), New York 2016, s. 45-53.

Madgearu, Alexandru:

The Asanids: The Political and Military History of the Second Bulgarian Empire (1185-1280), Leiden-Boston 2014.

Magdalino, Paul:

The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180, Cambridge 1993.

“Konstantinosopolis’te Deniz Kıyısındaki Mahalleler: VI-XII Yüzyıllarda Ticari ve Meskun İşlevleri”, **Dumbarton Oaks Seminerleri Konstantinosopolis: Şehrin Dokusu**, çev. Hazal Yalın, İstanbul 2016.

Marin, Şerban:

“Dominus quartae partis et dimidiaie totius Imperii Romaniae”, **Quaderni della Casa Romena di Venezia**, sy. III, Bucarest 2004, s. 119-150.

“Boniface of Montferrat in the Venetian Chronicles”, **Bonifacio, marchese di Monferrato, re di Tessalonica. Atti del Convegno Internazionale**, (ed. Roberto Maestri), Eylül 2007, s. 34-55.

“Venice and Adrianople in 1204-1205. Some Considerations”, **Venezia e l'Europa Orientale tra il tardo Medioevo e l'Eta moderna**, 2017,

- s. 11-25.
- Meyendorff, John: “Filioque”, **ODB**, C: II, s. 785-786.
“Schism”, **ODB**, C: III, s. 1850-1851.
- Miller, William: **The Latins in the Levant**, New York 1908.
- Millingen, Alexander Van: **Byzantine Constantinople** *The Walls of the City and Adjoining Historical Sites*, Londra 1899.
- Moore, John C.: **Pope Innocent III (1160/61 – 1216)**, Leiden-Boston 2003.
- Munro, D. Carleton: **The Speech of Pope Urban II. At Clermont 1095**, *American Historical Review*, C: XI, 1906.
- Muralt, de Edouard: **Essai de Chronographie Byzantine 1057-1453**, C: I, St. Petersburg 1871.
- Nicol, Donald M.: **The Despotate of Epiros**, Oxford 1957.
Bizans ve Venedik Diplomatiği ve Kültürel İlişkiler Üzerine, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000.
- Nicolle, David: **Dördüncü Haçlı Seferi 1202-04**, çev. Gürkan Ergin, İstanbul 2013.
- Nikephoros Bryennios: **Tarihin Özü**, çev. Bilge Umar, İstanbul 2008.
- Nikephoros Gregoras: **Rhomäische Geschichte: Historia Rhomaike**, alm. çev. Jan Louis Van Dieten, *Bibliothek Der Griechischen Literatur C: IV* içinde, Anton Hiersemann Stuttgart 1973.
- Niketas Khoniates: **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1995.
Historia (1180-1195), çev. Işın Demirkent, İstanbul 2006.

- Historia (1195-1206)**, çev. Işın Demirkent, İstanbul 2013.
- Norwich, John, J.: **Bizans: Gerileme ve Çöküş Dönemi MS 1082-1453**, çev. Selen Hırçın Riegel, C: III, İstanbul 2013.
- Obolensky, Dimitri: “Bogomils”, **ODB**, C: I, s. 301.
- Odo de Deuil: **De Profectione Ludovici VII in Orientem**, (Odo of Deuil, **The Journey of Louis VII to the East**), ed. ve İng. çev. Virginia Gingerick Berry, New York 1948, s. 91. Tr. çev. **(II. Haçlı Seferi VII. Louis’in Doğu’ya Seyahati)**, Tr. çev. Caner Togaç, İstanbul 2021.
- Ostrogorsky, Georg: **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, Ankara 2017.
- Otto von St. Blasien: “Ottonis de Sancto Blasio Chronica.” **Scriptores Rerum Germanicarum in Usum Scholarum ex Monumentis Germaniae Historicis Recusi**, ed. Adolfus Hofmeister, Hannoverae et Lipsiae 1912.
- Ovçarov, Nikolay: **Цар Калоян Пълководецът (Çar Kaloyan: Kumandan)**, Sofya 2017.
- Özaydın, Abdülkerim: “I. Haçlı Seferinin Başarıya Ulaşmasında Büyük Selçuklular’ın İçinde Bulunduğu Siyâsî ve İçtimâî Şartları Rolü”, **Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, sy. 5, Konya 2016, s. 1-18.
- Özer, Berkay Yekta: “Bizans’ın Restorasyonu: İznik İmparatorluğu’nun Kuruluşu ve I. Theodoros

- Laskaris Dönemi (1204-1221), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul 2019.
- Özdemir, H. Ömer: “Bizans İmparatorluğu’nun Venedik’e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri”, **Ortaçağ Araştırmaları Dergisi**, III, sy. 2, Aralık, 2020, s. 424-434.
- Papayianni, Aphrodite: “Aspects of the Relationship between the Empire of Nicaea and the Latins, 1204-1254”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Royal Holloway College-University of London**, London, 2000.
- Pears, Edwin: **The Fall of Constantinople**, Londra 1885.
- Petkov, Kiril: **The Voices of Medieval Bulgaria, Seventh-Fifteenth Century: The Records of a Bygone Culture**, Leiden-Boston 2008.
- Phillips, Jonathan: “Crusader perceptions of Byzantium c. 1095 to c. 1150”, **Byzantium and The West Perception and Reality (11th-15th C.)**, ed. Nikolaos G. Chrissis, Athina Kolia-Dermizaki, Amgeliki Papageorgiou, London&New York 2019, s. 102-117.
- Prinzing, Günter: “Der Brief Kaiser Heinrichs von Konstantinopel vom 13. Januar 1212: Ueberlieferungsgeschichte Neuedition und Kommentar” **Byzantion**, C: XLIII, 1973, s. 395-431.
- “Epiros 1204-1261: Historical Outline-Sources-Prosopography”, **Identities and Allegiances in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed.

- Judith Herrin-Guillaume St.Guillain, Ashgate
2011, s. 81-101
- Queller, Donald E.-Madden, Thomas F.: **The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople**, 2. bs., Philadelphia 1997.
- Radic, Radivoje: “Local Rulers in Byzantium at the End of the Twelfth Century and in the First Decades of the Thirteenth”, **Zbornik Radova**, sy. XXIV-XXV, Belgrad 1986, s. 283-289.
- Ralph of Coggeshall: “*Chronicle*”, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade (Sources)**, revised edition, çev. ve haz. Alfred J. Andrea, Leiden-Boston 2008, s. 265-290.
- Ramsay, W. M.: **The Historical Geography of Asia Minor**, London 1890.
- RHGF: **Rerum Gallicarum et Francicarum Scriptores: Recueil des Historiens des Gaules et de la France**, ed. Michel-Jean-Joseph-Brial, C: XVIII, MDCCCXXII (1822).
- Richard, Jean: “The Establishment of the Latin Church in the Empire of Constantinople (1204-1227)”, **Latin and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204**, ed. Benjamin Arbel-Bernard Hamilton-David Jacoby, London-New York 1989.
- Riley-Smith, Jonathan: **The First Crusade And The Idea Of Crusading**, New York 2003.
“Toward on Understanding of the Fourth Crusade as an Institution” **Urbs Capta, The Fourth Crusade and it’s Consequences**, Paris

2005.

- Robert de Clari: **The Conquest of Constantinople**, (ing. çev. Edgar Holmes McNeal), Kanada 1999, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, (tr. çev. Beynun Akyavaş), Ankara 2000.
- Roche, T. Jason: "Conrad III and the Second Crusade in the Byzantine Empire and Anatolia, 1147", (Doktora Tezi), **University of St Andrews**, 2007.
- Rodoplu, Fatma: "Bulgar Tarih Yazımında II. Bulgar Devletinin Kuruluşu ve Kuman/Kıpçaklar", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2019.
- Runciman, Steven: **Haçlı Seferleri Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, C: I-II-III, Ankara 2008.
- The Eastern Schism: A Study of the Papacy and the Eastern Churches During the Eleventh and Twelfth Centuries**, Oxford 1997.
- Savvides, Alexis G. C.: **Byzantium in the Near East: Its Relations with the Seljuk Sultanate of Rum in Asia Minor the Armenians of Cilicia and the Mongols A.D. c. 1192-1237**, Thessaloniki 1981.
- Schmitz, Leonhard: "Nicaea", **GRG**, C: II, s. 422-423.
- Setton, Kenneth M.: **The Papacy and the Levant (1204-1571)**, C: I, Philadelphia 1976.
- Sevim, Ali: **Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah**, Ankara 2018.
- Sevim, Onur: "Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos

- Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Sevin, Veli: **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, C: I, Ankara 2016.
- Sherwan, Natalie: “Empires Reshaped and Reimagined: Rome and Constantinople, Popes and Patriarchs, 1204-1453” (Doktora Tezi), **University of California**, Los Angeles 2016.
- Sıbt İbnü’l –Cevzî: **Mir’âtü’z-Zamân Fî Târîhi’l-Âyân’da Selçuklular**, çev. Ali Sevim, Ankara 2011.
- Sidney Painter: “Western Europe on the Eve of the Crusades”, **A History of the Crusades**, ed. Kenneth M. Setton, C: I, London 1969, s. 3-29.
- Soustal, Peter–Koder, Johannes: **Tabula Imperii Byzantini: Nikopolis und Kephallenia**, C: III, Wien 1981.
- Soustal, Peter: **Tabula Imperii Byzantini: Thrakien**, C: VI, Wien 1991.
- Stefan Prvovenčani: **Sabrani Spisi**, haz. Ljiljana Juhas-Georgievska, Belgrad 1988.
- Tafel-Thomas: **Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante**, C: I, Wien 1856.
- Taft, Robert F.- Bouras, “Altar”, **ODB**, C: I, s. 71.
Laskarina:
- Talbot, Alice-Mary: “Pantepoptes Monastery”, **ODB**, C: III, s. 1574.

- The Chronicle of Morea:** Grekçeden çev. Harold E. Lurier, New York 1964.
- The Chronicle of Novgorod 1016-1471:** İng. çev. Robert Michell–Nevil Forbes, London 1914.
- Theotokis, Georgios: “The Campaigns of the Norman Dukes of Southern Italy Against Byzantium, in the Years Between 1071 and 1108 AD.” (Doktora Tezi), **University of Glasgow Department of History**, 2010.
- Thiriet, Freddy: **La Romanie Venitienne Au Moyen Age: Le developpement et l’exploitation du domaine colonial venitien (XII-XV siecles)**, Paris 1959.
- Tilki, Güneş: “Kıbrıs Haçlı Krallığı’nın Kuruluşu (1191-1205)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı**, İstanbul, 2018.
- Treadgold, Warren: **A History of the Byzantine State and Society**, Stanford 1997.
- Tricht, Filip Van: **The Latin Renovatio of Byzantium The Empire of Constantinople (1204-1228)**, İng. çev. Peter Longbottom, Leiden-Boston 2011.
- “La Gloire de l’Empire: L’idée Imperiale de Henri de Flandre-Hainaut, Deuxieme Empereur Latin de Constantinople (1206-1216)”, **Byzantion**, C: LXX, sy. 1, 2000, s. 211-241.
- “La politique étrangère de l’empire de Constantinople, de 1210 à 1216, Sa position en

- Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (1re partie)”, **Dans Le Moyen Age**, C: CVII, sy. 2, 2001, s. 219-238.
- “La politique étrangère de l'empire de Constantinople, de 1210 à 1216, Sa position en Méditerranée orientale: problèmes de chronologie et d'interprétation (2e partie)” **Dans Le Moyen Age**, C: CVII, sy. 3-4, 2001, s. 409-438.
- Tunay, İnci: **İstanbul Sur Kapıları**, İstanbul 2014.
- Turan, Osman: **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul 2011.
- Umar, Bilge: **Bithynia: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi**, İstanbul 2004.
- Vasary, Istvan: **Cumans and Tatars Oriental Military in the Pre-Ottoman Balkans, 1185-1365**, New York 2005.
- Vasiliev, Alexandre, A.: **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, çev. Tevabil Alkaç, İstanbul 2016.
- “The Foundation of the Empire of Trebizond (1204-1222)”, **Speculum**, C: XI, sy. I, 1936, s. 3-37.
- Villars, Jean Beraud: **Les Normands en Méditerranée**, Paris 1951.
- Willermus Tyrensis: **Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum**, (Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına

Kadar), C: I, Tr. çev. Ergin Ayan, İstanbul 2016.

Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum, (Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği: Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine (1099-1143), Tr. çev. Ergin Ayan, C: II, Ankara 2018.

“Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum”, **Recueil des Historiens des Croisades: Historiens Occidentaux**, C: I, partie II, Paris Imprimerie Royale 1844.

William R. Day–Michael Matzke–Andrea Saccocci: **Medieval European Coinage: Italy**, C: XII, United Kingdom 2016.

Wolff, Robert Lee-McNeal H. Edgar: “The Fourth Crusade”, **History of the Crusades**, ed. K.M. Setton, C: II, Wisconsin 1969, s. 153-187.

Wolff, Robert Lee: “Romania: The Latin Empire of Constantinople”, **Speculum**, C: XXIII, sy. I, 1948, s. 1-34.

“The Organization of the Latin Patriarchate of Constantinople, 1204-1261: Social and Administrative Consequences of the Latin Conquest”, **Traditio**, C: VI, 1948, s. 33-60.

“The Second Bulgarian Empire: Its Origin and History to 1204”, **Speculum**, C: XXIV, sy. 2, 1949, s. 167-206.

“Baudouin of Flanders and Hainaut, First Latin Emperor of Constantinople: His Life, Death, and Resurrection, 1172-1225” **A Journal of**

Medieval Studies, C: XXVII, Temmuz 1952, s.
281-322.

“The Latin Empire of Constantinople”, **History
of the Crusades**, ed. K.M. Setton, C: II,
Wisconsin 1969, s. 187-234.

EKLER

Ek 1: Haçlı ordusunun İstanbul'un Haliç tarafındaki surlara saldırılarını tasvir eden bir görsel.⁷³⁸

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/80/Caduta_di_Costantinopoli.jpg

g

Erişim tarihi: 17.05.2021.

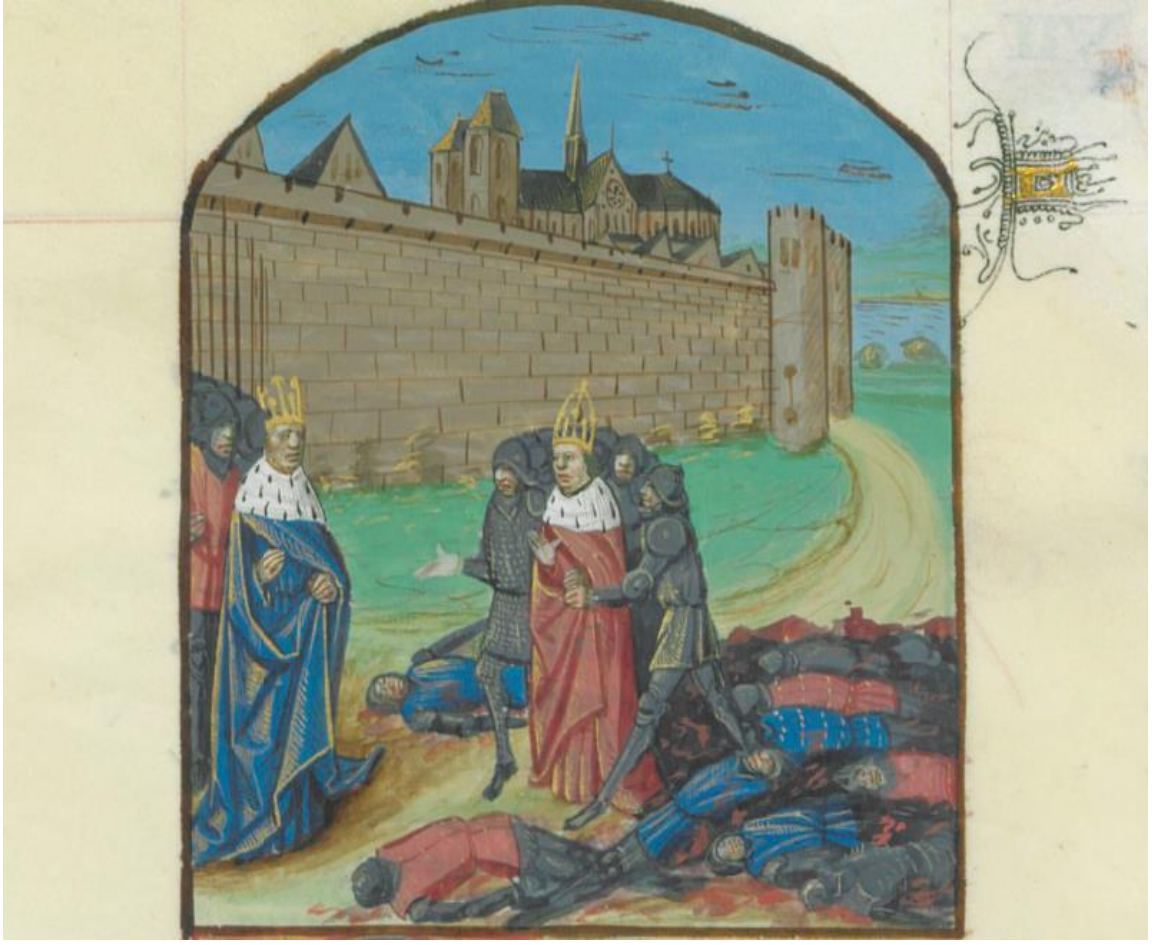
⁷³⁸ Bahsi geçen tasvir Venedik'te Doj Sarayı içerisinde bulunan Büyük Konsil Odası'nın duvarlarını süslemektedir. Bkz. <https://www.hisour.com/chamber-of-the-great-council-doges-palace-38462/>.

Ek 2: İstanbul Latin İmparatoru I. Baudouin'in Versay Sarayı'nda yer alan bir tablosu.

<http://collections.chateauversailles.fr/#2730fa2a-98d5-490d-b3ff-8789bb79f37b>

Erişim tarihi: 17.05.2021.

Ek 3: İstanbul Latin İmparatoru I. Baudouin'in Nisan 1205'teki Edirne Savaşı'nda Bulgar ordusu tarafından yakalanarak Çar Kaloyan'a esir düşmesini temsil eden XV. yüzyıla ait bir tasvir.

<https://portail.bibliissima.fr/fr/ark:/43093/ifdata5ebc599b8cb073e113c96cf8479cfc7e391476ab>.

Erişim tarihi: 18.04.2021.

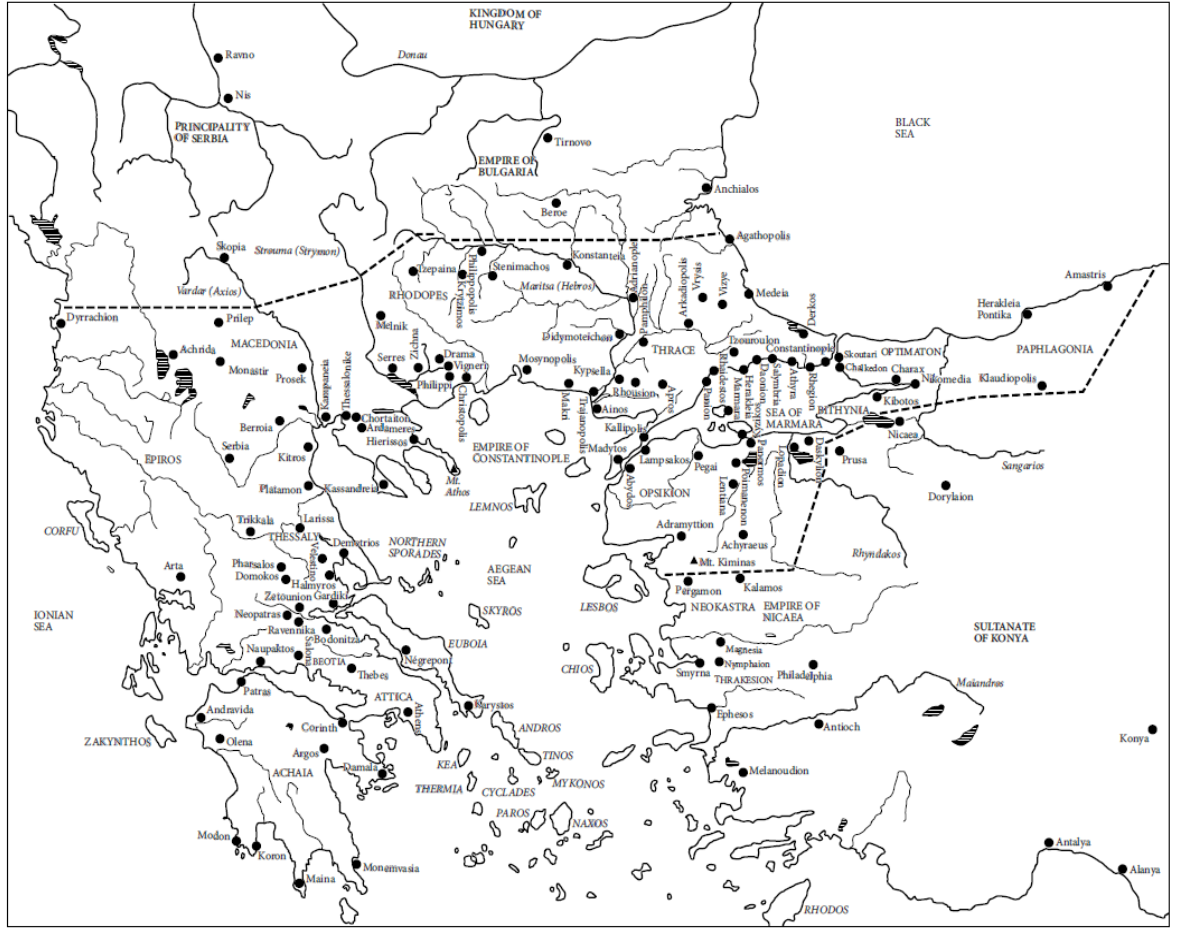

Ek 4: İstanbul Latin İmparatorluğu'nun ikinci hükümdarı: Henri de Constantinople.⁷³⁹

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/51/Henri_I_-Flanders.jpg.

Erişim tarihi: 23.04.2021.

⁷³⁹ Guillaume Rouille, *Promptuarii Iconum Insigniorum A Seculo hominum, subiectis eorum vitis, per compendium ex probatissimis autoribus desumptis (pars secunda)*, 1553, s. 171 içinde.

Map 1: The Empire of Constantinople (circa 1212–1217—approximative borders).

Ek 5: 1212-1217 yılları arasında İstanbul Latin İmparatorluğu'nun doğu ve batı'da muhtemel sınır hattı.⁷⁴⁰

⁷⁴⁰ Tricht, **Latin Renovatio**, s. xi.

Ek 6: İstanbul Latin İmparatorluğu baronlarının coğrafi kökenleri (1205-1217).⁷⁴¹

1.	Geoffroi de Villehardouin	Champagne Kontluğu
2.	Macaire de Sainte-Menehould	Champagne Kontluğu
3.	Milon II le Brebant	Champagne Kontluğu
4.	Manasses de L'Isle	Champagne Kontluğu
5.	Conon de Bethune	Flandre Kontluğu
6.	Pierre de Douai	Flandre Kontluğu
7.	Thierry de Tenremonde	Flandre Kontluğu Kudüs Krallığı
8.	Renier de Trit	Hainaut Kontluğu
9.	Eustache de Hainaut	Hainaut Kontluğu
10.	Pierre de Bracieux	Clermont Kontluğu
11.	Payen d'Orleans	Blois Kontluğu
12.	Anseau de Cayeux	St. Pol Kontluğu
13.	Thierry de Loos	Loos Kontluğu
14.	Theodoros Branas	Bizans İmparatorluğu

⁷⁴¹ Bu tablonun oluşturulmasında Tricht'in eserinden esinlenilmiş (Tricht, **Latin Renovatio**, s. 262-263) ve isimlerin çevirileri teze uygun hâle getirilmiştir.